

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

**EKOLOJİK SOSYAL HİZMETİN SOSYAL HİZMET AKADEMİSYENLERİ
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

ŞENİZ ASLAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HARUN CEYLAN

**YALOVA
MART 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

EKOLOJİK SOSYAL HİZMETİN SOSYAL HİZMET AKADEMİSYENLERİ
PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOKTORA TEZİ

ŞENİZ ASLAN
187303005

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HARUN CEYLAN

YALOVA
Mart 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “EKOLOJİK SOSYAL HİZMETİN SOSYAL HİZMET AKADEMİSYENLERİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Şeniz ASLAN

ÖNSÖZ

Öncelikle tez çalışmamda danışmanlığımı yapan hocam Doç. Dr. Harun CEYLAN'a sunmuş olduğu katkılardan dolayı, Tez İzleme Komitesinde yer alan hocalarım Prof. Dr. Bedrettin KESGİN ve Prof. Dr. Ersin KAVİ'ye çalışma boyunca gösterdikleri anlayış ve yol gösterici eleştirileri için teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürimde yer alarak çalışmanın daha iyi olabilmesi için eleştirilerini ve katkılarını sunan Prof. Dr. Eda PURUTÇUOĞLU ve Doç. Dr. Abdullah IŞIK hocalarıma da ayrıca müteşekkirim.

Doktora eğitimi ama özellikle tez yazım sürecinde gerek psikolojik gerek prosedürle ilgili gerekse akademik anlamda destek sunan doktorant arkadaşlarım Metin ERDEM, Emine ATAMAN ve Nurullah YELBOĞA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Doktora öğrenimim ve tez çalışmam süresince beni destekleyen, bilimin ve bilim insanının destekçisi olan TÜBİTAK'a da ayrıca teşekkür ederim.

Bu süreci daha fazla zorlaştırmayan eşime ve çocuklarıma da teşekkür ederim.

Abimin, babamın ve annemin anısına...

Bu tezin başka bir sosyal hizmetin de mümkün olduğunu göstermeye aracı olması dileğiyle...

Mart-2023

Şeniz ASLAN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1.GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Problemi	4
1.2.Araştırmanın Amacı	7
1.3.Araştırmanın Önemi	8
1.4.Araştırmanın Tanımları	9
1.5.Literatür İncelemesi.....	10
2.BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	17
2.1. Ekoloji Kavramına ve Çalışmanın Terminolojisine Dair.....	17
2.2. Neden Ekoloji/k?	17
2.3.Neden Ekolojide Israr?	20
2.4. Çalışmadaki Diğer Kullanımlar.....	21
2.5.Ekoloji ve İlgili Temel Kavramlar	25
2.5.1.Ekoloji, çevre ve doğa kavramları	25
2.5.2.Ekolojik hareket ve çevrecilik arasındaki ayrım	28
2.6.Ekoloji Bilimi ve Ekolojik Hareketin Tarihçesi.....	30
2.7.Ekoloji ile İlgili Üç Temel Konu.....	37
2.7.1.Küresel ısınma	37
2.7.2.Çevre kirliliği.....	39
2.7.3.İklim değişikliği.....	40
2.8. Ekolojik ve Sosyal Bozulmayı Ortaya Çıkaran Temel Etkenler:.....	41
2.8.1.Sanayileşme	42
2.8.2.Kentleşme	46
2.8.3.Kapitalizm	49
2.9.Ekolojinin Sosyal Bilimlerdeki Yeri/Gelişimi	53
2.10. Ekolojik Sosyal Hizmet.....	59

2.10.1. Ekolojik sosyal hizmete genel bakış	61
2.10.2. Ekolojik sosyal hizmette yaklaşımlar: gelenekleri ve tarihsel analizi ...	68
3. BÖLÜM: SOSYAL HİZMETİN TEORİ VE UYGULAMASININ EKOLOJİ ODAKLI DÖNÜŞÜMÜ VE DAYANAKLARI.....	81
3.1. Teorik ve Kavramsal Dönüşüm ve Dayanakları	84
3.1.1. Ekoloji bağlamında sosyal hizmette talep edilen paradigmal değişimler	85
3.1.1.1. Çevrenin yeniden tanımlanması.....	86
3.1.1.2. İnsan sorunlarından insan kaynaklı sorunlara geçiş	88
3.1.1.3. İnsan merkezli paradigmanın değişmesi	91
3.1.1.4. Çevresi içinde birey tanımlanması.....	94
3.1.1.5. Sosyalın yeniden tanımlanması	97
3.1.2. Ekolojik üç temel konu bağlamında dezavantajlılık ve ekolojik sosyal hizmet.....	98
3.1.3. Çevre konularına geçişte sürdürülebilir kalkınma	106
3.1.4. Sosyal adaletten çevresel adalet ve ekolojik adalet geçiş	112
3.1.5. İnsan olmayan unsurların sosyal hizmette uygulama aracı olarak kullanılması.....	118
3.1.6. Ekomerkezcilik veya sosyal hizmet uygulamasının insan olmayan unsurları içermesi.....	123
3.1.7. Ekomerkezciliğe katkı sunan başlıca konular.....	125
3.1.7.1. Derin ekoloji	125
3.1.7.2. Ekofeminizm.....	128
3.1.7.3. Türcülük.....	129
3.1.7.4. Ekomaneviyat veya ekotinsellik	132
3.2. Uygulamada Ekoloji Odaklı Dönüşüm ve Dayanakları	134
3.2.1. Eğitim ve müfredatta dönüşüm.....	134
3.2.2. Sosyal çalışmacıların ekolojik uygulamada farklı müdahale düzeylerindeki rolleri ve görevleri.....	140
3.2.3. Uygulama için yasal dayanaklar	146
3.2.4. Sosyal hizmette ekolojik uygulamalar	152
3.2.5. Sosyal hizmetin dahil olabileceği mevcut ekolojik uygulamalar	158
3.2.6. Sosyal politika bağlamında ekolojik sosyal hizmet.....	162
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR	171
4.1. Araştırmanın Yöntemi	171
4.2. Araştırmanın Deseni	172
4.3. Araştırmanın Katılımcıları.....	173

4.4. Veri Toplama Tekniği ve Süreci	176
4.5. Verilerin İşlenmesi ve Analizi.....	181
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	182
4.7. Araştırmanın Bulguları.....	183
4.7.1. Sosyal hizmet akademisyenlerinin sosyal hizmette çevrenin yerine dair görüşleri	184
4.7.1.1. Sorunlarla şekillenen bir yapı	185
4.7.1.2. Sosyal hizmet çevre ilişkisi için gerekçeler.....	187
4.7.2. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet eğitime dair görüşleri	196
4.7.2.1. Ders olarak verilmeli	198
4.7.2.2. Ders ve içerik standartlaşmalı.....	199
4.7.2.3. Engeller.....	200
4.7.2.4. Teorik dersler.....	203
4.7.2.5. Uygulamalı dersler	208
4.7.3. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair görüşleri	213
4.7.3.1. İkilemler/paradoksları aşma.....	214
4.7.3.2. Diğer hakları/diğerlerinin haklarını/önemini tanıma	216
4.7.3.3. Bir engel olarak sosyal hizmetin insan merkezliliği/üstünlüğü.....	220
4.7.3.4. Ekolojik adalet bağlantısı/vurgusu	221
4.7.4. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların rol ve görevlerine dair görüşleri	223
4.7.4.1. Nitelik açısından rol ve görevler.....	224
4.7.4.2. Öne çıkan roller/görevler	227
4.7.5. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarası yapısına dair görüşleri.....	232
4.7.5.1. Disiplinlerarası bilgi	233
4.7.5.2. Disiplinlerarası uygulama	234
4.7.5.3. Disiplinlerarasılıkta sosyal hizmetin yeri	236
4.7.6. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair görüşleri.....	239
4.7.6.1. Makro düzey bir uygulama ve yaklaşım.....	240
4.7.6.2. Bilgi ve teori temeli güçlenmeli	242
4.7.6.3. Uygulama politikadan bağımsız değil	244
4.7.6.4. Uygulama için sürdürülebilir/sistematik politik zemin	245

4.7.6.5. Uygulamada engeller	246
4.7.7. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ortak uygulama ve projelere dair görüşleri	249
4.7.7.1. Erişilebilir/sürdürülebilir hedefler/çözümler	249
4.7.7.2. Paydaşlar	250
4.7.8. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin çalışma alanı olmasına dair görüşleri.....	255
5. TARTIŞMA	261
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	271
6.1. Sonuçlar	271
6.2. Öneriler.....	274
KAYNAKÇA	277
EKLER	295
ÖZGEÇMİŞ	299
YAYIN VE ESERLER	299

KISALTMALAR LİSTESİ

BASW	: İngiliz Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
BM	: Birleşmiş Milletler
CSWE	: Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi)
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği
IDNDR	: Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Onyılı
IFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği
ISCW	: Uluslararası Sosyal Refah Konseyi
ISDR	: Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Stratejisi
MAXQDA	: Nitel ve Karma Yöntemler Veri Analizi Yazılımı
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
NASW	: Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNEA	: Birleşmiş Milletle Çevre Asamblesi
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WSWD	: Dünya Sosyal Hizmet Günü

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Baskın toplumsal paradigma ve alternatif çevreci paradigmanın karşılaştırması	36
Tablo 2.2. Sosyal hizmette ekolojik düşüncenin erken kökleri	69
Tablo 2.3. Ekolojik sosyal hizmetin iki yaklaşımının temel kavramsal ve program boyutları	70
Tablo 2.4. Sosyal hizmette sistem kuramı ve eko-eleştirel bakış açısının karşılaştırılması	72
Tablo 2.5. Sosyal hizmette ekolojik gelenek	74
Tablo 2.6. Ekolojik sosyal hizmet tartışmalarındaki kavramların karşılaştırılması	77
Tablo 3.1. Yeni danışan grupları	106
Tablo 3.2. Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmetin temel prensiplerinin karşılaştırılması	108
Tablo 3.3. Çevresel ve ekolojik adalet	115
Tablo 3.4. Derin ekoloji anlayışı	126
Tablo 3.5. Sosyal çalışmacıların HDM'lere dair rolleri	145
Tablo 3.6. Ekososyal bir dünya görüşünden sosyal hizmet uygulaması	153
Tablo 4.1. Katılımcıların örnekleme ölçütünü gösterir tablo	176
Tablo 4.2. Katılımcı görüşme tarih ve sürelerini gösterir tablo	178
Tablo.Ek4. Tema, alt tema ve kodları gösterir tablo	298

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Teknoloji ve doğa ilişkisi.....	45
Şekil 2.2. Ekolojik sosyal hizmetin gelişimi.....	67
Şekil 3.1. Sosyal çalışmacıların ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında rol ve görevleri	144
Şekil 4.1. Katılımcıların sosyal hizmette çevrenin yerine dair görüşlerini gösterir şekil	185
Şekil 4.2. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet eğitimine dair görüşlerini gösterir şekil	197
Şekil 4.3. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair görüşlerini gösterir şekil	214
Şekil 4.4. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların rol ve görevlerine dair görüşlerini gösterir şekil.....	224
Şekil 4.5. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarası yapısına dair görüşlerini gösterir şekil.....	233
Şekil 4.6. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair görüşlerini gösterir şekil	240
Şekil 4.7. Katılımcıların ortak uygulama ve projelere dair görüşlerini gösterir şekil	249
Şekil 4.8. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin çalışma alanı olmasına dair görüşlerini gösterir şekil.....	256

Ekolojik Sosyal Hizmetin Sosyal Hizmet Akademisyenleri Perspektifinden Değerlendirilmesi

Özet

Sosyal hizmet yapısı gereği değişen sorunlara cevap üretmek için tarihsel süreçte değişmiş ve dönüşmüştür. 21. yüzyılda ise ekolojik bozulmaların görünürlüğünün ve hissedilirliğinin artmasından dolayı muhtelif disiplin ve meslekler kendi kapsamında, güncel konulara cevaplar ve çözümler üretmektedir. Bu alanlardan olan Sosyal Hizmet alanı içinde de ekoloji ile ilgili konulara çözüm ve cevap üretme çabaları Ekolojik Sosyal Hizmeti oluşturmakta ve tartışmalar teorik/kavramsal boyut, etik, uygulama ve eğitim alanlarında devam etmektedir. Özetle ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceği sorusunun literatürü şekillendirdiği görülmektedir.

Bu çalışma da aynı sorunun cevaplanmasına katkıda bulunmak için teori, uygulama ve eğitimin kesişiminde bulunan sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmeti nasıl değerlendirdiğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışma nitel araştırma yönteminde tasarlanmış fenomenolojik bir çalışmadır. Çalışmada amaçlı örnekleme doğrultusunda ekolojik sosyal hizmete dair akademik üretimde bulunmuş 15 sosyal hizmet akademisyeniyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formu yarı yapılandırılmış görüşme formu olup sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, MAXQDA programı yardımıyla analiz edilmiş ve oluşan sekiz ana tema ve bu temalara bağlı alt temalar kapsamında incelenmiştir.

Katılımcı ifadelerine dayanan araştırma sonuçlarına göre ekolojik sosyal hizmetin gerçekleşmesi için eğitimde ekolojiye dair konulara gerek teorik gerekse uygulamalı olarak yer verilmeli, mevcut çevre anlayışının sosyal çevrenin ötesinde fiziksel çevre olarak genişlemesi, uygulamada ve bilgi temelinde disiplinlerarası yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Rol ve görevler bağlamında ise makro ve toplum odaklı görevlerle savunuculuk, aktivistlik ve eğitimci rollerinin vurgulandığı görülmüştür. Ayrıca sosyal hizmet uygulaması politikadan bağımsız olmadığı için yasal gerekçelere ihtiyaç olduğu ve ekolojik sosyal hizmetin makro bir yaklaşım ve uygulama düzeyini gerektirdiği ortaya çıkmıştır. Ekolojik uygulamalar için kapsayıcı bir etğin ise insanın diğer canlılarla birlikte ve onların sayesinde var olmaya devam edebileceğinin kavranmasıyla ve insan dışı canlıların yaşam hakkını ve önemini tanımakla mümkün olacağı anlaşılmıştır.

Bu çalışma sonucunda alanın teorisyenlerinden/akademisyenlerinden edinilen bilgi ve çıkarımlar, ekolojik sosyal hizmetin Türkiye’de nasıl değerlendirildiğini gösterdiği gibi literatürün geniş şekilde ele alınmasıyla da genel olarak ekolojik sosyal hizmetin ne olduğu, eğitim ve müfredata eklemenin ve etğinin nasıl olabileceği ve nihayetinde uygulamadaki karşılığının ne olduğunun anlaşılmasını sağlayacak bir temel oluşturulmuştur.

Son olarak ekolojik sosyal hizmetin mümkün olabilmesi için teori ve bilgi temeli sağlayan akademisyenlere, yeni uygulayıcıları yetiştiren eğitimcilere ve uygulama ve projeler için ortak çalışılacak paydaşlara yönelik önerilerle çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekolojik Sosyal Hizmet, Ekolojik Bozulmalar, Etik, Eğitim, Uygulama.

EVALUATION OF ECOLOGICAL SOCIAL WORK FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIAL WORK ACADEMICS

ABSTRACT

Social work has changed and transformed in the historical process in order to respond to the changing problems due to its structure. In the 21st century, due to the increase in the visibility and perceptibility of ecological deterioration, various disciplines and professions produce answers and solutions to current issues within their own scope. Efforts to produce solutions and answers to ecology-related issues within the field of Social Work, which is one of these fields, constitute Ecological Social Work, and discussions continue in the fields of theoretical/conceptual dimension, ethics, practice and education. In summary, it is seen that the question of how ecological social work can be possible has shaped the literature.

In order to contribute to answering the same question, this study aims to reveal how social work academics, who are at the intersection of theory, practice and education, evaluate ecological social work. For this purpose, the study is a phenomenological study designed in qualitative research method. In the study, in line with purposeful sampling, interviews were conducted with 15 social work academics who had academic production on ecological social work. The interview form is a semi-structured interview form and the questions were prepared by the researcher. The obtained data were analyzed with the help of the MAXQDA program and examined within the scope of eight main themes and sub-themes related to these themes.

According to the results of the research based on participant statements, in order to realize ecological social work, ecology issues should be included in education both theoretically and practically, the existing environmental understanding should be expanded beyond the social environment as the physical environment, and an interdisciplinary approach should be adopted on the basis of practice and knowledge. In the context of roles and duties, it was seen that advocacy, activism and educator roles were emphasized with macro and community-oriented tasks. In addition, since the social work practice is not independent of policy, it has emerged that legal justifications are needed and ecological social work requires a macro approach and level of practice. It has been understood that an inclusive ethics for ecological practices will be possible by understanding that human beings can continue to exist together with and thanks to other living things, and by recognizing the right and importance of life of non-human creatures.

As a result of this study, the knowledge and inferences obtained from the theorists/academics of the field, showing how ecological social work is evaluated in Turkey, as well as a broad consideration of the literature, what ecological social work is in general, how it can be added to education and curriculum and ethics, and finally what its equivalent is in practice. A basis for understanding has been established.

Finally, the study was completed with suggestions for academics who provide theory and knowledge basis for ecological social work to be possible, educators who train new practitioners, and stakeholders to work with for practices and projects.

Keywords: Ecological Social Work, Ecological Degradation, Ethics, Education, Practice.

1.GİRİŞ

Sosyal hizmet alanyazınında çevre, uzunca bir süre fiziksel çevre olarak ele alınmamıştır. Ekoloji; sosyal hizmet bünyesinde sistem kuramı gereği kültür, toplum yapısı ve toplum sistemi yani birey dışındaki unsurlar olarak yer almış ve karşılığını “çevresi içinde birey” anlayışında bulmuştur. Bu anlayış neticesinde çevre, hizmet alanların sosyal işlevselliklerini geliştirmede yararlı bir uygulama aracı olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak sistem/ekolojik yaklaşım, birey-çevre ilişkisinde sosyal çevreye odaklanmıştır. Denilebilir ki mesleğin ilk günlerinde kentsel çevre bağlamında fiziksel çevre sosyal hizmete konu olmuştur ancak insan dışındaki varlıkların ve daha geniş bağlamda fiziksel çevrenin sosyal hizmete dâhil olması nispeten daha geç bir döneme denk gelmektedir.

Sosyal hizmeti ekoloji ile temas hâlinde tutan ortak noktalar bulunmaktadır. Bu noktalardan ilki, sosyal hizmeti ortaya çıkaran sebeplerle ekolojik bozulmayı arttıran ve görünür kılan sebeplerin benzeşmesidir. Sanayi Devrimi ile artan üretim, tüketimi teşvik eden kapitalist düşünce ve sistem, kentleşmenin hızlanması ve çarpıklaşması, kent yoksulluğu, çevrenin ve emeğin sömürülmesi bu bağlamda akla gelen ilk konulardır. İkinci temas ise her iki alanın her geçen gün yeni konuları bünyesine eklemesi ve çözüm için yeni yollara duyulan ihtiyaç ve disiplinlerarası açılımın gerekliliğidir.

Ekolojinin sosyal hizmetin faaliyet alanına dâhil olması, her iki alanda yaşanan değişimlerin zorunlu sonucu olmuştur. Ekoloji, biyolojinin bir alt dalı olarak doğmuş, doğa bilimleri içinde gelişme seyrine girmiş ve diğer doğa bilimlerinin katkısıyla ilerleme kaydetmiş ve değişimlere açık olmuştur. Ancak bu durum, sadece doğa bilimleri içinde kalması ekolojiyi görece dar bir alanda bıraktığı gibi ekolojik konuların toplumsal boyutunu görememekle sonuçlanmıştır. Bu sebeple yalnızca organizmalar arasındaki ilişkiler bağlamından çıkıp sosyal bilimlerle kesişmiştir. İnsanı ve toplumu anlama biçimi olarak sosyal bilimler ve onun bir dalı olan sosyal hizmet de insanı merkeze alan yapısından dolayı ekoloji biliminden uzak durmuştur. Ancak ekolojik bozulmalar toplumsal sorunlar şeklinde görünür olmaya başlayınca söz konusu durum değişmeye başlamıştır.

Sosyal hizmetin var oluş sebeplerinden ve faaliyet alanlarından biri olan yoksulluk ve yoksullar; iklim değişikliği, çevre kirliliği ve doğal afetlerden en çok zarar gören grup

olarak konuyu sosyal hizmetin alanına sokmuştur. Ayrıca bu sorunlardan etkilenen yoksul insanlar dışında, ekolojik bozulmaya kaynaklık eden insanlar ve sistemlerden kısacası insan eliyle oluşan afetlerden de bahsetme zamanı gelmiştir. Yaşanan ve giderek artması öngörülen iklim değişikliği kaynaklı göçler ise esasen sosyal hizmetin çalışma alanı olan göç konusunu başka bir boyuta taşımaktadır. Böylece toplumsal yapının ötesinde, insanın fiziki çevresi olan doğa da sosyal hizmet tartışmalarında yer alabilmektedir. Bu tartışmaların sosyal hizmette yer almasının sonucu olarak disiplin/meslek, “mücadele ve müdahale alanları”nı (Güzel ve Buz, 2019) genişletmektedir. Tarihsel olarak da bilinmektedir ki sosyal hizmet, “sosyal, politik, kültürel ve ekonomik değişimlere” ve sorunlara çözüm olmak adına değişen insan ihtiyaçları ve sorunlarıyla paralel değişen dinamik bir meslek/disiplindir. Ekoloji ve ekolojik bozulmalar ve insanı etkilemesi arttıkça (Miller, Hayward ve Shaw, 2012, s. 271) iklim değişikliği, çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi konular her geçen gün dünya gündeminde daha çok yer etmektedir. Her bir disiplin ve meslek, kendi sınırları içinde konuya dâhil olmaktadır. Sosyal hizmetin ise (Dominelli, 2018, s. 29) öncelikle yoksulluk, çocuk istismarı gibi baştan beri devam eden konularına göre iklim değişikliği ve afetler gibi konular eskiye göre daha yeni konulardır.

Afet müdahaleleri gibi sorun odaklılık bağlamında gerçekleştirdiği tedavi edici hizmetleri dışında sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınma, çevresel adalet, sosyal adalet, dünyanın refahının korunması, doğanın terapötik kullanımı gibi konular etrafında tartışmalara eklemlenmesi söz konusu olmaktadır. Ancak devam eden tartışmalar, alanını ve çeşidini genişletmek mecburiyetindedir. Zira ekolojik bozulma; kapitalist küresel sistem, tüketim kültürü, güç ilişkileri, doğa ile eş zamanlı olarak sömürülen kadın ve oluşan toplumsal cinsiyet rejiminden bağımsız değildir. Bu sebeple sosyal hizmet insan-insan, insan-toplum, insan-doğa ilişkilerindeki eşitsiz ilişkileri, birbiriyle bağlantılarını, nasıl kurumsallaştıklarını, eşitlik ve adalet çerçevesinde yeniden nasıl dönüştürülebileceğini öneren tartışmalar başlatmalıdır.

Küresel ısınma, iklim değişikliği ve çevre kirliliği ekolojik konuların üç ana başlığını oluşturmaktadır. Çevre odağında yapılan ve yapılacak tartışmalar söz konusu üç başlığın açılmanması şeklindedir ve birbiriyle bağlantılı durumdadır. Her bir konunun, insan-doğa ilişkilerini faaliyet alanları içinde bulunduran sosyal hizmet bakış açısından ayrıca değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Hayvanların ve bitkilerin

rehabilite sürecinde kullanılması başka disiplinlerde olduğu gibi sosyal hizmet için de geçerli bir durumdur. Terapötik süreçte hizmet alanlar için tedavi edici yönleri ile işlevsel bir rol verilen doğa, artık uygulama aracı değil, insanla birlikte hizmet sunulan bir konuma geçirilmelidir. Ancak bu sayede hayvanların refahından, dünyada var olan her yaşam formunun (fauna ve flora) iyilik hâinden bahsedilebilir. Bu bağlamda çalışmanın çıkış noktalarından birini de bir bilim ve meslek dalı olan sosyal hizmetin ekoloji ile ilgili etik sorumluluğunun olduğu ön bilgisi oluşturmaktadır ki ekoloji giderek artan şekilde gündeme gelmekte ve gündemde kalmaya devam etmektedir.

Çalışmada küresel ekolojik bozulma tüm yönleriyle ve boyutlarıyla el alınmamakta, sosyal hizmet bağlamında tartışılan başlıklara yer verilmekte, ekolojik konulara sosyal hizmet disiplini açısından bir giriş yapılmaktadır. Türkiye’de de sosyal hizmet literatüründe, muhtelif makalelerle ekolojik bağlamda belirli konulara değinilmeye başlanmıştır. Bu çalışma, genel ve bütünleştirici bir çerçeve çizerek bir başlangıç noktası belirleme şeklinde alana katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu sayede bir akademik disiplin ve meslek olarak sosyal hizmetin, ekolojik bozulma ile ilgili neler söylediği ve söyleyebileceği keşfedilebilir ve ekolojik bilincin sosyal hizmet teorisi ve uygulamasındaki yerini düşünmeye aracı olunabilir. Hâlihazırda sosyal hizmetin faaliyet alanlarına dair herhangi bir konu bundan sonra ekolojik bağlamdan bağımsız tartışılmayacak duruma gelmiştir. Bu sebeple “insan ve doğal fiziksel çevre [ekoloji] arasındaki simbiyoz, sosyal hizmetin ve ilgili tüm mesleklerin [bilimlerin] teorileştirmelerinin ve müdahalelerinin temel bir bileşeni hâline gelecektir” (Klemmer ve McNamara, 2019, s. 10). Sosyal hizmet de gerek meslek gerek disiplin olarak geçerliliğini ve varlığını korumak, çağın getirdiği konularla ilgili olduğunu ve sorunlara çözüm üretebileceğini gösterebilmek için ekoloji ile ilgili konuların görev alanında yer aldığını kabul etmelidir (Pulla, 2013).

Mevcut durumda sosyal ve ekolojik konuların bağlantılı yapısı, bütün bilim dallarına iş birliğini şart koşmaktadır. Doğa bilimleri, sosyal ve beşerî bilimler arasında iş birliğini gerektiren ekolojik ve sosyolojik konularda sosyal bilimlerin yeri ise insanlığın, toplumun sosyoekonomik ve politik yapısını eleştirel şekilde ele alarak katkı sunabilecek olmasından kaynaklanmaktadır (Tann, 2019). Bu sebeple ekolojiyi düşünme konusunda insanlık da bir sosyal bilim olarak (Besthorn, 1997, s.VIII) sosyal hizmet de “kendini gözden geçirmenin kritik bir dönüm noktasına gelmiş”tir. Henüz

yanıtlanmamış olan soru ise “insanlar [bu çalışma özelinde sosyal hizmet] bu duruma nasıl karşılık verecek?” (Wallace-Wells, 2020, s. 17). Bu bağlamda bu tez çalışması da bu yanıtlardan biri olarak kabul edilebilir.

Çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesinin çizildiği bölümde, öncelikle çalışmanın terminolojisine dair bir bölüm yazılmış, çalışmada tercih edilen kullanımlar gerekçelendirilmiştir. Sonrasında ekolojinin bilim ve hareket olarak gelişmesi ve sosyal bilimler içinde kendine bir alan açışı gösterilmiştir. Sosyal hizmetteki ekolojik yaklaşımın önce genel bir tarihi seyri sonrasında ise kavramsal analizi geleneksel kökleri ile birlikte tarihsel gelişiminde anlatılmıştır. Sosyal hizmet literatüründe ekoloji ile ilgili yapılan sınıflandırmalar mevcut yaklaşımları ve bu yaklaşımların özelliklerini, farklılıklarını gösterir niteliktedir. Ancak bu çalışmada kavramsal ve tarihsel analizden sonra literatürdeki konuların bir üst ana konulara, temalara olan bağlantıları gösterilip teoride ve uygulamadaki dönüşüm anlatılmıştır. Bu sayede sosyal hizmette ekolojiye dair doğrudan ve dolaylı olarak tartışılmış konuların ekoloji ve ekolojik kavramının güncel tanımına ve içeriğine doğru ilerleyişini gözler önüne sermek hedeflenmiştir. Daha iyi bir ifade ile temaların sıralanışı ve kurgusu ekolojik sosyal hizmetin “evriminin izini sürmekte”dir (Besthorn, 2014, s. 199). Bu sebeple her bir konu maddeler şeklinde sıralanmamış, işlenen konular bir üst başlık olarak ortak temalar şeklinde başlıklara ayrılıp açıklanmıştır. Bu şekilde çalışmanın terminolojisi ile ilgili bölümde belirtilen ekoloji kavramının içeriğine paralel giden bir tartışmalar/başlıklar zinciri oluşturulmuştur. Sosyal hizmet bağlamından bağımsız ekoloji kavramı da (çalışmanın ilgili başlığı içinde anlatıldığı gibi) kendi tarihi ve oluşumu içinde değişmiş, dönüşmüş, kapsamı ve bağlamı genişlemiştir. Aynı durumun sosyal hizmet içinde de yaşanmış olması çerçevenin ve başlıkların belirlenmesinde çalışmacıya yardımcı olmuştur.

1.1.Araştırmanın Problemi

Bir araştırma süreci genel olarak çözülmesi gereken bir konu veya problemle başlamaktadır. Başka bir söyleyiş ile problem yerine “araştırma gerekçesi”, problemi belirleme ve ifade etme süreci olarak da “araştırma ihtiyacı için gerekçeler oluşturma” şeklinde adlandırılabilir. Nitel araştırmalarda araştırma probleminin işlevi, çalışılacak konuya gerekçeler sağlamak şeklindedir (Creswell, 2015, s. 130).

Ekolojik bozulmadan kaynaklı çevre kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği gibi konular giderek artan bir şiddet ve sıklıkla dünya gündemine gelmekte ve sosyal hizmetin hizmet sunduğu nüfusları adaletsiz bir şekilde etkilemektedir. Sosyal hizmet akademisyenlerinin yeni oluşan veya var olup dönüşen sorunlara disiplinin/mesleğin cevap verebilmesi, çözüm üretebilmesi için bu konularla ilgili kavramsal, teorik ve pratik temelleri oluşturması gerekmektedir. Söz konusu gerekliliğe ek olarak eğitimin ve müfredatın da bu dönüşüme eklenmesi ihtiyacı bulunmaktadır (Krings, Victor, Mathias ve Perron, 2018). 21. yy. ekolojik bozulmaların ve sonuçlarının alenen yaşandığı bir dönem olarak bu konulara her bir disiplin ve mesleğin yönelmesini zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet gibi uygulamalı disiplinlerin teorisyenleri ve yeni uygulayıcıların yetiştiricileri olan akademisyenlerinin bu yönde bir literatür, bilgi birikimi ve temeli oluşturmaları ihtiyacı doğmaktadır. Buna binaen sosyal hizmetin ekolojiye dair konulara dahil olabilmesi için alanın/mesleğin insan odaklılığı dile getirilmekte ve 21. yy.ın sorunlarına, konularına cevap vermekte yetersiz kalacağı eleştirileri getirilmektedir.

Söz konusu konular ve sosyal hizmet kesişimindeki literatür incelendiğinde yeşil/ekososyal/ekolojik/çevresel sosyal hizmet olarak adlandırılan ve sosyal hizmete çevre konularını ve ekolojinin insan dışındaki unsurlarını uygulamaya dahil etmeye çalışan bir alanın/dönüşümün olduğu görülmektedir. Ekolojik sosyal hizmetin literatürünün başlangıcı disiplinin/mesleğin köklerine kadar götürülmesine rağmen çevre konularının aktif ve görünür şekilde 1990'lerden itibaren ele alınmaya, ilgili konuların teorik, kavramsal ve terminolojik olarak tartışılmaya başlandığı, 2010 sonrası ise uygulamanın nasıl olabileceğinin ve örneklerinin verilmeye başlandığı görülmektedir. Özetle otuz yılı aşkın bir süredir gerek teorik, kavramsal gerek uygulamaya dönük oluşturulmuş geniş bir literatür bulunmaktadır.

Bu konuda Türkçe literatür incelendiğinde 2010'lu yıllarda sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında konuya giriş yapıldığı görülmektedir. Ancak bu tarihten itibaren ekoloji ile ilgili konuları ele alan çalışmaların sayısı oldukça az ve sosyal hizmet ve ekoloji tartışmalarını konu edinen mevcut çalışmaların her biri farklı konuları ele alan tek tek, müstakil ve devamı gelmeyen çalışmalar olarak kaldığından Türkiye'de bu alana ilişkin bir literatürden ve köklerinden yahut genişliğinden bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Mevcut literatürün eksikliği ve zayıflığı, Türkiye'nin yakın gelecek zamanda iklim değişikliği ve küresel ısınmadan en çok etkilenecek ülkeler arasında olması bilgisi ile birleşince sosyal hizmetin Türkiye'de oluşacak ekolojik ve buna bağlı ekonomik, toplumsal değişimlere cevap, sorunlara ise çözüm bulmada hazırlıksız olacağı ve zayıf kalacağı öngörülebilir. Türkiye dışında gelişmiş olan gelenek ve literatürün oluşmasını beklemek, söz konusu gecikmişliği arttıracaktır. Bu sebeple bu çalışma, ekoloji alanındaki sosyal hizmet literatürünün belli başlı tartışma temalarını kavramsal ve tarihsel analizini vererek genel bir tablo çizmekte, disiplinler ve teorik tartışmayı sunarak ekolojik sosyal hizmeti uygulamanın imkânlarını ve nasıl mümkün olacağını araştırmaktadır.

Araştırma süreci öncelikle bir problemin belirlenmesiyle başlamaktadır (Baş ve Akturan, 2013). Problemin belirlenmesinde ise:

Bir konu veya temel bir araştırma alanı ortaya konulur ve bu konu hakkında literatür tarandıktan sonra, çalışılması gereken bir problem veya sorunun var olduğu güvenle söylenebilir. Bu problem 'gerçek hayat' içerisindeki bir problem olabilir veya literatürde ya da bir konudaki geçmiş araştırmalarda bir eksiklik veya boşluk olabilir (Creswell, 2015, s. 51).

Bütün bu sebepler sosyal hizmet ve ekoloji konusunu teori düzeyinde çalışmayı ve teorisyenleri de içeren bir tartışmayı konu edinme ihtiyacını doğurmuş ve mevcut eksiklik araştırmanın probleminin oluşturulmasına kaynaklık etmiştir. Zira ekoloji, literatür içinde kavramsal ve teorik olarak bile yeterince önemli değil iken ve yeterince temellendirilmemişken uygulamanın inşa edilmesi, yeni teknik ve modellerin geliştirilmesi zor olacaktır veya mümkün olamayacaktır. Bu sebeple kısıtlı literatürde konu üzerine yazmış, düşünmüş, tartışmış kısaca ekolojik sosyal hizmeti akademik çalışmalarına konu yapmış akademisyenlerin konuya bakışlarının, ekolojik sosyal hizmetin daha çok konuşulması, tartışılması için öğrenilmesi gerekmektedir. Ekolojik sosyal hizmetten ne anlaşıldığı, nasıl mümkün olacağı ve uygulamanın nasıl olacağına dair bakış açıları uygulamanın teori ile şekilleniyor ve temelleniyor olmasından dolayı önem taşımaktadır. Herhangi bir disiplinin, bu çalışma özelinde de sosyal hizmet (Klemmer ve McNamara, 2019) alanının akademisi, sosyal hizmetin uygulamasını bilimsel yöntemle sistemleştirmek için bulunmaktadır veya bu amaçla oluşturulmuştur. Bu durum, ilgili konuyu alanın akademisyenleri ile değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Ekolojiyi ve ekolojik konuları sosyal hizmete dahil etmek, uygulamaya yansıtmak için öncelikle alanın teorisyenleri/akademisyenlerinin teorik

bakış açılarının değerlendirilmesi ve uygulamaya dönük önerilerinin alınması bir disiplin ve meslek olan sosyal hizmette teori ve pratiğin bağı ve bağımlılığıyla ilgili bir gerekliliktir. Söz konusu gereklilik doğrultusunda araştırma şu temel soru üzerine inşa edilmektedir. “Sosyal hizmet akademisyenlerine göre ekolojik sosyal hizmet nasıl mümkün olabilir?”

Bu çalışmada esas problem dışında araştırılan diğer ilgili sorular, ekolojik sosyal hizmetin teorisi, kavramsallaştırılması, eğitimi, etiği ve uygulaması hakkında daha fazla keşifte bulunmak için çalışmaya dahil edilmiştir. Bu çalışmanın birincil araştırma sorusuyla beraber cevaplarına ulaşılmak istenen diğer alt sorular şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Sosyal hizmette insan ve insan dışı unsurları içeren ekolojik bir etik nasıl olabilir?
2. Uygulamaya giden yolda ekolojik bir eğitim ve müfredat nasıl olabilir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında, ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda, bu konuda literatüre katkı sunan sosyal hizmet akademisyenlerinin görüşlerine yer verilmektedir. Bu ana uğraş dışında araştırmanın alt problemlerinin gerektirdiği şekilde ekolojik sosyal hizmetin eğitiminin, etiğinin ve uygulamasının nasıl mümkün olabileceği de araştırılmaktadır.

Ekolojik bozulmalar bir başına meydana gelen spesifik ve ayrık olaylar değil, birbirine bağlı belli süreçlerin sonuçlarıdır. Bu durum, ekolojiye dair konuları ele alırken, değerlendirirken ve sorunları çözerken de disiplinlerarası bir bakış ve iş birliği gerektirmektedir. Söz konusu disiplin/mesleklerden biri olan sosyal hizmette de ekoloji ile ilgili literatür [farklı isimlendirmelerle sürdürülse de] (Besthorn, 2012) dünyanın birçok yerinde sürdürülen tartışmalarla her geçen gün genişlemekte ve alanın kavramsal, teorik ve uygulamadaki dönüşümü için bir temel oluşturmaktadır. Bu çaba, kavramsal ve teorik temel uygulamayı şekillendirdiği için önemlidir. Aksi durumda bu temellere oturtulmamış bir uygulama birbirinden kopuk, bütünsel olmayan bir yapı sergileyecektir. Bu bağlamda giderek genişleyen uluslararası literatüre rağmen Türkiye sosyal hizmet literatüründeki mevcut eksiklik bu çalışmanın ana saiklerinden biridir. Ancak bazı durumlarda (Harvey, 2009) sessiz kalmak statükoyu sessizce kabul

etmek anlamına gelmektedir. Bu sebeple bu çalışma, ekoloji gibi karmaşık ve çok etkenli bir olguyu değerlendirmede alandan bir ses olarak ekoloji ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiselliği göstermek, bu ilişkiselliğin -insanı içeren- ekoloji merkezli bir sosyal hizmetin teori, eğitim, etik ve uygulamasına nasıl yerleştirilebileceğine dair tartışmalarda bir aşama, aracı yahut önyak olmak amacı taşımaktadır.

Söz konusu amaca ek olarak ekoloji ile ilgili konuların Türkiye’de tartışılmasına katkıda bulunmak, ilgili konuları teorik çerçevede tartışmak ve bu konuları Türkiye’de sosyal hizmet perspektifinden tartışmaya açmak, bu konuda yapılacak lisansüstü çalışmalara ve proje, tez, bildirilere önyak olabilmek için ekolojik sosyal hizmet teorisi, kavramları, eğitimi ve uygulamasının akademyanın gündemine dahil edilmesine yönelik alanda oluşan mevcut bilgiye katkıda bulunmaktır. Bu çalışma sonucunda edinilecek bilgi ve çıkarımlar, ekolojik sosyal hizmetin Türkiye’de nasıl anlaşıldığını ve değerlendirildiğini gösterebilecektir.

Özetle bu çalışma bir model önerisi veya uygulama önerisi sunmaktan çok ekolojik sosyal hizmetin kuramsal ve kavramsal çerçevesini çizmek, alanın teori oluşturma ve tartışma kısmında yer alan akademisyenlerinin bu teorik çerçeve ile ilgili genel ve kuşatıcı görüşlerini almak, uygulamaya bir zemin hazırlamak amaçlanmaktadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Sosyal hizmet Türkçe literatürü incelendiğinde ekolojik bakışı tartışmaya açmak için yapılmış müstakil doktora düzeyinde bir lisansüstü çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma, Türkiye’deki ekolojik sosyal hizmetin ve ekoloji ile ilgili tartışmaların Türkiye’deki sosyal hizmet akademisi ve mesleğinin gündemine daha çok alınmasının imkânlarının değerlendirmesi yönüyle ilk olma özelliği taşımaktadır. Ekolojiye dair konuları sosyal hizmet teorisine, eğitimine, etiğine ve nihayetinde uygulamasına uyarlamak, bütüncül bir uygulama gerçekleştirmek için öncelikle teori düzeyinde kavramsal ve kuramsal olarak tartışılması ve bir çerçeveye oturtulması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışma sonucunda alanın teorisyenlerinden/akademisyenlerinden edinilecek bilgi ve çıkarımlar, ekolojik sosyal hizmetin Türkiye’de nasıl anlaşıldığını ve değerlendirildiğini gösterebileceği gibi genel olarak ekolojik sosyal hizmetin ve etiğinin ne olduğunu, eğitim ve müfredata eklemenin nasıl olabileceğini ve uygulamadaki karşılığının anlaşılmasını sağlayacak bir temel oluşturmada da önem taşımaktadır.

Literatürde ortaya çıkan ve çevrenin sosyal hizmet uygulamasına nasıl dahil edileceğine dair tartışmalar, sosyal hizmetin insan odaklılığını eleştirmekte, insan odaklılığın her türlü uygulamayı meşrulaştırabildiğini vurgulamakta, insanın iyilik hâlinin neye rağmen sağlandığının göz ardı edilmesine ve ekolojik bozulma ve sonuçlarında insan etkisinin görülmemesine yol açtığını söylemektedir. İnsanı ekolojinin merkezi yapan değil, bir parçası olarak gören yeni bir modelin gerekliliğiyle birlikte yeni bir modelin önerisine geçmeden önce sosyal hizmette ekolojinin genel bir görünümü ortaya konmalı, kavramsal ve teorik çerçevesi çizilmeli, kavramsal netlik sağlanmalıdır. Uygulamadan önce uygulamanın dayanacağı teorik alt yapı hazır olmalıdır. Diğer şekilde palyatif, parçalı uygulamalar sorunları kısa süreli bastırmakta, kesin bir çözüm sunamamakta, disiplinin/mesleğin mevcut yapısı sorunlara çözüm üretememekte, konuları analiz edememektedir. Teoride bir dönüşüm yaşanması uygulamaya yansiyarak alanın tümüne yayılabilecek bir “standart” oluşturulmasını sağlayacaktır.

Ekolojik sosyal hizmet sosyal hizmetin bir alt alanı olmaktan ziyade sosyal hizmetin teori/eğitim/etik/uygulama ayaklarını içeren bütünsel bir dönüşümünü önermektedir. Sosyal hizmetin, ekolojik bozulmalara yanıt verecek dönüşümü gerçekleştirmesi için oluşan/oluşacak literatürden sosyal hizmet eğitimcileri faydalanabilir (Bell, 2019). Bu sayede eğitim aracılığıyla uygulamaya da yansıyan bir dönüşüm gerçekleşebilir. Ekolojik bozulma ve oluşan sonuçlarını anlama ve çözüm yolları üretme konusunda katkı sunacak olması bu tez çalışmasının bir diğer önemini vurgulamaktadır.

1.4.Araştırmanın Tanımları

Ekoloji: Bir unsur olarak insanı ve insan dışı unsurları -flora, fauna, çeşitli düzeylerde ekosistemler- içeren ve her bir unsurun kendi içinde ve birbirleriyle ilişkilerini bütünsel ele alan “biz bilimi”.

Ekolojik sosyal hizmet, sosyal hizmet literatüründe yeşil sosyal hizmet, ekososyal çalışma, çevresel sosyal hizmet gibi kullanımlar bulunmaktadır. Mevcut kullanımlar aralarında benzerlik ve farklılıklar barındırır da farklılaşan değil yakınsayan yönleri göz önünde bulundurularak çalışma kapsamında ve sorularda bir “şemsiye kavram” olarak ekolojik sosyal hizmet kullanılmıştır.

Ekolojik bozulma: Çevresel bozulmalarla ilgili olarak oluşan iklim krizi, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevre kirliliğini bir üst başlıkta toplayan ve bu sorunların birden oluşmadığını, zaman içerisinde ve birbirleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayan bir kullanım.

1.5.Literatür İncelemesi

Ekolojik sosyal hizmeti inceleyen bu çalışma üç bölümden oluşup üçüncü bölümü saha verilerine dayanmasına rağmen araştırma kapsamında literatürün Türkiye akademisi ve literatürüne kapsayıcı bir şekilde tanıtılması için temelde literatürün -eleştirel ve analitik- incelenmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın teorik kısmını oluşturan ilk iki bölüm, literatürün ayrıntılı incelemesine ayrılmıştır. Ancak burada çok kısa ve sadeleştirilmiş olarak ekolojik sosyal hizmetin genel bir betimlemesi verilmiştir. Türkiye dışında gelişen (İngilizce) literatür, genişliği itibari ile sadece genel çizgilerle verilirken Türkçe literatürde yer alan çalışmalar sayıca az olmalarından dolayı kronolojik şekilde tek tek ele alınmıştır.

Standart bir tanımlı olmayıp farklı isimlendirmelere sahip olan ancak -kullanılış sebepleri çalışmanın ilgili başlığında genişçe anlatıldığı üzere- bu çalışmada kullanılan şekliyle ekolojik sosyal hizmet literatürünün üç ana hat üzerinden sürdürüldüğü söylenebilir. Bu üç ana hattan ilki teorik, terminolojik ve kavramsal dönüşüm ve temellendirme, ikincisi ekolojik konuların müfredata ve eğitime eklenmesi ve son olarak da uygulamanın nasıl olabileceği, örneklerin gösterilmesi üzerinden devam etmektedir. Bu bağlamda literatürün afet, kriz müdahaleleri, insan yaşamı üzerinde -fiziksel- çevrenin etkisi konuları ile başlasa da kavramsal ve teori ağırlıklı olarak devam ettiği görülmektedir. Ekolojik sosyal hizmete dair literatürün öncelikle kavramsal ve teorik alanda sürdürüldüğü ancak sonrasında ekolojik sosyal hizmet uygulamasının ne olduğu, uygulamada neye karşılık geldiğine dair tartışmaların literatürde arttığı vurgulanmaktadır (Kominetsky, 2018; Ranta-Tyrkkö ve Närhi, 2021). Bu duruma, uygulamayı dönüştürmenin yolunun teorik dönüşümden geçmesi yahut teorik dönüşüm olmadan bütüncül bir uygulamanın olmayacağı genel geçer bilgisinin sebep olduğu iddia edilebilir.

Ekolojinin sosyal hizmet içinde gelişimine bakıldığında mesleğin/disiplinin ilk ortaya çıktığı günlerine götürülen bir geçmiş olsa da fiziksel çevre olarak görünür şekilde değerlendirilişi 1990'lerden itibaren gerçekleşmiştir. Kavram olarak ekolojiden

bahsedilmese de sosyal hizmetin insana bütünsel bakması gerektiği bilgisi ile mevcut çevre tanımlamasının bu bütünselliği karşılamadığı, sadece sosyal çevre ile sınırlandırılmış olmasının kısıtlayıcılığı tartışılmaya başlanmıştır. Bu sebeple çevre tanımlamasının fiziksel çevreyi de içerecek şekilde genişletilmesi gerektiğine dair çalışmalar yayınlanmıştır. Böylelikle insan üzerinde sadece sosyal değil, fiziksel çevrenin de etkili olduğunun görüldüğü düşünsel aşamaya gelinmiştir. Ancak bu etkileme olumsuz sonuçlar doğurduğundan ve bu olumsuzlukların eşit paylaşılması gibi bir sonucun ortaya çıkmasından dolayı çevresel bozulma ve dezavantajlılık ilişkisi, afetlerin yaşanması gibi konular da literatüre dahil olmaya başlamıştır. Afetlerden ve olumsuz sonuçlardan diğer popülasyonların -hayvan ve bitkiler, ekosistemler- da etkilendiğinin görülmesi tartışmaları ekolojik boyuta taşımaya yardımcı olmuştur. Yapılı ve doğal olarak ayrılabilir fiziksel çevre bağlamında doğanın ve hayvanlar gibi doğadaki insan dışı unsurların tedavi edici özellikleriyle uygulamaya dahil edilmelerine dair konular da alana taşınmıştır. Devam eden tartışmalarda insanın çevreden etkilendiği gibi çevreyi de etkilediği/şekillendirdiği ve bunun sonuçlarının yine insana ve diğer varlıklara yansıdığı görülmüştür. Daha önce fiziksel çevre; ilk aşamada çöp alanları, atığın fazla olduğu endüstriyel bölgeler gibi kentsel yakın çevre olarak risk faktörü olabilmekteyken şiddeti ve sıklığı artan afetler, yükselen su seviyeleri ve geniş popülasyonların etkilenmesi, yaşam alanlarının ve orta ölçek ekosistemlerin -bir göl ekosistemi gibi- etkilenmesiyle sorun artık bölgesel yahut küresel olarak değerlendirmek ihtiyacını doğurmuştur. Buna bağlı olarak da söz konusu olumsuz sonuçları doğuran insan eylemleri, toplumsal yapılar da sorgulanmaya, dönüşmesi için farklı bilme ve yerli bilgi şekillerine açık olmaya dair fikirler de alanda dile getirilmiştir. Devamında söz konusu eylem, yaşam biçimi ve ekonomik yapıya alternatif ekolojik dönüşümü sağlayacak bir geçiş için neler yapılabileceği yani doğrudan ekolojik uygulamaların neler olabileceği alanda uygulama örnekleri ile birlikte gösterilmeye başlanmıştır.

Ana akım sosyal hizmet literatüründe de vurgulandığı gibi sosyal hizmetin tanımı ve bilgisi, uluslararası bir standarda oturtulabilse de her coğrafyanın kendine özgü şartlarına uyarlanabilir niteliktedir. Benzer durumun ekolojik sosyal hizmet literatüründe de yaşandığı söylenebilir. Her ülke, bölge, ulus; sorunları ve ihtiyaçları bağlamında bir iyilik hâli hedefi koymakta ve uygulamayı ona uyarlamaktadır. Ekolojik sosyal hizmet literatürüne, araştırma ve tartışmalarına Kanada, Avustralya,

Finlandiya, İngiltere gibi ülkelerden büyük katkılar sunulduğu görülmektedir (Hudson, 2014, s. 184). Bu katkılar ortak temalar taşımasına rağmen geldiği ülkelere göre karakterize edilebilecek özellikler, başka söyleyişle **tematik yerelleşme** yaşandığı söylenebilir. Örneğin sayı ve sıklık bakımından alana en fazla katkıyı sunan Finlandiya'dan akademisyenler teorik, kavramsal ve tarihsel analiz aşamasını geçmiş, tartışmalar çoklukla pilot, inovatif denebilecek ekososyal uygulamalara ağırlık vermeye başlamış ve bu konular üzerinden devam etmektedir. Bunda Finlandiya'nın refah düzeyi yüksek nispeten diğer konuları tamamlamış olması yani kendine özgü koşulları etkili oluyor gibi durmaktadır.

Afrika ve Hindistan gibi ekolojik kırılganlıkları yüksek bölgeler küresel ısınma, iklim değişikliği gibi sebeplerle oluşan göçler, su-gıda kıtlığı, temiz ulaşılabilir su ve besin, tarım alanlarının kaybı ve kesişimsel dezavantajlılık üzerine odaklanmakta, bunlarla ilgili sorun alanları ve çözümleri ile ilgili olarak alana katkı sunmaktadırlar ki bu durum, bölgelerinin belirgin özelliğinin iklim değişikliği konusunda en savunmasız veya tarımsal üretimi iklim koşullarına bağımlı olmaya devam eden coğrafyalar olmasıyla yakından ilgilidir.

Avustralya hayvanları uygulamaya dahil etme konusunda haklı olarak ısrarcı bir tartışma sürdürmektedir. Bu durum, toplumda evcil hayvan sahibi olan kişilerin sayısının çokluğu ve yaban hayatının genişliği ile ilgili olup böylesi bir durumun yaşanmadığı bölgelerde tartışma konusu olmamaktadır. Ekolojik sosyal hizmet literatürünün bulunulan yerin özelliklerine göre şekillendiği iddiasını destekleyen bir örnek ise Danimarka'dan bir tez çalışmasında yer almaktadır. Söz konusu çalışmaya göre ekolojik sosyal hizmetin Danimarka'da ana akım eğitim ve uygulamaya dahil olmamasına ve paradigmatik bir kayma yaşanmamasına, Danimarka'nın iklim değişikliği gibi ekolojik bozulmalardan [en azından şimdilik] dünyanın diğer bölgelerine kıyasla daha az etkileniyor olması sebep gösterilmektedir (Hostert, 2020, s. 1).

Türkçe literatürde ekolojik sosyal hizmet kapsamına giren çalışmaların sayısı tek tek değerlendirmeye imkân tanıyacak miktarda olduğu için genel bir resim çizmektense her bir çalışma -makale ve tezler- ayrı ayrı şekilde kronolojik sıralamayla aşağıda değerlendirilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma tartışmaları çevresel, sosyal ve ekonomik üç faktörü içerdiğinden çevre konularına dahil olmada ekolojik sosyal hizmet alanında ağırlıklı olarak tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu sebeple Türkiye’de literatür bu konudaki iki çalışma ile başlatılabilir “Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz” (Özmete, 2010) ve “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi” (Özmete ve Gök, 2015). Sürdürülebilir kalkınma anlayışına eleştirel yaklaşımdan ziyade sosyal hizmet ile ilişkilendirme eğilimi olan ancak en azından bir etken/değişken olarak fiziksel çevrenin insan üzerindeki etkisinin görülmesi açısından alana önemli katkı sunan iki çalışma olarak yer almaktadır.

“Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çevresel Farkındalık Seviyeleri ile Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi” (Doğan, 2015) yüksek lisans tezi çevre konusunu ele alması dolayısıyla literatüre katkı sunmaktadır.

Sosyal hizmetin ilk faaliyet alanlarından biri göç, göçmenlik olmuştur. Hull House (yerleşim evleri) faaliyetleri göçmenlerle sürdürülen çalışmalardır ve Türkiye’de sosyal hizmet akademisinde göç/göçmenlik konusunu ekolojik perspektiften işleyen “Çevre, Çevre Mültecileri ve Çevreci Sosyal Hizmet” (Demirbilek, 2016) isimli çalışmadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu; savaşlar, ekonomik ihtiyaçlar, etnik sebeplerle olagelmıştır. Ancak söz konusu makalede de dile getirildiği gibi artık çevresel sorunlardan kaynaklı (iklim değişikliği, küresel ısınma) göçler meydana gelmekte ve giderek artacağı da öngörülmektedir. Demirbilek’in çalışması, sosyal hizmetin farklılaşan görevlerini işlemekte ve “çevre sorunlarının” aynı zamanda toplum sorunlarına dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu tezin dile getirdiği gibi sosyal hizmetin ekoloji ile bağlantılarından biri olan ve geleneksel konularının ekolojik bağlamda değişimine bir örnek teşkil etmektedir.

Taner Artan ve Kıvanç Uzun (2017) tarafından yazılan “İklim Mültecileri Bağlamında Yeşil Sosyal Hizmet Üzerine Bir Tartışma” adlı makale, Demirbilek’in çalışmasına benzer konuları işlemektedir. Demirbilek’in ve Artan ve Kıvanç’ın çalışması, Dominelli’nin “Yeşil Sosyal Hizmet” isimlendirmesini esas almaktadır. Her iki çalışma da dezavantajlılar bağlamında ekolojik konulara eklenmektedir.

“Ekolojik Sosyal Hizmet Uygulamaları İçin Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Hizmetin Yeri” (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017) sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet ilişkisini doğrudan tartışmaktadır.

“Sosyal Çalışma Uygulamalarında Hayvan Destekli Müdahaleler” (Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018) ekolojinin insan dışı unsurlarından hayvanların terapötik kullanımı ve hizmet/uygulama aracı olmasına dair çalışma örneği ile alana katkı sunulmaktadır.

“Yeşil Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet” (Güzel ve Buz, 2019) adlı çalışmada, sosyal hizmetin ortaya çıktığı günden beri faaliyet alanı olan yoksulluk işlenmekte ancak bu defa yoksulluğun maddi yönünden ziyade yoksulluğun birçok boyutundan biri olan ve ekolojik vurguyu taşıyan yeşil yoksulluk konu edilmektedir.

Çevre odaklı sosyal hizmeti fraksiyonlarıyla beraber tanıtan Umut Yanardağ’ın çalışması “Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek” (2019)’tir. Çalışmada “Bir sosyal çalışma uygulamasının çevre odaklı hâle gelebilmesi için planlı sosyal çalışma uygulamalarının odağında çevre ile ilgili sorunların bulunması gerekmektedir” (2019, s. 322) denmekte ve mikro, mezzo ve makro düzeyde bireye ve topluma bakan yönüyle neler yapılabileceği anlatılmaktadır. Ancak ekoloji ile ilgili bir konunun sosyal hizmet alanına girmesi için “sorun” hâline gelmesini beklemek, sosyal hizmetin önleyici, geliştirici yönünü geri planda bırakıp tedavi edici rolünü öne çıkaran bir yaklaşım olmaktadır.

Çalışma kapsamında literatür taraması için yapılan okumalarda terapötik bir araç olarak doğanın sosyal hizmet içinde var olduğu bir diğer örnek daha görülmektedir. Hayvan, bitki veya doğal/fiziki çevre; müdahale planı içinde bireyin tedavisi, sorununun çözümü, güçlenmesi, kendine dair farkındalığının artması amacıyla müdahale aracı olarak yer almaktadır. Doğanın tedavi aracı olarak konu edildiği çalışmalara “Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinden Hortikültürel Terapi” adlı Berçem Barut ve Yunus Kara’nın (2020) makalesi örnek verilebilir. Bahçecilik faaliyetlerinin terapi amaçlı kullanımına hortikültürel terapi denmekte ve psikolojik ve zihinsel rahatsızlıklarda bireyin iyi olma hâlini destekleyen iyileştirici, güçlendirici faaliyetlerin bütünü ifade etmektedir. Fiziksel çevrenin uygulama aracı olarak yer alabileceğini gösteren bir çalışma olarak alana katkı sunmaktadır.

Yunus Kara’nın (2020) yazdığı “Ekolojik Sosyal Hizmet Bağlamında Türçülük” makalesi, ekolojik yıkımlardaki insan etkisini, insan merkeziliği destekleyen türçülük

tartışmaları bağlamında ele almakta ve ekolojik sosyal hizmetin doğayla uyum hâlinde yaşama, türler arasında ayrımcılık yapmama önerilerini dile getirmektedir. Genel anlamda insan merkeziliği, sosyal hizmet özelinde de insan merkezliliğin tezahürü olan insanın iyilik hâlini sağlama düşüncesini tartışmaya açmakta ve sosyal hizmette insan kaynaklı ekolojik bozulmayı tartışmaya açarak bu tezin de başlıklarından birini literatüre dahil etmektedir.

“Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekopsikolojiyi Düşünmek” (Er, Canatan, Barut ve Kara, 2020) doğayla kurulacak ilişkinin, bağın karşılıklı işlevselliğini konu edinen bir çalışma olarak alanda yer almaktadır.

“Hayvan ve İnsan Arasındaki Bağ Temelli Sosyal Çalışma” (Yanardağ, 2020) veteriner sosyal hizmet olarak da adlandırılan bir alanı literatüre tanıtmaktadır. Ekolojinin insan dışı unsurlarını konu edişi dolayısıyla ekolojik sosyal hizmet literatürü içinde kabul edilecek bir konu olarak bu tez çalışmasında da yer alan konulardan biri işlenmektedir.

“Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinde Su Güvensizliği” (Tok ve Orbay, 2020) adlı çalışma; su hakkının insan hakkıyla ve insan dışındaki canlılar ve onların yaşam alanları olan ekosistemleri ile ilgili olarak bir sosyal adalet, ekolojik adalet ve sosyal politika sorunu olduğu vurgulanmaktadır.

“Ekolojik Sosyal Hizmet Bakış Açısından Kent Ortamında Doğa Deneyiminin Engellilik Bağlamında İncelenmesi” (Doğan, 2021) doktora tezinde, dezavantajlılara yönelik uygulamalarda doğanın terapötik katkısı saha araştırması ile gösterilmektedir.

Eda Kaya Örk ve Filiz Çömez Polat’ın “Çevresel Adaletsizlik Mağduru Grupların İhtiyaçlarını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: ‘Yeşil Sosyal Hizmet Birimleri Kurulması’” adlı çalışma ise güncel çevresel konular ve bu konulara cevap üretmede sosyal hizmet alanında da yeni yaklaşımlara olan ihtiyaç üzerine kurgulanmış bir makale olarak literatürde yer almaktadır.

“İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet: Kriz mi Fırsat mı?” (Topgül ve Beytaş, 2022) çalışma, yeni bir dezavantajlılık oluşturan iklim değişikliğini ve meslek/disiplin için çağın sorunlarına cevap vermede bu sorunların rolünü tartışan bir çalışma olarak alana katkı sunmaktadır.

“Hortikültürel Terapinin Adli Sosyal Hizmet/Suç Alanında Kullanımı” (2022) Selin Koçak’ın çalışması, fiziksel çevreyi içeren bir uygulamanın adli alanda da uygulanabileceğini göstermektedir.

2.BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu kısmında ekoloji kavramına genişçe yer verilmekte ve sıkça karıştırıldığı doğa, çevre sözcükleri ile çevrecilik arasındaki ayrım anlatılmaktadır. Ayrıca çalışmada kullanılan terimlerle ilgili açıklamalar bulunup ekolojinin bilim, felsefe ve toplumsal hareket olarak gelişimine yer verilmiştir. Son olarak da ekolojinin sosyal bilimler içinde yer alışı ve ekolojik sosyal hizmete kavramsal ve tarihsel analiz olarak giriş yapılarak bölüm sonlandırılmaktadır.

2.1. Ekoloji Kavramına ve Çalışmanın Terminolojisine Dair

Sosyal hizmette doğayı, fiziksel çevreyi (yapılı ve doğal), ekolojik bozulmaları ve sonuçlarının insan, flora ve fauna üzerindeki etkisini konu edinen literatürün adlandırılması ve kavramsallaştırılmasında çeşitlilik bulunmaktadır. Ekolojik sosyal hizmetin tarihsel ve kavramsal analizini yapan Nârhi ve Matthies (2016a, ss. 21-22) da bu durumu vurgulamakta ve ekolojik sosyal hizmet tartışmalarının farklı teorik ve kavramsal yaklaşımlarını bütünleştiren bir teorik çerçeve geliştirmenin zorluğunu belirtmektedirler. Güncel kullanımlar arasında eko-sosyal hizmet, yeşil sosyal hizmet, ekotinsel sosyal hizmet, çevresel sosyal hizmet ve ekofeminist sosyal hizmet yer almaktadır. Ancak hepsi sadece ekolojik sosyal hizmetin farklı yorumlarını ifade etmektedir (Ramsay ve Boddy, 2017, ss. 69-70).

Ancak bu tez çalışmasında tüm bu kullanımları, kavramsallaştırmaları ve yaklaşımları bir üst başlıkla ifade etmede ve bütünlük sağlamada “ekolojik sosyal hizmet” şemsiye bir kavram olarak kullanılmaktadır. Böylelikle literatüre genel bir bakış sağlanırken literatürde tam bir mutabakat bulunmadığını kabul eden kapsayıcı bir tanımlama kullanılmaktadır (Krings ve diğ., 2018). Bu kullanımda ekoloji kavramının hedeflenen anlamsal ayrımı karşılaması da etkin bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında neden ekoloji/k kavramının tercih edildiği açıklanmaktadır.

2.2. Neden Ekoloji/k?

Sosyal hizmet terminolojisinin yanlış ve/veya kötü çeviri sözcükler barındırdığına, henüz oturmamış ve birlik sağlanamamış bir terminolojisinin olduğuna dair (Tomanbay, 2011) tartışma hâlihazırda bulunmaktadır. Çalışmanın terminolojisine dair böyle bir bölüm yazma ihtiyacı hem bir kavram önerisinde bulunmak hem de en

azından çalışma boyunca kendi içinde tutarlı bir terminoloji yaratmak ve kullanmak niyeti ve çabasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, Türkçe karşılığı olan sözcüklerin Türkçeleri tercih edilmiş, olmayanlar da doğrudan kullanımlarının sebepleri açıklanarak kullanılmıştır. Ekoloji ve sosyal hizmet literatüründe bu tez çalışmasının temelini oluşturan ekoloji sözcüğünün yerine kullanılan Türkçe karşılıklar ve neden tercih edilmediklerine dair görüşler aşağıda yer almaktadır.

Söz konusu kullanımlardan birini “çevre odaklı” (Yanardağ, 2019) isimlendirmesi oluşturmaktadır. İnsan ve doğayı birbirine karşıt veya alternatif olarak sunmayı amaçlamayan bir söylem barındırmayı hedefleyen bu çalışma; çevre odaklılık kavramını söz konusu anlam ayırdını yeterince karşılamamasından dolayı eksik bulunmaktadır. Zira fiziki çevre veya doğayı odak almak çevreyi insan dışında soyut bir yapıymış gibi konumlandırmak ve insanı, yarattığı toplumsal hayatı ve kurumları dışarıda bırakmak olmaktadır.

Çevreye yapılan bu vurgu; çevre ve insanı kesin çizgilerle ayırmakta, ikisini bir arada düşünemediğinden bütüncül bir öneri geliştirememekte, insan ve çevre arasında seçim yapıp birini odağına almaktadır. Özetle (Çalgüner, 2003) çevreyi önceleyen, çevreye odaklanan düşünce, bir bütündeki üst sistem içinde bir alt sistemin korunması, söz konusu alt sistemi diğer sistemlerle etkileşime girmeyen bağımsız bir alan olarak görmeye sebep olmaktadır. Çevre sözcüğü, insan dışındaki unsurlara özerk ayrı birer alt sistem vurgusu yapmaktayken ekoloji, insanla birlikte, insanı da içeren bir yapıyı vurgulamaktadır.

Ekoloji yerine çevre sözcüğünün tercih edilmemesinin bir diğer sebebi ise çevre odağında denilince çevrenin ayrıca “fiziki” çevre olduğuna dair ayrı bir açıklamaya gereksinim duyulmasıdır. Çünkü sosyal hizmette çevre sözcüğünün, öncelikle sosyal çevreye ve toplumsal sisteme karşılık geldiği uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Bu geçmiş dolayısıyla “çevresi içinde birey” tanımlamasındaki çevrenin, çoklukla toplumsal sistem olduğu bilinmektedir (Besthorn, 1997). Çevre sözcüğünü, önüne fiziki veya doğal sözcüklerini getirmeden kullanmak, sözcüğün sosyal hizmet içindeki kullanımının tarihçesi sebebiyle mümkün görünmemektedir ya da en iyi ihtimalle zor görünmektedir.

“Çevre, Çevre Mültecileri ve Çevreci Sosyal Hizmet” (Demirbilek, 2016) adlı çalışmada “çevreci sosyal hizmet” kavramı tercih edilmiştir. Çevre İngilizce

“environment” sözcüğüne karşılık gelmektedir. Ancak ekoloji, “çevre”nin taşıdığı anlam dışında daha geniş bir tanımlama ve kavram olduğundan çevre sözcüğü ekolojiye karşılık gelememektedir (Çalgüner, 2003). Çevrecilik ise ekoloji ile ilgili konuları “çevre sorunları”na indirgeyerek aynı dar bakış açısıyla insanın doğaya tahakkümünü sorgulamamakta, sadece zararlarını azaltmaya çalışmaktadır (Görmez, 2015). Ekoloji ise bu sorgulamadan fazlasını yaparak insanlığı da doğayı da iyileştirmeyi önermektedir (Bookchin, 2013).

Çevrecilik, doğanın korunarak (Çalgüner, 2003) insanın kullanımı için yararlılığının devam etmesini sağlamaktır. Kısacası “basit bir sözcük oyunu veya tercihinden ötesini” ifade etmektedir (Bookchin, 2013, s. 94). Bu sebeple fiziksel çevre, ekolojinin konularından sadece birini oluşturmaktadır.

Bir diğer kullanım Yeşil Sosyal Hizmet’tir. “İklim Mültecileri Bağlamında Yeşil Sosyal Hizmet Üzerine Bir Tartışma” (Artan ve Uzun, 2017) adlı makalede Dominelli’nin verdiği ismin doğrudan tercümesi kullanılmıştır. Ancak yeşil sözcüğü ekoloji bağlamında iki anlama gönderme yapmaktadır. Birinci anlamda, bir sözcüğün önüne yeşil sözcüğünün eklenmesi onun çevre dostu olduğuna dair bir alt mesajı içermektedir (Foster ve Magdoff, 2014). Yeşil insan kaynaklarından, yeşil ofise, yeşil binaya kadar her şeyin yeşil olanından bahsedilebilmektedir. Hatta yeşil kapitalizm bile mevcuttur ve her türlü tüketim nesnesinin yeşil sıfatıyla birleştirilmesini çevresel değerlerin korunabilmesine çözüm olarak sunmaktadır (Keleş, 2013, s. 69).

Bu tür bir yeşil etiketleme “yeşil yıkama”ya (Tann, 2016, s. 11) sebep olmaktadır. Sonuç olarak yeşil olmak iyi kabul edilmekte ve bir pazarlama aracı olarak çok kârlı ve revaçta bir isimlendirme olmaktadır. Şirketler kendilerini ekolojik anlamda sorumluymuş gibi yansıtarak kârlı hâle gelmekte ve yeşil firmalar yeşil ürünler sattığı, tüketiciler yeşil ürün aldığı için içi rahat tüketebilmektedir. Böylece ürünün çevreye daha az zararlı olduğunun düşünülmesiyle bu firmalar, kitlesel tüketiciliği azaltmak yerine tüketimi “yeşillendir”mekte, yeşil bir pazar ve yeşil marka sadakati oluşturmaktadırlar (Foster ve Magdoff, 2014). Ayrıca yeşil tüketimle yani alışverişte çevreci ürün tercih etmenin önerilmesiyle ekolojik siyaset bireyselleştirilmekte ve yoksul kesime yeşil tüketimin ekolojik anlamda sunabileceği bir hareket alanı kalmamaktadır (Çoban, 2020).

Yeşil sözcüğünün gönderme yaptığı bir diğer anlam yeşil siyasettir ve belli politik bir duruş ile ilişkilendirilmektedir (Vincent, 2006, ss. 330-331). Bu tezin de savunduğu gibi ekoloji ile ilgili konular; toplumdan, toplumsal yapı ve kurumlardan, iktidar ilişkilerinden, kapitalist sistemden bağımsız olmadığı için politiktir (Dominelli, 2018). Ancak tek siyasal çizgiye hapsedilemeyecek kadar geniş olduğundan bu çalışmanın amacına hizmet etmekten geri durmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet ile ilgili bir başka tez çalışmasında da bu farkın üzerinde durulmakta ve (Tann, 2016, s. 11) yeşil sözcüğünün kullanılmayışını belli bir siyasi tutumla ilişkilendirilmesine bağlamaktadır.

Burada, yeşil sözcüğünün bütün bu anlamları ve anlam göndermelerinin yeşil sosyal hizmet isimlendirmesini kapsadığı veya Dominelli'nin isimlendirmesinin böyle bir amaç güttüğü söylenmemekte, sadece yeşil sözcüğünün kullanımındaki bolluktan dolayı taşıdığı anlamsal riskler dile getirilmektedir.

Bir diğer kullanım “ekososyal” şeklindedir ve ilgili çalışma ise “Sosyal Hizmet ve Çevre: Ekososyal Yaklaşım” (Baydar ve Ersoy, 2017) adlı çeviri makaledir. Ekososyal tanımlamasında ekolojinin insan toplumsallığını da barındırdığını, (Närhi, 2004) ekolojik ve sosyal konuları birlikteliğini vurgulamak, bu iki alanı birbiri ile bağdaştırmak için kullanılmaktadır. Ancak ekoloji kavramının çok yönlü anlamı dolayısıyla böyle bir eklemeye ihtiyaç bulunmadığı gibi “eko” kısaltmasının ekolojiye mi ekonomiye mi gönderme yaptığı net olarak anlaşılamamaktadır.

2.3.Neden Ekolojide Israr?

Hâlihazırda da ekososyal, ekolojik, yeşil ve çevresel sosyal hizmet kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Türkiye'deki kavram çokluğu uluslararası sosyal hizmet literatüründe de görülmektedir. Ancak bu çalışmada yukarıda da belirtildiği üzere ekoloji sözcüğü şemsiye bir terim olarak kullanılmaktadır. Ekoloji sözcüğünü tercih etmek aynı zamanda bir anlayış -felsefenin, ontolojinin-, anlam ve yaklaşımı da seçmektir (Çalgüner, 2003, s. 9).

Sözcük terminolojik açıdan incelendiğinde ekolojinin kökünde yer alan “oikos”un birbiriyle bağlantılı üç farklı anlamı -ev, aile/hane halkı ve ailenin mülkü- içerdiği görülmektedir. Her biri, sözcüğün kullanıldığı metnin bağlamı doğrultusunda anlam kazanmakta ve Yunanca oikos; ev ikamet demek ama sadece yaşanılan yeri değil

buradakilerin etkinliklerini de içine almaktadır. Bu sebeple bütün canlılar arasındaki bağlantısallıkla ilgilidir (Güney, 2004, s. 16). İnsanın toplumsallığını, insanın oluşturduğu toplumsal yapıyı dışarıda bırakmayan aileyi, komşuları, iş arkadaşlarını, temas kurulan kişileri kısaca sosyal grupları da kapsamaktadır. Bu bağlamda ekoloji ile ilgili konular, insanın oluşturduğu toplumun yapısından bağımsız olmamaktadır. Nasıl bir toplum oluşturulduğu, doğanın geri kalanıyla nasıl bir ilişki içinde olduğuyula da ilgilidir. Ekoloji, insanın bitki ve hayvanla yaşadığı habitattan da öte insanın toplumsallığını da barındırmaktadır. Zira doğa cansızdan canlıya evrilip insan toplumsallığını da içeren bir yapıya dönüşmüştür (Bookchin, 2013).

Biyolog ve modern ekolojinin öncüsü Eugene Odum’a göre de ekoloji, “Bitkilerin, hayvanların, mikroorganizmaların ve insanların birbirlerine bağlı bileşenler olarak birlikte yaşadıkları dünya-evrenin incelenmesidir. Ekoloji yalnızca organizmalarla değil, aynı zamanda topraklardaki, okyanuslardaki, havadaki, tatlı sulardaki madde döngüsü ve enerji akışı ile de ilgilendiği için ekolojiyi doğanın işleyişi ve yapılandırılması olarak görebilir ve böylece insan türünü de doğanın bir parçası sayabiliriz” (Odum, 1975, s. 12 Aktaran: Kurt, 2020, s. 5).

Kısacası ekoloji sözcüğü bu çalışmanın önerdiği şekliyle insanı, insanın toplumsallığını, toplumsal sistemini, insan dışı unsurları ve insanın bu unsurlarla olan ilişkileri ile her bir unsurun diğerleriyle olan ilişkilerini içeren şemsiye bir terimdir. Özetle denilebilir ki “karşılıklı ilişkileri vurgulayan herhangi bir konu veya çalışma alanı, artık genellikle ekoloji, dolayısıyla da ekolojik sosyal hizmet olarak tanımlanmaktadır” (Gray ve Coates, 2012, s. 240).

Daha iyi bir ifade ile ekolojik düşünce, ilk olarak insan dışındaki doğa alanında ortaya çıkmış sonrasında ise alanını genişletmeye insanı biyolojik varlık olma özelliği dolayısıyla kendi alanına eklemiş ve devamında insanın doğayla kurduğu ilişkiyi hem etik hem politik hem de ekonomik ve sosyal yönleriyle anlamayı da çalışmalarına dahil etmiştir (Kurt, 2020, s. 7).

2.4. Çalışmadaki Diğer Kullanımlar

Ekolojik bozulmalarla ilgili konular iklim değişikliği, küresel ısınma ve çevre kirliliği başlıklarında toplanmaktadır. Bu konulardan bahsedilirken bazen kriz bazen de sorun/problem kavramları kullanılmaktadır. Ancak her sorun, kriz boyutunda ve her

konu hemen çözülebilecek bir sorun özelliği göstermemektedir. Her bir kriz veya sorun, belli süreçlerin sonucu olduğundan kriz veya sorun/problem olarak adlandırmak, durum sanki birdenbire ortaya çıkmış gibi süreçleri göz ardı etmek olmaktadır. Belirgin duruma gelen ekolojik bozulmaların birer sürecin sonucu olduğu, birden ortaya çıkan ve çabucak yanıtlar alınabilecek sorunlar olmadığı ekoloji literatüründe de (Jardins, 2006) yer almaktadır.

Sosyal hizmet bağlamında ise kriz, istikrarlı bir durumda, alışlagelmiş başa çıkma yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda çıkmaktadır ve tanımı gereği kısa süreli olmaktadır (Thompson, 2002). Ekolojik bağlamda ise kısa süreli, hızlı, çabuk çözüm sunan ama uzun vadeli çare olmayan müdahaleleri içermektedir. Oysa ekoloji ile ilgili yaşananlar birdenbire değil, süreç içinde gerçekleşmişlerdir. Ayrıca çevresel kriz veya çevre sorunu denmesi, doğaya; kendi içsel değeri dolayısıyla saygı duyulması gereken bir unsur değil de çevresel tehditle korkulan bir öge olarak bakılması, doğanın korku nesnesi olması sonucunu doğurmaktadır (Bookchin, 2013, s. 430). İklim değişikliğinin kriz sözcüğüyle ifade edilmesi “alarmcı” bir tavır olarak insanlığı ve doğayı düşmanca bir ilişki içinde algılamaya yol açabilir (Klemmer ve McNamara, 2019).

Sorun sözcüğü ise sorun odaklı olmayı beraberinde getirmekte ve en kısa zamanda dönüş sağlayan ama geçici olan çözümleri içermektedir. Ancak bu çözümler uzun vadede geri tepip uzun vadeli çözümler üretmeyebilmektedir. “Eldeki kavramlar yetersiz ve tutarsız ise ilgili konuları tanımlamak ve uygun çözüm politikaları oluşturmayı ummamalı” (Harvey, 2009, s. 27). Kısacası terminoloji, uygulamayı ve yöntemini etkilediği için ayrıca önemlidir.

Bu bağlamda (Krings ve diğ., 2018) kriz ve sorun tanımlaması sosyal hizmeti, ekoloji konularında önleyici uygulama geliştirmek yerine afet müdahale gibi reaktif bir pozisyonda bırakmaktadır. Buradan hareketle (Närhi ve Matthies, 2016b) sosyal hizmetin kendini değişen ekolojik koşullara göre yenilemediği sürece proaktif olamayacağı söylenebilir. Ek olarak (Çalgüner, 2003) sorun çözme odaklı olunmasıyla doğanın çözümün nesnesi olduğu ve edilgen bir konuma düştüğü de belirtilmelidir. Nesne özne ayrımında, nesnesi çevre olan bir bilimin yapacağı da nesneye [kendine göre] anlam vermek ve hükmetmektir.

Sorun odaklılık, bir konuyu küçük parçalara ayırıp incelediği için her bir parça için ayrı çözüm üretmek problemleri çözülmüş kabul etmektir. Bütünün parçalardan daha

fazlası olduğunu anlamayan sorun odaklı bir bilimsel yaklaşımla “tek sorun-tek çözüm yaklaşımı olunca yalnız eldeki sorun ele alınıp diğer ögeler hesaba katılmamakta sanki sorunun diğer ögelerle –ortaya çıkmasında veya etki etmesinde- ilgisi yokmuş gibi çözüm getiriliyor” (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012, s. 178). Ancak ekolojik bakışta, parçaların ilişkilerine ve bütünselliğine bakılmaktadır. Bu sebepten ekolojik sistemin korunması ve geliştirilmesi, geçici ve bütüncül olmayan müdahalelerle gerçekleştirilemeyecek durumdadır (Görmez, 2015).

Harvey (2009) kent bağlamında kent hakkında konuşmakla kent sorunları hakkında konuşmanın farklı olduğunu söylemektedir. Bu çalışma bağlamında da ekolojik düşünmenin başka, ekolojik bozulmanın sonuçları (ve/veya sorunlar) hakkında konuşmanın farklı olduğu söylenmelidir. Ekolojik düşünme bir süreç olup uygulamayı da dönüştürmesi gereken bir kavrayıştır (Zapf, 2010). Kısaca ekoloji hakkında düşünmek muhtelif sorunları çözmekken ekolojik düşünmek ise durumun “çevre sorunlarından” ibaret olmadığını fark etmektir.

Ayrıca ekolojik bir konunun sorun olarak tanımlanması, bazen ekonomik ve politik sebeplerle geç olmakta ve sorun kategorisine girmemiş bir konu hakkında çalışmalar başlatmak da prosedürlere kalmaktadır. Bilimsel faaliyetler, “himaye edilen ve masrafları karşılanan bir süreç olarak üretim araçlarının denetimini elinde tutanların çıkarları doğrultusunda yönlendirilebilmekte” (Harvey, 2009, s. 116) ve “toplumdaki baskın toplumsal ve ekonomik güçler, bilimin neyi nasıl yapacağını büyük oranda” (Lewontin, 2021, s. 14) belirlediği için sorunların çözümü, genellikle bilimsel araştırmaların mali destekçileri tarafından belirlendiğinden araştırma sonuçlarının uygulamada kullanılma şekilleri de tarafsız olmayabilmektedir (Jardins, 2006).

Bir konunun sorun olarak tanımlanma süreci; ekonomik, siyasi ve bilimsel konjonktürden bağımsız olmadığında örneğin kirlilik konusunda süreç, kirliliğe sebep olan zehirlerin bilimsel olarak tanımlanması, raporlanması, değer verilmesi ve bir sınır değer belirlenmesi şeklinde ilerletilmektedir. Ancak zararlı olduğu hâlde sınır değer dışında kalan zehirlerin yok kabul edilmesi sonucu doğmaktadır. Buna bir de olguların düzenli ve yeterince kaydedilmemiş olması -birbirinden uzak, farklı yerlerde benzer sorunlar yaşanmış olması ihtimali göz önünde bulundurularak- eklenince sorunun tanımlanmasının zorluğu veya yanlılığı ancak o zaman anlaşılabilir olmaktadır (Beck, 2011).

Bilim ve bilimsel verinin ortaya konusu, yorumlanması ve politika ile ilişkisi göz ardı edilmemeli. “Ne, ne için ve kimler için sorun olarak tanımlanmaktadır” sorularını cevapları iyi tahlil edilmelidir. Çünkü doğa ile ilgili üretilen bilginin bilimsel nesnelliği büyük öneme sahiptir. Elde edilen bilgiden politik ve sosyal talepler üretilebilir. Bu, üretilen bilginin nesnelliğini zedelemese de parasal bir çıkar veya bu bilgilerle sosyal bir yönlendirme olursa bilginin nesnelliği ve bilimselliği tartışılır olmaktadır (Çoban, 2020, s. 40).

Kriz sözcüğünün aceleciliğinden dolayı kısa vadede cevap veren ama uzun vadeli düşünüldüğünde kalıcı olmayan yolların seçildiği görülmektedir. Ayrıca krizin yarattığı panik havasının, ekolojik bozulmaya sebep olanların örtük hedeflerine hizmet etmesi de söz konusudur. Kriz, felaket, sorun sözcüklerinin dikkatli kullanılması gerekmektedir. Zira ekolojik bozulma açısından öne sürülen çözümler bağlamında, başkalarının -zarar vericilerin- işine yarayabilmektedir (Foster ve Magdoff, 2014).

Sosyal hizmet bağlamında ise sorun odaklı olmak, koruyucu-önleyici niteliklerden feragat etmek ve sosyal hizmeti -bilimsel, ekonomik, politik iktidarca tanımlanmış- sorunların çözümüne sıkıştıran rehabilite/edici role indirgemektir. Ayrıca asıl konunun krizin çözülmesi değil, kökenlerinin bulunması olduğu anlaşıldığında sorun olarak adlandırılan sonuçların ortaya çıkması da engellenebilir (Maltaş, 2015). Bu yaklaşım da sosyal hizmete ekoloji konularında koruyucu-önleyici bir konum sağlayacaktır.

İndirgemeci yaklaşımın belirgin özelliği, problemleri birbirinden kopukmuş gibi ayrı değerlendirmesi ve yine müstakil çözümler aramasıdır. Söz konusu yaklaşım bazı yönlerden doğa bilimlerinde işe yarar olsa da insan toplumsallığıyla iç içe olan ekolojik bakışta bir eksiklik olarak çözümler noktasında yanıltıcı olma riski taşımaktadır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009). İndirgemeci eğilim bir ekosistem içindeki karmaşık ilişkileri hesaba katmaz ve ciddi bir çevre sorunu dar bir biçimde değerlendirilir ve çabucak çözüm bulunabilecek teknik bir konu gibi değerlendirilir. Böyle olunca toplumsal tepkiler, politika önerileri de sınırlı kalacaktır ve çözümler çözebildiklerinden çok daha fazla yeni sorunlar yaratabilir (Jardins, 2006, s. 38).

Sorun odaklılık ayrıca münferit uygulamalar ve semptomları gidermenin ötesine gitmeyen bir tavır olacağı için bu tez, münferit ekolojik uygulamalar önermemektedir. Zira teoriden pratiğe geçiş için önce fikrî alanda tartışmaların yapılması

gerekmektedir. Zaten düşünsel veya paradigmal bir değişim olmadan söz konusu uygulamalar, bütünsellikten yoksun sadece eklektik uygulamalar olarak kalmaktadır. Eklektizm her zaman bir uyumsuzluğa işaret değildir ama çoklukla öyle olmaktadır. Bu tez, neyi önermediğini de bildirerek sınırlarını çizmekte. Çalışmanın bu kısmı, ekoloji gibi çok boyutlu bir olguyu etkin bir şekilde soruşturmaya yarayacak uygun kavramları bulma ve kullanmaya çalışmanın göstergesi niteliğindedir.

Özetle bu çalışmada ekolojik sorun yerine ekolojik bozulma “iyi ve değerli niteliğini yitirmek, sağlığını yitirip zayıflamak” (TDK, 2021)- tercih edilmektedir. Bozulma; mevcut anlamıyla ekolojinin sağlığının/iyilik hâlinin azalmasını da vurgulamaktadır. Mevcut ekolojik yapı içindeki belli bir parçayı sorun veya problem görmek “doğa tamirciliği”ne (Çalgüner, 2003) soyunmak anlamına gelmektedir. Örneğin hava kirliliğinin sebeplerini araştırmadan fabrika bacalarına filtre takmak çözüm olmamakta, konunun derinlemesine anlaşılmasını engelleyen bir erteleme olmaktadır. Bu sebeple çalışma boyunca anlamı karşıladığı sürece ekolojik kriz, iklim krizi, çevresel sorun yerine “ekolojik bozulma” kullanılacaktır. Kriz ve sorun ifade eden - yani kısa süreli, acil müdahale ile çözülebilen, zararları uzun zamana yayılmayan- durumlar ise söz konusu sözcüklerle dile getirilmektedir.

2.5.Ekoloji ve İlgili Temel Kavramlar

Çalışmanın bu bölümünde ekoloji kavramı ve bu kavramın ilişkilendirildiği çevre ve doğa kavramları açıklanmakta ve birbirinin yerine kullanılabilen ekolojik düşünce ve çevrecilik arasındaki ayrım anlatılmaktadır.

2.5.1.Ekoloji, çevre ve doğa kavramları

Ekoloji “canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalı” (TDK, 2021) olarak tanımlansa da kendi tarihsel seyrinde tanımsal farklılıklar olmuştur.

Ekoloji sözcüğü eski Yunanca’daki “oikos” –ev/hane- ve logos -bilim- sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmektedir (Kurt, 2020). Kavramın kökündeki “oikos” “ev, aile ve ailenin mülkü” olmak üzere üç anlam boyutunu kapsamaktadır. Her bir anlam kullanıldığı bağlama göre anlam kazanmaktadır (Güney, 2004).

“Haeckel, ekoloji kavramını Darwin’in “doğanın ekonomisi” kavramından esinlenerek kullanmıştır. Darwin ise “doğanın ekonomisi” kavramını doğadaki tüm canlıların yaşadığı alanı belirleyen ilişkileri tanımlamak için kullanmıştır.” (Kocakuşak, 2020, s. 2).

Richard Levins “ekoloji”yi; doğa, bilim dalı, kavram ve toplumsal düşünce olarak sınıflamıştır. Doğa anlamında ekoloji, insan yaşamının, ihtiyaçlarının kaynağı olan “doğanın ekonomik sistemi” anlamındadır. Bilim dalı olarak ise biyoloji kapsamında doğanın ekonomik sistemini inceler, kavram olarak ise doğanın bir ekonomik sistem oluşturduğuna dayanan düşünceleri içermektedir. Toplumsal düşünce akımı olarak ise ekoloji, toplumu ekoloji temelli dönüştürmeyi amaçlar ki bu anlamda ekoloji, politik bir yön taşımaktadır (Kocakuşak, 2020, s. 3).

Ekoloji, canlıların birbirleriyle ve bulundukları ortamla ilişkilerini inceleme konusu yapan bilimlerin hepsini kapsamaktadır. Bu sebeple ekoloji, öncelikle bitki ve hayvan ekonomisini çalışma alanı olarak belirlemişken son durumda, tüm canlıların çevreleriyle, ortamla ilişkilerini inceleyen bir bilim şeklinde tanımlanmaktadır. Ekolojik düşünce, insanı içermeyen doğa ve insan arasındaki ilişkinin temas noktasında belirdiği için kavram ilk olarak sadece insan dışı doğayı sonrasında insanı canlı bir varlık olarak bünyesine eklemiş, son aşamada ise insanın doğayla kurduğu ilişkinin sosyal, politik, ekonomik ve etik boyutlarını da içeren bir bütünsellik anlayışına evrilmiştir (Kurt, 2020). “Bu özelliğiyle ekoloji çağdaş bir “biz bilimi” olmuştur” (Güney, 2004, s. 7).

Ekolojiye daha önce Türkçe’de “çevrebilim” denmiş ancak anlamı karşılamadığı için bu iki sözcük sözlükte ayrı yer almaktadır. “Çevrebilimleri” ise “çeşitli bilim dallarını içerisinde toplayan, insan doğa ilişkilerini ve çevre sorunlarını inceleyen, uygulamalı ve disiplinlerarası bilimler” (TDK, 2021) şeklinde açıklanmaktadır.

Bir şeyin yakını, dolayı, etraf anlamına gelen çevre sözcüğünün bir başka anlamı da kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam (TDK, 2021) olarak tanımlanmaktadır. İngilizce karşılığı “environment” olan çevre, Türkiye’de “ekoloji kavramı yerine, çevre veya çevrebilim olarak kullanılmış, oysa Felemenkçe dışında diğer Batı dillerinde bu iki sözcük farklı anlamları ifade etmektedir. Akademik alanda çevre sözcüğü organizmanın veya bireyin toplumsal bağlamına gönderme

yapmaktadır. Ayrıca çevre sadece doğal olana karşılık gelmeyip yapılı çevreyi de ifade etmektedir (Ağırman, 2021, ss. 5-6).

Başka bir söyleyişle insan hayatını belirleyen doğal ve yapay bütün öğeleri içermektedir. Çevre, farklı disiplinler ve görüşler tarafından farklı yönlerden ele alınmış, “fiziksel çevre, sosyal çevre, doğal çevre” olarak ayrılmıştır (Dinçer, 2021, s. 11). Çevrenin doğal çevreye karşılık gelmesi yani Newtoncu bilim anlayışının doğayı makineleştirmesi ve insan ile doğa arasında “özne-nesne, tanımlayan-tanımlanan, merkez-çevre ve efendi-köle” ilişkisindeki insan merkezci yaklaşımın karşılığıdır (Feyzioğlu, 2015, s. 100).

“Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, çevre terimi hem doğal hem de yapılı fiziksel çevre ile ilgilidir. Doğal çevre, dünyada doğal olarak meydana gelen tüm canlı ve cansız şeyleri ifade ederken yapılı çevre, insanlardan etkilenen ve insanın manzarayı dönüştürdüğü çevreyi ifade etmektedir” (Germain ve Gitterman, 1980 aktaran Kominetsky, 2018, ss. 4-5).

Doğa; ekoloji ve çevre ile birlikte değerlendirilmekte (Feyzioğlu, 2015) ve doğrudan ekoloji kavramı yerine kullanılmakta veya fiziki çevre yani insan yapımı olmayan çevre olarak değerlendirilmektedir. Doğa sözcüğü ise “kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi, tabiat, natür” (TDK, 2021) anlamına gelmektedir.

Farklı dil ve kültürlerde çeşitli anlamları olsa da doğa kavramına karşılık gelen birçok sözcük (Yunanca physis, phy filiz verme, Latince natura gibi) doğmak ve doğurmakla ilgili olmuştur. Toplumlarda da bu anlama paralel olarak doğayı doğurgan olarak nitelmiştir. Bu düşünceden olsa gerek doğada olan insan tarafından sahiplenilmekte, doğanın cömertliği ve hediyesi olarak kabul edilmektedir (Ağırman, 2021, s. 7). İnsanın varlık alanı olarak doğa, fiziksel dünyada sebep sonuç ilişkisine göre işleyen süreçlerdir. Bu bağlamda doğa, yapılabilir olanın sınırlarını çizen bir kavram olmaktadır (Çoban, 2020, 27).

Ayrıca insan eli değmemiş alan vahşi doğa yani (Doğan, 2015) yabanılığa da karşı gelmektedir. Başka ifade ile kültür doğa karşılaştırmasında ise insan yapımı her şey kültür ve insan toplumsallığını ifade ederken doğa bu durumun karşısındadır. Bu durumda doğa “insan elinden çıkmayan, insan müdahalesine uğramamış alan olarak nitelendirilir” (Çoban, 2020).

Mitolojik dönemlerde doğa, insanlar için gizemli ve mistik bir anlam ifade ettiği için ona güç atfedilip doğadaki bazı öğelere tanrılık vasfedilmiştir. Yerleşik hayat ve tarım, insanı doğal koşullara daha bağımlı kıldığı için doğa bir tehdit unsuruna dönüşmüştür (Ağırman, 2021, s. 8). Bu bağlamda doğa, bilinmezliğinden dolayı tehlikeli olarak görülüp düşmanlaştırılmıştır (Çoban, 2020, s. 19). İnsan için bilinemezliğin, gizemliliğin alanı iken insan doğa ilişkisi, mekanik dünya görüşüne geçilmesiyle değişmiştir. Mekanik doğa görüşüyle birlikte işleyişi çözülen doğa, insan için artık hükmedilebilir olmuştur (Kurt, 2020).

Doğa veya doğal, yapılmamış, değiştirilmemiş, insan faaliyetlerinden etkilenmemiş şeklinde anlaşılmıştır. Ancak insan eli değmemiş bir yer kalmadığından doğayı insan yokluğuyla tanımlamak anlamsızlaşmıştır (Heinsch, 2012). Sonuç olarak insanın doğa anlayışı ve ona bakışı tarihsel düzlemde değişkenlik göstermiş, insanın kendini algılayışından, yarattığı kültür ve inançlardan bağımsız olmamıştır.

2.5.2.Ekolojik hareket ve çevrecilik arasındaki ayrım

Birbirinin yerine kullanılan çevre ve ekoloji, aslında temel ayrımlar içermektedir. Çevre kavramında insan merkez, ekolojide ise merkezde insanı da içeren doğa bulunmaktadır.

Çevre etimolojik olarak bir şeyin etrafına karşılık geldiği için bir merkeze de ihtiyaç duymakta ve bu merkez insan olmaktadır. Böylece insan merkezde olduğundan doğa da çevreye karşılık gelmekte, insan ve doğa arasına bir sınır çizilmiş olmaktadır. Ekolojide ise bütüncül bir bakış vardır (Ağırman, 2021, ss. 5-6) ve insan doğadan ayrı değil onun bir parçasıdır.

Çevre sözcüğünden türetilen çevrecilik ise insanların hayatını etkileyen sorunların kısa vadeli çözümlerini konu edinen, söz konusu sorunların temelini sorgulamayan anlayışı tanımlamaktadır. Ekoloji sözcüğünden türetilen ekolojizm ise insan-doğa ilişkisini sorgulayan ve yaşanan ekolojik bozulma ve sonuçlarını sadece insan hayatına etkisi üzerinden değil, insan olmayan varlıklar üzerindeki etkisiyle birlikte değerlendiren bir anlayıştır (Yardımcı, 2006, ss. 24-26). Bu anlayış ayrıca “tutumlu, sürdürülebilir bir toplum olmak için doğaya sahip olmayı değil onda var olmayı vurgular” (Kesgin, 2014, s.93).

Ekoloji yerine çevre denmesi “endüstriyalist yaklaşımın” ve insan merkezci mantığın yansıması olarak insanın baskıcı tutumuyla yarattığı sorunları ve yine insana verdiği zararı azaltacak yöntemler geliştirmeyi amaçlamaktır (Baş, 2013).

Ekolojik sosyal hizmet bağlamında literatürde tartışılan başlıklardan birini adalet konusu oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyal, çevresel ve ekolojik adalet kavramları farklarıyla birlikte tartışılmaktadır. Çevre ve ekoloji sözcüklerinin arasındaki anlam farkı ve anlam dünyalarının genişliği göz önünde bulundurularak ilgili tartışma başlıklarının sosyal adalet, sonrasında ise çevresel adalet ve son olarak ekolojik adaletle doğru gittiği görülmektedir. Bu tartışma bağlamında, Miller ve diğerleri de bu farkı gözeterek çevresel adaletle ekolojik adalet arasındaki ayrıma dikkat çekmişler ve [fiziksel] “çevre”nin “ekoloji”yi karşılamadığı, dar kaldığını adalet bağlamında dile getirmişlerdir. Onlara göre çevresel adalet, sosyal adalet kapsamını genişletse de özünde insan merkezlidir. Ekolojik adalet ise insanı da insan dışı varlıkları da içeren bir yapıdadır (Miller ve diğ., 2012).

Çevre ve ekoloji kavramlarının kullanımı konusundaki karışıklık, çevrecilik ve ekolojik hareketlerin kullanımına da yansımaktadır. Çevrecilikte (Çalgüner, 2003) çevreye yapılan vurgu, çevre ve insanı ayırmakta ve insanla doğayı/çevreyi birlikte düşünememekte ve sonuçta tabiatı koruma faaliyeti olmaktadır. Ekoloji ise insanı içeren, insan ve doğayı birlikte ele alan bir yapıdadır. “Ekoloji kavramı, çevrebilim nezdinde çevrenin bir alt dalı olarak görülürken; politik ekoloji de çevreciliğin bir türü olarak yorumlanmakta; doğa ile ilgili sosyal ve siyasal düşünce ve hareketler, politik ekolojistlerin şiddetle karşı çıktığı bir biçimde çevrecilik genellemesi altında ele alınmaktadır” (Feyzioğlu, 2015, s. 97). Ancak ekolojizm için çevre, ekolojinin konularından yalnızca birini oluşturmaktadır.

Naes (derin ekoloji), Bookchin (toplumsal ekoloji) ve Dobson (ekolojizm) çevrecilik ve ekolojik düşünce arasında ayrım yapmaktadırlar. Naes derin ve sığ ekoloji ayrımı yaparak sığ ekolojinin doğa kaynaklarını insan refahı ve sağlığı için korumak olarak görüp çevrecilikle bağdaştırmaktadır. Murray Bookchin ise çevreciliği, doğayı insanın kullanımına açık edilgen bir yaşam alanı olarak görmekte ve eleştirmektedir. Andrew Dobson ise çevreciliği üretim ve tüketim kalıplarını eleştirmeden “çevre sorunları”nı çözmeye çalışan yönetsel bir yaklaşım olarak görmektedir. Ekolojik düşünce ve çevrecilik arasında ayrım yapılmaktadır. Ekolojik düşünce içindeki bu düşünürlerin bu

ayrımı; toplumsal, politik, ekonomik ve ahlaki yapıya dair çevreciliğin ve ekolojik düşüncenin sahip olduğu farklılıklara vurgu yapmaktadır (Kurt, 2020, ss. 26,27).

Çevrecilikte herhangi bir politik ve felsefi bir özellik yokken ekolojik harekette olaylara ve sorunlara yaklaşımda felsefi derinlik vardır. Çevrecilik, çevrenin korunması için mevcut üretim sistemi içindeki ilkelere çok da ters düşmeden belli başlı çevre sorunları üzerinde çalışırken ekolojik düşünce ahlaktan teknolojiye kadar birçok alana eleştiri getirebilir ve yeniden tanımlayabilir. Çevrecilik, ekoloji ile ilgili konulara ve ortaya çıkan bozulmaların sonuçlarına karşı reformist bir tavır takınmaktayken ekolojik düşünce daha radikal –kökten- çözümler bulma yoluna gitmektedir (Kılıç ve Tok, 2013).

Ayrıca “Ekosistemle karşılıklı bağımlılığı ifade ederler, burada insanı öncelemezler. İnsan, ilişkilerde öncü hakka ve role sahip değildir. İnsan ekosistemin bir parçasıdır ve ona saygılı olmalıdır. Evrensel sorumluluk doğaya sahip çıkma ve ona karşı sorumluluğa sahip olmakla mümkündür” (Kesgin, 2014, s. 94).

2.6.Ekoloji Bilimi ve Ekolojik Hareketin Tarihçesi

Ekolojinin önce düşünce olarak insanın yaşamsal faaliyetlerine eşlik ederek var oluşundan, sonrasında bir bilim dalı oluşundan ve nihayetinde bilim ve düşünceyi de kapsayan bir hareket olarak birbirini kapsayan görüngülerinden bahsedilebilmektedir. Ekolojinin bu gelişim seyri tanımlarına da yansımıştır. Bu tanımlamalardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

- Ekoloji, toplumlar bilimi ya da yaşam birlikleri bilimidir.
- Ekoloji, doğanın yapı ve işlevini inceleyen bilim dalıdır.
- Ekoloji, organizmaların kendi içlerinin ve çevreleriyle olan karşılıklı ilişkilerin tümünü kapsayan doğa ekonomisi bilimidir.
- Ekoloji, ekosistemleri inceleyen bilim dalıdır.
- Ekoloji, çevre biyolojisidir.
- Ekoloji, organizmalar ile çevrelerini ve bu iki varlığa ait öğelerin karşılıklı ilişkilerini araştıran bir bilimdir.
- Ekoloji, tüm insanların geleceğini sigortalamaya çalışan aktiviteler bilimidir (Doğan, 2015, ss. 9,10).

Sistematik bir düşünce olarak ekoloji 1800’lü yıllarda ortaya çıkmasına rağmen kökleri daha eskiye dayanmaktadır (Kurt, 2020). Pek çok bilim dalında olduğu gibi

ekolojik bilginin kökeni de insan topluluklarında binlerce yıl süregelen gözlem ve tecrübelerle dayanmaktadır. Avlanmak ve yiyecek toplamak aynı zamanda bilgi toplamak anlamına gelmektedir. Ne, nerede, ne zaman yetişir bilmek, avın yerini ve döngülerini bilmek, harita bilgisini -fiziksel çevre- akılda tutmak, yiyecek ve av kaynaklarının yerini bilmek hepsi bu bilgi kapsamına girmektedir (Harari, 2015).

Ekolojinin temeli aslında yaşamın kendisi ve insanların çevrelerine dair ilk bilgileri, gözlemleri, bitki ve hayvan yetiştiriciliğine kadar geri götürülebilir. Felsefi kökeni ise sistematik olarak antik dönem doğa felsefesine dayandırılabilir (Kormondy, 2012). Bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının kökleri ise taksonominin doğuşuyla ilişkilendirilebilir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009). Linnaeus (1749) “Doğanın Ekonomisi” kitabını yayınlamıştır ve taksonominin kurucusu olarak kabul edilmektedir (encyclopedia, 2022) ve (1790) bitkilerin yetişmesinde çevrenin etkisini işlemiştir. (1742) Reaumur karıncalarla ilgili gözlemleri, Malthus (1798) insan popülasyonları analizleri bu dönemin ekolojik içerikli örnekleridir. Devam eden dönemde ana tema hayvan ve bitkiler üzerinde devam etmiştir. Örneğin (1807) bitkilerin dağılım coğrafyası işlenen konulardandır ve her bir popülasyonun kendi içinde ve çevreleriyle bütünsellik oluşturan bir ilişki içinde oldukları kabul görmeye başlamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009).

1859’da Darwin, Türlerin Kökeni kitabıyla canlının üzerinde çevrenin etkisini ve bütün canlıların doğa ve birbirleriyle ilişkisindeki dengeyi göstermiştir (Sulak, 2018). Darwin’in evrimle ilgili çalışmaları bu bağlamda çevrenin canlılar üzerindeki etkisini gözler önüne sererek ekolojinin gelişmesine katkı sunmuştur (Görmez, 2015, s. 54).

Ekoloji sözcüğünü oikos ve logos sözcüklerini birleştirerek kullanan kişi Hans Reiter olsa da Haeckel söz konusu terime/kavrama tanımı veren kişidir (Kormondy, 2012) ve Haeckel 1866’da “Generelle Morphology” adlı eserinde kullanmış, “bir hayvanın veya bitkinin organik ve inorganik çevresiyle ve diğer canlı varlıklarla kurduğu dostça veya düşmanca ilişkilerin toplamı” (Görmez, 2015, s. 55) diye tanımlamıştır. Devamında ise (1872) böceklerin içgüdüsel davranışları gibi konular alana eklenmiştir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009).

“Ekoloji terimi 1886’da ortaya çıkmasına rağmen, 19. yüzyılın sonuna kadar yaygın olarak kullanılmadı, ancak 1913’te İngiliz Ekoloji Derneği’nin ve 1915’te Ekoloji Derneği’nin oluşumu ile terim kurumsallaştı” (Kormondy, 2012, s. 442). Fredericke E.

Clements'in 1905'de yayımladığı 'Ekolojinin Araştırma Yöntemleri' kitabı ise ekolojinin bilim dünyasına kabulü olarak görülebilir (Yardımcı, 2006, s. 20).

(1927) Alman bilim insanı Charles Elton Hayvan Ekolojisi kitabında hayvanların da sosyolojileri olduğunu söyleyerek türler arasındaki dinamik etkileşime dikkat çekerek ekolojiyi doğa gözlemciliğinin ötesine taşımıştır. Türler arası ilişkiyi biyolog Tansley (1935) "ekosistem" sözcüğü ile tanımlamasıyla birlikte ise artık bitki ve hayvan popülasyonları kendi içinde ayrı ayrı değil, birlikte incelenmiş, kısaca bütünsel bir yaklaşım ekoloji içinde yer etmeye başlamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012, s. 38). Ekoloji tanımı üzerinde fikir birliği olmaması bu dönemdeki adlandırmalara da yansımıştır.

Örneğin, İngiliz ekolojist Charles Elton (1927) ekolojiyi 'hayvanların sosyolojisi ve ekonomisi' ile ilgili 'bilimsel doğa tarihi' olarak tanımladı; Amerikalı bitki ekolojisti Frederick Clements (1905) ekolojiyi 'topluluğun bilimi' olarak değerlendirdi; Amerikalı hayvan ekolojisti Victor Shelford (1937) onu "organizma ile bir bütün olarak ilgilenen ekolojiyi 'çevre bilimi' (Umweltlehre) olarak görüyordu. Ancak disiplinin parametrelerini 'ekosistemlerin yapısı ve işlevinin incelenmesi' olarak tanımlamada en fazla etkiye sahip olan Amerikalı ekolojist Eugene P. Odum (1953) olmuştur (Kormondy, 2012, s. 442).

1950'li yıllara kadar ekoloji, bitki ve hayvan topluluklarıyla ilgili bir pozitif bilim dahi iken ekoloji içerisinde sosyal bilimler ve ekoloji arasında bağlantı kuran bir eğilim de olmuştur. Sosyal bilimlerde iki alan arasında bağlantı kuran eğilimin yansıması olarak sosyolojide "insan ekolojisi" -Chicago okulu- alanı oluşmuş ve toplumsal olaylara ve yapılara ekolojinin bitki ve hayvan popülasyonlarına baktığı gibi bütünsel bakmanın gerekliliği vurgulanmıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009). Eugene Odum, 1950'lerde ekosistem kavramının yerleşmesini sağlayarak bir anlamda modern ekolojiye de öncülük etmiştir (Kormondy, 2012).

1960'lı yıllara gelindiğinde insan etkisi göz önünde bulundurulduğunda doğada insan eli değmemiş yerleri konu edinmek ekoloji için zorlaşmış ve insan ve eylemleri de ekoloji alanına dahil olmaya başlamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009, ss. 30-35). Ayrıca ekoloji kavramının kullanımı, 1960'larda çevre bilimini de içerecek şekilde politik anlamda da yaygınlaşmaya başlamıştır (Kormondy, 2012).

Ekosferdeki her bir unsur, birbirlerinin yaşamlarını desteklediği ve insan da ekolojinin bir parçası olduğu için ekosistemde yaptığı değişiklikler kendi yaşamı üzerinde de etkili olmaktadır (Güney, 2004). İnsan etkisinin belirginleştiği Sanayi Devrimi ile

birlikte tepkiler ve yeni arayışlar da var olmuştur. İngiltere, ABD ve Fransa gibi -ilk sanayileşen ve hâliyle olumsuz etkileriyle ilk yüzleşen- ülkelerde, 1800’lerden itibaren ekolojik görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012).

Ekolojinin toplumsal hareket olarak belirmesi ise ilk aşamada kuşların korunması, tarihi ve doğal çevrenin muhafazası şeklinde görünür olan eylemlerdir. Ancak tam olarak ekolojik yönelimlere dönüşmesi II. Dünya Savaşı sonrasına denk gelmektedir. Mevcut bilim anlayışının eleştirilmesi kapsamında Viyana Okulu ve Frankfurt Okulu aydınlanma ve sanayi toplumunun eleştirileriyle ekolojik harekete düşünsel katkılarda bulunmuşlardır. Modernite eleştirileri ise fikişsel temeli kurmuş, 1960’lı yıllarda art arda yapılan araştırmalarla ekoloji insanların gündemine girmiş, sonra ise ekolojik düşünce siyasal bir akım, düşünce ve harekete dönüşmüştür (Görmez, 2015).

Bu dönemde ekolojinin canlı varlıkları ve onların ortamlarıyla ilişkilerini yani “olan”ı teknik anlamda incelemenin ötesine giderek çevresel konularla ilgili çözüm yolları ve politikalarının geliştirilmesini de ilgi alanı içine almıştır (Keleş, 2013). Çevre sorunlarının toplumsal yaşamı etkilemeye ve söz konusu sorunlara dikkat çeken toplumsal hareketler ortaya çıkmaya başladığında bilim olarak ekoloji, araştırma konularına insan ve insanın çevre üzerindeki etkilerini de eklemiştir (Yardımcı, 2006 ss. 19-20).

Ekolojik hareketin başlangıcı simgesel olarak Rachel Carson’un “Sessiz Bahar” adlı kitabının yayınlandığı 1962 yılı kabul görmektedir. Kitapta DDT ve aldrin gibi pestisitlerin canlılar üzerindeki negatif etkileri bilimsel kanıtlarla gösterilmiştir. Sonrasında 1968 öğrenci hareketlerinin kitleselleşmesi ekolojik hareketleri siyasallaştırmış yeni bir toplumsal harekete dönüştürmüştür (Ağırman, 2021, s. 10). Kitapta sular -nehirler gibi-, hava ve toprak üzerinde oluşan tahribat insan dahil bütün türlerin gördüğü zarar ve ödediği bedel gösterilmiş ve hiçbir varlık türünün bu zarardan/kirlenmeden uzak olmadığı “hayal edilebilecek en yalıtılmış koşullarda yaşamıyorsa büyük bir olasılıkla hiç kimse bu yayılan kirlilikle temasa karşı bağışık” (Carson, 2011, ss. 173-174) olmadığı vurgulanmaktadır.

Ekolojik hareket, kadın hakları ve barış hareketi gibi toplumsal hareketlerin içinde yer almaktadır. 1950 ve 1960’larda başlayan ve mekân, beden, cinsel kimlik temalarını kapsayan yeni siyasal gelişmelerle paralel yaşanmıştır. Ekolojik hareket; çoğulculuk, sivil toplum ve demokrasinin geliştiği toplumlarda ortaya çıkmıştır. Daha önceki

toplumsal hareketlerin ana konuları ekonomik büyüme, ilerleme ve dağıtım iken yeni konular insan hakları ve barış olmuştur. Bu paradigma büyümenin azaldığı 1960 ve 70'lerin yeni sosyoekonomik yapısının da sonucudur. Ekolojik bozulmanın ölçülebilir ve kamuoyunun da haberdar olması ve bozulmanın zararının ödenmesinin yerel ölçekten çıkıp küresel boyuta ulaşması, ekolojik bozulmalarda insanların doğa üzerindeki olumsuz etkisi ve müdahalesine dair farkındalığın artması ve aynı dönemde yaşanan petrol krizi ve nükleer enerji konuları ekolojik hareketleri ortaya çıkaran başlıca sebeplerdir (Göktolga, 2013).

Özetle 1970'lerden itibaren ekolojik düşünce mevcut bilimsel anlamını aşmış hem felsefi hem politik bir anlam kazanarak doğayı ele alırken toplumsal yapıyı ve sorunlarını da ele alan düşünsel bir model olmuştur (Feyzioğlu, 2015, s. 105). Çevre sorunları 70'lerden sonra daha bir görünürlük kazanmış, daha bilinçli denebilecek bir kamuoyu da 90'larla birlikte oluşmaya başlamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012).

Tim O'Riordan ise ekolojik hareket içinde üç dalgadan bahsetmektedir. Birinci dalga 1850'lerde başlayan ve pozitivistimin doğayı insan egemenliğine almaya çalışmasına karşı çıkan ve temelini romantizmden alan doğa korumacı dönem, ikinci dalga çevreci teknokrat dönemdir ve dolayısıyla yeniden ağaçlandırma gibi programları kapsayan 1900 ve 1920 yılları arasındadır. Üçüncü dalga 1960 ve sonrası ekolojiyle ilgili endişelerin, güçlü kamusal tartışmaların parçası olabildiği ve baskı gruplarının oluştuğu, çevre ile ilgili düzenlemelerin geliştiği, kurumsallaştığı dönemdir (Vincent, 2006, s. 339).

Ekolojik hareketi dört dalgaya ayıranlar ise 1800'lerin sonları Henry David Thoreau ile başlatılan birinci dalga, 1900'lerin ortalarına kadar ikinci dalga, 70 ve sonrası ekofeminizmle birlikte üçüncü dalgadır ve farkındalığın örgütsel düzeyde arttığı dönemdir. Dördüncü dalga ise hâlihazırda yaşanan dönemdir ve insanın doğa ile ilişkisi, çevre hakları ana temalardır (Engstrom, 2019).

Ekolojik düşüncenin ortaya çıkmasında insan doğa ilişkisinin değişmesi, organik dünya görüşünden mekanik dünya görüşüne geçilmesi gibi belirli aşamalar ve paradigmalar ve bunlara tepkiler tetikleyici olmuştur. İnsanın doğa ile ilişkisi ve mahiyeti ilk çağlardan itibaren konu olsa da 17. yüzyıla kadar doğaya egemen olma düşüncesi esas olmamıştır. Doğayla uyumu esas alan organik dünya görüşü, 16. ve 17. yüzyıllarda yaşanan bilimsel ilerlemelerle değişmiş ve yerini mekanik dünya görüşüne

bırakmıştır. Bilimsel bilginin ve aklın esas alındığı dönemde, doğanın işleyişine vakıf olunması, onun makine gibi işleyen bir sistem gibi algılanmasına sebep olmuştur. Bu düşüncenin gelişmesinde fizik ve astronomi alanında Copernicus, Galileo ve Newton'un çalışmaları, Descartes'in analitik akıl yürütme yöntemi, Bacon'ın doğayı gözlem ve deney nesnesi olarak gören yöntemi mekanik dünya görüşünün temelleridir. Anlaşılan ve işleyişi çözülen doğa, insan için artık hükmedilebilir bir yapıya bürünmüştür (Kurt, 2020).

Aydınlanma dönemi etkisiyle ilerleyen bilim ve teknik sanayileşmeyi doğurmuştur. Sanayileşme ise toplum yapısında değişiklikler oluşturmuş, modernizme önyak olmuştur. Modern düşünceden kaynaklanan yaygın görüş, insanı doğanın dışında bir varlık olarak ele almakta ve bırakmaktadır. Bu sebeple de insan, doğaya verilen zararlardan soyutlanmaktadır. Ancak insanların eylemleri, doğa üzerinde bir etki oluşturmaktadır. Doğanın dışında ve uzak olduğu düşünülen kültürel alanın insanın doğayla olan bağıını kestiği zannedilse de doğaya dair her müdahale insan hayatına da dönmektedir (Kılıç, 2006).

Aydınlanma ve akılcılığa getirilen eleştiriler, ekolojik düşüncenin ilk oluşumlarıdır. Rousseau'nun da içinde yer aldığı romantizm akımı, doğayı cansız bir madde yığını olarak görmeyi reddetmiş, aklın otoritesini azaltıp sezgiyi de bilme eylemine eklemiş ve insanı doğadan ayrı görmemiş, ona bağımlı bir parçası olarak görmüşlerdir (Ünsalan, 2019).

İnsanın doğayla ilişkisini esas alarak toplum yapılarını kategorize eden Steiner, toplumları arkaik, siyasal ve modern/ekonomik olmak üzere üç gruba ayırmaktadır. Arkaik toplumlar göçebe olan, avcı toplayıcı topluluklardır ve doğaya zarar verme kapasiteleri düşüktür. Siyasal toplumlar, köy-kent arasında farklı alanlarda yerleşik hayata geçmiş topluluklardır ve doğa üzerinde kısıtlı da olsa baskı oluşturmaya başlanmıştır. Modern/ekonomik toplumlarda ise yaygın ve yoğun kentleşme ile üretimde teknoloji etkisiyle artış olmuş, kaynak kullanımı artmıştır. İnsan doğa arasındaki bozulan ilişki, yerel olarak kalmamış küresel boyuta ulaşmıştır. Ekonomik büyümeye paralel tüketim kültürü de bu dönemin en belirgin özelliklerindendir (Kılıç, 2006).

Aşağıdaki tablo ise çevreci [ekolojik] paradigmanın mevcut toplumsal paradigma ile farklarını ortaya koymakta ve ekolojik düşünce hakkında genel bir görüş sunmaktadır:

Tablo 2.1. Baskın toplumsal paradigma ve alternatif çevreci paradigmanın karşılaştırması

	Baskın Toplumsal Paradigma	Alternatif Çevreci Paradigma
TEMEL DEĞERLER	Maddeci (ekonomik büyüme esastır) Kaynak olarak değer verilen bir doğal çevre Doğa üzerinde hakimiyet	Maddeci değildir (kendini gerçekleştirme esastır) Doğal çevre, özünde değerlidir Doğa ile uyum esastır
EKONOMİ	Piyasa güçleri Risk ve ödül Başarı ödülleri Ayrımlara/farklılık Bireysel -kendi kendine yardım-	Kamu yararı Emniyet İhtiyaca bağlı gelirler Eşitlikçi Müşterek -toplumsal tedarik-
YÖNETİM ŞEKLİ	Yetkili yapılar (etkili uzmanlar) Hiyerarşik Kanun ve Düzen	Katılımcı yapılar (vatandaş/işçi katılımı) Hiyerarşik olmayan Serbestlik
TOPLUM	Merkezî Büyük ölçekli Kurumsal Düzenli	Merkezî olmayan Küçük ölçekli Komünal Esnek
DOĞA	Bol rezervler Doğa düşman veya nötr Çevre kontrol edilebilir	Dünyanın kaynakları sınırlı Doğa iyi huylu Doğa hassas bir şekilde dengeli
BİLGİ	Bilim ve teknolojiye güven Araçların rasyonelliği Değer, düşünce, duygu ayrımı	Bilimin sınırları Amaçların rasyonelliği Değer, düşünce, duygu birliği

(Kaynak: Cotgrove ve Duff, 1980, s. 341).

Derin Ekoloji, Ekososyalizm, Toplumsal Ekoloji ve ekofeminizm ekolojik düşüncedeki başlıca akımlardır. Derin ekoloji, insanı ekolojinin bir unsuru kabul etmekte ve insan ile ekoloji arasındaki bütüncüllüğe ve karşılıklılığa vurgu yapmaktadır. Bu hâliyle insana ekoloji içinde merkezî bir rol ve ona hükmetme hakkı vermemektedir. Ekofeminizm, ırk, cinsiyet ve sınıf ayrılığını ekolojik bozulmayla ve doğa üzerindeki insan tahakkümüyle birlikte almakta ve erkek merkeziliği, insanın doğayla kurduğu cinsiyet temelli ilişkiden dolayı eleştirmektedir. Ekososyalizm ise kapitalist yapının eleştirisinden hareketle tüketim kültürü merkezinde ekoloji konularını tartışmaktadır. Tüketim kültürünün doğayı kaynak olarak görmesi ve ekoloji ve toplum üzerinde baskı oluşturması eleştirilmekte, bu sayede ekolojik düşünce orta sınıfın dışında alt sınıfların da meselesi durumuna gelmektedir. Toplumsal ekoloji, doğa-insan ilişkisini tahakküm kavramı üzerinden okuyan bir diğer ekolojik düşüncedir. Bu görüşe göre insanın insan üzerinde kurduğu tahakküm, ekoloji

üzerinde kurulan tahakkümü de getirmiştir. İnsan, toplum ve ekoloji birlikte değerlendirilip mevcut olumsuz yapının toplumsal bir dönüşümle gerçekleşeceği söylenmektedir (Kurt, 2020, ss. 12-16).

Ekolojizm de denen ekolojik hareket “son yarım asırdır güçlü bir şekilde gündeme gelmiştir. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere ekolojist hareketler taban bulmaktadır. Kimileri buna yeşil hareket ya da yeşil düşünce demektedir. Ekoloji hâlâ oluşum sürecindedir ve hızlı bir şekilde gündemimize girmiştir” (Kesgin, 2014, s.92).

Şartlara göre tanımı, kapsamı ve yapısı değişen ekoloji bilimi ve düşüncesinin tarihsel süreçte Aydınlanma düşüncesine ve moderniteye tepkilerden, ekolojik bozulmalardan, yeni sosyal hareketlerden etkilendiği görülmektedir. Ekolojik düşünce, gelişen ve şekillenen yapısına rağmen belli başlı özelliklerini şu şekilde belirlemek mümkündür. Ekolojik düşünce doğayı bir bütün olarak ele alır, büyüme temelli ekonomiye ve tüketim kültürüne karşıdır, barışçıdır ve demokrasiyi benimser, teknolojinin içerdiği tehlikeleri de göz ardı etmemektedir (Kılıç, 2006).

2.7.Ekoloji ile İlgili Üç Temel Konu

Ekoloji ile ilgili sürdürülen çalışma ve tartışmalar birçok başlık altında devam etmektedir. Ancak küresel ısınma, çevre kirliliği ve iklim değişikliği bu başlıkların en kapsamlı olanlarıdır. Bu üç ana konu hem insanlar arasında eşitsiz bir yük oluşturmakta hem de mevcut eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Her bir konu ayrı ayrı başlıklar şeklinde aşağıda ele alınmaktadır.

2.7.1.Küresel ısınma

Sanayi devrimi ve sonrasında meydana gelen hızlı nüfus artışı, insan eylemleri ve sanayi uğraşları, atmosfere çok miktarda gaz salınımına yol açmıştır. Söz konusu sera gazları ve ozon tabakasının incilmesi küresel ısınmayı oluşturmakta ve arttırmaktadır (Akın, 2006). Tarihte iklim değişiklikleri hep olagelmıştır ancak son yaşanan küresel ısınma, insan eylemlerinin doğrudan sonucu olarak durmaktadır (Akın, 2006; Şanlı ve Özekicioğlu, 2007).

“Temel olarak fosil yakıtların kullanımıyla ortaya çıkan gazlar, güneş ışınlarının yaşam için gerekli olanından fazlasının atmosferde tutulması anlamına gelen sera gazı etkisi yaparlar” (Çoban, 2020, s. 141) ve küresel ısınmaya sebep olurlar. Söz konusu

gazlar; karbondioksit (CO₂), metan gazı (CH₄), diazotoksit gazı (NO₂), halokarbon gazları, ozon gazı (O₃) ve karbonmonoksit (CO)'tir. Bu gazlar atmosferde düşük seviyede bulunmaktadır ve dünyanın iklim dengesi için belli miktarların üzerine çıkmamaları gerekmektedir (Akın, 2006). Fosil yakıtların kullanımı neticesinde insan ve çevre sağlığı için zararlı morötesi radyasyonu süzen ozon katmanını incelemekte ve bu durum, sadece insan hayatı değil, diğer canlılar üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Örneğin bitkilerde ve hayvanlarda yapısal bozukluklara yol açabilmektedir (Keleş, 2013).

Küresel ısınmada ana sebep olan fosil yakıtların kullanımı sınırlandırılarak ve alternatif enerji kaynakları geliştirerek önlem alınmaya çalışılmaktadır. Isınmanın küresel düzeyde görünür oluşu ve etkileri 1970'lerden itibaren başlamıştır. Bu doğrultuda küresel girişimler gerçekleştirilmiş, BM öncülüğünde iki önemli uluslararası sözleşme imzalanmıştır. Bunlardan biri 1985 Viyana Sözleşmesi (ozon tabakasıyla ilgili olarak uluslararası düzeyde araştırma, gözlem ve ülkeler arası bilgi alışverişini öngörür), diğeri 1987 Montreal Sözleşmesi (en çok kullanılan 8 kloroflorokarbon gazının salınımını azaltmayı öngörür)'dir (Keleş, 2013).

Ekolojik bozulmayı önemsizleştiren söylemlere örnek küresel ısınma konusunda da yaşanmaktadır. Örneğin kuzey kutup bölgesiyle ilgili sınırlı bir olay olduğu, doğayla ilgili bir kriz olduğu için insanları ilgilendirmedığı, iki dünyanın zaten birbirinden ayrı olduğu, insanlık tarihinde benzer büyüklükte -mevcut durumu küçümsemeyi mümkün kılacak- başka tehditler de yaşandığı söylenmektedir (Wallace-Wells, 2020, ss. 3-6). Ancak küresel ısınma etkisiyle kutuplarda ve dağlarda bulunan karların erimesi sonucunda deniz seviyesi yükselmekte, ozon tabakası inceldikçe zararlı ışınları tutması azalmakta ve küresel ısınmayı tekrar tetiklemekte, iklim değişikliğine sebep olmaktadır (Akın, 2006).

Ayrıca buharlaşma, kuraklık ve çölleşme artmaktadır. Küresel ısınma sebebiyle yangınlar daha uzun sürmekte, daha hızlı büyüyerek daha kolay yayılmakta ve ormanların kolaylıkla yanan çalılıklara dönüşmesi bu yangınları daha da kolaylaştırmaktadır (Wallace-Wells, 2020). Küresel ısınma; dünyadaki ekosistemlerin yapısını tehdit eden aşırı sıcaklık, yangın, susuzluk, kuraklaşma gibi doğa olaylarının artmasına ve daha yoğun yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca hem yer üstü hem yer altı sularının ve toprak yapısının bozulması, okyanus akıntılarında değişim, ısınmaya

bağlı yaşamsal süreçlerin etkilenmesi, uyum sağlamakta zorlanan birçok türün yok olma tehlikesine girmesi, sosyoekonomik yapının olumsuz etkilenmesi ve küresel düzeyde ekonomik kayıpların meydana gelmesi küresel ısınmanın diğer sonuçları arasında yer almaktadır (Özmen, 2009).

2.7.2.Çevre kirliliği

Çevre, canlıların yaşamlarını sürdürdüğü dış ortam anlamına gelmektedir. Çevre, fiziksel unsurlar olan hava, su ve topraktan; üreticilerden (bitkiler), tüketicilerden (hayvanlar) ve ayrıştırıcılardan (bakteri ve mantarlar) oluşmaktadır (Büyükgüngör, 2006). Çevre kirliliği ise doğal çevredeki atıkların (atık; kullanım dışı kalan ve atılan her türlü madde ile kimyasal işlemlerden sonraki arta kalanlar) meydana getirdiği bir sonuçtur. Çevre kirliliği, insanlar yahut diğer canlılara ve çevreye zarar veren kirleticilerin çevreye karışmasıdır. Söz konusu kirleticiler, doğal yoldan oluşabilecek maddeler olduğu gibi enerji de olabilirler. Fakat ne tür olursa olsun belli seviyeleri geçtiklerinde kirleticiler olurlar (Ekolojist, 2021).

Söz konusu kirlilikte sanayileşmenin hızlanması ve yaygınlaşması ile kentleşme ana aktörlerdir. Her iki olgunun sonuçları kirliliği tetiklemekte ve arttırmaktadır (Doğan, 2015). Çevre kirliliği; özelliklerine (fiziksel, kimyasal ve biyolojik kirlenme), unsurlarına (hava, toprak, su, gıda, ısı, radyoaktif, ışık, görüntü, gürültü kirliliği) ve kaynaklarına (endüstriyel, kentsel, tarımsal kaynaklı kirlilikler) göre gruplandırılabilir (Büyükgüngör, 2006).

Çevre kirliliği insan ve insan dışı doğa ve unsurları üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Hava kirliliği iklimi (gün ışığının azalması gibi) ve insan-hayvan-bitki yaşamını etkilemekte, solunumla ilgili yeni sağlık sorunları oluşturmakta, olanların da şiddetini arttırmaktadır. Asit yağmurları bitkilere zarar vererek su kaynaklarının kirlenip canlılarda bulaşıcı hastalık riskini ve yaygınlığını arttırmakta, deniz-göl ekosistemlerini bozmaktadır. Topraktaki kirlilik öncelikle toprağa zarar vermekte, erozyonu artırıp verimliliğini azaltmakta, üreme ve işlev bozukluklarına sebep olup zararları bitkiler aracılığıyla hayvan ve insanlara geçmektedir. Gürültü kirliliği ise işitme sorunları gibi fiziksel etkiler dışında stres, konsantrasyon eksikliği gibi psikolojik etkiler de oluşturabilmektedir (Doğan, 2015).

Çevre kirliliğine sebep olan atıklarla mücadelede ise aşağıdaki stratejiler çözüm için belli başlı seçenekleri oluşturmaktadır:

- *Yeniden kullanım/kazanım/üretim/dönüştürme*
- *Temiz teknoloji kullanımı*
- *Çevre dostu tasarım ve üretim*
- *Çevre için tasarım*
- *Çevreyi ön planda tutan teknolojiler ve tasarımlar* (Büyükgüngör, 2006, s. 2).

2.7.3.İklim değişikliği

İklim; atmosferi, karaları, buzulları, denizleri ve canlıları içeren, karşılıklı etkileşimin olduğu bir sistemdir. İklim değişikliği “nedeni ne olursa olsun iklimin ortalama durumunda ve/ya da değişkenliğinde onlarca yıl ya da daha uzun süre boyunca gerçekleşen değişiklikler” (MGM, 2021) şeklinde ifade edilmektedir. İklimin söz konusu yapısı, iç veya dış etkilerle değişebilmektedir. Dış etkiler içinde yer alan volkanik patlamalar ve güneşin etkisi doğal olaylardandır. Bunlardan başka insan etkisi gibi etkenler de bulunmaktadır. Güneşten gelen radyasyon, iklim sisteminin temel güç kaynağıdır ve bunda oluşan değişiklikler iklim sisteminde de değişikliğe sebep olmaktadır. Dünyanın radyasyonu hâliyle de iklimi üç şekilde (yer küre ve güneşin konumuna, radyasyonun yansıtılan kısmına ve atmosferdeki gazların birikimine bağlı olarak) etkilemektedir (MGM, 2021). Anlaşıldığı üzere iklim durgun bir yapıda değildir ve tarih boyunca da sıcak ve soğuk dönemler yaşanmıştır (Şanlı ve Özekicioğlu, 2007).

Ekoloji literatüründe belirlenen “gezegensel sınırlar” bulunmaktadır. Bunlar “iklim değişikliği, okyanus asitlenmesi, stratosferdeki ozon eksilmesi, biyokimyasal akım sınırı -azot, fosfor döngüleri-, küresel tatlı su kullanımı, toprak kullanımındaki değişiklikler, biyoçeşitliliğin azalması, atmosferik aerosol yüklemesi, kimyasal kirlilik” olmak üzere 9 kritik sınır/eşik belirlenmiştir. Bunlardan “iklim değişikliği, biyoçeşitlilik, azot döngüsüne insan müdahalesi sürdürülebilirlik sınırlarını” aşmıştır. Diğerleri ise “gelişmekte olan kırılmaları ifade etmektedir.” Aerosol ve kimyasal sınırlar da görece yeni belirlenmiştir. Her bir eşikteki kırılma çok ciddi tehdit oluştursa

da diğerleriyle kesişmesi ve merkezî bir konuma sahip olması dolayısıyla iklim değişikliği en kapsamlı ekolojik bozulmadır (Foster ve Magdoff, 2014, s. 13).

İklim değişikliği tek bir kasırga, tek bir sıcak hava dalgası, tek bir kıtlık değildir (Wallace-Wells, 2020). İklim değişikliği kuraklık, aşırı yağış, sıcak hava dalgaları ve aniden bastıran soğuğu kapsayan hava olayları ile tarım ve mevcut gıda düzenini çökertebilecek bir etkiye sahiptir (Patel ve Moore, 2019, s. 158). İklim değişikliğine doğrudan bağlı olan problemlerin belirtileri şunlardır: 1.Yaz süresince Kuzey Buz Denizi'nin erimesi ve güneş ışınlarının yansıtılmanın düşmesiyle küresel ısınmanın artması. 2. Buzul dağlarının azalmasıyla tuttukları suyun serbest kalması sellere yol açar ve temiz su kıtlığı oluşur. 3. Okyanus, ısının %90'a yakın kısmını tuttuğundan planktonların sayısı düşer, bundan besin zinciri etkilendiği için denizlerin gelecekteki üretkenlikleri üzerinde olumsuz etkidir. 4. Karaların %70'ine yayılması beklenen kuraklık. 5. Daha yüksek sıcaklıklar, bölgesel ekosistemleri tahrip eder. Bölgesel bir ekosistemde ormanların ölümü, hayvanlar için kıtlık demektir. 6. Küresel ısı yükseldikçe mahsul verimi olumsuz etkilenir. 7. İklim kuşaklarının -izotermilerin- değişmesiyle sınırlardaki ani kaymalar belli sıcaklıklara adapte olmuş ve gidecek yerleri olmayan -kutup ayıları gibi- türlerin üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Tüm bunlar kademeli veya sırayla olmamakta, her biri bir diğer değişimin sonuçlarını tetiklemekte ve hızlandırmaktadır (Foster ve Magdoff, 2014, ss. 14-19). Bütün bunlar sonucunda BM tahminlerine göre 2050'de 200 milyon iklim mültecisi beklenmektedir (Wallace-Wells, 2020).

Bir sorun şeklinde ele alınan iklim değişikliği, diğer faktörlerden bağımsız özerk bir sorun olmayıp büyüme temelli mevcut ekonomik yapıyla ilgili olarak oluşan, devam ede gelen ve edecek olan sorunların bir parçasıdır. Büyüme için üretim, üretim için ise hammadde kullanımı elzem olduğundan bu 'büyüme ekonomisi' doğa üzerinde tolere edilemez bir yük oluşturmuş ve iklim değişikliğinin de içinde bulunduğu ekolojik bozulmalar meydana gelmiştir (Peeters, 2012c).

2.8. Ekolojik ve Sosyal Bozulmayı Ortaya Çıkaran Temel Etkenler:

Sosyal hizmet ve ekolojik bozulma arasındaki başlıca ilişki, ikisinin de ortak süreçlerin sonucunda ortaya çıkmış olmalarıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet ve ekolojik bozulmayı ortaya çıkaran veya her iki alanla ilgili faaliyetlere olan ihtiyacı görünür kılan sebepler benzerlik arz etmektedir. Bu çalışmada, ilgili konular üç başlıkla

sınırlanmıştır. Daha birçok ortaklık barındırmalarına rağmen diğer ortaklıklar bu üç başlığın yan sebepleri veya sonuçları olarak görünür olmaktadır. Zira kapitalizm, ekonomik alanda sanayileşmenin habercisiyken sanayileşme de (modern) kentleşmenin hızlandırıcısı olmuştur.

Söz konusu üç başlık altında işlenen konuların gezegenin ve gezegenin bütün sakinleriyle beraber insanın refahını bozduğu görülmektedir. Sanayileşme, kapitalizm ve kentleşme ekolojik bozulmayı hızlandırmıştır. Benzer şekilde bu üç sebep ve diğer sebepler -nüfus gibi- toplumda bir bilim ve profesyonel meslek olarak sosyal hizmete olan ihtiyacı da arttırmıştır. Ekolojik bozulmalardaki duruma benzer şekilde sanayi-modern-kapitalizm öncesi toplumda geleneksel yapılar da çıkan bireysel/sosyal sorunları tolere edebiliyordu. Bu durum, her iki alanı da ilgilendiren konuların ortaya çıkışı çok hızlanana ve görünürlüğü artana kadar devam etmiştir.

2.8.1.Sanayileşme

İnsanlık tarihinin seyrini değiştiren dönüm noktaları bulunmaktadır. Sanayi Devrimi ve beraberinde gelişen sanayileşme de bu minvaldeki dönüşümlerdendir. Sanayi Devrimi diğer adıyla Endüstri Devrimi, Avrupa’da başlayan coğrafi keşifler ile bilim ve teknik alanındaki buluşların bir sonucudur. En genel anlamda 18. ve 19. yüzyıllarda kömürün kullanılması ve buhar makinelerinin geliştirilmesiyle gerçekleşen teknolojik gelişmelerdir. İlk olarak İngiltere’de gerçekleşmiş, sonrasında diğer Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. İngiltere’nin sahip olduğu liberal düşünce geleneği, Protestan ahlakına dayalı çalışma anlayışı, mevcut sömürgelerinin hem hammadde kaynağı hem de pazar olanağı olması Sanayi Devrimi’nin sağlayıcıları olmuştur. Sanayileşme, dar anlamda üretimde makine kullanımını anlatmaktayken geniş anlamda ise ekonomik, sosyal ve teknolojik alanları kapsayan, devrimin sebeplerini ve sonuçlarını içeren sürecin kendisini ifade etmektedir. Sanayileşmenin ortaya çıkardığı değişimler ve ekonomik gelişmeler olmasına rağmen çocukların çalıştırılması, gelir adaletsizliği, düzensiz kentleşme, göç, artan suç oranları ve yoksulluk gibi olumsuz olarak nitelenebilecek ekonomik ve sosyal sonuçları da olmuştur (Akagündüz, 2010).

Böylelikle devrim, insanlara kolaylık sunan değişimler sağladığı gibi yeni sorunlar da meydana getirmiştir. Sanayileşme ile geleneksel toplum yapısında meydana gelen değişimler modernleşmeyi de doğurmuştur. Geleneksel toplum yapısındaki kurumlar ya değişmiş veya dönüşmüş yahut bazıları kaybolup yenileri oluşmuştur. Sanayi

devrimi, yeni oluşan toplum yapısını modern öncesi yapılardan farklılaştırdığı için modern toplumun oluşumunda temel çıkış noktalarından birini oluşurmaktadır (Güzel, 2005).

Sosyal hizmet; sanayileşme sonucu oluşan modern hayatta ve toplumda meydana gelen sorunların çözümü ve/veya hafifletilmesi amacıyla ortaya çıkmış, hızla sanayileşen ölkelerde öncelikle çalışma koşullarının iyileştirilmesi için yapılan mücadeleler ve değişen devlet anlayışıyla ortaya çıkan refah hizmetleri kapsamında varlık bulmuş bir meslek ve disiplindir. Sanayi öncesi geleneksel toplumlarda da sosyal hizmetin faaliyet gösterdiği alanlarla ilgili sorunlar yaşanmıştır. Ancak sanayi sonrası toplumunda “geleneksel güvenlik mekanizmaları” –feodal düzendeki geniş aile ve sağladığı koruma gibi- yeni sorunların ortaya çıkmasını engelleyememelerine ek olarak mevcut sorunların çözümünü de sağlayamaz duruma gelmiştir (Kongar, 2007). Bu bağlamda sosyal hizmet, sanayileşen bir toplumda toplumsal sorunların anlaşılması, çözömlenmesi, kavranması ve asgari düzeyde de olsa giderilmesi ve sürecin yönetilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır (Güldalı, 2014; Shaw, 2011).

Sanayileşme, oluşan yeni toplumdaki insanların birçoğunu dezavantajlı duruma düşören yeni bir toplumsal yapıya sebep olmuştur. Sanayileşme ile ivme kazanan çarpık kentleşme -göçler, yetersiz ve sağlıksız konutlar-, aile yapısının değişmesi – kadınların çalışma hayatına girmesi, sakat ve yaşlıların bakımı-, yoksulluk ve işsizlik gibi yeni sorun alanlarını ortaya çıkarmış veya olan sorunları daha görünür hâle getirmiştir. Sanayileşmenin toplumsal yapı üzerindeki etkisi, geleneksel dayanışma ve sorun çözme yöntemlerini etkisiz veya yetersiz kılmıştır. Sorunlar, geleneksel toplumdaki hayırseverlik ve yardımlaşma ile çözölemez duruma gelince sosyal hizmet profesyonel bir meslek ve disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Dinçer, 2021)

Sanayileşmenin ortaya çıkardığı veya görünür duruma getirdiğı sosyal değişimler, dönüşümler ve sorunlarla beraber ekolojik bozulma da görünür olmaya başlamıştır. Başka deyişle sanayileşme; toplumları ekonomik, sosyal ve kültörel alanda değiştirmekle kalmamış bir diğer en büyük etkisi de çevre [ekoloji] üzerinde olmuştur (Demirarslan ve Demirarslan, 2018).

Dünyanın sanayi öncesi ekolojik bir cennet olduğı iddia edilemeyebilir. Fakat insanların ekolojiye müdahaleleri ve sonuçları, modern ve/veya sanayi öncesi dönemde sınırlılık arz etmiştir. Çünkü o toplumlar; nüfusları, teknolojik imkânları ve

sosyoekonomik şartları tarafından sınırlanmışlardır. Kısacası tercihten çok şartlarla ilgili bir durum gibi görünse de (Vincent, 2006, s. 333) en azından ekoloji üzerinde görülür ve hissedilir bir etki oluşturmamıştır. Özetle tıpkı kapitalizm ve kentleşmenin olduğu gibi sanayileşmenin de ekolojik bozulmayı hızlandırıcı etmen olarak payı bulunmaktadır.

En belirgin örnekler kentleşmenin ve sanayileşmenin neden olduğu ormansızlaşma; erozyona, yeşilliklerin azalmasına, salınan gazlarla atmosferdeki dengelerin bozulmasına, akarsuların akış yönleri ve hızlarında bozulmalara, havadaki nemlilik oranlarında ve iklimde değişimlere sebep olmuştur. Yaşanan nüfus hareketliliği ve toplumsal hayattaki değişikliklerin yanında ekosistemde de değişimler başlamıştır (Dinçer, 2021, ss. 14,16).

Sanayileşme ile birlikte doğa, ekonomik faaliyetlerde belirleyici unsur olmaktan çıkmış böylece teknoloji ve sanayi, belirleyici temel unsurlar olmaya başlamışlardır. Sanayileşme, üretimin sürekli ve hızlı olması sebebiyle enerji kaynakları üzerinde baskı oluşturmuş, yoğun şekilde kullanılmaya başlanılan fosil yakıtlardan dolayı kirlenme artmış ve hızlanmıştır (Akagündüz, 2010).

Sanayileşme yalnızca üretim alanında değil, tarım ve hayvancılık alanında da makineleşmeyle gerçekleştiği için tarımsal faaliyetlerdeki doğanın etkisi azalmış ve kesintisiz üretimle birlikte doğa üzerinde de kesintisiz tahribat oluşmaya başlamıştır (Çoban, 2020, s. 81).

Sanayi devrimi kendi içinde belli dönemlere ayrılmıştır. Devrimin birincisi buhar gücünün kullanımı; ikincisi, bant sistemine dayanan seri üretim, üçüncüsü, bilgisayarlı üretim ve dördüncüsü de sanayi 4.0 yapay zekâ, bilgi işleme olarak adlandırılmaktadır. Diğer üç aşamadaki gibi sanayi 4.0 da doğanın sömürülmesini bitirmekten ziyade olgunlaşarak devam edilmesini sağlar görünmektedir (Çoban, 2020, s. 130). Görüldüğü üzere sanayileşme tarihi ve her bir aşaması, teknolojik ve bilimsel gelişmelerle birlikte gerçekleşmiştir. Kabaca bir tarifle teknoloji, bilimin uygulanmasıdır denebilir ve teknolojik gelişmeler ve sanayileşme arasındaki paralellik dolayısıyla sanayi tarihi, bilim ve teknolojiye bağımsız anlaşılamamaktadır (Günay, 2002). Sanayileşmenin bir ögesi olan teknolojinin doğa ve toplum [ekoloji] üzerindeki baskısı aşağıda gösterilmektedir:

Şekil 2.1. Teknoloji ve doğa ilişkisi

(Kaynak: Manuel Castells, Kent, Sınıf ve İktidar, Aktaran: Kılıç, 2006, s. 121)

Bu bağlamda sanayinin var oluş sebeplerinden biri olan teknoloji, kapitalizmle ortak çalışan şekliyle tek suçlu/müsebbip kabul edilmemelidir. Bu durum, ekolojik bozulmanın yükünü ve sorumluluğunu birçok etkenden sadece biri olan teknoloji üzerine yıkmak (Çoban, 2020, s. 134) gibi eksik bir suçlamayı doğurmaktadır. Ancak hangi teknolojinin hangi amaçlarla kullanıldığı eleştirel bir bakışla değerlendirilebilmelidir. Ekolojik bozulma ile ilgili her konunun tek sebebe bağlı olmadığı hatırlanarak bütüncül değerlendirilmesi gerekmektedir.

Orta ölçekli sanayi, masraflarını azaltıp -üretim yeri, hammaddeye yakın olmak gibi- kârlılığını artırmak için önce taşrada dağınık şekilde faaliyet göstermiştir. Henüz doğanın çok kirlenmemiş olması, üretim faaliyet alanlarının birbirinden uzak oluşu, ayrıca üretimin çok yoğun olmaması doğanın, kirliliği tolere edip görünmez kılmasını mümkün kılmıştır. Ancak sanayi büyük merkezlerde toplaşmaya başlayınca bu kirliliği gizleyecek veya etkisini azaltacak yeterlilikte doğal alan kalmamış, kirlilik gizlenemez duruma gelmiştir. Bu süreçte enerji; kömür sahalarında yoğunlaşmış, yeni kent çekirdeği sanayi tesisi olmuştur. Kömür ve demir, önce su yollarıyla sonra demir yolunun gelişimi ile birincil ve ikincil yan sanayi alanına girmiştir. Kömür ve sanayi bölgelerinde yığılma meydana gelmiş, neticede yeni kentin ana unsurları fabrika, demir yolu ve kenar mahalle -banliyö- olmuştur. Fabrikalar genelde en iyi yerleri kaplamış, özellikle su kenarları, pisliği akıtabilmek ve buhar kazanlarına su sağlayabilmek için tercih edilmiştir. Ortaya çıkan kirlilik -kömür ve fabrikanın yarattığı hava kirliliği- gizlenemez duruma gelmiştir (Mumford, 2019, ss. 550-560).

“Tarımcılık, hayvancılık ve ormancılık doğa üzerinde kısmen telafi edilebilir etkiler bırakır ve sürdürülebilirlikleri mümkündür. Ancak madencilik faaliyetlerinin doğa üzerindeki etkisinin telafisi mümkün değildir” (Çoban, 2020, s. 70). Bu bağlamda sanayi devriminin oluşumu ve devamında da ana maddelerin madencilik faaliyetlerinden geldiği de unutulmamalıdır.

Sanayi merkezi olan kentin aşırı nüfus çekmesi, yoğun nüfus ve az arazi bulunması sonucu yüksek nüfus kullanımı esas hâle gelmiştir. Bu durum, iyi konut yapımına fırsat tanımamış, evsel ve insani atık -yetersiz kanalizasyon sistemi gibi- da kirliliği artırmıştır (Mumford, 2019, ss. 560-566). Görüldüğü üzere sanayileşme ile kirlilik arasında da paralellik bulunmaktadır. İki şekilde kirlilikten söz edilebilir. Bunlara gözle görülebilen ve görülemeyen kirlilik veya Beck’in (2011, s. 25) tanımlamasıyla “algılanabilen ve algıdan kaçan kirlilik” denebilir.

Ayrıca sanayileşmenin ilk aşamasının gözle görülen kirlilikler doğurduğu -yüzeyi köpüren iç sular, petrole batmış hayvan kadavraları, kirli hava, toksik kazalar-, sonraki aşamanın ise daha sinsi, ispatlanması gereken -kimyasal formüller gibi- kirlilikler doğurduğu da belirtilmelidir.

2.8.2.Kentleşme

Bir yerleşim birimine karşılık gelen kent sözcüğü, uygarlıkla ilişkili olarak Latince “civilization” (uygarlık) sözcüğünden türetilmiştir. Kentleşme ise toplumsal değişimin bir yönüdür ve ekonomi, kültür, demografi ve mekânla ilgili boyutları bulunmaktadır. İş gücünün hizmet sektörüne ve sanayiye kaymasıyla da ilgili yaşanan bir süreçtir (Duru ve Kalaycı, 2017). Özetle kentleşme sanayinin gelişmesiyle birlikte nüfusun şehirlerde toplanması ve bu alanların genişlemesi ve gelişmesi şeklinde tanımlanabilir (Demirarslan ve Demirarslan, 2018, s. 42).

“Her toplumsal faaliyet biçimi, kendi mekânını tanımlar” (Harvey, 2009, s. 34) ve oluşturur. Mekân, insanı şekillendirdiği gibi insan tarafından da şekillendiği için toplumsal yöne de sahiptir (Harvey, 2009). Modern kent de sanayileşmenin mekânı ve sonucu durumundadır. Sonuç olarak sanayileşme ile hızlı kentleşme neredeyse doğru orantıda gitmiş ve 19. ve 20. yüzyıllar modern anlamda kentleşme çağları olmuş, sanayi kenti nüfus bakımından en kalabalık kentleri oluşturmuştur (Doğan, 2015). Bu

bağlamda sosyal hizmet de modern dönemin kentsel alanında ortaya çıkmış, bir anlamda kentsel sorunlarla şekillenmiş bir meslektir.

Kentleşme süreci ile birlikte önce göç ve sonra çarpık yerleşme ve işsizlik, eşitsizlik ve suç gibi konular da çokça gündeme gelmeye, toplumsal sorunlar görünür olmaya başlamıştır. Mevcut sorunların çözümü için sosyal politikalar devreye girmekte ve sosyal hizmet de sorun çözücü olarak görev almaktadır. Örneğin yoksulluk kırsalda da yaygın olmasına rağmen kentte daha çok hissedilmektedir. Toprakten ve oradaki üretimden uzaklaşan ve faydalanamayan ayrıca kentte de iş yaşamına hemen katılamayan insanlar, kent yoksulluğunu daha sert yaşamaktadırlar. Yoksulluk da beraberinde birçok sorunu getirmektedir (Duru ve Kalaycı, 2017).

Kentlerin ve kentlerde yaşayan insanların sayısının artmasıyla kentleşme, ekolojik konuların, çevre sorunlarının sebeplerinden biri olmaktadır. Kötü, yanlış ve çarpık olarak oluşmuş sağlıklı kentler, insanları -ruhen ve beden- sağlıklı koşullarda yaşamak zorunda bırakmıştır. Aynı kentler; sanayi atıkları, yanlış kentleşmenin getirdiği kirlenme -yanlış ulaşım ağıyla artan araç trafiği ve kirliliği- ile ekolojinin sağlığını da bozmaktadır. Sanayi dönemi kentleşme ve aldığı şekil, kapitalist üretim içinde üretimin daha ucuza yapılmasına olanak sağlayacak şekilde faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlar olarak gelişmiştir (Dominelli, 2018, s. 222).

Tüm bu sebeplerden ötürü sanayileşmenin önerdiği bu tip kentleşme modelinin uygun model olup olmadığı da tartışılmalıdır. Bu bağlamda asıl konu kentleşmenin varlığı değildir, nasıl bir kentleşmenin bozulmaya ve kirliliğe sebep olduğudur. Bu şekilde -insan toplumsallığını barındıran- ekolojik açıdan en az zararlı kentleşme önerileri sunulabilecektir. Ancak kent planlaması başta sadece toprağın nasıl kullanılacağına karşılığı olarak anlaşılmış ve çok boyutlu değerlendirmek konusunda diğer bilimlerden -sosyoloji gibi- faydalanılmayan bir alan olmuştur (Harvey, 2009). Sonuç olarak dar bir alanda kalmış, sorunları ve sebeplerini ortadan kaldırmamış mevcut düzeni sürdürmüştür (Çalgüner, 2003).

Kentleşmenin toprak üzerindeki baskısına ve sosyal farkları pekiştirdiğine Dominelli de işaret etmektedir:

Kentleşme, dünya sakinleri, hayvan ve bitki örtüsü için önemli kaynak olan kara parçaları üzerinde bir baskı oluşturdu ve konutlandırma, ulaşım sistemleri ve iletişim dahil olmak üzere altyapılar inşa etti. Kıt bir kaynak olan arazi ona karşı

talebin artmasıyla değerli bir hâle gelir. Arazi yetersizliği özellikle kent merkezlerinde toprak değerleri, konut, ulaşım, iletişim ve diğer ihtiyaçları karşılamak için gelişim ilerlerken ve geliştiriciler ve diğerleri için kar sağlamak için artıkça, farklı gruptaki insanların ihtiyaçlarını yarıştırır (Dominelli, 2018, s. 50).

Başka bir ifade ile gıda üretiminin başlıca kaynağı olan toprak, ekolojik bakıştan uzak yalnızca ekonomik faaliyetler üzerinden değerlendirildiğinde salt ekonomi ile ilgili bir konuya dönüşür, toprağın ekonomik kaygılara göre kullanılması sonucu da diğer yaşam formlarının hakları ihlal edilmiş olur (Gray ve Coates, 2012). Nüfusun kentlerde ve kıyılarda yoğunlaşması, doğanın taşıyabilme kapasitesini aşıp kirliliğe sebep olduğundan ekolojik dengeye zarar verecek bir dağılım göstermektedir (Berger ve Kelly, 1993).

Bugünün kentli insanı doğadan yabancılaşmış olsa da doğaya olan bağımlılığı devam etmektedir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009, s. 17). “Kent, yapılı çevre kabul edildiğinden doğa ile bağı göz ardı edilir. Kent içindeki orman, nehir, kent çeperlerindeki meralar en yakinen doğaya temas yerleridir. Kent, toplumun doğa ile temasının bir parçasıdır, bir yüzüdür. Bunlara ek olarak arazinin kullanımı, kentsel nüfusun büyüklüğü, kırsal nüfusla ilişkiler, doğal kaynaklar üzerindeki yük de kentin doğayla olan ilişkisinin bir parçasıdır” (Çoban, 2020, s. 128).

Kentin tarihsel oluşumu içinde kır, kenti besleyen bir öge olmuştur. Kale duvarı dışında ağaçlık alan hem yeşil bir kuşak sağlamış hem de kenti besleyen tarım alanı olarak ayrılmıştır. İlk kentlerle birlikte tarım dışı farklı mesleklerin teşvik edilmesiyle de -veya böyle bir ihtiyacın doğmasıyla- daha fazla köy ve tarım üretimi için daha fazla alan tarıma açılmıştır. Bu sebeple ekolojik açıdan kent ve taşra aslında tek birim olmuştur. Yine de biri olmadan diğeri yaşayabilecekse bunun kent değil kır/taşra olacağı da belirtilmelidir (Mumford, 2019).

Oysa “Yeşil kuşak ve bitkiler havadaki kirliliği azaltıp havadaki gaz ve tozları süzebilir, parklardaki kuşlar ve küçük hayvanlar insan ruhuna iyi gelebilir. Tüm şehirler çevrelerine göbek bağı ile bağlı olduğu için yaşam kalitesini şehir ekosistemi belirlemektedir” (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012, s. 156). 2007 yılında kentte yaşayanların sayısı kırdaki yaşayanları aşmıştır. Bu bağlamda kırdan kente göç tarımsal faaliyetleri azaltmakta ve kenti besleyen köyü zayıflatmaktadır. Tarih boyunca kırın kenti beslediği göz önünde bulundurulunca köyün zayıflamasından kentin doğrudan

etkileneceği görülmektedir. Üstelik kentin kırsala bağımlılığı sadece tarımsal alanla sınırlı değildir. Kırsalda kurulan hidroelektrik santralleri (HES) kentin kırsala olan enerji bağımlılığının da göstergesidir (Çoban, 2020).

Kent içinde bazı alanların kirlilik ve trafik gibi sorunlarının azaltılması “soylulaştırma” olarak adlandırılmaktadır ve kentlerde yeşil alanlara erişim ve sınıf/gelir arasında bağlantı olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Buna ABD’de termik santrallere yakın oturanların çoğunun ekonomik seviyesi düşük ve beyaz olmayan nüfuslardan oluşması örnek verilebilir. Kentlerdeki yeşil alanların veya parkların yatırımcıların kullanımına açılması kamu yararını engellemektedir. Kentin kırdan kopuşu ekoloji için de olumsuz olmakta ve bu kopma ile besinin üretim ve tüketim mekânlarının ayrı yerlerde olması sonucu tüketimden artan organik maddeler toprağa yeniden karışmamaktadır (Çoban, 2020, ss. 128-150). Bu sebeple kent alanında “özel mülkiyet hakları yeterli olmaz ve ortaklaşa mülkiyet haklarının desteklenmesi gerekli”dir (Harvey, 2009, s. 278). Aksi durumda “küresel rekabette kentler sermaye akışlarının merkezinde yer almaktadır. Kentler, sermayeyi ve yatırımı kendi mıntukasına çekerken sermaye akışı ile birlikte rantıye gelişmekte ve arsa spekülasyonu ile kentsel arsa değer kazanmaktadır” (Kesgin, 2007, ss.178-179).

Temiz sulara yönlendirilen kanalizasyon dahi ekolojik bakımdan bir geri adımdır. (Mumford, 2019, s. 27) ve kentleşme çarpık kentleşme ile çevre kirliliğine, artan kentsel alanla tarım alanlarının azalmasına, yoğun sanayi faaliyetleriyle hava-su-toprak-gürültü kirliliğine ve küresel ısınmaya, enerji ihtiyacının artmasıyla doğaya aşırı yüklenme ve kaynakların aşırı tüketimine, atık oluşumuna ve iklim değişikliğine kadar giden büyük bir alanda ekolojik bozulmaya etki etmektedir (Deniz, 2009).

2.8.3.Kapitalizm

Kapitalizm, en bilinen anlamıyla “sermayecilik” demektir. Daha geniş anlamıyla ise ekonomide tekelleşmeyi ifade eden, piyasaya tamamen hâkim olma ve piyasayı denetim altında tutmayı hedefleyen ekonomik üretim şeklidir. Üretimin çoklukla özel sektör tarafından yapılmasını şart koşan bir yapısı bulunmaktadır. Sadece ekonomiye özgü ilişki biçimlerini değil, bir zihniyet ve dünya görüşünü de ifade etmektedir. Bu sebeple para ve pazar ekonomisi, sanayi üretim tarzını, kâr odaklılığı, tüketim ekonomisini, emeğin sömürülmesi gibi unsurları farklı oranlarda içeren bir yapısı bulunmaktadır. Muhtelif ekonomik yapılar, her bir unsuru bünyesinde taşıyabilirken

kapitalizmin ayırıcı özelliği üretim, dağıtım ve tüketimin küresel ve ortak olmasıdır (Alptekin, 2015). Bu bağlamda küreselleşme tek parça bir bütün gibi değil dünya çapındaki kapitalist faaliyetlerin “coğrafi olarak birbirine eklemelenmesinden doğan bir örüntü” olarak kabul edilmelidir (Harvey, 2015, s. 156).

Sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı, kapitalist ekonomik düzen ve onun getirdiği ilişkiler ve modern hayatın gelişimine denk gelmektedir (Güldalı, 2014; Karçal, 2019). Kapitalizm öncesi mevcut sorunlar, dinî referanslar ve hayırseverlik etkisiyle çözülmeye çalışılmaktaydı. Ancak bu çabalar yetersiz kalınca modern anlamda sosyal hizmet meslek ve disiplin olarak oluşmaya başlamıştır (Bingöl, 2015). Sakatlar veya yoksullar gibi dezavantajlı grupların durumları, sanayi öncesi toplumda dikkat çeken sorunlar olmamış, kapitalist ilişkiler geçerli olmaya devam ettikçe toplumsal sorun olarak ön plana çıkmaya başlamışlardır (Kongar, 2007).

Özetle sosyal hizmetin kapitalist ekonomik sistem içinde büyüyen sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmak, kısmen gidermek gibi bir fonksiyonu da olmuştur. Kapitalizm bu sebeplerden ötürü sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasını, dolayısıyla da sosyal hizmeti de şekillendirebilmektedir. Kapitalizmin destekçisi liberal düşüncenin hâkim duruma gelmesiyle sosyal devlet anlayışı zarar görmeye başlamış, liberal politikalar sosyal hizmetin faaliyet sürdürdüğü alanlardaki insanların üzerinde olumsuz etkiler oluşturmuştur. Bir anlamda kapitalizmin tarihsel dönüşümü ile sosyal hizmetin biçimlenmesi arasında bir bağlantısallık bulunmaktadır. Kapitalizm güçlendikçe ve etkisi arttıkça sosyal hizmetin sahasını küçültmüş, sosyal hizmet için bir kazanım olan hak temelli anlayışı dönüştürmüştür. Kapitalizmin yetmişlerde yaşadığı krizin sebeplerinden biri olarak görülen sosyal devlet anlayışı değişince ve devlet, sosyal alandan geri çekildikçe sosyal hizmet alanlarından da çekilmeye başlamıştır ve öncelik, ihtiyaç sahiplerinden kapitalizmin ihtiyaçlarına doğru kaymıştır (Karçal, 2019).

Radikal sosyal hizmet, ana akım sosyal hizmete getirdiği eleştirilerle sosyal hizmet uygulamasının, kapitalizmin toplum üzerindeki sosyal ve ekonomik zararlarını yine sistemin devamını sağlayacak şekilde yürüttüğünü bu yolla da kapitalizme hizmet ettiğini vurgulamıştır (Berger ve Kelly, 1993).

Yeni bir tür iktidar-sermaye-doğa ilişkisi olan kapitalizmin başlangıcı erken başlangıç olarak 16. veya daha geç bir tarih olarak 18. yüzyıl ile tarihlendirilmektedir (Çoban,

2020). 16. yüzyıl insanların doğaya bakışlarında yaşanan değişimle ilgili olarak doğa, insanın faydası için kullanıma ve sömürüye açık duruma gelmiştir. Böylece sömürgeciliğin acısını insanlar gibi bitkiler ve hayvanlar da çekmiş, türler yok olmuştur (Dominelli, 2018, s. 208). Bu ise tabiatın sınırsız ve bedelsiz kabul edilerek sürekli kâr amacıyla kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Görmez, 2015, s. 6). Kapitalist düzende esas olan üretimin kârının, üretimin artırılmasına yatırılmasıdır. Sermaye ise ürün, emek ve paradan oluşmaktadır (Harari, 2015). Kâr için maliyetlerin düşürülmesi demek, bütün unsurları -emek ve doğa gibi- daha çok sömürmektir (Foster ve Magdoff, 2014, s. 47).

Bu sebeplerden dolayı kapitalizm yalnızca bir ekonomik sistem olmayıp insanlarla ekolojinin geri kalanının arasındaki ilişkiyi sömürü mantığıyla işleyen bir düzendir (Patel ve Moore, 2019). Değiş-tokuş; rekabet ve iş birliğinde dengeyi korurken kazan kazan durumu yaratabileceği gibi kazananın her şeyi aldığı formları da mevcuttur ve denge bu durumun önüne geçer. Ancak kapitalizm rekabet ve iş birliği dengesini bozmuştur. Karşılıklı kazancın önü tıkandığından kazananın her şeyi alması daha mümkündür (Sennett, 2012).

Avcı toplayıcı ataların da ekoloji üzerinde etkileri olmuştur. Ancak sınırlı bir bölgede, sınırlı sayıda insan sınırlı süreyle yaşadıklarından etkileri de bugüne kıyasla sınırlı olmuştur. Bu sınırlılığın doğanın yenilenmesine fırsat vermesinin yanında gıdayı biriktirme olanaklarının olmaması da paylaşımı ve eşitlikçi ilişkileri teşvik etmiş, doğaya haddinden fazla yüklenmeyi engellemiştir. Bu sebeple doğadan istifade edilmesi bugünkü anlamda ve boyutta yıkıcı bir etki oluşturmamıştır (Çoban, 2020). Başka deyişle avcı toplayıcı insanların da ekoloji üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olmuştur. Ancak insanların henüz birikim dürtüleri veya olanağı olmadığından belli bir geçim ve rahatlık düzeyinin üstünde üretim yapmak gibi bir eğilimleri olmamış, etki sınırlı olduğu için bu etkiler de doğa tarafından tolere edilebilmiştir (Scott, 2020, s. 140).

Doğa, yerel topluluklar için de geçim kaynağı olagelmıştır. Doğadan faydalanmak insani bir durumdur ancak salt faydacı bakmak, olabildiğince kâr elde etmeğe yönelik kapitalist bir tutumdur ve karşılıksız ve sınırsız kabul edilen doğanın hammadde kaynağına dönüşmesidir. Sonuç olarak doğa, hammadde olabildiği ölçüde değerli olmaktadır (Görmez, 2015; Çoban, 2020). Bu bağlamda pazar olgusu, kapitalizmden

önce de var olsa da tamamen satış ve kâr etme amacıyla gerçekleşen bir meta üretimi etrafında yapılmış bir ekonomi kapitalizme özgüdür. Tüketim odaklı olduğu ve üretimi teşvik ettiği için kapitalizm yapısı gereği büyüme zorunluluğunu içinde taşımaktadır. Bu sebeple kapitalizmin paradigmaları -kalkınma, büyüme, sermaye birikimine bağlı sürdürülebilir kalkınma, yeşil kapitalizm- içinden çözüm üretilemeyeceği görülmüştür (Foster ve Magdoff, 2014, s. 47). Bu sebeple kapitalizm ile ekolojik sürdürülebilirlik arasında çelişki bulunmaktadır. Kapitalizm için kârın, zenginliğin ve tüketimin “yeterli” veya “gereğinden fazla” olabileceği bir miktar bulunmamaktadır. Kapitalist ekonomi, sadece egemen üretim tarzını değil, tüketimin koşullarını da yaratmıştır (Foster ve Magdoff, 2014).

Tüketim ve kapitalizm ilişkiselliği bağlamında, sınırsız insan ihtiyaçları ve sınırlı kaynaklar kapitalizm kültürüne özgüdür. Bu kültür eleştirildiğinde sınırsız ihtiyaç olmayınca sınırlı kaynak söyleminin de olmadığı görülmektedir (Çoban, 2020). Kapitalizm tarafından vurgulanan bireysellik, bireysel zenginleşme ve tüketim gibi nitelikler, insan doğasının parçası gibi görülmektedir. Kapitalizmin tüketime verdiği önem dile de yerleşmiştir. İnsanlardan bahsederken “tüketici” terimi kullanılmakta ve tüketici harcaması, tüketici avukatı, tüketici talebi, gıda tüketicisi gibi söyleyişler, satın alma ve tüketebilme “kabiliyetlerine” dönük bir vurgu barındırmaktadır. Bu da ekolojiye ve topluma karşı sorumluluk ve saygı gibi nitelikleri teşvik etmemektedir (Foster ve Magdoff, 2014).

Ekolojik bozulmalardan sadece insan tekini veya soyunu sorumlu tutmaktansa bu bozulmaları oluşturan ve sürdüren toplumsal yapı üzerinde de durmak gerekmektedir. Bu bağlamda kapitalizm ekonomik bir yapı olmaktan ziyade değiştirilmesi gereken bir toplum şeklidir (Bookchin, 2013, ss. 10-26). Mevcut durum ise toplumdaki kapitalist yapı ve ilişkiler sorgulanmadan anlaşılmaz (Çoban, 2020) ve anlaşılamadığı için de mevcut sorunlar çözülemez. Bu sebeple yapılması gerekenler öncelikle yoksullukla mücadelede mevcut kapitalist düzen ve toplumsal yapılara alternatif geliştirilen yapılara yer verilmeli, iş birliği olmalı, ikinci olarak ekolojik tahribatın insanın doğa algısıyla da ilgili ahlaki bir durum olduğunun anlaşılması ve üçüncü olarak da sonsuz bir birikimin imkânsız olduğu anlaşılmalı ve bunun dünya ekonomisindeki etkisi ortadan kaldırılmalıdır (Harvey, 2015, ss. 175-183).

Sosyal hizmetin ortaya çıkışı ile kapitalizm arasında paralellik olduğu gibi devlet aygıtına dönüşen sosyal hizmet, bir tür kapitalist kontrol aracı olma ve devamına destek sunma (Güldalı, 2014) ihtimalini içinde barındırmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet, mevcut durumu kabul etmek yerine ekolojik bozulma ile ilgili eleştirel olup kapitalizme karşı aktif bir eylemsellik içinde bulunmalıdır (Ramsay ve Boddy, 2017).

Kapitalizm kendi şartlarını baskıladığı sürece insan, toplum ve ekoloji ile ilgili yaşanan sorunlar da bozulma da telafi edilememektedir. Öne sürdüğü şartlar ekolojik hareketleri de sosyal hizmetin yapısını da etkilemektedir. Sosyal hizmete etkisi sosyal devletin yapısını ve sosyal politikaları etkilemek, ekolojiye etkisi bozulmayı kendi kârı için yok saymak veya sürdürülebilir kalkınma, yeşil kapitalizm gibi önerilerle geçici semptom giderici eylemlere/söylemlere izin vermek şeklindedir. Kapitalizm düzeni dezavantajlılara haklar verilmesini engellediği gibi doğanın kendisini, ekolojinin de haklarını ihlal etmekte ve onu dezavantajlı duruma düşürmektedir. Bu durum, sosyal hizmet ve ekolojik bozulmayı kapitalizme karşı ittifak hâlinde tutmaktadır.

Zira mevcut ekonomik yapının hem doğal kaynakları aşırı kullanmak yoluyla ekolojiye zarar verdiği hem de toplumsal eşitsizlikleri arttırdığı da söylenmelidir. Bu bağlamda eleştirel ve radikal sosyal hizmetin toplumsal eşitsizlikleri arttıran kapitalizme dönük eleştirilerinden faydalanılabilir. Bir diğer perspektif olan yeşil sosyal hizmet de kentleşme, kaynakların kullanımındaki ve risklerin dağılımındaki eşitsizliğe dikkat çekmesi de kapitalizmle bağlantılı yapısal analizler olarak (Närhi ve Matthies, 2016b) kapitalizm tartışmalarına alan içinden gelen katkılar olduğu söylenebilir.

2.9.Ekolojinin Sosyal Bilimlerdeki Yeri/Gelişimi

Ekoloji başlangıçta biyolojinin bir alt dalı şeklinde ortaya çıksa da diğer doğa bilimlerinin de katkısıyla olgunlaşmış (Mutlu, 2009) “diğer doğa bilimlerindeki gelişmelere her zaman açık olmuştur” (Lowe, Whitman ve Phillipson, 2009, s. 297).

Ekolojinin sadece doğa bilimleri içinde ilerlemesi, ekoloji ile ilgili konuların irdelenmesinde ve araştırılmasında sosyal bilimlerin imkânlarının söz konusu araştırmalar için görece dar/sınırlı olduğu “imasını” akla getirmektedir. Ek olarak ekolojinin doğa bilimlerinin bir dalı olduğu yanılgısını yaratmaktadır. Bunun sonucu

olarak da ekoloji ile ilgili konular, toplumsal bir konu olmaktansa ilgililerin çözebileceği teknik bir sorun gibi kabul edilmiştir (Mutlu, 2009).

Ekoloji ve birçok bilim dalı, uzun bir dönem insanı konu dışı bırakarak doğayı incelemiştir. Buna karşın sosyal bilimler de belli bir zamana kadar insanı odak alıp çevreyi -insanı veya insan topluluklarını doğrudan doğruya etkilediği durumlar hariç- hesaba katmamıştır. Bu durum, insanı ve yapıp etmelerini anlamada ve anlamlandırmada, insanın doğanın diğer unsurlarından soyutlanması sonucunu doğurmuştur. Böylece her alanda görülen insan-doğa dengesizliğine yol açılmıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009, s. 17).

“Sosyal bilimler; insanı, toplumu, siyaseti açıklamayı amaçlayan bir bilme biçimi”dir (Baş, 2013, s. 209). Ekoloji de sadece doğal ortamla organizmalar arasındaki ilişkiler şeklinde ele alınamayacağından aslında siyaset, ekonomi, sosyoloji bilimlerinin örtüşmesi/kesişimidir (Çalgüner, 2003). Son gelinen noktada sadece doğa bilimleri, sosyal bilimler ve insan bilimleri şeklindeki üçlü ayrım, eskisi gibi bir doğru olarak görülmemektedir (Gulbenkian Komisyonu, 2014). Bu bağlamda ekolojinin her üç alanın kesişim noktasında yer aldığı söylenebilir. Tarihsel süreçte (Jones, 2008) sosyal bilimcilerin insan davranışı ve sosyal yapılarla ilgilendiği, doğa bilimlerinin ise kendini fiziki dünya ile sınırladığı söylenebilir. Ancak ekolojinin söz konusu kesişimsel yapısı dolayısıyla mevcut bölünmüş sistemin devam edemeyeceği söylenebilir.

Doğa bilimleri paradigmasında yer alan ekolojinin insana bakışı üç şekildedir. İlkinin inceleme alanı organizmalar ve çevreleriyle ilişkileri olduğu için doğa, insan dışı anlamına gelmektedir ve ekoloji de “insan dünyasının antitezi” gibidir. Bu bakışta insan ya kurtarıcı veya bir tehdit olarak kabul edilmekte ve insanlara “ekolojik izleyici” gibi davranılmaktadır. İkinci bakış, insanın [eko]sistem üzerinde etkisini kabul eder ve insana “ekolojik ajan” muamelesi yapmaktadır. Üçüncü bakış, insanın doğanın parçası mı doğadan ayrı mı olduğu -ontolojik- tartışmalarından doğmuştur. Bu görüşe göre insanların da içinde yer aldığı yaşam formlarının hepsi aynı hayati süreçlere bağlı olduğundan insan da ekosistemin bir parçası kabul edilmektedir. Bu sebeple insan [bir başına özerk bir sistem olduğundan] hem ekolojik özne [ekolojinin diğer unsurlarına bağlı bir unsur olduğundan] hem de ekolojik nesne kabul edilmektedir (Lowe ve diğ., 2009, s. 298).

Bu sebeple ekoloji ve sosyal bilim ilişkisi, hangi perspektifin temel alındığına bağlı olarak değişebilmektedir. Buna göre:

İlki -insanları ekolojik izleyici olarak ele alır- sosyal bilimler üzerinde belirli bir iddiada bulunmaz: bilim-toplum bağlantısı geleneksel terimlerle olgu/değer ayrımı olarak ele alınır. İkinci bakış açısı -insanları ekolojik ajanlar olarak ele alır- insan etkilerini ya dışsal, antropojenik faktörler ya da yönetilen sistemlerin hedeflerinin belirleyicileri olarak yorumlar. Üçüncü bakış açısıyla -insanları ekolojik özneler/nesneler olarak ele almak- ekoloji, sosyal bilimlere [bağlantıya] geçer (Lowe ve diğ., 2009, s. 298).

Dolayısıyla sadece sosyal bilimler içinde ekolojiye bakış değil, ekoloji içinde de sosyal bilimlere bakış iki alanın ilişkisinde belirleyici olmaktadır. Söz konusu üçüncü perspektif, insanı ekolojinin bütünlüğü içinde ele almasından dolayı biyo-sosyal ve fiziksel dünyayı birbirine bağlayan disiplinlerarası bilim olarak (Lowe ve diğ., 2009) ekolojinin sosyal bilimlerle irtibatını kuran damarı olmuştur. Özünde zaten “ekoloji bir bilim olarak başlangıcından beri güçlü ve verimli bir çapraz-disipliner çağrışımlara [ve potansiyele] sahiptir” (Vincent, 2006, s. 331).

Sosyal bilimler temelde insan-insan, insan-toplum ve insan-nesne ilişkilerini araştırma konusu edinmektedir. Ancak sanayi sonrası mevcut insan-doğa ilişkilerinin olumsuz sonuçları toplumsal hayata yansidikça ekoloji de sosyal bilimler içinde yer etmeye başlamış (Mutlu, 2009), ekolojik bozulmalar ve bu bozulmaların insan eliyle oluşması, insan hayatıyla ilgili oluşu arttıkça sosyal sorunlara dönüşen ekoloji konuları, sosyal bilim içinde ekolojiyi ve ekolojik bakışı arttırmıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2009). Sosyal bilimlerle ilişki kurmak, ekolojiyi ve “ekolojistleri yalnızca yeni konuları değil, aynı zamanda yeni anlayış biçimlerini de dâhil edebilecek önemli bir strateji değişikliğidir” (Lowe ve diğ., 2009, s. 297).

Sosyal bilimlerde ekolojik ve toplumsal olaylara birbirinden ayırmış gibi bakılmıştır. Ancak ekolojik bozulmalardan kaynaklı zorluklar, çevresel olduğu kadar toplumsal sorunlar da olduğundan iki alanı bir araya getirme zorunluluğu doğmaktadır (Närhi, 2004). Sistem yaklaşımı ve dönemin ekoloji bilimindeki mevcut ekosistem kavramlarının birbiriyle ilişkili olması, sosyal ve doğa bilimleri arasında bağlantı kurmanın bir yolu olmuştur (Scoones, 1999).

Doğa ve doğal olan, doğa bilimlerinin inceleme alanı olduğundan insan ve toplum incelemelerinde bu etkiyi azaltmak, doğa bilimleri karşısında varlığını koruyabilmek için sosyal bilimler alanında, doğa bilimlerinin çalışma alanı olan doğa/fiziksel çevre

denklem dışı tutulmuştur. Başka deyişle doğal olan kalıtımsallık, doğa bilimlerindeki determinizme gönderme yaptığından [sosyal bilimler] ve sosyoloji disiplinler özerkliği için insan davranışındaki kalıtımsal faktörleri dışarda tutup çevreyi, kültürel ve sosyal boyutuyla ele almıştır. Çevre, fiziksel çevre olmanın ötesinde sosyal ve kültürel faktörlere gönderme yapmaktadır. Hatta sosyal bilimlerin doğa bilimleri karşısında en büyük başarısı sosyokültürel yaklaşım ve analizleri, doğanın belirlenimciliğinin yerine oturtmasıdır (Catton ve Dunlap, 1980). Bu sebeple fiziksel çevreyi, uzunca bir süre doğa bilimlerinin çerçevesinde kalmış bir alanı, araştırma çerçevesine dâhil etmenin sosyal bilimler için önemli bir paradigmal kayma olduğu söylenebilir.

“Ekolojinin sosyal bilimler alanında kullanılmaya başlanması 1920 ve 1940 yılları arasında etkili olan Chicago Okulunun kent ekolojisi kavramsallaştırmasında ortaya çıkar” (Ağırman, 2021, s. 3). 1960 ve sonrası ise yeni toplumsal hareketlerin görünür olduğu yıllardır. Bu doğrultuda ekoloji ile ilgili meselelerin fark edilmesi ve mevcut sorunların; sebepleri, aktörleri ve süreçleriyle birlikte ele alınmasıyla ekoloji de giderek sosyal bilimsel bir içerik kazanmıştır. Ancak bu yeni içerik, ekolojinin doğa bilimleri ile ilişkisini ortadan kaldırmamış ekolojiyi disiplinlerarası bir alana dönüştürmüştür. Ekoloji interdisiplinerdir ancak bu sosyal bilimler içinde kalan disiplinleri kastetmemektedir, doğa ve toplum bilimleri bağlamında interdisiplinerdir. Sosyal bilimler ve ekoloji arasındaki bağ, öncelikli olarak insan faaliyetlerinin ekolojiye etki etmesinde, aynı şekilde ekolojik koşulların da insan/toplum yaşamına etkisinde görünür olmaktadır (Mutlu, 2009).

1970’lerde insanın doğadan ayrı değil onun bir parçası oluşu ve insan toplumlarının ve yapısının da ekolojinin diğer unsurlarından etkilendiği gerçekliği yani insanın çevre [ekoloji] üzerinde ekolojinin de toplum ve insan davranışı üzerindeki etkileri kabul edilmeye ve buna dikkat çekilmeye başlanmıştır (Kökalan Çımrın, 2014). Ekolojik bozulmanın toplumsal sonuçlarının 1970’lerde belirgin hâle gelmesi, sosyal bilimlerin çevre sorunlarına dikkat etmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak geleneksel perspektiflerin çevre sorunlarını anlamada büyük ölçüde sınırlayıcı olması, kavramsal yeniden düzenleme sürecini başlatmıştır. İnsan/toplum ve biyofiziksel çevre arasındaki ilişkiyi anlamada yeni perspektifler meydana gelmiştir (Catton ve Dunlap, 1980). Başka bir söyleyişle “1960’larda artan çevre bilincinin 1970’lerin başında topluma yayılmaya devam etmesi, eleştirel bir bakış açısı sağlayan ekolojik veya ‘yeşil’

hareketten etkilenen sosyal bilimlerde ekoloji veya fiziksel çevre hakkında tartışmalara yol açtı” (Peeters, 2012a, s. 4).

1980’lerde ise ekoloji, sosyal bilimler içinde daha çok çevresel felaketlerin yerel topluluklar üzerindeki etkileri bağlamında yer alabilmiştir. Sosyal bilimlerdeki insan merkeziliğe karşı ciddi eleştiriler getirilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilimler içinde ekolojiye yer açan temel tartışma, sosyal bilimlerin insan merkezliliği tartışmasıdır. Catton ve Dunlap sosyal bilimlerin insan merkezci olan ve doğayı kaynak olarak gören yaklaşımını İnsan İstisnallığı Paradigması (İİP) şeklinde tanımlamış karşısını ise insan-doğa etkileşimini kabul eden ve önemseyen yaklaşımı, Yeni Ekolojik Paradigma (YEP) olarak adlandırmışlardır (Eryılmaz, 2017).

Bu iki paradigma arasındaki belli başlı farklar bulunmaktadır. Yeni Ekolojik Paradigma insanın, birbirine bağlı birçok tür arasından sadece biri olarak görülmesi gerektiğini vurgulamakta; İİP insan sorunlarının toplumsal ve kültürel süreçlerden etkilendiğini kabul ederken YEP insanların yapıp etmelerinin biyofizik çevreyi etkilediği gibi ondan etkilendiğini kabul etmekte; İİP toplumsal ve teknolojik gelişmenin sürekli bir ilerleme yaratacağını söylerken YEP insanların bilim ve teknolojilerinin ekolojik ilkeleri yok edemeyeceğini ve bu yüzden insan toplumlarının büyümelerinin bir sınırı olduğunu kabul etmektedir (Özerkmen, 2002).

Sosyal bilimlerin ortaya çıkışından itibaren etkili olan gelenek, Batı’nın Hâkim Dünya Görüşü’dür (Eryılmaz, 2017). Bu görüş, insanın doğa üzerinde hâkimiyet kurduğu, insanın oluşturduğu kültürün birikimli olduğu ve bu sayede teknolojik ve sosyal ilerlemenin her zaman süreceği varsayımlarına dayanmaktadır. Sosyal bilimcilerin ekolojik sınırların ayrıcalıklı olduğunu düşündükleri türler üstünde de etkili olduğunu görmeleri, ekolojik yönden gerçekçi bir görüşün edinilmesini ve büyümenin sınırlarının kabulünü sağlamıştır (Catton ve Dunlap, 1980).

Ekoloji üzerine düşünenlerde iki yönelim bulunmaktadır. Bazıları sadece sanayileşme ve kentleşmeyi sürecin sebebi olarak görürken diğerleri, Aydınlanma döneminde yaşanan zihni dönüşümü de ekler ki daha kapsayıcı bir açıklama olmaktadır (Çalgüner, 2003). Bir anlamda ekolojik hareket, Aydınlanma geleneğine getirilen eleştirel tepkiyle gelişmiş ve büyümüştür (Vincent, 2006).

Temelde insanı doğadan ve insan dışı unsurlardan ayıran ve “efendi”lik atfeden görüş için erek, insan refahı olunca sosyal bilimlerin bu sorunlara çözüm üretmesi de

gecikmiştir. Ancak etik tartışmalarda, insan olmayan varlıklara da yer verilmesi ile 20. yüzyılda doğan yeni bir etik olarak ekolojik etik, insanla doğa arasındaki ilişkinin ahlakını tartışmıştır. İnsan/canlı merkezilik, varlık hiyerarşisinde insanda bulunan insan olmayanlardan farklı özelliklerin üstünlük sağlaması sonucunu doğurmaktadır. İnsan merkezci yaklaşımda doğa kendi iyiliği için değil, insan refahı ve sağlığını etkilediği için korunmayı hak etmekte, ekolojik konular ve insan çıkarları arasında kesişimsellik kurulmaktadır (Çoban, 282, s. 2020).

Ekoloji içinde iki ana eğilim bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde ekoloji, yalnızca insanın varlığının desteklenmesi bağlamında temellenir ki bu sığ ekolojidir ve insan merkezci yapısıyla insan olmadan doğa değersiz bulunmaktadır. Diğer eğilim doğa merkezcidir ve ekosistemin bir unsuru olan doğa kendi değerlidir ve buna göre insan için araç olmamalıdır. İki merkezliliği de kabul etmeyen üçüncü eğilim ise kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlar, moral kuşatıcılık –moral extensionism- ve gönülsüz –reluctant- holizmdir. İnsan merkezliliğe daha yakın olan birinci kısım hayvanları da kapsayacak biçimde ekolojik bağlamı genişletirken ikincisi ekolojik bağlamı ileri taşıyıp içkin değer yaklaşımını benimser (Vincent, 2006, s. 346). İnsan merkezci yaklaşım bu durumda ahlaki sorumluluğunu ancak gelecek nesilleri ekleyerek genişletmektedir (Jardins, 2006).

Yaşanan paradigmatik değişimler ve ekolojinin insanlık adına ahlaki bir değere sahip olması sebebiyle ekoloji, sosyal bilimlerde daha çok yer etmiş ve [kapsamca] genişlemiştir (Vincent, 2006). Ekolojik bozulmayla ilgili konular ve bunların toplumsal etkileri, ekolojiyi sosyal bilimlere eklemiştir. Ancak bunun dışında bir doğa bilimi olarak ekolojinin de sosyal bilimlerdeki etkisinden bahsedilebilir. Doğa bilimleri içinde yer alan ekolojik konular, simetrik şekilde sosyal bilimlere alanına yansımıştır denebilir.

Sosyal bilim tartışmaları, doğa bilimlerine dayalı olarak ekolojik sistemlerin dengeli ve değişmeyen yapılar olduğu görüşlerini kabul etmişlerdir. Ancak bu durum, sosyal bilimlerde göz ardı edilemeyecek yer ve zaman değişkenlerini ve etkilerini yok saymak ve uyum argümanı üzerinden insan davranışlarını akılcı olarak tanımlayıp toplumsal düzende de istikrarlı ve dengeli bir yapı öngörülerıyla kullanılmıştır. Ancak doğa bilimleri alanında varsayımlar, denge tartışmalarından dengesizlik üzerine kayınca yer ve zaman faktörleri devreye girmiş, belirsizlik kavramı öne geçmiştir.

Sosyal bilimlerdeki bu konulara paralel süren tartışmalar sonucunda üç tema oluşmuştur. Birincisi yer ve zaman faktörlerinin analizlere eklenmesidir. İkincisi, sosyal ve çevresel değişim arasındaki karmaşık etkileşim çözümlenmeye başlanmış, çevrenin hem insan davranışını etkileyen hem de ondan etkilenen yapısı kabul edilmiştir. Üçüncüsü, ekolojik sistemlerde karmaşıklık ve belirsizlik ve bununla birlikte uzun vadeli tahmin ve öngörülebilirliğin ol[a]madığıdır (Scoones, 1999).

Son söz olarak ekolojinin ve ekolojik konuların disiplinlerarası yapısının farklı disiplinlere dâhil olmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Nihayetinde yakın gelecekte tüm disiplinlerin ekolojik sürdürülebilirliğe odaklanması gerektiği/gerekeceği de savunulmaktadır (Jones, 2010).

Her bir bilim dalının uzmanlık alanı, karmaşık/katmanlı bir alan olan ekolojiyi anlamada ve cevaplar üretmede yetersiz kalacağı için disiplinlerarası iş birliğini gerektirmektedir (Tann, 2019). Hâlihazırda “ekoloji, doğa bilimleri ve sosyal bilimler arasında geleneksel olarak var olan uçurumu kapatan güçlü bir bakış açısıdır” (Rotabi 2007, s. 123).

2.10. Ekolojik Sosyal Hizmet

Hâlihazırda ekolojik sosyal hizmet için uluslararası olarak kabul edilmiş net ve tek bir çerçeve ve tanım bulunmamaktadır. Söylendiği üzere literatürde kavramsal bir birlik bulunmayıp terminolojisi, kavramı ve yaklaşımı üzerine çeşitli bakış açıları mevcuttur. Ancak ilgili terimler ve çerçeveler, ekolojik sosyal hizmeti açıklamakta ve anlamakta yardımcı olmaktadır. Söz konusu isimlendirmelerin arasındaki farklardan ziyade yakınsayan yönleriyle oluşturulabilecek belli başlı tanımlama ve çerçeveler aşağıda yer almaktadır:

“Yeşil sosyal hizmet doğal çevreyi sosyal hizmet teori ve pratiğine dâhil etmeyi amaçlayan bir çerçevedir. İklim değişikliğinin ve çevresel bozulmanın insanların yaşamları üzerindeki etkilerine odaklanır ve çevresel adaleti sosyal adaletin bir parçası olarak görür” (Hostert, 2020, s. 1).

Tümüyle bir sosyal hizmet olmasına rağmen sorunlar, endişeler bağlamında mevcut yapıya insan merkezli değil ekolojik merkezli bakar ve bir alt uzmanlık alanı olmayıp bütünsel bir dönüşümü içeren, ekoloji içindeki tüm yaşamın birbirine bağlı olduğu

kabulüyle ekolojinin bütün unsurlarının refahını hedefleyen sosyal hizmettir (Rambaree, Powers ve Simith, 2019).

Ekolojik sosyal hizmet “insanların doğanın bir parçası olduğu temelinde sosyal hizmet bilimini ve uygulamasını yeniden düzenlemekle ilgilidir” (Ranta-Tyrkkö ve Närhi, 2021, s. 610).

“Çevre paradigması, sosyolojik sistemleri, biyolojik sistemleri, ekosistemleri, yönetsel sistemleri kapsayan bir paradigmadır. Ekolojik sosyal hizmet yaklaşımı ise insan merkezli ekosistem ile doğal çevre arasında köprü oluşturmaya çalışmaktadır” (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017, s. 1085).

Ekolojik sosyal hizmet “hem kişiye hem de çevreye karşı ikili ve dengeli bir yükümlülüğü” içeren (Besthorn, 2015, s. 871), bütün farklı kullanımlarına ve isimlendirmelere rağmen ekolojik sosyal hizmet, mevcut sosyal çevre paradigmasını aşacak şekilde doğal çevreyi sosyal hizmetin merkezine yerleştiren bir uygulamayı ifade etmektedir (Boetto, 2017b).

Mevcut durumda ekolojik sosyal hizmet, yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, çevresel sosyal hizmet gibi varyantları olsa da temelde içerik olarak iki duruştan bahsedilebilir. İki temel yaklaşımdan ilki daha insan merkezli ve ana akım sosyal hizmet içinde uygulamada ekolojik sorunların dikkate alınmasını vurgular ve mevcut uygulamalara eklenilebilir. Diğer ise teori, kavram ve uygulama boyutunda şimdilik marjinal kalan -giderek azalsa da- ve geleneksel kavram, teori ve uygulamayı dönüştürmesi beklenen ve temellendirilmesinde zorluk yaşanan duruştur (Tann, 2016).

Ekolojik sosyal hizmetin kavramsal analizini yapan Ramsay ve Boddy (2017) çevresel [ekolojik] sosyal hizmet ve uygulamasının belli başlı niteliklerini vermişlerdir. Çalışmaya göre ekolojik sosyal hizmet hem ekolojik hem sosyal adalet ilkelerini içeren, gezegenin ekosistemini ve biyoçeşitliliği destekleyen, insan refahıyla birlikte diğer varlıkların da iyilik hâlini önemseyen, mevcut duruma cevap verme konusunda disiplinlerarası çalışabilen ve geleneksel yöntemlerini ihtiyaca göre uyarlayabilen bir yapıdır.

Ekolojik sosyal hizmet çevresel sürdürülebilirlik ilkesini (büyümenin doğal çevrenin sömürüsüne dayandığını ve engellenmesi gerektiğini), bütünsel dünya görüşünü (insan yaşamının daha kapsayıcı bir sistem olan ekosistemle iç içe olduğunu), yerli dünya

görüşlerini (bütünsel dünya görüşüne dayalı olarak yerli bilgiler gibi farklı bilgi türlerini), evrensel vatandaşlığı (küresel vatandaşlık yoluyla ekolojik bozulmanın sonuçları ve oluşturdıkları yükün ülkeler arası eşitsiz dağılımını ve sanayileşmiş ülkelerin sorumluluğunu), çevresel adaleti (sosyal adaletle bağlantılı olarak risklerin eşitsiz dağılımının, çevre politikalarına ve süreçlere halk katılımının önemini), su, tarım ve gıda güvenliğini (ekolojik bozulmalar sonucu oluşan düşük tarımsal üretim ve gıda kaynaklarının veriminin azaldığını), yoksulluğun ekolojik konularla bağlantısını (geçim için bağımlı olunan ekolojik koşulların bozulmasının var olan yoksulluğu ve dezavantajlılığı arttırdığını, bozulmalara daha çok maruz kaldığını), doğal afetler ve halk sağlığı bağlantısını (giderek sıklaşan ve şiddeti artan afetlerin ekolojik koşullar ve insan faaliyetleriyle bağlantısına ek olarak gıda güvensizliğinin ve her türlü kirliliğin yol açabileceği risklerin halk sağlığını etkilediğini), psikososyal destek ve afet kurtarma hizmetlerini (klinik terapidaki bilgi/becerinin afetlere maruz kalanlara müdahalede kullanılabileceğini ve uygulamanın risk ve afet planlama, kurtarma ve iyileşmeyi içerdiğini) kabul eder ve savunur (Nyahunda, 2021).

2.10.1. Ekolojik sosyal hizmete genel bakış

Ekolojik sosyal hizmet, yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, çevresel sosyal hizmet ekoloji ile ilgili konu, uygulama, endişe ve sorunları konu eden, toplumsal ve ekolojik konuları bütünleştirmeye çalışan sosyal hizmete verilen isimler arasında yer almaktadır (Närhi ve Matthies, 2016a).

Sosyal hizmet disiplini ve mesleği içinde çevrenin, fiziksel çevreye, doğaya, ekolojiye karşılık gelmekten ziyade sosyal çevreye gönderme yaptığı literatürde dile getirilmektedir (Besthorn, 1997). Ancak ekoloji ve çevre kavramları, alan içinde birçok şeyi çağrıştırmaktadır. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde, sosyal hizmet içinde ekolojinin gelişiminin konu edinildiği literatür doğrultusunda sosyal hizmette çevreden ne anlaşıldığı, çevre kavramının nasıl dönüştüğü ve alana yeniden ekleme çabalarına ek olarak fiziksel ve sosyal çevre ile birlikte insan ve insan olmayan unsurları da içeren bütünsel bir kavram olan ekolojiye dönüşmesinin seyri anlatılmaktadır.

Sosyal hizmet öncülerinden Jane Addams, Amerika'da sanayileşen ve hızla büyüyen kentlerde aynı hızla bozulan fiziksel ortamı ve halk sağlığı alanına girebilecek sorunları ele almıştır. Kentsel ortamla bağlantılı olarak ortaya çıkan barınma, ulaşım,

atık konularında ihtiyaç duyulan hizmet ve çözümlerle ilgilenmiştir. Bütün bu uğraşlar, ekolojik bir hassasiyetten ziyade onun daha eşit bir toplum savunusunun bir parçası olmuştur (Mulvale, 2017). Bu sebeple Jane Addams'ın fiziksel çevreye yönelik uygulamaları sosyal hizmette ekolojik geleneğin kökleri olarak kabul edilse de klasik sosyal hizmet anlayışının ötesine gidememiştir (Dinç, 2021). Söz konusu bu dönemde değişimin odağı birey değil, bireyin refahı ile ilgili olarak çevre olmuştur. Örneğin yerleşimcilerle ilgili yürütülen çalışmalarda ev ortamının koşullarını iyileştirme, oyun ve yeşil alan sağlama bu faaliyetlerdendir (Besthorn, 2015). Sosyal hizmetin bir diğer kurucusu isimlerinden olan Mary Richmond ise “sosyal vaka” uygulamasının öncüsü olarak müdahalede bireyi daha iyi değerlendirebilmek adına çevrenin önemini vurgulamış ancak söz konusu bu çevre, sosyal çevre ile sınırlı olmuştur (Mulvale, 2017).

Fiziksel çevre ile ilgili konular, sosyal hizmetin ortaya çıktığı tarihten itibaren uygulamanın içinde yer alsa da medikal yöntem ağırlık kazandıkça bir faktör olarak fiziksel çevre etkisini değerlendirmek azalmış, psikanalitik kuramın etkisi artmaya devam etmiştir. Neticede bireye yoğunlaşılmasıyla çevre faktörü geri plana atılmıştır (Doğan, 2015). Sosyal hizmetteki bütüncül bakışın etkisi 1920'li yıllarda S. Freud'un Psikanaliz Yaklaşımı'nı geliştirmesiyle zayıflamıştır. Psikolojik teoriye dayanan ve sosyal hizmette bireyin sosyal belirleyicilerine/etkilerine dikkat edilmediği eleştirileri getirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler doğrultusunda 1950'lerde birey odaklı psikanalitik müdahalelere göre daha geniş bir sistem anlayışı sunan ekolojik yaklaşımın etkisi alanda görülmeye başlamıştır (Ungar, 2002). Bu sayede sosyal hizmet, bir anlamda alandaki mevcut baskın tıbbi/terapötik/medikal yaklaşımı telafi etmeye ve insanı/bireyi özerk değil, kendi toplumsal bağlamı ve sistemi içinde görmeye başlamıştır (Miller ve diğ., 2012).

Biyolog Ludwing Von Bertalanffy canlı organizmalar için geçerli ilkeleri içeren Sistem Kuramını oluşturmuştur. 1970'lerin başlarında bu kuramın, toplumsal sorunların çözümü ve insan davranışı ve ilişkilerini açıklayabilecek özellikler taşıdığı kabul edilmeye başlayınca sosyal bilimler alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal hizmette ise psikodinamik yaklaşımın sosyal hizmetin içeriğindeki “sosyal”i gereğince karşılayamadığı eleştirilerinden dolayı oluşmuş bir kuramdır. Ekoloji ve genel sistem teorileriyle sosyal hizmete entegre edilmeye başlanmıştır. Ekolojik

(sistem) kuramının teorik temeli de sistem kuramına dayanmakta ve aralarında benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. Sistem kuramı herhangi bir sistemdeki dengeyi vurgulamaktayken ekolojik kuram çevre ile bireyin kesiştiği yerlere ve etkileşime odaklanmaktadır. Bu yaklaşım sosyal hizmet alanında “çevresi içinde birey” anlayışı ile karşılık bulmuştur (Baykara Acar ve Acar, 2002).

Sistem teorisi, toplumun tıpkı bir biyolojik sistem/organizma gibi işlediğini kabul ettiğinden sistemi oluşturan alt parçaların ilişkiselliğine odaklanmakta (Papadimitriou, 2020) ve bireyin içinde bulunduğu sosyal bağlamı daha üst bir yapıyla ilişkilendirme imkânı vermektedir.

Doğa bilimleri kapsamındaki ekoloji biliminde, mevcut organizmaların çevrelerine uyumunu açıklayan anlayışın sosyal hizmetteki karşılığı, kişinin girdiği sosyal çevreye uyum sağladığı yahut sağlaması gerektiği şeklinde teorileştirilmiştir. Söz konusu uyum vurgusu ve sistemin kendini dengeleme isteğinin sosyal alanda karşılığı ise hiyerarşik ve değişime direnen kurumlar oluşturmak ve desteklemek şeklinde görünür olmuştur (Ungar, 2002). Buradaki sakınca “sistem istikrarı gibi bazı temel kavramların, sosyal sistemlerin değişmek yerine aynı veya sabit kaldığı fikrini desteklemek için kullanılabileceğidir; bu, iktidar ve güç meseleleriyle uğraşırken ciddi bir endişe kaynağı” olabileceğidir (Rotabi, 2007, s. 125).

Ekolojinin fiziki çevreyi de içeren anlamıyla ekolojik teoriler olarak yer alması, sosyal hizmetten önce diğer sosyal bilim -sosyoloji, antropoloji gibi- alanlarında gerçekleşmiştir (Besthorn, 2015, s. 871). Sosyal hizmet içinde ise ekoloji, taşıdığı mevcut/güncel bütünsel anlam olarak yer almamış olsa da yeniden sosyal hizmete ekleme çabalarında fiziki çevrenin bir değişken olarak yer aldığı iddia edilebilir.

Bu bağlamda Germain’in makalesi örnek verilebilir. Söz konusu çalışmada Germain, Allen Pincus ve Anne Minahan’ın (Social Work Practice: Model and Method, 1973) sosyal çevre dışında fiziksel ortamı “insanların etkileşimde bulunduğu ortamın fiziksel özellikleri” şeklindeki tanımlamalarına yer vermiş devamla da Max Siporin, (Introduction to Social Work Practice, 1975)’den alıntılacağı örnekle sosyal bağlamın “zaman-uzay koşullarında insanlar ve fiziksel nesnelerin bir kombinasyonu” içerdiğini söylemiştir (Germain, 1981, s. 324). Böylece sosyal ve fiziksel çevre ayrımı yaptığı gibi bu ikisi arasındaki karşılıklı etkinin de altını çizmiştir.

Sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramı bağlamında ekoloji bir metafor olarak kullanılmaya devam etmiş olsa da buradan hareketle ekolojik perspektifle sosyal hizmet, yalnızca insanların sosyal ortamlarına ve ondan nasıl etkilendiklerine odaklanmamaya, aynı zamanda çevrelerini nasıl değiştirdiklerine de odaklanmaya başlamıştır. Bütün bu örnekler, ekolojinin fiziki çevre anlamında bir değişken ve/veya “dolaylı bir etki aracı” (Germain, 1981) olarak çalışmalar içinde yer aldığını göstermektedir. Germain’in yazmış olduğu “Zaman, Sosyal Hizmet Uygulamasında Ekolojik Bir Değişken (1976)” ve “Mekân, Sosyal Hizmet Uygulamasında Ekolojik Bir Değişken (1978)” (Rotabi, 2007) adlı iki makale de bunu göstermektedir

Sosyal hizmet, kişi ve çevre arasındaki ilişkiyi vurgulayarak kendisini diğer disiplin ve mesleklerden farklılaştırmıştır. Ancak çevre “sosyal boyuta” karşılık gelmiştir. Bu yaklaşım bireyi “biyopsikososyal” bir varlık olarak kabul etse de bütüncül -fiziksel ve sosyal- bir çevre anlayışı gelişmemiştir (Besthorn, 2012, s. 249). Bu bağlamda sosyal hizmetin insan refahı anlayışındaki merkezî önemi düşünüldüğünde, mesleğin “çevresi içinde birey” anlayışının nasıl şekillendiği ve sosyal çevreye dönüşmeye başladığını incelemek önemlidir.

Zapf’a göre sosyal hizmette çevrenin “sosyal çevre” şeklinde yer etmesi ve fiziki çevrenin ana akım sosyal hizmet literatüründe kapsam dışında kalması birkaç şekilde gerçekleşmiştir. Örneğin ekoloji metaforunda yer alan birey ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkiler hem kişinin hem de çevrenin birbirine uyumlanması vurgusu sosyal hizmet üzerinde etkili olmuş, insan gelişiminin “sosyal çevre” ile ilişkili olarak ele alınmasıyla fiziksel çevre/ekoloji, denklem içinde yok olmuştur. Bir diğer kapsam dışı kalma da değişim üzerinden gerçekleşmiştir. İnsanların çevrelerini nasıl etkilediği, çevrenin insanı nasıl etkilediğini açıklayan yazarlar, değişimde “sosyal çevrenin” etkisini dile getirip sosyal hizmetin kişi ile sosyal çevre arasında denge kurucu “işlevselliğine” odaklandıklarından fiziki çevreden bahsedilmemiştir ve fiziki çevre bir daha denklem dışı kalmıştır. Benzer şekilde çevre, yakın çevre -sosyal yapılar- ile uzak çevre -temiz hava, doğa vs.- şeklinde tanımlanıp fiziki çevre uzak, belirsiz bir arka plana dönüşmüştür (Zapf, 2010).

Söz konusu bu algı 1960’ların sonlarına kadar baskın şekilde sürmüştür (Mulvale, 2017). Ancak “1980’lere gelindiğinde, sosyal hizmet akademisyenlerinden oluşan

küçük bir çekirdek grup, doğal çevreyi ve sürdürülebilirlik sorularını ciddiye almaya başladı” (Peeters, 2012a, s. 4).

Sosyal hizmet alanında, insan ve fiziki çevre arasındaki ilişkiye dair yeni bir anlayışa geçme zamanı geldiğinde, sosyal bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi geleneksel perspektiflerin çevre sorunlarını anlamada yetersiz olması sebebiyle kavramsal yeni düzenleme ve tanımlamalar yapılması gerekmiştir. Sosyal hizmette çevrenin genişletilmesi, yeniden içeriğe alınması çevresel tehlikelerin içeriğe dâhil edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Örneğin (Soine, 1987) toksik atık sorunlarıyla iş ve çevre sağlığı konularına odaklanılmıştır. Çevresel tehlikelerin insanlar üzerindeki etkisiyle ilgilenen bazı sosyal hizmet eğitimcileri, bu tür içeriklerin uygulamaya eklenebileceğini görmüştür. Ek olarak fiziksel çevredense insan ve insan davranışı üzerine yoğunlaşılması eleştirildiğinden insan ve çevre refahının birlikteliği, bireysel ve sosyal refahın amaçlarının ötesine geçmek zorunda kalınacağı önermesiyle fiziksel çevre denkleme dâhil edilmeye başlanmıştır (Zapf, 2010).

Bu dâhil edişle beraber 1990’larda, sosyal refah anlayışını belirleyen unsurların yeniden belirlenmesi ve tanımlanmasına dair eleştiriler getirilmeye başlanmıştır (Mulvale, 2017). Kısaca “büyük ölçüde 1980’lerde ve 1990’larda dünya çapında çevre hareketinin ortaya çıkması nedeniyle, yeni bir ekolojik anlayış içeren sosyal hizmet biçimi şekillenmeye başladı” (Besthorn, 2015, s. 873), akademisyenler ekolojik duyarlılık ve farkındalığa katkı için tartışılan platformlarda, toplantılarda sosyal hizmetin de aktif olması gerektiğini seslendirmeye başlamışlardır (Besthorn, 2012). Yine de unutulmamalıdır ki sosyal hizmet içinde fiziki çevre/doğa/ekolojinin insan dışı unsurlarına doğru paradigmatik kaymanın temelinde dezavantajlı gruplar üzerinde yoğunlaşan olumsuz çevresel yük etkili olmuştur (Hudson, 2014).

1990’larda sosyal hizmet ve doğal/fiziki çevre ilişkisine odaklanan literatür “çevre”yi yeniden tanımlayıp insan yaşamı ve çevre bağlantısını, ilişkiselliğini işlemeye başlamıştır (Miller ve diğ., 2012). Fiziksel çevrenin insanlar üzerindeki etkisini ele alan önemli yayınlar bağlamında 1994 yılında Hoff ve McNutt, “The Global Environmental Crisis: Implications for Social Welfare and Social Work” adlı bir kitap yayınlamışlardır. Bu yazarlar, insanlığın karşı karşıya olduğu çevresel tehditler bağlamında insan ve çevre refahının bağlantılı olduğunu vurgulayarak literatüre katkıda bulunmuşlardır (Zapf, 2010).

2000’lerde ekolojik değişiklikler ve bozulmalar, sosyal politikayı dönüştürecek başlıca konu durumuna gelmiştir. Ancak konuları sadece insanlar ve sorunları bağlamında ele almak sosyal hizmet için durumun önemini anlamamak demektir (Zapf, 2010). Bu bağlamda derin ekoloji (Naes) ve sosyal ekoloji (Bookchin) gibi katkılar, tartışmaların kapsamını genişletmiştir. “Bu tartışmaların ana odak noktası, ekolojik aktivizm ve çevresel ve sosyal adaletin biyo-psiko-sosyo-ruhsal kökenleri gibi temalar”dan (Närhi, 2004, s. 16) oluşmaktadır.

Başka deyişle “eko-sosyal yaklaşım, modern toplumun karşı karşıya kaldığı ekolojik krize yanıt olarak 1970’lerden itibaren ortaya çıkan sosyal hizmete farklı teorik yaklaşımlar ekler” (Rocha, 2018, s. 2). Daralan çevre kavramının yanında çevreyi, çevresel sorunlar bağlamında sosyal hizmet teorisi ve pratiğine ekleme çabaları var olmuş, uluslararası konferanslar, görece bilinçli bir halk kitlesi, sosyal hizmeti çevre konularına dönmeye zorlamıştır. Hâliyle ekoloji ile ilgili konuları sosyal hizmet alanı içinde tartışan çalışmaların sayısı artmıştır.

Ancak bu genişleme, insan refahıyla bağlantılı olarak zarar ve fayda ekseninde eklenmiştir (Krings ve diğ., 2018). Sosyal hizmetin toplumun kenarına itilmiş dezavantajlı kesimlerin sorunlarını çözmek için ortaya çıktığı (Miller ve diğ., 2012) düşünüldüğünde ekolojinin öncelikle “sorunlar ve etkilenenler” bağlamında ele alınması anlaşılır olmaktadır.

Bu bağlamda derin ekoloji ve toplumsal ekoloji (Bookchin) gibi düşünceler bu süreçte “hiyerarşik olmayan ve özgürleştirici” fikirler sunarak ekolojinin sosyal hizmetteki anlam ve yerini ileri taşımada katkıda bulunmuşlardır (Ungar, 2002). Coates, Nancy Mary ve Kim Zapf gibi yazarlar derin ekoloji, maneviyat, ekofeminizm, yerli düşüncesi gibi konularla ekoloji ve sosyal hizmet arasında yeni bağlantılar ve açılımlar sağlamışlardır (Mulvale, 2017).

2010 ve sonrasında ekolojik sosyal hizmet küresel boyutta farklı ülke ve dillerde literatürünü genişletmektedir. Sosyal hizmette ekolojik yaklaşım; derin ekolojik sosyal hizmet, ekomanevi/tinsel sosyal hizmet, yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, çevresel sosyal hizmet olarak farklı adlandırılan ancak ekoloji vurgusunu devam ettiren çalışmalarla devam etmektedir. Bu bağlamda insan olmayan diğer ekolojik unsurlar tartışmalara eklenmektedir.

Sosyal hizmet, hizmet ettiği toplulukların ihtiyaçlarına göre gelişmekte ve ekolojik içerik de bu doğrultuda genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Bu bağlamda insan ve hayvan arasındaki bağ da etik sorumluluk bağlamında sosyal hizmetin uygulama alanlarına girmektedir (Wenocur, Cabral ve Karlovits, 2018). Hayvan refahı, afet sosyal hizmetinde hayvanlar (Fraser, Taylor ve Riggs, 2021; Darroch ve Adamson, 2016), türler arası evsizlik (Laing, 2020b), veteriner sosyal hizmet (Jackson, 2013) gibi giderek ekolojinin insan olmayan unsurlarını da içeren ve genişleyen konular ele alınmaya başlamıştır.

Ekososyal çalışmanın gelişimi bu çalışmadaki kullanımıyla ekolojik sosyal hizmetin gelişimini genel hatlarıyla gösteren şekil aşağıda yer almaktadır:

	Arka plan	Eko-sosyal hizmetin gelişimi	Sosyal hizmet paradigması	Müdahale boyutları
1960'lar			Terapötik paradigma	Mikro boyut
1970'ler	Enerji krizi ve çevresel bozulma	Gelişme sonrası ülkelerde sosyal hizmetin tanıtılması ve çevre sorunları sosyal hizmetin yerleştirilmesinde önemli konulardan biri hâline gelmiştir.	Sosyal yapı paradigması	Makro boyut
1980'ler	Çevresel koruma üzerine küresel fikir birliği (çevre koruma antlaşmaları, sürdürülebilir kalkınma)	Güçlendirilmiş/zenginleştirilmiş eko sosyal hizmet uygulamasına ilişkin vaka deneyimleri ve araştırma	Modernite üzerine düşünme	Marjinallik ve kültürel-ekolojik duyarlılık boyutuna odaklanmak
1990'lar				
21. yy.				

(Kaynak: Wang ve Altanbulag, 2022)

Şekil 2.2. Ekolojik sosyal hizmetin gelişimi

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere sosyal hizmetin gelişiminde üç önemli dönem belirlenmektedir. İlk dönem 19. yüzyılın sonundan 20. yüzyılın başına kadarki süreyi kapsamaktadır ve sosyal teşhis ve vaka çalışması ile karakterize edilen ve sosyal hizmetin gönüllülükten profesyonelliğe dönüştüğü aşamadır. Bu dönemde “çevre”nin kavramsallaştırılmaya başlandığı ilk dönem olduğu da söylenmelidir. Bu dönem

terapötik dönem olarak mikro düzey bakış ve uygulamada kalınan dönemdir. 1970 ve 1990 yılları arası ise ikinci dönem olarak sistem ve ekosistem teorisinin alana girdiği ve geliştiği dönemdir. İnsanın sosyal bağ ve bağlantılarının da görüldüğü ve bakış açısı ve uygulamanın makro düzeye geçtiği dönemdir. 1990 sonrası ise modernite üzerinde düşünülen, eleştirel teorilerin, feminist teorisinin, kültürel ve ekolojik duyarlılığın öne çıktığı dönemdir (Wang ve Altanbulag, 2022).

2.10.2.Ekolojik sosyal hizmette yaklaşımlar: gelenekleri ve tarihsel analizi

Sosyal hizmetin, bugünün konularına/sorunlarına [reaktif veya proaktif olabilir] cevap verebilmesi için ekolojik bozulma ve sonuçları ile sosyal hizmet arasındaki ilişkinin anlaşılması gerekmektedir. Ekolojik konuların toplumsal alanda görünürlüğü ve farkındalığın arttığı bir dönemde sosyal hizmet alanının da ekolojiye dair bakışı ve geleneği bilinmelidir (Närhi, 2004).

Bu bağlamda kavramsal ve tarihsel analizde amaç; ekolojik sosyal hizmeti tanımlayabilecek temel nitelikleri ve ana unsurları belirlemek, kavramsal ve teorik gelenekler arasındaki bağlantıları bulmak ve sosyal hizmet teorisinin kavramsal netliğini sağlayabilmektir (Närhi ve Matthies, 2016a).

“Sosyal hizmet literatüründen farklı iki ekoloji anlayışının izini sürmek mümkündür.” (Närhi, 2004, s. 14). Bu bağlamda çevrenin [ekolojinin], sosyal hizmetin ilk ortaya çıktığı döneme kadar geri götürülebilecek bir tarihi bulunmaktadır. Bu yer alışı sınıflandırılırsa biri Mary Richmond ve diğeri Jane Addams olmak üzere iki isimle temsil edilen iki düşünce çizgisine veya geleneğine sahip olduğu söylenebilir. Richmond ve Addams her ikisi de sorunu sadece birey kaynaklı görmemişlerdir. Sorunlarda çevrenin etkisini de değerlendirmişlerdir. Ancak aralarındaki farklılık çevre kavramına çizdikleri çerçeve, yükledikleri anlamda ortaya çıkmaktadır (Närhi ve Matthies, 2001).

Richmond “Social Diagnosis” (1917) adlı eserinde, çevreyi araştırılması/incelenmesi gereken on faktörden biri olarak belirlemiş ancak bireyi çevresiyle arasındaki ilişkiyle birlikte ele alan vaka çalışmasında sosyal ilişkiler şeklinde kısıtlamıştır. Jane Addams ise çevreyi, “kentsel çevre” şeklinde daha geniş kapsamlı değerlendirmiş ve uygulamada fiziksel/yapılı çevreyi kapsayan yerel hizmetler[in geliştirilmesine de] yönelmiştir.

Aşağıdaki tabloda ise Nārhi ve Matthies’in (2016a) çalışmasından alınan tabloda, ekolojik düşünce ile ilgili her iki geleneğin temsilcisi olan iki ismin düşünceleri ve sosyal hizmette çevre [ekoloji] konularına dair katkıları karşılaştırmalı şekilde yer almaktadır.

Tablo 2.2. Sosyal hizmette ekolojik düşüncenin erken kökleri

Karşılaştırma Boyutu	Mary Richmond (1861-1928)	Jane Addams (1860-1938)
Sosyal hizmetin teorik ve metodolojik gelişimi üzerindeki etkisi	Sosyal Vaka Çalışması, Sosyal Teşhis	Topluluk Çalışması, Topluluk Eylemi, Sosyal Araştırma
Çevre anlayışı	Sosyal çevre	Modern yaşamın koşulları olarak kentsel çevre
Fiziksel çevre ve doğa anlayışı	Sosyal etkilere sahip çevrenin fiziksel yönleri	Sosyal ve kültürel faktörlerden ayrılmamış çevrenin fiziksel faktörleri (konut, yiyecek, atık)
Sosyal hizmet bilgi kaynağı	Bireylerin sosyal çevrelerinin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi	Sosyal araştırma, sosyal toplanma ve kolektif kurullar
Çevre ile ilgili olarak sosyal hizmetin odak noktası	İnsan ve sosyal çevrenin karşılıklı olarak ayarlanması	Yaşam çevresini ve toplum yapılarını iyileştirmek için toplu eylemler
Ekolojik olarak bilinçli sosyal hizmeti geliştirmeye yönelik seçenekleri	Sosyal vaka çalışmasına ilişkin bağlamsal anlayışın güçlendirilmesi; sosyal çevre görüşünü fiziksel boyutlara genişletmek, sosyal vaka çalışmasında doğanın etkisini güçlendirmek	Sosyal hizmetin sosyal sorunların arkasında çevresel ve ekonomik krizlere yönlendirilmesi; Kolektif eylemler, kooperatifler ve politik müdahaleler geleneklerine geri dönmek

(Kaynak: Nārhi ve Matthies, 2016a, s. 25).

Bu iki anlayıştan/gelenekten ilki (Mary Richmond) insanla daha ilgili olan sistem kuramıdır ve başlıca vurgusu sosyal çevre üzerinedir. Ekolojik sosyal hizmet bağlamında da sistem kuramı yaklaşımı olarak adlandırılabilir. Diğer geleneğin (Jane Addams) kökleri ise modern sanayinin ekolojik eleştirisini içeren ekolojik ve toplumsal hareketlere dayanmaktadır. Bu gelenek de ekoeleştirel yaklaşımdır ve ekolojik ve sosyal sorunları (ekososyal) birleştirmeyi amaçlamaktadır (Nārhi ve Matthies, 2001).

Sorunun nasıl çözüleceğine dair tartışmaların cevabı çevre ile doğrudan ilgili olduğu için çevre kavramı sosyal hizmet için önem arz etmektedir. Sorunun toplumsal değişim üzerinden reformla mı, bireysel değerlendirme üzerinden uyumla mı çözüleceğinin cevabı, insan/çevre arasındaki ilişkiye nasıl bakıldığıyla ilgilidir. Özetle çevre kavramı teori ve pratiğin önemli bir bileşeni olmuş ve çevresel düşüncenin kökleri ve oluşturduğu gelenek, çevre kavramının nasıl algılandığını etkilediği gibi sosyal hizmet uygulamasını etkilediği gibi sosyal hizmetin rollerinin ve görevlerinin belirlenmesinde de etkili olmaktadır (Närhi ve Matthies, 2001). Bu durum; teorinin, kavramsallaştırmanın, terminolojinin uygulamayı etkilemesinin bir göstergesi olarak ekolojik sosyal hizmet alanında da görünür olmaktadır. Aşağıda (tablo 1.3) her iki düşünce sisteminin/yaklaşımın çevre ve ekolojiye nasıl baktığı, nasıl tanımlayıp bir çerçeve çizdiği ve bunun sonucunda sosyal hizmetin görev ve rollerinin nasıl değiştiği görülmektedir.

Tablo 2.3. Ekolojik sosyal hizmetin iki yaklaşımının temel kavramsal ve program boyutları

Kavram/Yaklaşım	Sistem Kuramı Yaklaşımı	Ekoeleştirel Yaklaşım
Ekoloji	-İnsan ekolojisi kavramı, sosyal ve biyolojik ekoloji arasındaki analogi/benzeşim (Wendt) -Bir uygulama metaforu olarak ekoloji, bir araç olarak metafor (Germain ve Gitterman) -Bağlam olarak metafor (Meyer) -Sosyal hizmette bütünsel bakış	-Normatif bir talep olarak ekoloji (hareketler) -Sosyal sürdürülebilirliği içeren sürdürülebilirlik olarak ekoloji: ekososyal sorun (Opielka) -Ekolojinin siyasallaşması için model (Hoff & McNutt)
Çevre	-Soyut sistemik bir ortam olarak sosyal ağlar, aynı zamanda kültürel ve biyo-fiziksel bir ortam -Kişi-çevre etkileşimi	-İnsan yaşamının biyo-fiziksel ön koşulu olarak doğa -Kültürel ve sosyal yönleri içeren bütüncül bir anlayış -Bir refah kaynağı olarak doğa
Sosyal hizmetin Görevleri ve Rolü	-Bütünsel bakış açısını ve çeşitli çevresel faktörlerin sistemini kabul etmek. -"Hem kişiye hem de çevreye ikili bir odaklanma sağlamak" (Germain & Gitterman) -Kişi-çevre ilişkisinde karşılıklı uyum	-Ekolojik ve sosyal unsurları entegre ederek sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek -Politik odaklı sosyal hizmet, proaktif duruş -Biyo-fiziksel çevre ve insan refahı arasında dengeleyici

(Kaynak: Närhi ve Matthies, 2001, s. 44)

Sosyal hizmet içerisinde sistem kuramı bağlamında sürdürülen tartışmalarda ekoloji; fiziki çevre veya doğa anlamı dışında sosyal olana gönderme yaparak bireyi içinde bulunduğu toplumun/sistemin parçası olarak ele almaktadır (Närhi, 2004). Ekolojik sistem kuramı veya sistem kuramında ekolojik yaklaşım ise sistem kuramı gibi köken olarak doğa bilimlerinden gelmektedir ama daha çok ekoloji biliminden gelmektedir ve çevre, sosyal çevre dışında inşa edilmiş çevreyi de kapsamaktadır. Çevre ve toplum birbirini etkiler anlayışına binaen toplumun kültürün inşa edilen çevreyi belirlemesi gibi bu yapılı çevre, insan ilişkileri ve toplumsal yapıyı da belirlemektedir (Teater, 2015, s. 26).

Ekolojik yaklaşım, psikiyatriden edinilmiş geleneksel yöntemlerden farklı şekilde hizmet alanların sorunlarını çözmeyi sağlayan bütüncül bir uygulamaya dayanmaktadır. Bütüncülden kasıt ise bireyin içinde yer aldığı bütün sistemlerle (aile, topluluk, toplum) birlikte uygulamayı gerçekleştirmektir. Ekolojik görüş, insanları çevrelerinden yalıtılmış bireyler olarak değil, bir sosyal sistem içindeki unsurlar olarak düşünülmesini sağlayarak (Pardeck, 1988) sosyal hizmete katkı sunmuştur. Sosyal hizmet giderek “biyofiziksel” dünyadan uzaklaşmış ve çevrenin baskın şekilde sosyal çevre olarak anlaşılması da kendini diğer disiplinlerden farklı konumlandırmasında işlevsel olmuştur. Bu nedenle, sistem kuramı yaklaşımı “çevresi içinde birey” kavramsallaştırmasında ısrarcı olmuş ve sosyal çevre de insan refahının sağlanmasında yardımcı bir etken olarak görülmüştür (Närhi ve Matthies, 2016a).

Sistem yaklaşımı, sadece kavramsal çerçeve olarak değil, ayrıca sosyal hizmetin diğer alanlardan ayrılan yönünün sembolü olarak anlaşılmıştır. Sistem ve ekolojik kuramların sosyal hizmete en büyük katkısı aile, topluluk ve diğer sosyal kurumları ve kişi ile etkileşimlerini müdahalelerle bütünleştirmesidir. Ancak radikal bir sosyal değişim hedeflemekten ziyade statükoyu korumaya odaklanmaktadır. Sürdürülebilirlik gibi “yeşil” politikalara yapılan bazı vurgulara rağmen sosyal çevre ile ilgilidir (Payne, 2020, ss. 240-249).

Sistem kuramı yaklaşımının başlıca vurgusu sosyal çevre olsa da çevre ve bireyin refahının ilişkiselliği kabul edilir. Bu şekilde müdahalede çevrenin sorun kaynağı ve çözüm aracı olma potansiyeli değerlendirilebilmektedir. Bir diğer yaklaşım olan ekoeleştirel yaklaşım, sistem kuramına göre daha radikaldir ve çevre hareketlerinden

ve alternatif toplumsal hareketlerden etkilenmiştir. Ekolojik konularla sosyal sorunları (ekososyal) birleştirerek ekolojiyi alanın içine almayı amaçlar (Närhi, 2004).

Ekoeleştirel gelenek içinde yer alan ekososyal yaklaşımda insan, doğanın bir parçasıdır ve refahı da doğaya bağlıdır. Bu yüzden yapıp ettiklerinin sonucu doğayı etkilediği gibi nihayetinde kendi refahını da etkilemektedir. Beck'in Risk Toplumu tartışmalarıyla birlikte Almanya'da sürdürülebilir olmayan kalkınmanın devam ettirilmesinde sosyal hizmetin rolünün sorgulanması, sosyal hizmet ve ekoloji arasındaki ilişkiselliği görmeye kapı açmış ve ekoloji konularına dâhil olmaya aracı olmuştur. Benzer tartışmaların Anglo-Amerikan sahaya yansılarını ise çevresel sorunlar, insan refahı ve bunda sosyal hizmetin rolü şeklinde olmuştur. Almanya literatürü modernleşmeyi bütüncül olarak eleştirirken Kuzey Amerika tartışması Batı kültürünün temel varsayımlarını eleştirmektedir (Närhi ve Matthies, 2001, ss. 20-29).

Aşağıdaki tabloda ise sistem kuramı yaklaşımı ve ekoeleştirel yaklaşımın çevre anlayışları, insan-çevre etkileşimine bakışları, problemi/sorunu tanımlayışları ve çözüm stratejileri karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir:

Tablo 2.4. Sosyal hizmette sistem kuramı ve eko-eleştirel bakış açısının karşılaştırılması

Karşılaştırma boyutu	Sosyal hizmette sistem kuramı yaklaşımı (1970-)	Sosyal hizmette Ekoeleştirel yaklaşım (1980-)
Çevre kavramı	Soyut sistemler ortamı veya sosyal çevre	Doğal çevre, doğa, bütünsel yaşam ortamı
İnsan-çevre etkileşimi	Mikro, mezzo ve makro sistemle ilgili kişi	Sınırlı doğal çevrenin bağımlı bir parçası olarak insanlar
Ekolojik problemler/krizler	Bir alt sistemin işlevinde bozulma/hata	Tüm endüstriyel uygarlık modelinin krizi
Çözüm/strateji	'Bütünsel bir hane'de alt sistemlerin kaynakları arasındaki denge Adaptasyon stratejisi; siyasi olmayan duruş	Ekolojik, ekonomik ve sosyal kalkınma arasında bir denge olarak sürdürülebilirlik Bir sosyal değişim stratejisi; siyasi duruş
Bakış açılarının yaklaşması	Bütünsel bir sistemin parçası olarak insanlık; sınırlı kaynaklara sahip Dünya	

(Kaynak: Närhi ve Matthies, 2016a, s. 28).

İki geleneğin karşılaştırıldığı yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere sosyal hizmette benimsenen çevreye dair iki ana bakış açısı, sosyal değişim stratejilerine göre karşılaştırıldığında sistem kuramının uyum, ekoeleştirel yaklaşımın ise sosyal değişim stratejisini içerdiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple perspektiflerin farklı işlevleri olduğu ve sistem kuramının mevcut toplumsal düzeni kabul ettiği söylenebilir (Payne, 2020). 1970’ler ve 1980’lerde Batı ülkelerinde daha görünür olmaya başlayan ekolojik bozulmalar ve bunlara paralel büyüyen çevre hareketleri ve sosyal hizmete de yansıyan farkındalıkla beraber topluma ve sisteme dönük eleştiriler, ekoeleştirel olarak sınıflandırılan yaklaşımı daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarmıştır (Närhi ve Matthies, 2016a).

Sistem kuramı yaklaşımı, ekososyal tartışmalarda eleştirilmiştir. Eleştirilere göre bu perspektif ekolojik bozulmalara karşı duramaz, çevresel sorunlar bağlamında insanların uyumu ve sorunların telafisine aracı olabilir. Politik ve yapısal bağlamla ilgili bir eleştiri ve eylem içinde olmaz/olamaz (Närhi ve Matthies, 2016b) ve ekolojik bozulmalara ve sonuçlarına karşılık vermek için sosyal değişim yerine mevcut çevrenin korunmasını ve bireysel uyumu önermektedir. Başka bir ifadeyle sorunlara parçacı yaklaşan, altında yatan sebepleri analiz etmeyen, soruna sebep sistemleri dönüştürmekten ziyade uygulamayı, telafi edici ve reaktif düzeyde bırakan bir yapıda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle güncel ekolojik konularla ilgili olarak yapısal çözümlemeler, politik talepler, toplumsal dönüşümler yerine daha “çevreci” bir tavırla göz önündeki sorunları çözmeye çalışan bir anlayışı ve uygulamayı içerecektir.

Kısacası sistem teorileri, kişi ve çevre arasında uyuma ve denge oluşturmaya odaklanırken ekoeleştirel teoriler, sosyal ve ekolojik değişime odaklandıklarından eleştirel tavırları politik aktivizmi ve sosyal hizmetin köklerinde bulunan toplumsal eylemi de içerir (Tann, 2016). Bu sebeple ekolojik bağlamda ekonomik yapıya eleştiri ve alternatif öneriler sunan yapısal ekososyal hizmet, mevcut durumun teorik sorgulamasını yaptığı, somut öneriler sunduğu için bu durumdan çıkmanın bir imkânı olmaktadır.

Peeters, ekolojinin sosyal hizmet içindeki seyrini, tarihsel köklerinin ve geleneklerini Matthies, Närhi ve Ward’ın (2001, s. 38) çalışmasından uyarlayarak aşağıda yer alan tabloda göstermiştir. Peeters’in yapmış olduğu uyarılama tabloda da görüldüğü gibi bir

Alman alternatif sol hareketi olan Informationsdienst Sozialarbeit (1981), ekoloji ve sosyal hizmetin ilişkiselliğine dair konulara giriş yapmış, iki alanın sorunlarının kesişimi ekososyal soruna ve hâliyle ekososyal perspektife dönüşmüştür. Söz konusu tartışma Kuzey Amerika’da da sürdürülmüş ve sınırlı doğal kaynaklar ve ekolojik kriz bağlamında ele alan isimlerce sürdürülmüştür. İki geleneği birbirine yaklaştıran çalışmalardan biri de Besthorn’un (1997) çevresi içinde birey tanımlamasındaki çevre sözcüğünün anlam ve kapsamını genişletmeye başlamasıdır. Ayrıca Batı kültürüne getirilen eleştirilerle Coates (2003) bu alanda gereken paradigma kaymalarını ifade etmiş ve tinsel/manevi/ruhsal açılımlarla yeni bir doğa-insan ilişkisinin mahiyeti tartışılmaya başlanmıştır (Peeters, 2012a).

Tablo 2.5. Sosyal hizmette ekolojik gelenek

Zaman dilimi	Ekolojik sosyal hizmet geleneklerinin kökleri	
1880-1940, sanayileşmenin başlangıcı	Jane Addams (1860-1935) Kentsel ekoloji Topluluk çalışması	Mary Richmond (1861-1928) Çevresi içinde birey düşüncesi
1950-1960: Doğa bilimlerini ve çevre bilincinin geliştirilmesini vurgulayan aydınlanma ve pozitivizm	Eko-eleştirel yaklaşım	Sistem kuramı yaklaşımı
1970-1980: Alternatif hareketler ve radikalizm	Informationsdienst Sozialarbeit (1981)	Pincus & Minahan (1973) Germain & Gitterman (1980)
1985: Risk toplumu tartışmaları ve sürdürülebilir kalkınma	Opielka (1985) Opielka & Ostner (1987) Matthies (1987, 1990)	Wendt (1982) Meyer (1983)
1990: Geç modern toplum	Berger & Kelly (1993) Hoff & McNutt (1994)	Wendt (1990) Germain (1991) Meyer (1995)
1995'ten itibaren	Farklı bakış açılarının yakınsaması	
	Ekolojik sosyal hizmet (Besthorn, 1997; Coates, 2003) Ekososyal yaklaşım (Matthies ve diğerleri, 2001)	

(Kaynak: Peeters, 2012a, s. 3)

Finlandiya’da ise sosyal hizmette ekolojik tartışmalar sürdürülebilir kalkınma, çevre politikaları bağlamında sürdürülmüştür. Özellikle Alman sahasındaki Risk Toplumu kavramı Finlandiya’da sosyal politika ve sosyal hizmet kesişimindeki tartışmaların - çevresel riskler bağlamında- başlamasını sağlamış, saha çalışmalarıyla da somutlaşmıştır (Närhi ve Matthies, 2001, ss. 33-35).

Yukarıda yer alan değerlendirmeler ve tablolar, ekolojik sosyal hizmet tartışmalarının izini 2000 yılların başına kadar getirmekte ve gelenekleri/çizgileri göstermektedir. Tabloda görüldüğü üzere sosyal hizmetteki iki düşünce geleneği yahut yaklaşımı birbirine yaklaşmış, entegre olmuş gibidir (Payne, 2020, s. 260; Matthies ve diğ., 2001; Peeters, 2012a).

Ancak sosyal hizmetteki daha güncel ekolojik tartışmalar, 2000’lerden itibaren genişlemeye devam etmekte ve yeni yaklaşımlar/bakış açıları ortaya çıkmaktadır. 2010’lardan itibaren ise ekoeleştirel tartışmalar dünyanın farklı yerlerinden yapılan katkılarla büyümeye devam etmektedir. Bu fraksiyonların bazıları derin ekolojik sosyal hizmet, ekomanevi/tinsel sosyal hizmet, yeşil sosyal hizmet, çevresel sosyal hizmet olarak adlandırılmaktadır (Närhi ve Matthies, 2016a, s. 29).

Derin ekolojik sosyal hizmet, Besthorn’un (2003, 2012) sosyal hizmet içinde temellendirdiği ve insanı doğanın merkezi değil parçası olarak gören yaklaşımdır. Derin ekoloji, ekosistemdeki bütün unsurların birbiriyle ilişkili, bağlantılı ve bağımlı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşe göre her bir unsur, insandan ve insanın o ögeye atfettiği değerden bağımsız olarak zaten içsel yani kendi var oluşundan kaynaklanan bir değere sahiptir. Özetle sosyal hizmetteki insan merkezliliği eleştiren bir yaklaşımdır (Ungar, 2002). Derin ekolojide Ungar (2002) tarafından sosyal hizmet için Naess'ten (1989) uyarlanmış sekiz ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler şu şekildedir:

Tüm bireylerin, kişinin insan tüketimi için yararlılığının dışında içsel bir değeri vardır; çeşitlilik, benzersiz çözümlerin ortaya çıkması için potansiyel sunar; kaynakların çeşitliliğini artırmak için yapılandırılmış ittifaklar kurulmalıdır; hizmet sunum sistemleri topluluk paydaşları tarafından yönetilmelidir; bu sistemler küçük tutulmalıdır; kamu politikası, toplulukların kendi başlarına işlev görmelerine izin vermelidir; bireylere ve topluluklarına fayda sağlamak gelişmenin ölçüsüdür; bu noktalara uyanların bu hedeflere ulaşmak için yöntemlerini ve organizasyonlarını değiştirme yükümlülüğü vardır (Aktaran Klemmer ve McNamara, 2019, s. 6).

Ekomanevi/tinsel sosyal hizmet, sosyal hizmet içinde küreselleşme, modernleşme ve kalkınma üzerine eleştirel bakışları içermektedir. Bu sayede sosyal hizmet içinde ekolojiye dönük uygulamalara batı kaynaklı olmayan alternatif düşünce ve bilgi sistemlerinin de kabulü, farklı bakış açılarının keşfi mümkün olmaktadır. Kalkınmacı ve modernist söylemin aksine insanın merkezi bir konumda olmadığı, dünyadaki yaşam ağının bir parçası olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu yüzden insan, dünya ile ortak bir kaderi paylaşmaktadır (Coates, Gray ve Hetherington, 2006).

Yeşil sosyal hizmet, Dominelli tarafından kavramsallaştırılan ve adlandırılan bir yaklaşımdır. Ancak (Närhi ve Matthies, 2016a) bu yaklaşım, teorik olmaktan ziyade uygulamaya dönüktür. Dominelli yeşil sosyal hizmeti “insanlar arasındaki hâkim yapısal eşitsizlikler ile güç ve kaynakların adil olmayan dağılımına değinen, değişen eşitlikçi bir çerçevede, çevrenin korunması ve insanlarla onların sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel çevreleri arasındaki karşılıklı bağımlılıklarının bütünleştirilmesi yoluyla insanların refahını artırmak için müdahale eden uygulamanın bir parçası” (Dominelli, 2018, s. 17) şeklinde tanımlamaktadır. Bu yaklaşımda doğal afetlerde insanlara yardım, çevresel adalet, yoksulluk ve yapısal eşitsizlikler ve bunun ekolojik bozulmalarla bağlantısı vurgulanmaktadır. Dominelli kitabında, ekolojik sosyal hizmet literatüründe yapısal analizlerin eksikliğini vurgulamakta (Jones, 2012), alandaki yayınların azlığından dolayı literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçladığını belirtmektedir (Dominelli, 2018).

Toplumsal ekolojik sosyal hizmet, ekolojik bir toplumsal dönüşüm için ekolojik ve sosyal sorunlar ekososyal olarak isimlendirilmektedir. Bu yaklaşıma göre sürdürülebilirlik için sosyal hizmet bu sürece toplumda sosyal sermaye inşa ederek toplumun dayanıklılığını arttırarak katkı sunabilir (Peeters, 2012d).

Çevresel sosyal hizmet, ekolojik bozulmaya bağlı iklim değişikliği ve artan doğal afetlerden dolayı ekolojik ve sosyal adaleti, sürdürülebilirliği ve maneviyatı konu edinerek sosyal hizmete “birlikte çalıştıkları toplumları ve insanları uluslararası, ulusal, yerel ve bireysel düzeylerde etkileyen çevresel faktörlere sosyal hizmetin neden ve nasıl yanıt verebileceğine dair entegre bir teorik ve pratik genel bakış sağlamaktadır” (Gray, Coates ve Hetherington, 2013, s. i).

Kavramların karşılaştırılması aşağıda yer almaktadır:

Tablo 2.6. Ekolojik sosyal hizmet tartışmalarındaki kavramların karşılaştırılması

	Ana vurgu	Ortak
Sosyal hizmette ekolojik sosyal yaklaşım	Şemsiye kavram; sürdürülebilir kalkınma perspektifinden çevre ve insan refahı arasındaki karşılıklı ilişki.	-Ekolojik sosyal hizmetin ekoeleştirel geleneğini sürdürmek -(Jane Addams'ın temsil ettiği) Sosyal hizmetin politik (sosyal değişim) geleneğine geri dönüş -Yeni ekolojik sosyal paradigma ve topluma geçiş talebiyle ana akım sosyal hizmete meydan okumak -İnsanı doğanın bir parçası olarak görmek
Derin ekolojik sosyal hizmet	Derin çevresel adalet, insan merkezli insan doğa ilişkisinin eleştirisi	
Ekotinsel sosyal hizmet	Doğanın bir parçası olarak insan, Tinsel ve yerli sosyal hizmet anlayışı ve eylemi.	
Yeşil sosyal hizmet	Çevreyi korumak için müdahale eden ve insanların refahını artıran uygulama; radikal ve baskı karşıtı sosyal hizmet geleneklerinin etkisi.	
Çevresel sosyal hizmet	Sürdürülebilir kalkınma kriterlerine göre yeni bir sosyal hizmet paradigması ve toplum ihtiyacı	
Toplumsal ekolojik sosyal hizmet	Sistem kuramı ve ekoeleştirel duruşu birleştirmek; güçlendirme, sosyal sermaye ve topluluk direnci yoluyla ekolojik topluma geçiş.	

(Kaynak: Närhi ve Matthies, 2016a, s. 32)

Sosyal hizmet ile ekolojiyi birbirine bağlamaya yönelik çalışmaları farklı şekilde kategorize etmek mümkündür. Bu bağlamda Mulvale'ye (2017) göre biri "idealist" diğeri "yapısal" yaklaşımlar olmak üzere iki yaklaşımdan söz edilebilir. Bu yaklaşımlar ekolojik sürdürülebilirlik ve sosyal adalet arasındaki ilişkiyi anlamaya ve kamu politikalarını ekolojik sosyal hizmet içine yerleştirmeye imkân sağlamaktadır.

İlk yaklaşım, idealist olarak adlandırılabilir yönelimdir. Sosyal hizmetin teorisi ve uygulaması ile fiziksel çevre arasında düşünsel ve kavramsal anlamda bağlantı kurduğu için idealist yaklaşım olarak kabul edilebilir. En belirgin temsilci Fred Besthorn, derin ekoloji konusunu sosyal hizmet alanına taşımakla söz konusu düşünsel katkıyı sunmuştur. Ekofeminizm ve ekotinsel sosyal hizmet bakış açıları da idealist yaklaşım içinde yer almaktadır. Ekofeminizm, doğa ve kadına yönelik tahakkümün benzerliğini sorgulayarak ekotinsel yaklaşım ise doğanın ekonomik büyüme için sömürülecek bir kaynak olarak görülmesine getirdiği eleştirilerle idealist yönelime katkı sunmaktadır (Mulvale, 2017). Bu bağlamda ekotinsel yaklaşım, modernite

tarafından şekillenen ve ekonomik büyümeyi amaçlayan sosyal kalkınmanın doğayı güçsüzleştirdiğini, ekolojik bozulmalara, büyüme ve kalkınma için sosyal adaletsizliğe de sebep olduğunu vurgulamaktadır (Ferreira, 2010). İdealist yaklaşımda yer alan yazarlar arasında John Coates (Ecology and Social Work: Towards a New Paradigm, 2003), Nancy Mary (Social Work in a Sustainable World, 2008) ve Kim Zapf (Social work and the environment: Understanding people and place, 2009) yer almaktadır (Mulvale, 2017). Dominelli literatürdeki diğer isimleri (Nancy Mary'nin sadece tüketimciliği ve sanayileşmeyi eleştirmeye; Mckinnon'u ekolojik konuların sosyal hizmetin değer temeliyle bağlantısına yoğunlaşmış olmakla) eleştirerek (Dominelli, 2018, s. 15) yeşil sosyal hizmeti bu -idealist- yaklaşımlardan daha farklı -yapısal- konumlandığını göstermektedir.

İkinci yaklaşım ise "yapısal"cı yönelimdir. Yapısalcı olarak nitelendirilmesinin sebebi ise toplumsal sorunların yapısal kaynaklarına inen analizleri, eleştirileri ve uygulamaları ifade etmesinden kaynaklanmaktadır (Närhi ve Matthies, 2016b). Bu yaklaşıma yönelik bir diğer açıklama şu şekildedir:

Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeylerde sosyal yapılarda kök salmış olan çeşitli eşitsizlik, baskı ve tahakküm biçimlerine meydan okuma ihtiyacıyla sosyal hizmetin teorileştirilmesini ve çevre üzerindeki eylemini doğrudan ilişkilendirir. Yapısal yaklaşım modeli “yeşil sosyal hizmet” olarak adlandıran Lena Dominelli'nin çalışmalarında belirgin bir şekilde temsil edilmektedir. Bu yönelim, sosyal hizmetin çevresel sürdürülebilirliği ele alma yükümlülüğünü, ekonomik yeniden yapılanma ve politik değişim için daha geniş bir zorunluluğun bir parçası olarak ve ekolojik olarak sağlıklı bir gezegen arayışını sosyal adalet, insan eşitliği ve çevre hakları mücadelesiyle ilişkilendirme ihtiyacını görüyor (Mulvale, 2017, ss. 170-171).

Nitekim Dominelli de ekoloji alanındaki diğer yaklaşımlardaki yapısal eşitsizliklere yeterince vurgu olmadığını belirtmektedir (Dominelli, 2018). Dominelli, “kentleşme, endüstriyel kirlilik, iklim değişikliği, enerji sorunları, çevre krizlerinin neden olduğu savaşlar ve göç, doğal afetler ve artan doğal kaynak kıtlığı gibi temaları ele alıyor. Bunların sosyal hizmetle ve kapitalist piyasa ekonomisinin özünden kaynaklanan yapısal nedenlerle bağlantılarını analiz ediyor” (Närhi ve Matthies, 2016b, s. 4). Ekolojik bozulma ve sonuçlarını, yol açılan adaletsizlikleri, bu duruma sebep olan toplumsal yapıları, değerleri ve uygulamaları eleştirel olarak ele aldığı için ekolojik sosyal hizmeti yapısal sosyal hizmet içerisinde (Rambaree ve diğ., 2019) kabul eden araştırmacılar bulunmaktadır.

Ekolojik sosyal hizmette çağdaş tartışmalar tarihsel köklerine göre daha geniş bir ekolojik söylemle devam etmektedir. Söz konusu söylemle bağlantılı olarak (Gray ve diğ., 2013, ss. 6-9) ekolojik sınırlara saygı, çevresel sürdürülebilirlik, küresel ekolojik adalet, çevresel koruma, çevresel toplumsal hareketlerin politik felsefeleri, çevre etiği, ekopsikoloji ve ekofeminizm konu başlıklarını bünyesine ekleyerek ekolojik söylemini, anlayışını geliştirerek devam etmektedir. Ancak toplumda ekolojik, sosyal olarak sürdürülebilir bir dönüşüme doğru hareket etmek için ekoeleştirel bir bilinçle ekolojik sosyal hizmet tartışmaları devam edebilecektir. Bütün bu tartışmalar, eklenen konular ve kavramsallaştırmalar ekoeleştirel çizgide geleneksel sosyal hizmete ekolojik konuları eklemeye ve dönüştürmeye çalışmaktadır. Mevcut paradigmaları değiştirme-dönüştürme çabalarıyla alandaki feminist, radikal hareketlerle benzerlik göstermektedir ki ekososyal yaklaşım dâhil hepsi disiplin/meslek içindeki ve toplumdaki iktidar yapılarının işleyişlerini (Närhi ve Matthies, 2016a) ve eşitsizlikleri analiz ettikleri için eleştirel sosyal hizmet içinde yer almaktadır (Boetto, 2017a).

3. BÖLÜM: SOSYAL HİZMETİN TEORİ VE UYGULAMASININ EKOLOJİ ODAKLI DÖNÜŞÜMÜ VE DAYANAKLARI

Mevcut disiplinler, görünürlüğü ve yaşam üzerinde etkisi giderek artan ekolojik bozulma ile ilgili veya bozulmadan bağımsız olarak ekolojinin korunmasının ve sürdürülebilirliğinin kendisini konu edinmektedirler. Her bir disiplin kendi ilgi alanı, tanımlamaları ile ekolojik konuları ele almaktadır.

Sosyal hizmet dışındaki bu çalışma alanlarında (özellikle uygulamalı disiplinlerde) üç ortak tema belirgindir. Birincisi, mekânın insan faaliyetini fiziksel çevre ile bütünleştiren bir temel kavram olarak kabul edilmesidir. İkincisi, idare, toprak tutma ve yerinde yaşama gibi süreçlerle elde edilen bir sürdürülebilirlik vizyonudur. Üçüncüsü, yarattığımız çevresel krizlerin zorluklarının üstesinden gelmek için çokdisiplinli yanıtların gerekli olduğu inancıdır (Zapf, 2010, s. 37).

Ekolojik sosyal hizmet alanında sürdürülen tartışmalarda ise bir taraftan söz konusu konular sosyal hizmetin gündemine taşınmakta, teorik çerçevesi ve kavramsal yapısı belirlenmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan da ilgili çalışmalar hem disiplin hem de meslek olması hasebiyle ekoloji ile ilgili konular uygulamaya nasıl eklenir, bu konuların hizmet alanlara dönük yönü nelerdir, neler yapılabilir sorularına cevap aranmakta, çözüm üretilmektedir. Ekolojik sosyal hizmetin oluşumu bir anlamda üç ana hat üzerinde sürdürülen tartışmalardır ki teori, uygulama, etik ve eğitimde ekolojik dönüşümü sağlama çabalarıdır. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde geleneksel insan merkezli sosyal hizmette etik, teorik ve kavramsal dönüşüm bir arada ele alınırken tartışmanın diğer ayakları olan uygulama ve eğitim konuları uygulama başlığında bir arada işlenmektedir. Uygulamaya giden yolda teorik ve kavramsal dönüşümün nasıl gerçekleştirildiği, talep edilen paradigmat değişimler, bu bağlamda sürdürülen tartışmalar ve mevcut eğitimin/müfredatın ekolojik uygulama için nasıl dönüştürülebileceği, mevcut ekolojik uygulamalar ve dayanakları işlenmektedir.

Sosyal hizmet ve ekoloji ile ilgili literatür taraması yapılarak ekoloji -doğrudan içerdiği veya ilgili olduğu yan konularla beraber- ile ilgili sosyal hizmet alanında yapılan çalışmalardan hareketle belli başlı konular, başlıklar şeklinde belirlenmiştir. Literatür taraması Google, Google Scholar, dergipark üzerinden yapılmış ayrıca yararlanılan çalışmaların kaynakçalarından da istifade edilmiştir. Ekolojik sosyal hizmet ve ekolojik sosyal hizmet çevre, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevresel adalet, ekolojik adalet ile birlikte çeşitli şekillerde aramalar yapılmış ve ekolojik sosyal

hizmet kavramındaki konular ve bu konuların oluşturduğu temalara göre başlıklar belirlenmiştir. Temalar belirlenirken alanda daha önce yapılmış literatür taramaları ve tespit edilmiş konu başlıklarından da istifade edilmiştir.

Alanda yapılan literatür çalışmaları da belirlenen başlıklarla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda ekoloji ve sosyal hizmet literatürüne (Coates ve Gray, 2012, s. 233) göre çalışmaların başlıca temalardan bazıları; doğal afetlerle ilgili afet yardım ve kriz müdahalesi, iklim değişikliğiyle ilgili olarak topluluk uygulamaları, kentsel ve topluluk destekli tarım, su/gıda güvenliği, ırkçılık ve yoksullukla bağlantılı çevresel adalet, istihdam, sürdürülebilir geçim kaynakları, maneviyat ve çok uluslu şirketlerin -madencilik veya endüstriyel- faaliyetlerinden dolayı zarar görenler başlıkları başlıca konuları oluşturmaktadır.

Bir başka çalışmada da (Besthorn, 2015, s. 874) ilgili temaların bazıları şu şekilde açıklanmaktadır:

1. Doğayı sosyal hizmet uygulamasına d hil etmenin  nemi.
2. Sosyal hizmetin geleneksel insan- evre perspektifini eleştirmenin yanı sıra, ekolojik teoriyi teorik ve pratik çerçevelerine entegre etmeye yönelik tarihsel girişimler.
3. Yeni bir ekolojik sosyal hizmetin desteklenebileceği ontolojik, aksiyolojik ve epistemolojik temel.
4. Sürdürülebilir geçim kaynakları, ekonomik kalkınma, ekolojik sürdürülebilirlik, ekonomik küreselleşme ve sosyal sermayenin güçlendirilmesi.
5. Toplulukların ekolojik farkındalık, sürdürülebilir kalkınma ve gıda güvenliği yaratılmasına katılımını teşvik etmek için taban girişimlerinin  nemi.
6. Düşük gelirli ve marjinalleştirilmiş kişiler ve topluluklar ile enerji tasarrufu ve sürdürülebilirliği üzerindeki zararlı etkisi.
7. Doğal ve insan kaynaklı afetler d hil olmak üzere afet ve travmatik stres olaylarında kriz müdahalesinin  nemi.
8. Dünyanın kuraklık çeken bölgelerinde sosyal hizmet müdahale stratejileri ve çabaları.
9. Özellikle iklim değişikliği ve iklim olaylarının artan şiddeti ile ilgili olarak sosyal hizmetin taban aktivizmine katılımının  nemi.
10. Düşük gelirli topluluklarda toksik atık maruziyetine sosyal hizmet müdahaleleri.
11. “ evresel olarak yerinden edilmiş kişilerin” büyüyen krizine sosyal hizmet müdahaleleri.

12. Bireyler, gruplar, aileler ve topluluklarla terapötik uygulamaya daha derin ekolojik düşüncenin uygulanması.

13. Toplumsal ve ekolojik adalet arasındaki bağ ve adil öncelikleri ve eylemleri belirlemek için insan merkezli bir temelden çevre merkezli bir temele geçişin önemi.

14. Yeni bir ekolojik paradigmanın ilkelerinin sosyal hizmet eğitimine ve müfredat geliştirmeye uygulanması.

15. Sosyal hizmet uzmanının, bireylerin ve grupların yaşam kalitesini artırmak için hayvan destekli faaliyetlerin kullanımına katılımı.

16. Sosyal hizmet uzmanının, bireylerin ve grupların yaşam kalitesini artırmak için hayvan destekli faaliyetlerin kullanılmasına katılımı.

17. Sosyal çalışmacının doğa destekli araçların kullanımına katılımı.

18. Maneviyat, din ve daha derin ekolojik bilinç arasındaki karşılıklı ilişki ve ekolojik fikirleri sosyal hizmet teorisi ve pratiğine dâhil etmenin yolları.

Bir diğer çalışmada ise sekiz ana tema belirlenmiştir. Bunlar; sosyal hizmetin ekoloji ile ilgili konuları ele almada geciktiği, insanın çevreye olan bağımlılığından dolayı çevre tanımlamasını genişletmeye yönelik tartışmalar, çevre -doğal ve yapılı çevre- ile yeniden temas kurma, çevresel krizleri insan hakları sorunu olarak ele alma, sosyal adalet tanımının çevresel konuları da içerecek şekilde genişletilmesi, çevre sorunlarını mevcut baskın dünya görüşüyle bağdaştırma, antroposantrizmden ekosantrizme geçiş, disiplinlerarası çalışma ve iş birliği (Kominetsky, 2018, ss. 26-30).

Krings ve diğerlerinin (2018) 1991-2015 yıllarını kapsayan bir diğer literatür araştırmasında da 10 maddeden oluşan aşağıdaki temalar belirlenmiştir:

- Hayvanlar, insan-hayvan, insan-çevre veya insan-insan olmayan ilişkiler;
- İklim değişikliği, küresel ısınma veya çevresel bozulma;
- Doğanın, vahşi yaşamın veya yeşil alanların korunması veya bunlara erişim;
- Ekomaneviyat veya ekosantrik değerler;
- Gıda güvenliği(güvensizliği) ya da gıda adalet(sizlik)i;
- Endüstriyel kirlilik, toksinler veya çevresel tehlikeler;
- Doğal afetler veya çevresel krizler;
- Toprak, su ve fosil yakıtlar dahil olmak üzere doğal kaynaklar;
- Sürdürülebilir kalkınma, teknolojiler veya politikalar; makro düzeyde müdahaleler;
- Sürdürülebilir uygulamalar (örn. çevresel ayak izinin azaltılması, geri dönüşüm gibi bireysel düzeydeki müdahaleler) (Krings ve diğ., 2018, s. 279).

Literatürde çeşitli temaların tartışıldığı görülmektedir.

Ancak bu çeşitlilik şu gibi soruları gündeme getiriyor: Çevresel sosyal hizmet nedir? Sürdürülebilir bir geleceğe doğru hareket edeceksek gerekli sosyal ve çevresel değişiklikler açısından sosyal hizmetin oynaması gereken rol nedir? Sosyal hizmet uzmanları, danışanlarıyla yaptıkları çalışmalara doğal çevreyi hangi yollarla dâhil edebilirler? Sosyal hizmet mesleği, makro ve mikro-çevresel sosyal hizmet uygulama müdahaleleri açısından özel olarak ne yapabilir ve dahası, çevresel sosyal hizmet pratikte nasıl görünür? (Coates ve Gray, 2012, ss. 233-234).

Aşağıda başlıklarda işlenen konuların, ekolojik dönüşüm için yukarıda yer alan sorulara alandan verilen cevaplar olduğu kabul edilebilir. Teorik dönüşümünün verildiği bölümde, her bir başlık kendi içinde açıklanıp tartışmanın seyri verilmeye ve son noktada varılan aşamanın ne olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Ek olarak konuların ileri taşınabilmesinin yolları da irdelenmiştir. Uygulamadaki ve eğitimdeki dönüşümün verildiği bölümde ise sosyal hizmet uygulayıcılarının rol ve görevleri, uygulama için yasal dayanaklar, ekolojik uygulamalar, müfredatın dönüşümü konuları işlenmiştir.

3.1. Teorik ve Kavramsal Dönüşüm ve Dayanakları

Alanda sürdürülen tartışmalar; teori, etik, eğitim ve uygulamayı ekoloji merkezli bir dönüşüm yönünde değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple bu bölümde sosyal hizmette ekoloji merkezli bir sosyal hizmet için ihtiyaç duyulan, talep edilen ve sürdürülen teorik ve kavramsal dönüşümler açıklanmaktadır. Zira tam oturmuş teorik bir çerçeve olmadığından devam eden tartışmalar teorik dönüşümü ve çerçeveyi kurmayı sağlayacaktır. Sosyal hizmeti ekolojiye bağlayan bu teorik konular ve ilgili başlıklar, birbirinden kopuk olmayıp ekolojinin de değişen anlamsal seyrini yansıtacak şekilde birbiriyle bağlantılı ve örtüşen temalardan oluşmaktadır. Ayrıca uygulama için teorik bir temel oluşturma gayreti olarak yorumlanmalıdır. En nihayetinde uygulamalı bir meslek olan sosyal hizmetin (Ramsay ve Boddy, 2017) ekolojik olarak proaktif olma imkânı bulursa da ekolojik sosyal hizmetin ne olduğu, nasıl tanımlanacağı, teorisi ve kavramları konusunda fikir birliğinin sağlanması uygulamanın önündeki sınırları ve engelleri kaldıracağı söylenebilir.

Ekolojik sosyal hizmet literatürü çoklukla kavramsal ve teorik olarak başlamıştır. Ancak uygulamanın da dönüşümü ve bu teorik tartışmanın uygulamada karşılık bulması için aksiyolojik (etik) ve “ontolojik (varlık), epistemolojik (düşünme [bilme])

ve metodolojik (yapma) boyutları”nı (Boetto, 2017b, s. 49) içeren bir dönüşüm için literatürün tüm bu boyutlarda tartışmalar sürdürmesi gerekmektedir. Ekolojik sosyal hizmet literatürünün nispeten teorik ve kavramsal ağırlıklı olması, ekoloji [fiziki çevre, doğa, ekolojik bozulma ve etkileri, insan dışındaki varlıklar] ve sosyal hizmet kesişimini daha iyi anlamaya aracılık ederek uygulama için bir temel oluşturmaktadır (Kominetsky, 2018). Çalışmanın bu kısmındaki temaların sıralanışı ve kurgusu ise ekolojik sosyal hizmetin “evriminin izini sürme”ye (Besthorn, 2014, s. 199) imkân veren bir şekilde düzenlenmiştir.

3.1.1. Ekoloji bağlamında sosyal hizmette talep edilen paradigmatik değişimler

Sosyal hizmet içinde ekolojiyi teori ve uygulamada gündeme ve merkeze almak için sürdürülen tartışmalarda geleneksel sosyal hizmetin sahip olduğu paradigmatik değişimlerin dönüştüğü, değiştiği veya kavramsal kapsayıcılığının genişlediği görülmektedir. Bu bağlamda çevrenin sosyal çevreden fiziki –insan yapımı veya insan dışı doğal- çevreye evrildiği; insan sorunlarından insan kaynaklı sorunlara geçildiği; insan merkezcilik yerine ekomerkezçiliğin önerildiği; çevresi içinde birey tanımlamasının değiştiği; sosyalin –toplumun ve toplumsal olanın- yeniden tanımlanmasının teklif edildiği bir dizi değişim olduğu görülmektedir. Mevcut kavramların ve terimlerin ekolojik bozulmayı, sosyal hizmet ve ekoloji ilişkisini yeterince yansıtamaması, sosyal hizmetin uygulamasını da etkilemektedir. Bu sebeple teorisyenler ve akademisyenler, paradigmatik değişiklik talebine yönelmiş, mevcut kavramların doğayı içerecek şekilde dönüşmesi için çalışmıştır.

Paradigma, bir bilim alanındaki herhangi bir konuda araştırmanın yapısını tümüyle etkilemektedir ve şu şekilde tanımlanabilir:

...neyin araştırılması gerektiğini, hangi soruların sorulması gerektiğini, nasıl sorulması gerektiğini ve elde edilen cevapların yorumlanmasında hangi kurallara uyulması gerektiğini tanımlamaya hizmet etmektedir. Paradigma, bir bilim içindeki en geniş fikir birliği birimidir ve bir bilimsel topluluğu (veya alt topluluğu) diğerinden ayırmayı sağlamaktadır. Söz konusu disiplin içinde var olan örnekleri, teorileri ve yöntemleri ve araçları kapsar, tanımlar ve birbirleriyle ilişkilendirdikleri için paradigmatik herhangi bir alanın doğasını anlamak için kullanışlı yapılardır (Ritzer, 1975, akt. Catton ve Dunlap, 1980, s. 23).

Sosyal hizmet teori ve pratiğine yapısal veya doğal olsun fiziksel çevreyi, bu çevrede yaşayan insan ve insan dışı canlıları özetle bu çalışmada kullanılan şekliyle ekolojiyi, ekolojik konuları dâhil etme çabaları içinde bazı paradigmatik kaymaların yaşanması

gerektiği alanda dile getirilmiş, bu minvalde tartışmalar sürdürülmüştür. İlgili literatür doğrultusunda tespit edilen paradigmal değişim talepleri aşağıda anlatılmaktadır.

3.1.1.1.Çevrenin yeniden tanımlanması

Sosyal hizmet içinde değişmesi istenen, değişen başlıca konunun çevre paradigması olduğunu söylemek mümkündür. Ekolojik sosyal hizmetin tarihsel kökleri Mary Richmond ve Jane Addams’a dayanmaktadır ve her iki gelenek de insan sorunlarının oluşumu ve çözümünde çevre faktörünü göz önünde bulundurmuştur. İlk gelenek sistem kuramı, diğeri ekoeleştirel kuramdır ve her ikisi insanların çevreleri ile temas ettikleri yahut kesiştikleri noktalara eğilmiş, sorunu ve çözümü bu nokta etrafında tanımlamışlardır. Ancak ‘çevre’den ne anlaşıldığı konusunda farklılık bulunmaktadır. İlk gelenek çevreyi sosyal çevre, ikinci gelenek ise oluşum döneminde yapıllı çevre ile sınırlı ele almıştır. Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmetin tarihi aynı zamanda alanın çevreden ne anladığının, onu müdahaleye nasıl eklediğinin de tarihsel gelişimidir.

Sosyal hizmet bir yardım mesleği olarak çevresi içinde birey tanımlamasıyla “ikili odağını” belirlemiş ve kendini diğer yardım mesleklerinden ayırmıştır. Ancak doğal dünyayı dışlamakla suçlanmış ve ekolojik perspektifle beraber doğal dünyayı kapsayacak biçimde genişlemesi için disiplinlerarası yaklaşımlar ve felsefi açılımlarla yeniden değerlendirilmiştir (Norton, 2012). Sosyal hizmette çevre denilince sosyal çevre anlaşıldığı literatürde dile getirilmektedir (Besthorn, 1997; Coates ve Gray, 2012). Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmet kapsamında oluşan literatürün sosyal çevreden fiziki çevreye doğru bir paradigma değişikliğinin (Besthorn ve Canda, 2002) olduğu zikredilebilir. Bu değişim de sadece sözcük düzeyinde kalan bir değişim değil, sosyal hizmetin kendisini nasıl tanımladığı ve uygulamasının nasıl olacağı ile de ilgilidir (Besthorn, 2015).

Sistem kuramı etkisi ile çevre, sosyal ilişkiler ve sosyal bağlam düzeyine çekilince fiziki çevre, denklem/kapsam dışı kalmıştır. Sonrasında ise ekolojik sosyal hizmet tartışmalarında, alanın içine fiziki çevreyi yeniden dâhil etmek çabalarında çevre yeniden tanımlanmıştır. Besthorn, çevresi içinde birey kavramını açımlayıp çevre sözcüğünün içeriğini ve dönüşümünü anlatarak kavramsal darlaşma ve genişlemesini konu edinmiştir. Besthorn’a göre sosyal hizmet içinde çevreyi tanımlamak güçtür çünkü tarihsel süreçte söz konusu kavramın anlamının hem daraldığı hem de genişlediği görülmektedir. Mesleğin erken dönemlerinde insanların çevre ile ilişkili

olduğu, onu etkilediği ve ondan etkilendiği kabul edilse de sonrasında doğal çevre neredeyse bir alt tema olarak kalmıştır. Bu eğilim, doğanın bozulmasının insan refahı üzerinde etkileri görünür olana kadar devam etmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında psikanalizin ve modernist paradigmanın etkisi bulunmaktadır. Her iki unsur da sosyal hizmetteki doğa fikrini geri plana atmış ve çevrenin anlamını ve bağlamını daraltmıştır. Modernist paradigma bunu, kişinin çevreden uzaklaşarak yabancılaşmasına yol açarak yapmıştır. Psikanalizle ise kişi, doğal bağlamından kopuk psikodinamik olarak tanımlanmıştır. Sonuçta çevre, insanları etkileyen insanlar arası ilişkiler bağlamında sosyal çevreye -sosyal ağlara- indirgenmiştir. Böylece çevre, insanlar arası eylemlerin gerçekleştiği arka plana dönüşmüş ve insan ve doğa ilişkisi ile ilgili endişelerin yerini sosyal bağlamla ilgili endişeler almıştır. Özetle daralan çevre anlayışı ekolojiye [bozulmalar ve etkileri dâhil] dair konuların anlaşılmasına, tanımlanmasına ve uygun müdahaleler yapılmasına engel teşkil etmiştir (Besthorn, 1997). Kısaca insan psikodinamik ve sosyal süreçlerle, çevre ise sosyal eylemlerin gerçekleştiği ortam olarak ele alınmıştır.

Sosyal hizmette çevre kavramı çoklukla sosyal sistemlere gönderme yapılarak daraltılmış (Besthorn ve Canda, 2002), “fiziksel ve/veya biyolojik olmaktan ziyade sosyal ve/veya kültürel olarak görülmüştür” (Marlow ve Rooyen, 2001, s. 242). Kentleşme ve sanayileşmenin sonucu doğan sosyal hizmetin öncülerinden Jane Addams, fiziksel çevredeki kötü koşulların insan yaşamına etkisini kabul ettiği için uygulamayı fiziksel çevreye dönük olarak da gerçekleştirmiştir (Hoff ve Polack, 1993). Bu anlamda fiziksel çevrenin başlangıçta bir değişken olarak müdahalede yer aldığı söylenebilir. Ancak burada da çevre, kentsel alan olarak insan yapımı çevre ve konut olarak dar bir alana sıkışmıştır. Sonraki dönemlerde çevreyi bir bütünün parçası olarak ele alan yeni bir paradigma ihtiyacı ve/veya dönüşümü dillendirilmiştir (Miller ve diğ., 2012). Bu bağlamda bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmette, ekolojik bozulma ve sonuçlarının toplum üzerindeki etkisi gözle görülür duruma geldikçe çevrenin fiziksel çevreye dönüşmesi ve/veya doğal çevreyi de kapsayacak şekilde genişlemesi gerekmiştir (Jones, 2010; Heinsch, 2012). Bu bağlamda alan içinde insan–çevre ilişkisinde çevrenin kavramsal olarak genişlemesi ve insan dışı yapıyı da içermesi gerektiğine dair bir paradigma değişikliğine ihtiyaç olduğu dile getirilmeye başlanmıştır (Gray ve Coates, 2012).

Hâlihazırda IFSW küresel tanımının açıklama notlarında uygulama başlığı altında “Sosyal hizmetin meşruiyeti ve yetkisi, insanların çevreleriyle etkileşime girdiği noktalara müdahale etmesinde yatmaktadır. Çevre, insanların içinde yer aldığı çeşitli sosyal sistemleri ve insanların yaşamları üzerinde derin bir etkisi olan doğal, coğrafi çevreyi içerir” denmektedir (IFSW, 2014).

3.1.1.2. İnsan sorunlarından insan kaynaklı sorunlara geçiş

İnsan sorunlarından insan kaynaklı sorunlardan bahsetmeye geçiş de sosyal hizmet içinde paradigmatal bir kaymayı göstermektedir. Zira sosyal hizmet geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte, sanayileşme ve kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunları hafifletme veya çözme amacıyla ortaya çıkmış, hizmet alanının insan olduğu yardım mesleklerindendir. Ancak ekolojinin sağlığına yönelik insan -olumsuz- etkisi göz ardı edilemeyecek düzeye geldikçe sosyal hizmet içinde insan faaliyetlerinin zararlı etkileri (Shaw, 2011) ve dünyayla ilişki kurma şeklinde değişikliğin gerekli olduğu da (Bay, 2015) dile getirilmeye başlanmıştır.

İnsan faaliyetleri doğa üzerinde her zaman bir etkiye sahip olmuştur. Söz konusu etkinin gücü, doğanın kendini yenileme gücünün ve hızının önüne geçince ekolojik bozulma görünür olmaktadır. Mevcut durumda (Scott, 2020) insan faaliyetlerinin ekoloji üzerinde bıraktığı etkinin belirleyici olduğu konusunda mutabakat bulunmaktadır. Ancak ne zaman belirleyici olmaya başladığı tartışma konusudur. Kimileri Sanayi Devrimini, kimileri fosil yakıt kullanımındaki artışı, kimisi de kalıcı ve tespit edilebilir radyoaktif iz bırakan nükleer testlerin kullanımını başlangıç saymaktadır. Daha gerilerde bir başlangıç olarak insanın ateşi kullanmaya başlamasıyla bıraktığı izler örnek verilebilir. İnsanın doğayı yeniden biçimlendirmesinde, insanlığın doğa üzerinde kontrol etme gücünün artmasını sağlayan ateşin etkisine tarım için ormanları yakma, meralarda otları yakma, hayvanları belli bir bölgeye yönlendirme ve avlamak için kontrollü yangın çıkarma verilebilecek örnekler arasındadır.

Yerleşik hayatla başlayan [yoğun nüfus] toplanma hâlinin yarattığı yük, doğal çevre üzerinde sürdürülemez bir talep baskısı oluşturmuştur. Ormansızlaştırma ve tuzlanma gibi ekolojik bozulmalar ilk devletlerle birlikte daha belirgin şekilde görülmüş, örneğin kömür kullanımından önce devletlerde odun kullanımı etkili olmuştur. Yemek pişirme, ısınma dışında ev yapımı ve çömlek yapımı, tarıma ve otlaklara yer açılması

amacıyla yakılması, gemi yapımı, anıtsal yapıların inşası için devasa miktarda odun kullanılmakta ve bu faaliyetler devlet merkezi etrafındaki az sayıdaki rezervi hızla tüketebilmektedir. Tuzlanma ve toprak yorgunluğu da tahıl ekimi ve sulamanın “antropojenik” sonuçları arasında yer almaktadır (Scott, 2020, ss. 174-176).

“Soyut ve bağımsız bir ‘çevre’ yoktur. Çevre olmadan organizma olmadığı gibi organizma olmadan da çevre olmaz. Organizmalar çevrede yaşamaz, onu yaratırlar” (Lewontin, 2021, ss. 91, 92). Bu bağlamda çevreyi kendi lehine düzenleyen tek tür insan olmamakla beraber kunduz örneğinde olduğu gibi birçok memeli, arazinin fiziksel yapısı ve bitki/hayvan türlerini değiştiren bir “niş inşası” gerçekleştirmektedir. Sosyal türlerden olan karıncalar, arılar ve bitkiler bile aynısını yapmışlardır. Örneğin buzullaşmadan sonra yayılımı artan “meşe kuşağı” zamanla toprağı kendine uyarlamış, çevresini biçimlendirmek adına refakatçi bitkilerini ve içinde homo sapiensin de bulunduğu memeli canlılara yiyecek sağlayan palamutu oluşturmuştur (Scott, 2020, s. 71). Ancak insanın daha büyük çapta ve çeşitlilikte müdahalesiyle habitatlar aşınmakta ve ekolojik sistemler yok olabilmektedir. “Homo sapiens binlerce yıl ekolojiyi hedef almış bir seri katil gibi davranmış”, gelinen noktada söz konusu müdahalelerin “ekolojik anlamda kitlesel katliama” dönüştüğü görülmüştür (Harari, 2018, s. 118).

Kimi avlanma yöntemleri, avcı-toplayıcıların da ekolojik açıdan zararlı eylemlerde bulunduklarını göstermektedir. Örneğin avcı toplayıcıların herhangi bir bölgeye gelmesiyle büyük hayvanların azalması arasında zamansal bir paralellik bulunmaktadır (Diamond, 2013). Bir hayvan türünün azalması veya yok olmasıyla hem onlarla beslenen hayvanlar hem de hayvanlar aracılığıyla türeyen -tohumları sindirerek veya gezerek dağıttıkları için- bitkilere olumsuz etki etmiştir (Çoban, 2020). İnsan eliyle değişen çevresel şartlar, türlerin yaşam koşullarını değiştirdiği için türlerin yaşamlarını tehlikeye sokmaktadır. Ancak modern döneme kıyasla modern öncesi dönem insanların ekolojiye müdahaleleri ve etkileri sınırlı olmuştur (Vincent, 2006, s. 333). Ancak hâlihazırda “insanlığın karşı karşıya olduğu ekolojik kriz, son zamanlarda giderek daha net belgelenmektedir ve antropojenik iklim değişikliğinin doğasına ve etkisine ve bunun küresel, ulusal ve yerel düzeylerdeki etkisine ve sonuçlarına özel dikkat gösterilmektedir” (Jones, 2008, s. 285)

Sosyal hizmetin uygulama temelinde, gezegenin sağlığı için “sosyal, ekonomik ve politik dönüşümleri kolaylaştırmak, felsefi düzeyde ise insan ve insan olmayan dünya arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırma biçiminde paradigmatik bir değişim [dönüşüm] gerekecektir” (Jones, 2010, s. 68). Bunun için genişletilmiş bir ekolojik yaklaşım/anlayış gerektiği (Jones, 2010) ve insan faaliyetlerinin, ekolojik sistemi “canlı sistemlere” zarar verecek şekilde değiştirdiği alanda kabul edilmeye başlanmıştır (Berger ve Kelly, 1993). Ekolojik sistem veya ekosistem canlıların bir arada ve uyum içinde yaşamaları için gereken şartların bütünüdür ve ekolojik denge ile ifade edilmektedir. Bu dengeye dışarıdan müdahale olması ile ekolojik bozulma meydana gelmektedir (Görmez, 2015, ss. 2-4). Bu bağlamda hâlihazırda doğada var olan şiddeti görmezden gelmekten bahsedilmemekte, ancak var olan iç dengeyi bozacak düzeyde insan müdahalesi sorun oluşturabilmektedir (Gray ve Coates, 2012). Ekolojik değişiklikler yaygınlaşıp şiddetlenmiş olduğu için şu an içinde bulunulan antroposen, insan faaliyetlerinin ekolojik dengeyi bozacak şekilde etkili olduğu dönem şeklinde tanımlanmaktadır (Bexell, Decker, Sparks, Tejada ve Rechkemmer, 2019).

Doğal “afetlerin” sonuçlarında insan faktörü -ihmali- göz ardı edilememektedir. Örneğin deprem doğal bir süreçtir ama yıkıcılığı görmezden gelinip önlem alınmadığında netice afete dönüşmektedir. Sonuçta afet “doğanın intikamı” veya “tanrının gazabı” ile değil, insan ihmaliyle olmaktadır. İklim sisteminin işleyişı de insan etkisiyle iklim değişikliği şeklinde yeni bir denge oluşturmaktadır (Çoban, 2020, ss. 29, 30). Sonuçta insanın dünyanın doğal yapısı üzerindeki etkisi, buzullar ve tektonik hareketlerle eş değerde olmaktadır (Harari, 2016). Bu sebeple de doğal süreçler sadece doğal afet olarak dillendirildiğinde insan etkisi ötelenmiş, örtölmüş olmaktadır. Zira doğal bir süreç, insan ihmali ile afete dönüşmektedir.

İnsan etkisi doğa olaylarında çok belirgin göröldüğu için “artık doğal felaket diye bir şey yok” (Wallace-Wells, 2020, s. 21). “Sözde doğal afetler”in oluşumundaki sosyal faktörleri bir başka söyleyişle insan etkisini belirlemek için bu konuları ele alan araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır (Krings ve diğ., 2018). Ancak çevre üzerinde insanın olumsuz etkisi uzunca bir süre araştırılan, çalışılan bir konu olmamıştır (Hoff ve Polack, 1993). Bu bağlamda sosyal hizmetin insan sorunlarını çözme amacının yanına insandan kaynaklı sorunlarla ilgili farkındalığını eklemesi gerekmektedir. İnsan kaynaklı sorunlar ekolojiye etki etmekte, bu etki ile afetlerin yaşanma sıklığı ve boyutu

artmakta, insanın kendisi için yeni sorun ve sorun alanları doğurarak kısır bir döngüye dönüşmektedir.

Sosyal hizmet için bu durumun görülmesi “çalıştığı sosyopolitik, ekonomik ve fiziksel ortamı değil, aynı zamanda sosyal çalışmacıların yürütmesi gereken hem reaktif hem de proaktif çalışma türünü etkileyeceğinden” önem arz etmektedir (Coates ve Gray, 2012, s. 231). Söz konusu zarar kabul edilse de insanların neden bu zararı verdiği ile ilgili tatmin edici bir açıklama yapılamamaktadır (Norton, 2012). Ancak artık söz konusu zararın neden, nasıl ve niçin verildiğine dair net açıklamalara da ihtiyaç bulunmaktadır. Hangi yapı ve yaşam şekillerinin buna yol açtığı tartışılmalı ve doğal afetler aniden oluşsalar da daha geniş zamanlı oluşan ekolojinin aşama aşama bozulmasıyla bağlantılıdır (Besthorn ve Meyer, 2010). Afetleri meydana getiren şartlar doğa üzerindeki insan etkisinden uzak değildir (Närhi ve Matthies, 2016a). Afetlerde insan etkisini görmek ve sebeplerini tartışmak, alan için hayati bir öneme sahiptir. Daha fazla olumsuz insan etkisi daha fazla afet ve kriz anlamına gelmektedir. Bu durum, sosyal hizmeti ekoloji konusunda devam eden olumsuz sonuçları hafifleten/telafi eden reaktif bir role sıkıştırmaktadır. Ayrıca söz konusu afetlerde insan etkisinin görülmesi ve vurgulanması bir sonraki aşamada alanı, insan-doğa, insan-ekoloji ilişkisini tartışan konulara taşımaktadır. İnsanın ekoloji ile ilgili anlayışı bütün yapıp etmelerine, oluşturduğu kültür, toplum, siyasal ve ekonomik yapısına yansımaktadır.

3.1.1.3. İnsan merkezli paradigmanın değişmesi

Sosyal hizmetin odağında insan bulunmaktadır (Tuncay ve Tekin, 2021) ve sosyal hizmetin profesyonel etik kuralları ve değerleri de bu odağa bağlıdır (Miller ve diğ., 2012). Mevcut modern toplumsal, siyasal ve ekonomik sistemlerin merkezinde de insan bulunduğu için güvenliği, refahı, eğitimi sağlamak ve ilgili sorunları çözmek için bulunan meslek ve disiplinlerden biri de sosyal hizmettir (Bingöl, 2015). Bu bağlamda sosyal hizmetin paradigması -bireysel ve/veya toplumsal olsun- insan sorunlarını çözmek ve insanın iyilik hâlini sağlamak üzerine kuruludur. İnsanın ekoloji içinde merkezî olarak konumlandırılması insan algısı ile ilgilidir ve doğanın durumu, insanın bu merkezîliğine göre konumlandırılmaktadır. İnsan merkez kabul edilince doğa veya ekolojinin insan olmayan unsurları öteki olarak görülmektedir.

“İnsanın kendini doğaya göre konumlandırmasında tarihsel olarak ilk önce tamamlayıcılığın ötekiliği -yani dünyanın farklılık ve çeşitlilik içerdiği ekolojik bir ötekilik- şeklindeyken sonrasına yavaş yavaş tahakküm üzerine kurulmuş bir ‘ötekilik’e evrilmiştir” (Bookchin, 2013, s. 53). Doğaya karşı tutum (Närhi ve Matthies, 2016a) bir toplumda ötekileri/ötekiliği ve marjinalleşmiş insan gruplarını üretmesiyle benzer şekilde doğada da ötekiliği üretmektedir. Herhangi bir ekosisteme türler arası hiyerarşik bakışla bakmak ise insan biçimciliğin örneğidir. Her bir ekosistem, besin ağı olarak en üstte insanın bulunduğu bir piramit değildir. Daha çok mikroorganizmaları da büyük memelileri de barındıran döngüsel ve ağ oluşumlu ilişkiler bütünüdür. İlişkiler doğrudan olmasa da karşılıklı bağımlılık söz konusudur (Bookchin, 2013, ss. 96-101). İnsan da ekolojiyi oluşturan bu ilişkili öğelerden sadece biridir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2012) ve ekosistemde yaptığı değişiklikler kendi yaşamına da etki etmektedir (Güney, 2004).

Bu yaklaşım; sosyal hizmet söyleminde doğal/fiziksel çevrenin yok sayılması, modernleşme, sanayileşme ve kentleşme yoluyla insanın doğadan ayrılmasına bağlanmıştır. Söz konusu ikilik; modernist düşüncenin, özellikle de insanların doğadan ayrı ve ondan üstün görüldüğü bilimsel paradigmanın da temelidir. Bu bağlamda ekolojik bozulmalar ve çevresel etkileri, sosyal hizmetin söz konusu modernist temellerini yeniden değerlendirmesinde rol oynamaktadır (Gray ve diğ., 2013, s. 4). Modern toplumdaki insanlık ve doğa ayrımı/ikiliği fikri ise ekoloji ile ilişkideki sorunları çözmeye yetmemektedir (Närhi ve Matthies, 2016a).

İnsan merkezlilik hiyerarşiyi getirmekte, bu durum da kökende insanı doğadan ve diğer türlerden ayırıp efendisi gören bir anlayış olarak disiplinin ekolojik konulara yanıt üretmesini geciktirmektedir. İnsanlarla ekolojinin diğer unsurları arasındaki fark, aradaki ilişkinin hiyerarşik olmasını şart koşmaz. Ekolojik bozulmalara sebep, insanın doğa üzerindeki tahakkümüdür ve bu anlayışın insanın insan üzerindeki tahakkümüyle aynı olduğu fark edilmelidir (Bookchin, 2013, s. 27). Antroposantrizm, ekolojinin insan dışı unsurlarının araçsal değerini kabul ettiği için sömürülmelerine ve ekoloji üzerinde geri dönüşü olmayan tahribata sebep olmaktadır (Ferreira, 2010).

“Ekolojik bağlamda insan için kilit soru avcı-toplayıcı atalar, kendilerini doğadan ayrı mı yoksa doğanın parçası mı olarak görüyorlardı?” (Barnard, 2019, s. 94). Bundan sonrası için de geleceğe dönük olarak aynı soru kritikliğini korumaktadır. Türler

arasındaki eşitsizliğe dokunulmadığı sürece insanlar arası eşitlik de mümkün olmayacaktır. İnsanların insanlara uyguladığı tahakküm insanın doğaya uyguladığı tahakkümle başlamaktadır (Timofeeva, 2018, s. 186). “İnsanlık ve doğa hangi noktada bir antagonizma içine girmiştir? Uygarlık nasıl doğadan yabancılaşıma sürecine girmiştir?” Toplumsal gelişimin ancak doğanın zararına gerçekleşebileceği varsayılmış ve doğayı ve toplumsal gelişimi bir arada sağlayan bir seçenek oluşturulamamıştır (Bookchin, 2013, s. 430). Bu soruların cevabı, insanın ekoloji içinde kendisi dışında kalan diğer unsurlarla ilişkisinde belirleyici olmaktadır. Hangi yapıların, sosyal düzenlerin bu duruma yol açtığının cevabı aynı zamanda sorunların da çözümü olmaktadır.

Modernitenin temelindeki insan ve doğa ayrımı, insanı önceleyen bir hiyerarşiyi de imlemektedir. Böylece ayrıcalıklı duruma gelen insanın tahakkümü meşrulaşmaktadır. Ancak geline nokta ekolojik bozulma, sosyal hizmeti kendi içindeki insan merkezilikle yüzleşmeye, insan doğa arasındaki bağıllık/bağımlılık içeren ilişkiyi kabule sonuç olarak da insanın üstün görülmediği daha ekomerkezli bir görüşe yönlendirmektedir (Jones, 2010). İnsan lehine işleyen söz konusu hiyerarşi, insan dışı unsurlara yönelik muameleyi haklılaştırmakta, insanı güçlendirirken diğer unsurların aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet içindeki insan merkezilik, ekolojik açılım önünde engel teşkil eden en belirgin paradigma olarak durmaktadır. Özünde insanı merkeze alan bir alanın merkeze -insanı da içermesine rağmen- ekolojiyi alması büyük bir kırılmayı dile getirmektedir. Ayrıca insan-merkezilik insan doğa ikiliği argümanına dayanarak insana doğanın üstünde veya dışında yer vermektedir.

Çevre merkezilik ise iyi ve güzel olan değerleri doğaya atfeder. Böylece insan merkezilikteki insan-doğa ikilemi çevre merkezilikte tersinden devreye girdiği için her iki merkezci yaklaşım da durumu çözümsüzlüğe sürüklemektedir. İnsan hem doğal hem de toplumsal bir varlık olduğu için merkeziz düşünüş ise doğa veya insandan birini öncelemeyip etkileşimi merkezine almaktadır (Çoban, 2020, ss. 287-293). Bu bağlamda sosyal hizmetin insan merkezliliğini sorgulayabilmek ve analiz edebilmek için derin ekoloji, ekofeminizm, maneviyatla ilgili konular alana dâhil edilmiştir (Norton, 2012). Bu tartışmalardaki nihai erek, sosyal hizmet disiplininin ve toplumun insan olmayan dünyaya tepki verme şeklini değiştirmektir. Sosyal hizmet ekoloji

hakkında düşünmeye ve tartışmaya devam ettikçe sadece insanın değil dünyanın da risk altında olduğu gerçeği görülecek, uygulamanın temelindeki insan merkezli değerler (Miller ve diğ., 2012) ekolojinin bütün unsurlarını içine alacak şekilde genişleyecektir.

3.1.1.4.Çevresi içinde birey tanımlaması

Çevresi içinde birey tanımlaması, ekoloji tartışmalarında değişmesi gerektiği dile getirilen bir diğer paradigmayı oluşturmaktadır. Zapf'a (2010) göre “çevresi içinde birey metaforu” sosyal hizmete sistem kuramı çerçevesinde birçok katkıda bulunmuştur. Ancak söz konusu metaforun artık “emekliye ayrılması” gerektiğini ilave etmektedir. Sosyal bağlamla bağdaştırılmasının metaforun -fiziki- çevre ile ilgili konularla ilgilenilmesine ve ekolojik düşünmeye engel teşkil ettiğini de vurgulamaktadır. Ayrıca çevresi içinde birey derken yine vurgulanan birey yani insan teki olmakta oysa alana dâhil edilmek istenen ekolojik konuların bir tür kolektivism de gerektirdiğini söyleyip ekolojik düşünmenin birey yerine insanlar [insanlık] hakkında düşünmeyi içerdiğini de eklemektedir.

Çevresi içinde birey yine insanı merkez alan bir yapıdır ve (Jones, 2010) bu model mevcut durum için artık yeterli olmadığından başka bir boyut eklenmelidir. Bu bağlamda ekolojinin etkisi göz ardı edilerek sosyokültürel belirlenimci bir tavır alan sosyal hizmet içinde fiziki çevreye yer açılması ve ötesine geçilmesi (Besthorn, 2012) sosyal hizmetin geleneksel modellerinin genişletilmesi gerektiği söylenmektedir. “Kişi/çevre kurgusunun hem sosyal hizmetin profesyonel kimliği hem de insan refahına katkıda bulunma yeteneği açısından çok merkezî olduğu düşünüldüğünde, onu çağdaş koşullar bağlamında gözden geçirmek önemlidir” (Besthorn ve Canda, 2002, s. 81). Bütün bu sebepler “insanı sadece bireyler ve sosyal çevre arasındaki ilişki bağlamında değil, aynı zamanda kişiler ve doğa arasındaki ilişki bağlamında da tartışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır” (Besthorn ve Canda, 2002, s. 95).

Fiziksel çevre hakkında konuşulmak istendiğinde ise eski söylemlere geri dönmekte ancak bu ekolojik sosyal hizmetin insan ve doğa/mekân/ekoloji/fiziki çevre ilişkisine bakışını karşılayamamakta ve hâlâ sosyal bağlam içinde kalınmaktadır. Bu sebeple de amaçlanan duruma uygun bir söylem oluşturulamadığı ve bireysel/kişisel tarafa daha fazla odaklanıldığı, bunda da psikoloji, psikiyatri, eğitim gibi disiplinlerin bireyi vurgulama özelliklerinin etkili olduğu (Zapf, 2010) söylenebilir. Sonuç olarak “sosyal

çevrenin ötesine geçen doğal ve yapılı çevreleri de içeren çevresi içinde birey çerçevesinin genişletilmiş bir versiyonunun” (Krings ve diğ., 2018, s. 275) gerekliliği ifade edilmeye başlanmıştır. Ayrıca insanlar ve insan olmayan dünya arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırma biçiminde paradigmatik bir değişim için hâlâ bireyi/insanları merkeze konumlayan çevresi içinde birey tanımlamasının yerine insanı ve/veya insanlığı çevreden ayrı konumlandırmayan, insan ve çevrenin birlikte oldukları anlayışının gelişmesi (Besthorn ve Canda, 2002), insan ve doğanın birbiriyle bağlantılı/ilişkili olduğunun anlaşılması için söz konusu tanımlama geniş ve kapsayıcı bir hâle gelmelidir (Närhi ve Matthies, 2016b).

Söz konusu tanımlama, birey ve çevre arasında bir ayrım yaptığı gibi birini önceleyip [birey, insan, insanlık] diğerini değersizleştiren/değişken statüsüne koyan bir söylem olduğundan (Zapf, 2010) insanın ekoloji ile olan ilişkisini “çevresi içinde birey” iyi ifade edememektedir. Bu görüşlere paralel olarak alan içinde insanın konumunu ve/veya yerini ifade etmek için yerli halklardan edinilen ekoloji ile ilgili “bekçisi” olmak gibi yeni kavramlar önerilmiştir (Coates ve Gray, 2012). Bir diğer kavram “vekilharçlık”tır. Bu kavram çevreye karşı sorumlu olma konusunda ahlaki bir yükümlülüğü içeren emaneti iyi kullanmaya ve yönetmeye gönderme yapmaktadır (Berger ve Kelly, 1993). Bu önerilen kavramlar, geleneksel çevresi içinde birey kavramında açılım sağlayabilecek nitelermelerdir. Söz konusu kavramlar kişiyi çevre içinde merkeze konumlamamakta, birlikteliği ve karşılıklılığı ifade etmektedir (Berger ve Kelly, 1993; Besthorn ve Canda, 2002).

Bu kavramların oluşturulmasında/teklif edilmesinde yerel uygulamalardan, farklı halkların ve inançların değerlerinden ve inançlarından faydalanılmıştır. Örneğin (Zapf, 2005) Aborjin geleneği ve inancındaki insan ve toprak/yer kavramlarının bağlantısını kullanmakta, o dilin imkânlarından faydalanmakta, mekânla bir geçmiş bağı kurmayı ve yerinde iyi ve dikkatli yaşamının öğrenilebileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca (Bay, 2010) Zapf’ın önerdiği “yer duygusu” yerli halk kültürü ve yaşamı, topluluk duygusu gibi özellikleri barındırmakta ve (Kominetsky, 2018) çevre içinde olmayı değil çevre ile birlikte olmayı önermektedir. Aksi durumda insanlar işgal ettikleri fiziksel alanların manevi boyutunu göz ardı ettiklerinde veya yokmuş gibi davrandıklarında, doğa kolayca bir nesne olarak görülmekte (Crews ve Besthorn, 2016) ve o zaman kolayca biçimlendirilebilir, gözden çıkarılabilir bir değişken olan çevreye dönüşmektedir.

Böylece insanın fiziksel çevre üzerindeki her tasarrufu kabul edilebilir olmaktadır. Bu bağlamda yerel düşünce toprakla, doğayla bağ kurmakta, onu nesne değil varlığının bir parçası ya da kendisini onun bir parçası kabul etmektedir.

Önerilen kavramlar yer, yerellik, yerinde olmak, yerinde yaşamakla ilgili olarak insanların yaşadıkları yer hakkında eylemlerini etkileyen ait olma ve ait hissetme duygularıyla bağlantılıdır. Bu aidiyet [artık çevre olarak nitelenemeyen] mekân duygusu ile birlikte etkileşimli bir ilişki sağlamaktadır. Böylece yer/mekân, üzerinde kolayca tasarruf edilen bir alan olmaktan çıkmaktadır. Ayrıca yerelde yapılan kurgulanabilen bir ekolojik sosyal hizmet imkânı sunmaktadır (Zapf, 2010).

Bunun da ekolojik hareketlerin yerel ve komünal yapısıyla uygunluğu göze çarpmaktadır. Zira (Göktolga, 2013) birçok ekolojik hareket, yerel düzeyde ve politik yönden bağımsız vatandaş inisiyatifi şeklinde başlamıştır. Çevre; diğer disiplinler - coğrafya, çevresel tasarım- bakış açılarıyla incelenebilmeli ve yeni tanımlamalarla eski paradigmlar değiştirilip yeni dünya görüşlerine geçişte bir yol olarak değerlendirilebilmelidir (Chalmers, 2012).

Kısaca çevresi içinde birey tanımlamasında çevre de birey de değiştirilmelidir. Birey, bireye odaklanan sosyal hizmete uygundur. Ancak ekoloji gibi bütünsel bir alan bireysel bir kişiye atıfta bulunmaz zira toplumsal/toplumsallığı barındırır ve birey insanlar olarak genişletilmelidir. Çevre yerine kullanılan yer ise maddi -coğrafya, bitki örtüsü, iklim- ve manevi -aşına olma, duygusal aidiyet, etkileşim- unsurları içerir. Böylece birey ve çevrenin yerine; yer ve insan, mekân olarak insan, yer olarak insan şeklindeki kullanımlarla insan ve doğanın ayrıl/a/mazlığına vurgu yapılabilmektedir (Tann, 2016).

Bu birbirine bağlı insan/çevre fenomeni, günlük olarak sosyal hizmet uygulaması üzerinde bir etkiye sahiptir. Ancak bir meslek olarak sosyal hizmet, çevresel tahribatı ve doğal insan maliyetlerini önlemek için politika ve uygulamanın geliştirilmesinde ortak olma konusunda başarısız olmuştur. Bu başarısızlık büyük olasılıkla sosyal hizmet eğitiminin tarım, coğrafya ve çevre mühendisliği gibi biyolojik bilimleri henüz benimsememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bu insani sorunları çözmek, genelde uygulama tanımımızı daha da genişletecek ve daha bütünleşik olan bir doğa ve sosyal bilim yaklaşımına dayanır (Rotabi, 2007, ss. 124-125). Bu bağlamda da yer/mekân duygusu sosyal ve beşerî bilimler, psikoloji, mimari gibi alanların

kesişimindeki disiplinlerarası bir kavram olarak (Engstrom, 2019) sosyal hizmetin ekoloji odaklı dönüşümünde etkili olabilecektir.

3.1.1.5.Sosyalin yeniden tanımlanması

Bilindiği üzere sosyal hizmette sosyal olarak kastedilen insanla sınırlıdır (Laing, 2020a). Sosyal hizmette toplum ve sosyal/toplumsal olan insanla sınırlı olması dolayısıyla insan olmayanları uygulamaya dâhil etmeye ilişkin yeni bir toplumsallık tanımı yapılabilir, çevresi içinde birey tanımlamasındaki çevre sözcüğünün kapsamı ve bağlamı için yapılanlar sosyal sözcüğü için de yapılabilir ve genişletilebilir. Çünkü sosyal hizmet topluluğu/toplumu antroposantrik bir bakışla tanımladığı sürece diğer türleri dışarıda bırakmış olmaktadır (Rambaree ve diğ., 2019).

Derin ekoloji; sosyal hizmet alanındaki insan odaklılığı, insanın doğadan ayrı ve üstün olduğu düşüncesini tartışmaya açan konulardan biri olmuştur. Bu anlamda derin ekolojinin alana katkılarından biri de topluluk kavramı konusunda olmuştur. Topluluk ekosistemin bütün unsurlarını içermekte ve ekoloji sözcüğünün kökenindeki “oikos”un anlam dünyasındaki hanehalkına karşılık gelmektedir. Ayrıca bireyin -evcil hayvanlar örneğinde olduğu gibi- sosyal çevresinin bir parçası olmaları da bu durumu desteklemektedir (Ryan, 2013). Başka bir ifade ile refakatçi hayvan bireyin başlıca “sosyal desteği” olduğu durumlarda ekolojik model ailedeki insan olmayan üyeleri de içererek (Walker, Aimers ve Perry, 2015) bu yeni toplumsallık bağlamına destek olmaktadır.

Sosyal hizmet, hizmet edilen toplulukların ihtiyaçlarına göre değiştiğinden topluluk tanımı değiştikçe uygulama da değişmektedir (Wenocur ve diğ., 2018, s. 65). Farklı türleri içeren aileler, evsizliğin, şiddetin, afetlerden etkilenmenin türler arası yaşanması, kesişimselliğin insan dışı türleri içerecek şekilde yeniden tanımlanması (Laing, 2020a; Risley-Curtis, 2010; Laing, 2020b) toplumun, topluluğun ve toplumsal/sosyal olanın kapsamını değiştirmektedir. Örneğin dezavantajlılar odağında evcil hayvanlar, çiftlik hayvanları ve yaban hayatı yeni “ezilen popülasyon” -örneğin şiddet bağlamında- sınıfına girerek yeni topluluklar ve hizmet alan grupları oluşturarak toplumsal olanın bağlamını genişletmektedir. Yine uygulamada ev içi şiddet müdahalelerine evcil hayvanları da dâhil etmek uygulamada toplumsal olanı genişletme potansiyeli taşımaktadır (Fraser ve diğ., 2021).

“Ubuntu -Ben varım çünkü biz varız” ilkesi, “biz”i insanlarla sınırlandırmakla değil, insanlardan ve fiziksel çevreden daha fazlasını kapsayarak bunu yansıtır” (Powers, Rinkel ve Kumar, 2021, s. 7). Toplum ve topluluğa karşılık gelen “biz” insan dışı varlıkları da içerdiği zaman ekolojik anlamda bir biz’den veya toplumdaki bahsedilebilecektir. Hanrahan “eğitimde sosyal’i yeniden düşünme” alt başlığında insan hayvan arasındaki bağa dayanan uygulamanın toplumsal olanın bağlamını da genişletebileceğini konu edinerek alana açılım sağlamakta (Hanrahan, 2011, s. 277) ve bu çalışmada da ilgili alt başlığın oluşturulmasına kaynaklık etmektedir.

3.1.2.Ekolojik üç temel konu bağlamında dezavantajlılık ve ekolojik sosyal hizmet

Bu çalışmanın birinci bölümünde ele alınmış olan üç temel konu (küresel ısınma, çevre kirliliği, iklim değişikliği) bu bölümde ekolojik sosyal hizmet bağlantısıyla ya da başka ifade ile ekolojik sosyal hizmet bağlamında ele alınmaktadır. Zira söz konusu ekolojik bozulmalar, sosyal hizmet açısından da ayrıca önem arz etmektedir. Çünkü her üç konu, sosyal hizmetin faaliyet alanlarından olan dezavantajlılıkları hem daha derinleştirmekte hem de yeni dezavantajlılıklar yaratarak daha yeni, geniş ve farklı faaliyet alanları doğurmaktadır. Bu bölümde söz konusu ekolojik konular, ekolojik sosyal hizmet kapsamında dezavantajlılıklar başlığı altında alandaki tartışmalarla birlikte verilmiştir.

Sosyal hizmet literatüründe dile getirildiği şekliyle ‘çevresel sorunlar’ veya ‘çevresel kriz’ (Dominelli, 2018) ki içinde iklim değişikliği, çevre kirliliği, küresel ısınma başlıklarından oluşan ekolojik konular yer almaktadır. Söz konusu ekolojik bozulmaya dair konular, insan hayatı ve etkinlikleri üzerinde etkili olmaktadır. Başka söyleyişle çevre, insanın sağlığı ve yaşamı, kısacası iyilik hâline etki eden bir değişken olarak sosyal hizmetin alanına bu şekilde girmektedir.

Sosyal hizmetin uygulama alanına giren mevcut dezavantajlı grupların ekolojik bozulmalara maruz kalışı, diğer nüfus popülasyonlara göre fazla olmaktadır. Bu hem sağlık koşulları yetersiz işlerde çalışanlar –örneğin düşük gelirli ve güvencesiz işlerde çalışmak gibi- hem de genel nüfus içinde yaşadıkları yerlerin kirliliğe maruz kalması -hava, su, toprak kirliliğine sebep olan bir üretim merkezine yakınlık gibi- genel halka yönelik tehditler şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durumda ise hâlihazırdaki mevcut dezavantajlılığın -yoksulluk gibi- ekolojik konularla kesişimselliği görünür olmakta,

ikinci durumda ise yeni dezavantajlılıkların ortaya çıkması veya dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin göç konusu zaten sosyal hizmetin var olan faaliyet alanlarından iken artık ekolojik bozulmalardan kaynaklı göçler yaşanmaktadır.

Dünyadaki ekolojik bozulmalar artıp insanların sağlıklı bir gezegende yaşama imkânları azaldıkça yahut çevresel sorunlar görünür ve hissedilir oldukça sosyal hizmetin gezegenin ve insanların sağlığı ve iyilik hâli konularına daha fazla odaklanması (McKinnon ve Alston, 2016) sonucunu doğurmuştur. Çevrenin, insan yapısı veya insan dışı doğal çevre şeklinde sosyal hizmet literatüründe ve uygulamalarında bir değişken olarak yeniden görünür olması ise söz konusu bozulmalarla gerçekleşmektedir. Kısaca mağduriyetler doğuran bu üç konu, sosyal hizmet bağlamında mevcut dezavantajlılıkları derinleştirirken yeni dezavantajlı gruplar da meydana getirmektedir. Ancak mevcut tartışmaların ileri taşınması bağlamında bu çalışmanın da vurguladığı gibi maruz kalanın sadece insan olmadığı bir faaliyet alanı açılmaktadır.

Yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve modern hayatın doğurduğu ihtiyaçları gidermek ve sorunları çözmek amacıyla olan sosyal hizmet için doğal çevre, insan sağlığının ve iyilik hâlinin önemli bir bileşeni olarak ele alınmıştır. Jane Addams'ın yerleşim evleri kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetler, çevrenin insan üzerindeki etkisi ve fiziksel çevre koşullarının iyileştirilmesi bağlamında gerçekleşmiştir (McKinnon, 2013). Sosyal hizmet ve ekoloji arasındaki ilk ve köklü bağın, sağlıklı fiziksel koşulların insan refahı üzerindeki etkisi şeklinde olmuştur denebilir.

Sonrasında psikodinamik görüşlerin etkisi ile mevcut sorunlar bireysel kaynaklı olarak ele alınmış, fiziksel çevre faktörü ötelenmiştir. İzleyen süreçte ise sosyal hizmetin çevreyi yeniden konu edişi ise çevre kavramının genişletilip fiziki çevre kastedilerek çevresel tehlikelerin sosyal hizmet içeriğine dâhil edilmesiyle gerçekleşmiştir (Gray ve Coates, 2012). Buradan da anlaşıldığı gibi sosyal hizmet ve fiziki çevrenin başlıca temas şekli, ilk olarak ekolojik bozulmanın insanlara etkisi konusu üzerinden gerçekleşmiştir.

Sosyal hizmetin dezavantajlı nüfuslara dair alışlagelmiş kaygısı, çevre kirliliğinin [ve ekolojik bozulmaların] ayrımcı etkilerine ilişkin konulara bu bağlamda bir giriş yapmasını sağlamıştır. Geçmiş araştırmalar da bunu göstermektedir ki literatürde çevresel krizi ele alan ilk metinlerin “meslek hastalığı, ırkçılık, yoksulluk ve toksik

madde ve ürünlere maruz kalmanın sağlık ve davranışsal etkileri” ve ek olarak “iş yeri maruziyetinin tartışılmasının yanı sıra tehlikeli maddelerin kullanıldığı veya üretildiği çöplüklerin veya üretim tesislerinin yakınında yaşamının etkileri” gibi konuları ele almış olduğu söylenebilir (Coates, 2005, s. 28).

Fiziki çevrenin bir değişken olarak uygulamaya dâhil oluş şekillerinden biri de afetler ve afet müdahalesi şeklinde gerçekleşmiştir. Çevresel afetlerden etkilenen popülasyonlara bakıldığında ekolojik bozulmadan en çok zarar görenlerin zaten dezavantajlı olan insan toplulukları olduğu görülmektedir. Buna sebep olan ekonomik ve politik yapılara karşı mücadele yerel ve küresel boyutta da zordur (Närhi ve Matthies, 2016b). Afetlerle ilgili literatür incelendiğinde toplumda var olan dezavantajlılık ve marjinalleşmenin afetlerde daha arttığı ve afetle ortaya çıkan sorunlarla (ulaşım, gıda, barınma vb.) kesiştiği ortaya çıkmaktadır (Drolet, Sampson, Jebaraj ve Richard, 2014). Değişen iklimin ve küresel ısınmanın sonuçları olarak artan seller, uzun kuraklık dönemleri gibi mevcut afetlerin sayısını ve yoğunluğunun artması (Besthorn ve Meyer, 2010) sosyal hizmeti bu alanda daha aktif olmak zorunda bırakacaktır.

Sosyal ve ekolojik konular arasındaki paralelliğe, ekolojik bozulmadan kaynaklı yükün paylaşımında da karşılaşılmakta ve yoksul kesimlerin ekolojik ayak izi fazla olanlardan -zengin kesim- daha çok yük taşıdığı, eşitsizlik olduğu görülmektedir (Peeters, 2012a). Sosyal hizmetin toplumdaki eşitsizlikten dolayı marjinalleşen insanlara karşı sorumluluğunun unutulmadığı, bu sorumluluğun ekolojik bozulmalar ve sonuçlarından en çok etkilenen dezavantajlı topluluklara doğru genişletilmesinin gerekliliği ekolojik sosyal hizmeti oluşturan temel özelliklerdendir (Gray ve Coates, 2012). Çevre kirliliği hâlihazırda dezavantajlı gruplarca daha yoğun ve olumsuz durumları derinleşmektedir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği sonuçları yeni yeni görünür olmaya başladığı için yeni dezavantajlar yaratma potansiyeli taşımaktadırlar. Bu sebeple ekoloji, sadece küresel ısınma veya iklim değişikliği gibi konulardan ibaret olmamakta ve bütün bu “sorun” olarak adlandırılan realiteler dışında toplumsal yapıyla, ekonomik faaliyetlerle, sosyal politikalarla da ilgili olmaktadır (Jones, 2012).

“Çevresel sürdürülebilirlik aynı zamanda bir sosyal adalet meselesidir. En zengin nüfuslar, küresel çevreye zarar veren ürün ve faaliyetlerin en büyük tüketicileri ve üreticileri olma eğilimindedir, ancak sonuçlarından en çok yoksullar etkilenecektir”

(Weber, 2012, s. 392). Yoksullar çevre sorunlarından en çok etkilenenler olarak temiz bir çevre talebinde bulunma veya geçiş yapma konusunda da dezavantajlılardır. Bu özelliğiyle yoksulluk; ekolojik bozulmadan etkilenmenin aynı anda sebebi ve sonucu olduğu gibi (Rocha, 2018) yoksullar için dayanıklılıklarını azaltan bir durum da olmaktadır (Papadimitriou, 2020). Ekolojik bozulmanın sonuçlarından biri olan iklim değişikliğinin yaşanmasında sanayileşmeyi önden yaşamış gelişmiş ülkelerin payı daha çok olmasına rağmen bedelini gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler ödemekte, bu durum da iklim/çevresel adaletsizliğe sebep olmaktadır (Dinçer, 2021).

İnsanların ekolojik bozulmaya sebep olan eylemleri, tekrardan insan yaşamı üzerinde kötü etki yapmaktadır ancak bu etkinin adaletsiz bir şekilde paylaşılması mevcut sorunların toplumsal boyunu şiddetlendirmektedir (Besthorn ve Canda, 2002) dengesiz/eşitsiz şekilde etkilenilmesi sebebiyle de ayrımcı etkileri bulunmaktadır (Hoff ve Polack, 1993). Çevresel bozulma sonucu “geçim kaynaklarının kaybı, yerinden edilme, yoksulluk, zayıf zihinsel ve/veya fiziksel sağlık, bulaşıcı hastalıkların yayılması, yetersiz beslenme ve fiziksel risklere maruz kalma dahil olmak üzere çevresel bozulmadan kaynaklanan bir dizi olumsuz sağlık etkisi” gibi tehlikeler oluşmakta ve “sosyal, çevresel ve ekonomik olan ‘üçlü sonuç’un üç ilkesi kesinlikle iç içe geçmiştir” [mektedir] (Borrell, Lane ve Fraser, 2010, ss. 315-316). Bütün bu iç içe geçmişlik insanlar üzerinde birçok olumsuz etki ortaya çıkardığından ilgili literatürde, çevre sorunlarının toplum üzerinde etkisi yani sosyal sonuçları olduğu için sosyal hizmetin teori ve uygulama yoluyla bu konularla ilgilenmesi gerektiği söylenmektedir (Borrell ve diğ., 2010).

Görüldüğü üzere yoksulluk ve çevre sorunları arasındaki irtibat literatürde dile getirilmektedir (Jones, 2010). Bu durumla paralel olarak sosyal hizmetin tarihi de dezavantajlılara yardım ettiğini göstermektedir. Bu yardımı, dezavantajlılık ve çevresel sorunlara maruz kalma arasındaki bağlantıyı görerek genişletebilir (Shaw, 2011). Kısaca sosyal hizmetin, dezavantajlı grupların ekolojik yükü çok daha fazla taşıdığı ve olumsuz sonuçlarıyla karşılaştığını dile getirdiği (Coates, 2005; Beltrán, Hacker ve Begun, 2016) söylenmelidir. Sosyal hizmetin faaliyet alanına giren mevcut dezavantajlılar; yoksul gruplar, kadınlar, yaşlılar, çocuklar daha çok etkilenmektedir (Demirbilek, 2016, s. 907). Söz konusu bu gruplarla ekolojik bozulmaların kesişimsel dezavantajlılık doğurduğu görülmektedir. Sosyal hizmetin ekoloji konuları dışında

kalmamasına sadece hizmet alanlara zarar vermemekte, temelde sosyal hizmetin sosyal adalete olan sadakatini ve sorumluluğunu da zedelemektedir. Bu ve benzeri konularda dile getirilen eleştiriler, fiziki çevre ile sosyal hizmet arasındaki ilişki ile ilgili çalışmaların artmasını sağlamıştır (Besthorn, 2012). Bu bağlantı ile sosyal hizmet, ilgili politikaları şekillendirmeye ve uygulamayı geliştirmeye yönelik çalışmalara katılabilir, katkı sunabilir (Miller ve diğ., 2012).

Ekolojinin bozulmasının ve etkilerinin dezavantajlı topluluklar üzerindeki etkilerinin konu edinilmesi aynı zamanda fiziki çevrenin/doğanın terapi aracı ve estetik olarak değerlendirilmesi gibi konuları da alana dahil etmiştir. Bu da çevreye dair yeni açılımlar anlamına gelmektedir (Besthorn, 2015). Başka bir söyleyişle doğal afetler ve oluşan krizler ve bunlarla paralellik gösteren dezavantajlılık boyutunda ele alınmasına ve tartışmaların insan odaklılığına rağmen sosyal hizmetin ekoloji ile ilgili konulara giriş yapmasına ve devam etmesine aracı, bir basamak olmuştur. Ekolojik bozulma ve etkileri bağlamında devam eden diğer tartışmalar ise yeni dezavantajlılıklar veya dönüşen dezavantajlılıklar düzleminde devam etmektedir. Bu bağlamda göç olgusu artık ekolojik bağlamla birlikte iklim göçü, çevresel göç, küresel ısınmaya bağlı olarak gelişen iklim değişikliği sebebiyle oluşan gıda ve su güvensizliği ve su hakkı gibi konulardır.

Coğrafi yer değiştirme, ekolojik değişimin bir sonucu olarak meydana gelebilir ve iklim değişikliğinin sonucu olarak tarım alanlarının konumunun değişeceği öngörülmektedir. Bu değişiklik, büyük nüfus değişimlerini beraberinde getirecektir (Berger ve Kelly, 1993). Literatürde iklim mültecileri veya çevresel mülteci (Demirbilek, 2016; Artan ve Uzun, 2017), çevresel olarak yerinden edilmiş kişiler (Besthorn ve Meyer, 2010), çevresel göçmen (Powers, Schmitz, Nsonwu ve Mathew, 2018) olarak adlandırılan yeni/dönüşmüş bir dezavantajlılık yahut (Besthorn ve Meyer, 2010, s. 123) “yeni bir ezilenler sınıfı” ortaya çıkmaktadır. Ancak (Drolet ve diğ., 2014) üzerinde mutabık olunmuş bir tanım ve isim yokluğu söz konusu grupların yasal konumlarını da belirsizleştirmektedir.

Doğal çevre, nüfus hareketine (depremler, tsunamiler gibi) aniden oluşan afetler ve (erozyon, tuzlanma, kirlilik gibi) yavaş gelişen afetler/çevresel değişiklikler olmak üzere iki şekilde sebep olabilmektedir (Drolet ve diğ., 2014, ss. 56-57). Yavaş gelişen afetlerden kasıt, çevresel adalet literatüründeki isimlendirmeye “yavaş şiddet”tir. Rob

Nixon tarafından 2011’de tanımlanan bu şiddet, aniden oluşan afetlerin aksine birden olmayıp zamana yayılan, zamansal ve mekânsal olarak biriken bozulmalardır. Ekosistemleri, yoksullar gibi güçsüz nüfusları etkileyip yerinden edilmiş insan sayısını ve kırılganlıklarını artırır (Görkem, 2020). Ortaya çıkan ekolojik bozulmalar, sosyal değişimleri doğurmakta ve sonuç olarak insanlar yaşam alanlarını ve şekillerini bırakmak zorunda kalmaktadırlar (Hostert, 2020, s. 13).

Sanayileşmiş, gelişimini tamamlamış ülkelerde iklim değişikliği sonuçlarından etkilenme düşük olasılıktır. Geleneksel göçebe yaşam tarzı, kendileri ve hayvanları için yiyecek ve su arama amacıyla mevsimsel olarak yapılagelmiştir. Ancak bu geleneksel göç kalıbı ve ritmi; kuraklık, geleneksel su yollarının tıkanması yahut çölleşme gibi sebeplerle bozulmuştur. Bu bozulma kısmen doğal olup zamana yayılabildiği gibi insani müdahalelerle de kötüleşebilmekte ve ilk sebebe bağlı olarak politik boyut da kazanabilmektedir. Yani afetlerin politik yönleri karmaşık olup ihtiyaca göre ulusal, bölgesel veya uluslararası boyutta politik müdahalelere ihtiyaç doğmaktadır (Dominelli, 2018). Ancak iklim değişikliğinin etkileri, ekonomisi endüstriyel tarım ve hayvancılığa dayanmayan ülkelerdeki tarımsal faaliyetlerini daha çok etkilemekte ve yer değiştirmeleri artmaktadır. Bu bağlamda (Elhadji Idi ve Akbaş, 2021) iklim koşullarına bağımlılığın fazla olduğu ülkelerde -Nijer gibi- iklim değişikliğine karşı bir strateji olarak iklim göçleri yaşanmaktadır. Sonuçta “çevresel mülteciler olarak kitlesel nüfus hareketleri ulusal sınırları bulanıklaştırıyor” (Besthorn, 2012, s. 248) ve tartışmayı uluslararası/küresel bir boyuta taşıyor. Sonuç olarak sosyal hizmet için artık yerel sorunlar olarak değil dünya ölçeğinde değerlendirilmesi, çözülmesi ve baş edilmesi gereken zorluklar olmaktadır.

Ekoloji kaynaklı göçte ani doğal afetler, kalkınma projeleri, yavaş ekolojik bozulmalar, endüstriyel kazalar, savaş-şiddet [kaynak kıtlığının yol açtığı şiddet/savaş veya tersi savaş ve şiddet olaylarının kaynaklar üzerindeki olumsuz etkisi] olmak üzere beş sebep sıralanabilir (Drolet ve diğ., 2014). Bir başka çalışmada (Besthor ve Meyer, 2010) bu sebeplerin doğal afet, ekosistemin bozulması, gelişme/kalkınma projeleri, endüstriyel kazalar, savaş şeklinde sıralandığı görülmektedir.

İklim değişikliği ve göç krizinin iç içe geçtiği durumda **çevresel göçmenler**, doğal ve insan kaynaklı afet olaylarının yanı sıra yaşam için sürdürülebilir olmayan koşullar yaratmaya devam eden bozulmalar sonucunda yerinden edilen ve/veya göç eden

kişilerdir. Sosyal çalışmacılar bu kişilerin karşılaştıkları veya karşılaştacakları zorluklarla mücadele etmelerinde araçsal rol oynamaktadırlar (Powers ve diğ., 2018). Ekolojik bozulmaları ortaya çıkaran yapıları, yaşam biçimlerini, ekonomik ve politik sebepleri de ortaya çıkarmak ve sorgulamakla sosyal hizmet söz konusu araçsallığın önüne geçebilir. Aksi durumda sosyal hizmetin rolü; sadece kısa vadeli ve sorunları hafifleten, gelecekte benzer sorunların ortaya çıkmasına yol açan telafi edici reaktif bir rol oynayarak olup biten olumsuz olayların sonucunu ve etkisini hafifletme ve gidermek olmaktadır. Bu sebeple sosyal hizmet için (Peeters, 2012c) zor olan konu, sorunların oluşmasına sebep olan mevcut faaliyet ve yapıları sorgulamak, ortaya koymak ve değiştirmektir.

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin bir diğer sonucu kuraklık ve hâliyle **suya erişim** sorunudur. İnsani ihtiyaçlara ilişkin olarak dünya nüfusunun üçte ikisinin su kıtlığıyla karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir (Foster ve Magdoff, 2014). Bu bağlamda alanda tartışılan konulardan birini de su güvensizliği oluşturmaktadır. Ekosistemlerinin sürdürülebilmesi ve tarımsal faaliyetler için suyun önemi büyük olduğu gibi bu faaliyetlere doğrudan bağlı -bu alanlarda üretim içinde- olan dezavantajlı gruplar için de aynı derece önemlidir. Mevcut su tüketimi; evsel tüketim, tarım ve sanayideki kullanım ve ekosistemlerin sürdürülmesinde ihtiyaç duyulan miktar şeklindedir. Bu bağlamda temiz su, söz konusu alanların devamı ve hayat için temeldir. Ancak herkes için temel olan bu ihtiyaç konusunda güçlü olanlar, savunmasız grupları daha da kırılgan duruma getirebildiği için bu konu sosyal hizmet alanına dahil olmaktadır (Pawar, 2013). Kapitalizm doğal çevreye dair olan varlıkları üretim için metalaştırarak ve kullanımında özgürlük edinmek için özelleştirerek aslında müşterek kullanıma açık olan suya erişimi ve bu hakkı ihlal etmektedir (Case, 2016). Su güvensizliği sadece insanları değil, ekosistemleri de etkilediği için ekolojik sosyal hizmetin kabul ettiği gibi bütün yaşamların birbirine bağlılığı sebebiyle kaynakların adil paylaşımı ve sürdürülebilirliği ile de ilgilidir (Tok ve Orbay, 2020). Değişen yahut dönüşen bir diğer dezavantajlılık ise yoksulluktur ve ekolojik bozulmayla artan bir “yeşil yoksulluk”tan söz etmek ihtiyacı doğmaktadır. İnsani yoksulluk çevresel adalet odağında ele alındığında yoksulluğun değişen yapısına paralel olarak farklı boyutlarla karşılaşılmaktadır. Yoksulluk bağlamında ise yeşil alanlardaki azalmanın beşerî etkilerine gönderme yapan bir durumdur. Bu anlamda

doğanın uğradığı tahribat ve yeşil alanların tüketilmesi ile yoksulluğun değişen bir bağlamı olarak yeşil yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Güzel ve Buz, 2019).

Sosyal hizmet akademisi içinde ekolojik konularla ilgili literatür taraması yapan Krings ve diğerleri, ilgili literatürün çoklukla doğal afetlerle ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durumu da sosyal hizmetin krizlerle ilgili uzun ve güçlü bir birikiminin olmasıyla ilişkilendirip uzun vadede gerçekleşen ve sonuçları da yine uzun vadede görünür olan 'yavaş felaketler'e dair araştırmalara da ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir (Krings ve diğ., 2018). Literatürün çoklukla afetlerden kurtarma konularına ağırlık verdiği başka araştırmacılar tarafından da dile getirilmektedir (Bell, 2019). Ekolojik bozulmaya bağlı -sıklık ve boyut olarak- şiddetlenen afetlerde sosyal hizmet barınma gibi temel ihtiyaçlar ve sosyal destekler için afet/kriz müdahalelerinde yer almaktadır. Ancak ek olarak artık ilgili politika yapma faaliyetlerine ve tartışmalarına insan hakları ve sosyal adalet [çevresel adalet] konularıyla da dahil olunmalıdır (Alston, 2015).

Kısaca ekolojik bozulmalar içinde yer alan iklim değişikliği, küresel ısınma ve çevre kirliliğinin doğurduğu sonuçların sosyal hizmet içinde üç düzlemde tartışıldığı söylenebilir. Bunlar; afet ve kriz müdahalesi düzlemi, mevcut dezavantajlılık ve çevresel sorunların kesişimselliği ve değişen/dönüşen yahut alana eklenen yeni dezavantajlılıklar düzlemidir.

Türkçe literatürde çevresel sebeplerle göç (Demirbilek, 2016; Artan ve Uzun, 2017), su güvensizliği ve su yoksulu olmak (Tok ve Orbay, 2020) ve yeşil yoksulluk (Güzel ve Buz, 2019) işlenmiş ana konular olarak ekolojik sosyal hizmet literatürüne katkı sunmuşlardır.

Sosyal hizmet çevresel konuların gerektirdiği multidisipliner uygulamalara katkı sunacak becerilere sahiptir ancak çevre politikaları tartışmalarında etkin olamamıştır (Krings ve diğ., 2018). Disiplinin/mesleğin bilgi temelini disiplinlerarası yapısı ekolojik konularda yetkinliğin artırılması, güçlendirilmesi için kullanılabilir. Zira sosyal hizmet farklı sosyal bilimlerden bilgi aktarımı yapmaktayken artık iklim değişikliği, temiz gıda/su güvenliği, biyoçeşitlilik gibi konuları işleyen -iklim, çevre bilim gibi- doğa bilimleri alanlarının bilgilerinden de faydalanması ekolojik sosyal hizmeti güçlendirecek ve bu konularda etkin olmasını sağlayacaktır (Ramsay ve Boddy, 2017; Coates ve Gray, 2012).

Ekolojik mücadele için ekolojik bilinç gerekmektedir ve “Besthorn, üç boyutta birleşen bu bilinci: çevresel farkındalık, ruhsal/manevi duyarlılık ve politik aktivizm şeklinde tanımlıyor. Bu boyutların her biri diğerleriyle açıkça ilişkilidir” (Jones, 2010, s. 72). “Küresel olarak hükümetler, iklim değişikliğinin nedenlerini ve sonuçlarını ele almaya çalışan politikalar geliştirmeye başladılar ve çok çeşitli sivil toplum kuruluşları bu alanda harekete geçmeye ve savunmaya devam ediyor” (Jones, 2008, s. 285). Sosyal hizmet, insanın bu tür ekolojik değişime uyum sağlamasını kolaylaştırmada önemli bir rol oynayabilir. Ancak bunu yapmak için ekolojik kaygıları kapsayan değerleri ve amaçları kabul etmesi gerekmektedir (Berger ve Kelly, 1993). Ekolojik bozulmalar bağlamında “Yeni Danışan Grupları”nı Yanardağ aşağıdaki şekilde gruplamıştır:

Tablo 3.1. Yeni danışan grupları

Danışan Grubu	Özellikleri	Karşı Karşıya Kalınan Sorunlar
Ekolojik Fırsat Eşitliğine Sahip Olmayanlar	Doğal malların kullanılması ve kaynakların tüketilmesinde aynı haklara sahip değildirler. Ekolojik mülteci olma potansiyeline sahiptirler. Grubun büyümesi çevre sorununun büyümesine neden olur.	Kıtlık, açlık gibi sorunlar Doğal veya insan eliyle gerçekleşen afetler
Ekolojik Düzenleme Hakkı Olmayanlar	Yaşadıkları yerde çevre ile ilgili yapılacak düzenlemelere katılım hakları bulunmaz.	Uygun olmayan çevre koşullarında yaşama Yaşanılan alanın düzenlenmesinde söz sahibi olamama
Ekolojik İnsan Haklarının Gereklere Yerine Getirilmeyenler	Sırf insan olmalarından dolayı sahip olmaları gereken çevresel koşullarda yaşamlarını sürdüremezler.	Yaşanan çevreye dair sorunlar

(Kaynak: Yanardağ, 2019, s. 319).

3.1.3. Çevre konularına geçişte sürdürülebilir kalkınma

Ekoloji, ekolojik bozulma konularının çevre paradigması ile sosyal hizmet literatüründe tartışıldığı başlıklardan birini de sürdürülebilir kalkınma teşkil etmektedir. Kalkınma dar anlamıyla “bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimi” veya “üretim ve kişi başına ulusal gelirin artırılması” (Tolunay ve Akyol, 2006, s. 116) şeklinde özetlenebilir. Özünde ise kalkınma geleneksel toplumun değişip tüketim toplumuna dönüşmesi sonucu oluşmuş, temel insani gereksinimlerin

karşılanması ile ekonomik gelişmenin karşı karşıya geldiği bir durum yaratmış, adaletsiz ve çevreye zarar veren bir yönde ilerlemiştir (Özmete ve Gök, 2015).

Kalkınma, yakın anlamı olduğu düşünülen sanayileşme, büyüme, modernleşme gibi kavramlar yerine de kullanılmış veya bu şekilde anlaşılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı ise 1980’li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramın en başta gelen özelliği, insanlığın ve insanların geleceğini konu edinmesi ve kaynakların muhafazasını amaçlamasıdır. Sürdürülebilir kalkınma ise çevre politikalarının kabul görmüş önemli bir kalkınma modelini oluşturmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı tarım alanında ve ormancılık, balıkçılık gibi faaliyetlerde on dokuzuncu yüzyıldan itibaren kullanılsa da kalkınma kavramıyla birlikte kullanımına yirminci yüzyılda başlanmıştır. Ekonomik kalkınma odaklı -işsizlik ve yoksulluğu azaltma amaçlı- büyüme politikalarının etkisiyle üretim arttırılmıştır. Bu durum ise ekolojik bilincin oluşmasında engel teşkil etmiştir. Söz konusu anlayışın ekoloji üzerindeki olumsuz etkileri, 1960’lı yıllardan itibaren başlayarak görülmeye başlanmış, 1970’lerde ise denklem dışı olan çevre de gündeme gelmiş ve nihayetinde sürdürülebilir kalkınmanın güncel tanımı 1987 yılı Brutland Raporu’nda yer almıştır. Küresel boyutta bir politika olması ise BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992) ile mümkün olmuştur (Tıraş, 2012, ss. 57-65).

“1970’li yılların sonuna doğru uluslararası düzeyde üzerinde durulmaya başlanan sürdürülebilir kalkınma ve çevre bağlantısı giderek önem kazanmaya başlamıştır. Ulusal kalkınma planlarında ve stratejilerde sıkça yer bulan çevresel sorunlar ve kalkınma üzerindeki etkisi pek çok kesim tarafından bilinmektedir” (Doğan, 2015, s. 49). Sanayi Devrimi ve ekonomik kalkınma hedefleri ile birlikte sömürülen unsurlardan biri de çevre olmuştur. Bu sebeple kalkınmanın sürdürülebilir olması için talepleri ve yıkımı karşılayamayacak duruma gelen çevrenin de sürdürülebilirliği önem arz etmeye başlamıştır.

Sosyal hizmetin ekolojiye dair literatüründe sürdürülebilir kalkınma tartışmalarının da yer ettiği, bu konuda ana eksenin ise sosyal adaleti ve insan refahını sağlarken gelecek nesillerin de düşünülmesi hedefiyle kaynakların kullanımı ve bu tip faaliyetler yönünde olduğu görülmektedir (Gray ve Coates, 2012). “Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır” (Peeters, 2012a, s. 8) ve ekonomik, toplumsal ve

çevresel olarak gruplanan üç boyutu bulunmaktadır. Amaç ekonomik kalkınma gerçekleştirilirken çevrenin korunması ve aynı zamanda sosyal adaletin sağlanmasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için bunlar arasında denge kurmak gereklidir ve güç bir uğraştır (Keleş, 2013). Söz konusu üç boyut içerisinde ekolojik boyut içinde yer alan halk sağlığı, iklim değişikliği gibi konular sosyal hizmeti sürdürülebilir kalkınmaya yaklaştıran konuların başında gelmektedir (Özmete, 2010, ss. 79-80). Aşağıda ise sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmet arasında karşılaştırılmalı olarak kurulan bağlantı tablo şeklinde yer almaktadır.

Tablo 3.2. Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmetin temel prensiplerinin karşılaştırılması

Sürdürülebilir Kalkınma	Sosyal Hizmet
İnsan ihtiyaçlarının tatmini	İnsan refahının geliştirilmesi; ancak daha geniş boyutta ihtiyaçların karşılanmasını vurgulamaktadır.
Ekolojik sınırların varlığını kabul etme ve bu sınırlara saygı duyma. Dünyanın sınırlı kaynakları	Dünyanın sınırlı kaynaklarına saygı duyma ve kaygı henüz sosyal hizmet alanında öncelikli değildir ve bu durum yaşanan bölgelerde “insan refahı” kavramının nasıl anlaşıldığına bağlı olarak değişir.
Ortak ancak farklılaşmış sorumluluklar-Adalet prensiplerinden kaynaklanan sonuçlar	Güçlendirme etliğinde sosyal hizmet, insanları eylemlerinden sorumlu tutmaktadır; ancak adil yargılama hem bireyler hem de gruplar olarak insanların farklı olasılıklarına ve sınırlarına dikkat çekmektedir.
Tam olarak neyi içerdiğine dair farklı görüşlere sahip olsa da küresel adalet	Sosyal hizmet, küresel adalet hedefiyle uyumludur.
Kuşaklar arası eşitlik ve dayanışma	Sosyal hizmet, özellikle dezavantajlı ve marjinalize edilmiş nüfuslarda sosyal dayanışmayı, farklılığı ve güçlendirmeyi yüceltmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ile uyumludur.
Kuşaklar arası eşitlik ve dayanışma: Gelecek kuşaklar için sorumluluk taşıma yenilikçi bir ilkedir.	Bu ilke, sosyal hizmetin insanların geleceklerine ilişkin kaygılarıyla uyumludur.
Sürdürülebilir kalkınma için vatandaşların aktif katılımı hayati öneme sahiptir.	Hizmet kullanıcılarının aktif katılımı, sosyal hizmette oldukça değerlidir. Uyumludur.
Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklılığa saygı	Sosyal hizmet cinsiyet eşitliğini ve farklılıklara saygıyı destekler. Sürdürülebilir kalkınma ile uyumludur.

(Kaynak: Peeters, 2012a; Aktaran Purutçuoğlu ve Doğan, 2017, ss. 1091, 1092)

Tabloda da görüldüğü üzere sosyal hizmetin toplumsal refah ve sosyal kalkınma ilkelerine daha yakın durduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple ekoloji ve sürdürülebilirlik konusu alanda, sosyal adalete ilişkin olarak ele alınmaktadır (Jones, 2008). Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmetin ilişkilendirilmesi “ekososyal” olarak adlandırılan, ekolojik ve sosyal konuların bağlantılılığına yapılan vurgudur ve sosyal hizmetin sosyal sermaye oluşturarak sürdürülebilir kalkınmaya yardım edebileceği de bu başlıkta işlenen bir diğer konudur (Peeters, 2012d).

“Sürdürülebilirlik kavramının hem popüler hem de politik anlamda önemli ölçüde ilgi gördüğü açıktır” (Jones, 2008, s. 285). Bu sebeple “sürdürülebilirlik konularının geleneksel müfredata yararlı ve etkili bir şekilde entegre edilmesi potansiyeli de yüksektir” (Jones, 2008, s. 286). Zira kalkınmacı bir meslek olması bu durumu kolaylaştırmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri çevresi için birey söylemiyle paralellik göstermektedir (Zapf, 2010). Bu sebeple ekoloji ile sosyal hizmet ilişkisini bağdaştırma veya uzlaştırma çabalarından biri olarak kabul edilebilir. Kalkınma mesleklerinden biri olması ekolojik konularda sürdürülebilir de olsa kalkınma paradigmasının dışına çıkaramamaktadır.

Ancak sürdürülebilir kalkınma alanında artık (Yaylı, 2007) bu kalkınmanın sürdürülebilir olup olmadığı tartışılmaktadır. Örneğin sıfır büyüme veya organik büyüme gibi alternatifler yerine sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası boyutta kabul görüşü ve çevre politikalarına yön vermesi kalkınmadan ödün verilmemesiyle ilişkilendirilmektedir. Zira kalkınmanın devam etmesi, sürekli olabilmesi kaynakların -ekolojinin, doğal çevrenin- sürdürülmesine bağlı olduğu için “çevre” yönetilmektedir. Bu da ekonomik kaygılardan yola çıkıldığını göstermektedir.

Bu sebeple [sürdürülebilir olduğu söylene de] kalkınma ve ekolojik duyarlılık arasında çelişkili bir ilişki bulunmaktadır (Çoban, 2020). Ekosistem içindeki sürdürülebilirlik, diğer sürdürülebilirliklere göre ağır, yavaş ve zamana bağlı olmaktadır (Çalgüner, 2003, s. 18). Sürdürülebilir kalkınma ise bu durumun tersine sabırsız ve bitimsiz bir büyümecilik şeklinde nitelenebilir. Sürdürülebilir kalkınma, kapitalizmi rahatsız etmeyen bir öneri olarak da görülmektedir. Örneğin öne sürülen biyodizel akaryakıt üretmek için orman alanları palmiye ağaçları için imha edilmekte ve biyodizel akaryakıt yönlendirmesi tek tip tarımsal üretime yönlendirmektedir. Sonuç olarak o da ekolojik dengeyi bozmaktadır (Foster ve Magdoff, 2014, s. 135).

Bu bağlamda sanayi toplumu terminolojisinin ötesine geçerek (Beck, 2011) kalkınma paradigmasının dışına çıkmak gerekmektedir.

Modernist bir hedef olan kalkınma bağlamında sürdürülebilirlik de içinde hâlâ kalkınma “mit”ini barındırdığı için sanayi sonrası toplumları için dönüşmesi gereken bir tartışma olarak durmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlikten kasıt, büyüme ve/veya kalkınma gibi durmaktadır. Ekolojik bozulma da kalkınma üzerinde olumsuz etkileri görünür ve etkili oldukça “çevresel sorun” olmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmada ana amaç gelişmekte olan ülkelere yeni bir kalkınma örneği sunmak ve bu sayede gelişmiş olan ülkelerin gelişirken doğaya verdikleri zararın yeniden verilmemesi ve ekoloji üzerindeki yükün artmamasıdır. Sürdürülebilir kalkınma Brundtland Raporu ile dünya gündemine girmiş olsa da Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Ortak Geleceğimiz adlı raporu 1987’de yayınlanmış ve çevre [ekoloji] ve ekonomi ilişkisi 1972 Stockholm konferansından itibaren uluslararası toplantılarda ele alınmıştır. Böylece konuya toplumsal adalet boyutu da dahil olmuştur. Üç alanda – ekonomik büyüme, toplumsal adalet ve çevrenin korunması- uyumluluk sağlanacağı ve büyüdükçe toplumsal adaletin de olacağı ön koşul olarak kabul edilmiştir. Çevre/doğa da büyümenin vazgeçilmez ögesi yahut kaynağı olarak bu denklemde yer almaktadır. Yararlılığı devam edebilmesi için özenle yönetilmeli ve kullanılmalıdır. Ancak bu anlayışla çevrenin korunmasının sağlanamadığı görülmektedir. Sürdürülebilirlikte çevre, kalkınmanın devam etmesinde bir değişken olduğu sürece insan merkezci kalmakta, insan gereksinimlerinin karşılanması esas olmaktadır (Çoban, 2020, ss. 172-173). Bu bağlamda özellikle belirtilmelidir ki sosyal hizmet için asıl mesele büyüme değil bölüşümdür.

Nitekim sürdürülebilir kalkınma anlayışının bugün ve gelecekte, ekolojik bozulmalara dair çözüm üretemeyeceği, devam eden iktisadi, siyasi ve toplumsal yapılarla ekolojik bozulmanın devam edeceği görülmektedir. Büyüme ve kalkınma anlayışları değişmedikçe sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile bozulmaların önüne geçilememektedir (Görmez, 2015, s. 63). Ancak tüm bunların aksine “sürdürülebilir kalkınmaya göre ekolojik bozulmaya yol açmayan büyüme mümkündür” (Çoban, 2020, s. 207). Sürdürülebilir kalkınmaya mekânsal ve zamansal boyutuyla da eleştiriler getirilmektedir. Mekânsal yönüyle bugün yaşayan insanlar, devletler arasında dayanışmayı şart koşturmaktadır. Bu ekolojik bozulmanın sonuçlarını

karşılama ve gidermek konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında dayanışmanın aradaki sosyal, ekonomik, askeri farklar dolayısıyla sömüren ve sömürülen ilişkisin barındırması bakımından adil olmamakta, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerin çabalarını engelleme olarak görülmektedir. Zamansal yönüyle ise kuşaklararası -gelecek nesiller- bir dayanışmayı şart koşsa da ekolojik bozulma yükünün kuşaklar arasında nasıl paylaştırılacağı sorundur. Bir diğer eleştiri de kalkınma/gelişme kavramına, bu kavramın insan merkeziliğine, doğanın/çevrenin insan refahı için korunuyor olması anlayışına getirilmektedir (Mengi ve Algan, 2003, ss. 14-115).

Yukarıda yer alan görüşler sürdürülebilir kalkınma literatüründe dile getirilen eleştirilerdir ve ekoloji ve ilgili konuları daha ileri taşıma amacının sonucudur. Sosyal hizmet dışında tartışmalar bir tepki olarak sürdürülebilir yaşam ve sürdürülebilir yaşam hakları (Aykul, 2021) başlığına taşınmışken sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eleştirel bakış henüz yetersiz olsa da sosyal hizmet içinde de söz konusudur. Bu bağlamda var olan ekonomik yapının insanların refahını maddi koşullarla tanımlaması ve bu sebeple büyüme ile özdeşleşmesi (Hoff ve Polack, 1993) eleştirileri sürdürülebilir kalkınma görüşlerinin ve hedeflerinin daha ilerisine gidebilen ekolojik sürdürülebilirlik tartışmalarına geçilebilir. Yaşam kalitesini maddi koşullarla tanımlayan görüş, sürekli büyüme ve genişleme ihtiyacını dile getirirken refahı ancak ‘fazlalık’la sağlayacağını iddia eder. Ancak artık ekonomik büyüme ve refah arasındaki var olduğu kabul edilen ilişki sorgulanmaktadır (Närhi ve Matthies, 2016b, s. 7). “Bilimin ekolojik modeli” de insan ile doğa arasındaki ilişkinin karşılıklılığını ve ilişkiselliğini kabul eder. Bu görüş sürekli büyümeden ziyade dengeli olmaya yatkındır. Bu sebeple de farklı bilme biçimlerine açıktır (Hoff ve Polack, 1993). Sosyal hizmetin “modernist temellerinin eleştirilmesi” (Jones, 2008, s. 285) sürdürülebilir kalkınma fikrinin ortaya çıktığı modernist yapıya da bir eleştiri olarak kabul edilebilir.

Sosyal hizmet, sürdürülebilir kalkınmanın ahlaki yönden eksik kaldığı noktalara dair eleştirel tavır takınmalıdır. Ayrıca sosyal hizmet tanım ve etik ilkelerinde çevre ile ilgili antlaşmalara atıfta bulunulmaması (Peeters, 2012b) bir eksikliktir. Sürdürülebilir kalkınma bu anlamda alanda uygulama için yasal olarak bir taban olarak görülmüş ve çokça tartışılmıştır denebilir. Ancak önem arz eden bir diğer nokta “kalkınma”nın “sürdürülebilirlik” ile birleşiminden ortaya çıkan çelişkidir (Peeters, 2012a). Ayrıca

nesiller arası çevresel adaleti savunarak ekolojinin insan dışı unsurlarını öteleyen insan merkezci yapısını korumaktadır.

Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma dışında -ekolojik söylem ve eylem açısından onu aşan- ekolojiye vurgu yapan anlaşma/rapor/sözleşmeler ile etik, hedef, eylem birlikteliği sağlanabilmelidir. Bunlara ek olarak sürdürülebilir kalkınma ve söylemi, ekolojik sosyal hizmet için ekolojiyi bütün denklemlere eklemenin bir yolu olarak kullanılabilir ama aşılması gereken bir dayanak durumundadır. Sosyal hizmet ve ekoloji literatüründe tartışılan insan merkezcilik, ekolojik adalet, halk sağlığı, ekomerkezcilik gibi konular aynı zamanda dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma tartışmaları ile de ilgilidir. Yukarıda da belirtildiği gibi sürdürülebilir kalkınma da nesiller arası adaleti savunması örneğinde görüldüğü üzere insan merkezli oluşu, kalkınma ile ekolojiyi uzlaştırmaya çalışması gibi konularda eleştirilmektedir.

Sosyal hizmet bağlamında sürdürülebilir kalkınmayı konu edinen Türkçe literatür de sosyal hizmet ve sürdürülebilir kalkınma arasında hedef benzerliğinin altını çizer mahiyettedir. Sosyal hizmetin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesinde refah hizmetlerinde bir araç (Özmete ve Gök, 2015), sosyal hizmet açısından da sürdürülebilir kalkınma, sosyal hizmetin kendisini çevre -fiziki- konularına açmasına bir imkân olarak değerlendirilmektedir. Sosyal sorunlar ve ekolojik konular arasındaki bağ da -ekososyal- bir diğer ortaklık olarak işlenmektedir (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017). Özetle sürdürülebilir kalkınma gelişmeyi ve tüketimi önceleyen ancak bunu yaparken çevreye saygılı olmayı vaat ettiği bir durumu ifade etmektedir. Bununla birlikte süreç içerisinde bu konularda da başarısız olmuştur ve pratiğe bakıldığında kalkınmanın öncelendiği görülmektedir.

3.1.4.Sosyal adaletten çevresel adalet ve ekolojik adalet geçiş

Sosyal hizmet literatüründe ekolojik adalet başlığının, öncesinde adalet bağlamında sosyal adalet ve çevresel adalet tartışmalarına dayandığı söylenebilir. Sosyal adalet kavramının, çevrenin tanımlanmasının değişimiyle çevresel ve ekolojik adalet taleplerine doğru evrildiği görülmektedir. Ayrıca çevresel adaletin ilk aşamada sosyal adaletin bir bileşeni, uzantısı olarak alanla/meslekle ilişkilendirildiği de tespit edilmektedir. Ekolojik adalet ise her iki adaleti de kuşatan bir kavram olarak literatürde yer almaktadır. Bu sebeple aşağıda her bir adalet anlayışı sırasıyla işlenmektedir.

“Social Work Dictionary, sosyal adaleti ‘bir toplumun tüm üyelerinin aynı temel haklara sahip olduğu ideal bir durum’ olarak tanımlar” (Besthorn, 2012, s. 254). “Refah devletlerinin temelinde yer alan sosyal adalet anlayışı, toplumdaki her bir bireye asgari bir yaşam standardı sağlamayı amaçlamaktadır. Sosyal adalet ise temelinde toplumsal kaynak ve hizmetlerin yeniden bölüşümü üzerine kurguludur” (Çoban, 2017, s. 259). Sosyal adalet iyi toplumla özdeşleşen bir kavram olmaktan ziyade birbiriyle çatışan talepleri çözme olarak kabul edilebilir. Bireysel ilerlemenin imkânları dâhilinde ortaya çıkan toplumsal dayanışmada yaşanacak çatışmalarda adalet ilkesinin uygulanmasıdır. Temel nokta, toplumda iş birliği ile sağlanan üretimin sonucunun üretime katılanlar arasında nasıl dağıtılacağıdır (Harvey, 2009, s. 94).

Sosyal adalet özetle mevcut kaynakların toplum içinde nasıl dağıtıldığıyla ilgili bir durumdur. Ancak hizmet, fırsat veya kaynaklara erişimde toplumun her bir bireyi eşit durumda değildir. Bu durum eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır. Sosyal hizmet ise söz konusu eşitsizliğin giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanmasında vazgeçilmez role sahiptir (Çoban, 2017). Toplumdaki kaynakların ve sorumlulukların toplumun her bir üyesine eşit dağılımı olan sosyal adaletin tesisinde, miras alınan eşitsizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır ve bu durum sosyal hizmetin etik sorumlulukları çerçevesindedir (Tuncay ve Erbay, 2006) ve toplumda var olan yapısal eşitsizlikleri gidermek için sosyal adaleti sağlamaya çalışan mesleklerden biridir. Bu bağlamda birer toplumsal eşitsizliğe dönüşebilen ekolojik adaletsizliğin de sosyal hizmetin araştırma ve faaliyet alanına dahil olduğu söylenebilir (Doğan, 2015). Nitekim sosyal adaletin uzantısı gibi düşünülen çevresel adalet kavramı, sanayileşme ve kalkınma faaliyetleri sonucunda oluşan çevre ile ilgili bozulmaların sebep olduğu eşitsizlik ve adaletsizlik konuları üzerinde durmaktadır. Söz konusu kavram, ilk olarak 1970’li yıllarda Amerika ve Avrupa’daki yoksulların olumsuz barınma şartlarını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Güzel ve Buz, 2019).

Bireylerin ve çevrelerinin refahının arttırılmasına dayanan yeşil [ekolojik] sosyal hizmet, çevresel eşitsizlik ve ekososyal adalet kavramlarıyla bağlantılı sosyal sorunları yönetmede/çözmede/idare etmede yeni bir paradigma olmaktadır (Papadimitriou, 2020). Çevresel adalet ile sosyal adalet arasındaki bağlantı, fiziksel çevre ile sosyal hizmetin bu konulara katılımının yeniden ele alınışı ve yirmi birinci yüzyıl uygulamasının öne çıkan özelliği olmuştur (McKinnon ve Alston, 2016). Başka bir

ifade ile “çevresel faydalar” ile “çevresel maliyetler”in eşitsiz dağılımı çevresel adaletin konusu (Papadimitriou, 2022) hâliyle sosyal hizmetin de konusu olmaktadır.

Çevresel adalet tartışmalarının çevresel sorunların insana etkisi, özellikle dezavantajlılık bağlamında insan ile ilgili olduğu görülmektedir. Nitekim (Teixeira ve Krings, 2015) çevresel bozulmadan tüm insan toplulukları eşit olarak etkilenmemektedir. Özellikle düşük gelirli ve azınlık toplulukları, orantısız bir şekilde etkilenmektedir ve bu topluluklar, genellikle sosyal hizmetin hizmet sunduğu topluluklardır. Bu durumda çevresel adalet, sosyal adaletin bir bileşeni olmaktadır.

Aynı bakış açısıyla devam edildiğinde ekolojik bozulma arttıkça çevresel adaletsizliğin de giderek artan bir insan hakları sorununa dönüştüğü ve bu sebeple de bir sosyal adalet sorunu olduğu görülmektedir. Ekolojik adalet veya adaletsizlik ancak sosyal adalet sorunu olarak kabul edildiğinde sosyal hizmet ile (Nesmith ve Smyth, 2015) ilişkilendirilmekte ve çevre adaleti sosyal adalet içeriğine alınmaktadır (Beltrán ve diğ., 2016). Çevresel adalet kavramı; içinden çıktığı sistemin -sanayileşme, modernleşme, kalkınma gibi- sorunlarını gidermek için üretilmiştir. “Diğer adalet türlerinde de olduğu gibi çevresel adalet fikri içinde en fazla ön plana çıkan konu “hak” kavramıdır. Çevresel adalet fikri içinde (1) ekolojik fırsat eşitliği, (2) ekolojik insan hakları ve (3) ekolojik düzenleme hakları gibi farklı hak tanımlarının yer aldığı görülmektedir” (Güzel ve Buz, 2019, s. 1061).

“Çevresel adalet, tüm canlıların tadını çıkarabileceği sağlıklı ve sürdürülebilir çevrelerin korunmasıyla ilgili hem faydaların hem de yüklerin adil paylaşımına dayanır” (Dominelli, 2013, s. 431). Öncelikle çevre sağlığı ile insan refahı arasındaki ilişki, geleneksel sosyal hizmetin sosyal adalet ve ekolojik adalet arasındaki ilişkiyi (Jones, 2008) kavramasına bir dayanak oluşturmaktadır. Bir diğer dayanak ise çevrenin korunmasıyla ilgili konularda bulunan “örtük sosyal adalet” konularıdır (Hoff ve Polack, 1993, s. 208). Bunlar ekolojik bozulmadan sorumlu olanlarla yükünü çekenler arasındaki eşitsizliktir. Ekolojik konuların gelmiş olduğu yer itibarıyla sosyal politikanın mevcut “sosyal sorunu’nun ekososyal sorun’a dönüştüğü söylenmektedir (Närhi ve Matthies, 2016b, s. 4). Bu bağlamda sosyal adalet talebinin ve ihtiyacının da ekolojik adalet ihtiyacı ve talebine dönüştüğü, dönüşmesi gerektiği eklenebilir. Sosyal adalet, sosyal hizmetin teori ve uygulamasında temel bir kavram olmasına rağmen bu “kavramsal çerçevenin” değişmesi ve ekolojik bozulmanın etkilerini anlamak ve

sorunlarla mücadele edebilmek için sosyal hizmetin geleneksel sosyal adalet kavramının baştan düşünülmesi gerekmektedir (Besthorn, 2012).

Özellikle sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri, sosyal hizmeti ekolojinin karşı karşıya olduğu konularla ilgilenmeye yönlendirmektedir (Ramsay ve Boddy, 2017). Ancak insan merkezli çevresel adaletten farklı olarak ekolojik adalet (Jones, 2010) sosyal hizmetin adalet talebinin insan dışı dünyayı da kapsayacak şekilde genişletilmesidir. Bu bağlamda çevresel adaletin yaşanan ekolojik bozulmalara yeterli şekilde kapsayıcı bakamaması, insan merkezli oluşu ile çevresel adalet tartışmalarının ilerleyerek ekolojik adaletle doğru kaydığı belirtilmelidir. Aşağıda çevresel adalet ve ekolojik adaletin karşılaştırıldığı tablo yer almakta ve aradaki fark görünür olmaktadır:

Tablo 3.3. Çevresel ve ekolojik adalet

Çevresel Adalet	Ekolojik Adalet
İnsan merkezli – Odak noktası insandır.	Ekomerkezli – Odak noktası dünyanın doğal ekosistemidir.
Sosyal adalet çerçevesinde insan haklarını kullanır.	Ekolojik adalet çerçevesinde doğa haklarını kullanır.
Sosyal eşitsizlikler ve adaletsizlikler çevresel konulardan meydana gelir.	Ekolojik adaletsizlik insan ve doğası arasındaki dengesizlikten meydana gelir.
Dünyada en çok etkilenenler yoksul ve marjinalleşmiş insanlardır.	İnsan ve doğal çevre, çevresel problemlerden etkilenir.

(Kaynak: Miller ve diğ., 2011; Aktaran Purutçuoğlu ve Doğan, 2017, s. 1086)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi iki kavram arasındaki ayrıma dikkat çekilmiştir. Buna göre sosyal hizmetin sosyal adalet ve çevresel adalet teorileri, insan hakları ve ihtiyaçlarıyla ilgilidir ve hak temelli bir çerçeve sunmaktadırlar. Çevresel adaletin sosyal adaletten farklı olduğu nokta ise çevresel konulardan veya endişelerden kaynaklanan sosyal eşitsizliklere vurgu yapmasıdır. Hâliyle çevresel adalet, ekolojik bozulmadan en çok etkilenen insanlara odaklanmaktadır. Daha genişletilmiş ve kapsamı genişlemiş olan ekolojik adalet teorileri ise adaleti yahut adaletsizliği insanlar ve ekolojinin diğer unsurları arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak görmektedir. Adaletsizlik de insanla ekoloji arasındaki ilişkideki dengesizlikten, özellikle insana öncelik verilmesinden, diğer unsurların ikincilleştirilmesi, ötekileştirilmesi veya önemsizleştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Miller ve

diğerlerine (2012) göre bu iki adalet arasında belli başlı farklar vardır. Örneğin risk kavramı çevresel adalet bağlamında insan yaşamı ve onunla ilgili risklere yoğunlaşırken ekolojik adalet insanın da parçası olduğu tüm varlık alemiyle ilişkilendirmektedir. Hak vurgusu da insan merkezli olarak ele alınmaktadır. Ancak yalnızca insan türü değil başka canlı türleri de “hak öznesi” şeklinde tanımlanmalıdır (Güzel ve Buz, 2019). Sonuçta sosyal adalet konularının çevresel sorunlarla veya çevresel sorunlar olarak anılması (Närhi ve Matthies, 2016b) çevresel adaletin sosyal adaletten kopamaması sonucunu doğurmaktadır.

Sosyal hizmetin çıkış noktalarından biri toplumsal eşitsizlik bağlamında refah bölüşümüken artık “risk bölüşümü” (Beck, 2011, ss. 55-76) hakkında konuşulması zamanı gelmiştir. Bu konu da çevresel adaletin kapsamı içindedir. Söz konusu riskle 19. yüzyıldaki sanayi toplumunda olduğu gibi fazla üretim, yeniden bölüşüm ve sosyal güvenceler gibi faaliyetlerle baş edilemez. Ekolojik bağlamda riskten etkilenenler ve karşısında etkilemeyenler bulunmamakta, en olumlu ifade ile henüz etkilenmemiş olanlar bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal adalet, refahın paylaşılması iken ekolojik adaletin ise riskin paylaşılması olduğu söylenebilir. Nitekim (Güzel ve Buz, 2019) risk toplumu kavramının sosyal hizmette 1985’ten itibaren tartışıldığı görülmektedir.

Ekolojik yıkımın “kadim kökleri bulunmaktadır ve temelinde yeterli yaşam standardından mahrum bırakılanlar değil, aksine gözü doymayanlar bulunmaktadır... Yoksulların büyük bölümü tehlikeli ve güvencesiz koşullarda yaşamaktadır, insan kaynaklı çevresel felaketler ile insan kaynaklı çevresel bozulmanın etkisini en ağır şekilde hissetmektedir ve mevcut eğilimlerin böylece sürmesine izin verilmesi hâlinde açığa çıkabilecek sonuçların başlıca kurbanları da yoksullar olacaktır” (Foster ve Magdoff, 2014, s. 35). Bu durum sadece kaynakların paylaşımındaki eşitsizliğe -sosyal adalet- örnek olmamakta, ayrıca risklerin paylaşımındaki -ekolojik adalet- eşitsizliği de göstermektedir. Başka deyişle toplumdaki eşitsizliğin bir diğer yüzü de ekolojik eşitsizliktir ve “ekolojik sorunlardan uzaklaşma fırsatlarının eşitsizliğiyle ilgili”dir (Çoban, 2020, s. 152).

Ekolojik eşitsizlikler yapısaldir yani diğer birçok eşitsizlik gibi toplumun mevcut sosyoekonomik yapısından bağımsız olmayıp (Çoban, 2020) ayrıcalıklı sınıflar için ekolojik bozulmanın etkileri şimdilik ötelenebilmektedir. Ancak ayrıcalıklı olmayanlar söz konusu olumsuz sonuçlardan orantısız bir şekilde etkilenmekte ve bu

durum bir tür “çevresel ırkçılık” olarak toplumsal soruna evrilmektedir (Besthorn, 2012).

Derin ekoloji, insanlara üstünlük sağlayan anlayışı sorgulayarak sosyal adalet kavramının genişletilmesine yardım edebilir. Sosyal adalet insan odaklı olduğu için sığ adalettir ve adaletin insanlar arasındaki dağılımı esas alınır. Ancak sosyal olanla ekolojik olanın bir arada olduğu, daha bütüncül bir adalet kavramına doğru bir açılım önerilerek (Besthorn, 2012) bütün adalet anlayışlarına ve insan hakları/sorumluluklarına bütüncül bakabilmeye imkân tanıyacak (Çoban, 2020, s. 306) insan için en iyisi olanın aynı zamanda diğer varlıklar için de en iyisi olabildiği/olabileceği gösterilebilir.

Sosyal hizmet içerisinde de insan ihtiyaçlarını karşılama/sorunlarını çözme yanında ekolojik dengeyi de gözeten paradigma değişimi ile ekolojik adaletin sağlanabileceği savunulmaktadır (Coates ve Gray, 2012). Bu bağlamda ekolojik adaletle hedeflenen geleneksel sosyal hizmetin bir alt alanı veya amacı değil, sosyal hizmetin bütünsel bir dönüşümünün gerçekleştirilmesidir. Bu sayede adalet, ekolojinin bütün unsurları için de talep edilebilir olacaktır. Adaletin ekoloji odaklı olarak tekrar tanımlanması toplumsal yapıları yeniden şekillendirebilir ve mevcut ekolojik bozulma ve sonuçları engelleme imkânı bulunabilir (Besthorn, 2012, s. 255). İnsanın doğayla olan bağlantısı -ilişkisi-, kişinin dünyadaki insan dışı diğer unsurlara nasıl davranacağını da temelidir. Ekolojik adalet kuşak içinde, kuşaklar arasında ve türler arasında ortaya çıkmaktadır. Ekolojik adalet, insanla insan olmayan varlıklar arasındaki ilişkileri kapsayan (Çoban, 2020, s. 326) daha geniş bir bağlam oluşturmaktadır.

Kısaca sosyal adalet; toplumdaki kaynakların dağılımı, ekonomik birikimin toplanması ve geri adil dağıtımı gibi insan refahı ile ilgilidir, çevresel adalet de mevcut ekolojik bozulmanın etkilerinin ve riskin insanlar arasında adil dağılımı veya sorumluluk ve çözümünün adil şekilde yüklenilmesiyken ekolojik adaletin tüm bu sosyal ve çevresel hakların ve risklerin ekolojinin insan olmayan öğelerini de içerecek şekilde anlaşılması, algılanması ve dağıtılması olduğu söylenebilir. İstihdam sağlayan işlere sosyal adalet penceresinden bakıldığında insanlara istihdam oluşturan bir iş alanının çevre/doğaya verdiği zarar önem arz etmemektedir. Çevresel adalet penceresinden bakıldığında yapılan işin öncelikle çalışan kişiden başlayarak çevredeki insanlara verdiği zararlar da tartışmaya eklenmektedir. Ekolojik adalet ise söz konusu

istihdama aracı olan iş kolunun/faaliyetin insan dışında ekolojinin diğer unsurlarına verdiği zararların da göz önünde bulundurulması, hesaba katılması söz konusu olmaktadır.

Her üç adalet arasındaki anlam ve kapsam ayırdını anlamak için bir diğer örnek tarım alanından verilebilir. Sosyal adalet açısından herkese yetecek kadar gıda üretiminde çevreye zarar veren endüstriyel tarım kabul edilebilir olmaktadır. Ancak ekolojik adalet salt gıda üretimine yoğunlaşmayıp bu tür tarımın çevre/doğa üzerindeki zararlı etkilerini de göz önünde bulundurur ve bundan kaçınmak için yerel, ekolojik ve temiz gıda üretimi sistemini geliştirilmesini önerir ve/veya sağlamaya çalışır (Hudson, 2014). Örneğin yerel gıda üretimi ve tüketimi, küçük ölçekli kendine yeten ekonomiler oluşturmak akla gelen örnekler arasında yer almaktadır. Özetle ekolojik adalet sosyal hizmet için dönüştürücü bir özelliğe sahipken çevresel adalet mevcut sosyal hizmeti dönüştürme iddiası taşımadan doğayı/fiziksel çevreyi ekleme/eklemlemektir (Boetto, 2017b).

3.1.5. İnsan olmayan unsurların sosyal hizmette uygulama aracı olarak kullanılması

Bu bölümde sosyal hizmet uygulamasında ekolojinin insan dışı unsurlarının terapötik ve ekolojik uygulamalara dâhil edilmesi konu edilmektedir. Ekoloji ve sosyal hizmet literatüründe, ekolojinin insan dışı unsurları olarak doğa (hortikültürel terapi) ve hayvanlar (hayvan destekli) uygulamada terapötik öğeler olarak yer almakta; topluluk bahçeleri (Community Gardens) ise sürdürülebilirlik uygulamaları açısından ekolojik uygulamaları oluşturmaktadırlar. Bu alanda ele alınan temel konular, ekolojinin insan dışı unsurlarını uygulamaya eklemenin yollarını ve bunun teorik temellerini oluşturmaya çalışmaktadır. Söz konusu tartışmaların genel hatları bu bölümde verilmekte, uygulama örnekleri çalışmanın uygulama alanları bağlamında Ekolojik Uygulamalar başlığı altında ayrıca ve ayrıntılı şekilde verileceğinden bu bölüm genel bilgileri içermektedir.

Ekolojinin insan olmayan unsurlarının terapi amacıyla kullanılması, doğanın “iyileştirici” etkisinin uygulamaya dahil edilmesi doğanın araçsallaştırılması olarak (Boetto, 2017a) görülebileceği gibi ekolojik sosyal hizmetin yerleşmesinde bir ara basamak veya ekolojik uygulama kapsamında alt uygulamalar olarak da görülebilir.

İnsan dışı unsurlar olarak flora ve faunayı da içeren uygulamalar ekolojik sosyal hizmet kapsamında yer almaktadır. İlgili başlıkta Türkçe literatürde hayvan destekli uygulama, veteriner sosyal hizmet, ekospikoloji ve hortikültürel terapi (Yeşilkayalı ve Ofloğlu, 2018; Barut ve Kara, 2020; Yanardağ, 2020; Er ve diğ., 2020) konulu çalışmalar bulunmaktadır.

“Flora, doğal çevrenin bitki topluluğunu, fauna ise hayvan topluluğunu nitelendirmektedir” (Dinçer, 2021, s.12) ve “sosyal çalışma alanında fiziki çevrenin bir gündem hâline gelmesi, flora ve faunaya dair mesleki uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, çevre odaklı sosyal çalışma uygulamalarına benzer bir şekilde hayvan ve insan arasındaki bağ temelli sosyal çalışma uygulamaları da gelişmeye başlamıştır” (Yanardağ, 2020, s. 758). Benzer sebep ve şekille doğal/fiziki çevrenin de araç olarak kullanıldığı terapi teknikleri sosyal hizmet uygulamasına dahil olmuştur. Hortikültürel (bahçecilik) terapi şeklinde adlandırılan tedavi şekli, sözü geçen uygulamalara örnek teşkil etmektedir (Barut ve Kara, 2020). “Odağında doğa ve yeşil alan bulunan bir yaklaşım olan hortikültürel terapi kişilerin fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel, psikolojik yönden gelişimini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır” (Koçak, 2022, s. 636). Mevcut literatür de doğayı farklı hizmet alan topluluklarıyla kullanmak, kent içinde ekolojik uygulamalar gerçekleştirmek, hayvan destekli uygulama örneklerini (Närhi ve Matthies, 2016b) ve faydalarını içeren tartışmaları barındırmaktadır.

Dünya nüfusunun çoğunun kentlerde yaşaması, dezavantajlı bireylerin kötü koşullu kent ortamlarında yaşamaları ve doğal alanlara ulaşımalarının kısıtlı olması sebebiyle bu uygulamalar hem ekolojik yarara hem de bu dezavantajlı bireylerin iyilik hâllerine katkı yapmaktadır (Guenther, 2021). İnsanların doğal dünya ile temasa geçmeleri gerek fiziksel gerek psikolojik ve sosyal iyilik hâline katkı sunmaktadır. Doğanın bu terapötik özelliği birçok disipline kabul edilmiş ve buna dair bilgi, araştırma ve uygulama mevcuttur. Söz konusu etkileşim ise doğayı izlemek, yakınlaşmak ve doğrudan iştirak etmek yoluyla gerçekleştirilebilir (Heinsch, 2012).

İnsan faaliyetlerinin doğa üzerinde etki ettiği kabul edilen bir durumdur. Buna karşılık ekolojik unsurların, doğa/çevrenin de insan davranışı ve yapıp etmeleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ekolojiyi sosyal hizmete eklemleyen sebeplerden biri de çevrenin ve/veya doğanın da insanı etkilediğidir. Bu bağlamda ekoloji (Doğan, 2015, s. 3)

“fiziksel, duygusal ve sosyal” olarak insan üzerinde etkili olduğundan insanın insan dışı ekolojik unsurlarla irtibatının insan sağlığına ve toplumsallığına etki etmesi söz konusu olmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet literatüründe ağırlık, afet müdahaleleri olunca doğanın şifa veren yönünden ziyade zarar veren yönleri vurgulanmış olmaktadır (Heinsch, 2012). Bu durum doğanın kendisini korkutan bir öğeye dönüştürmektedir. Ancak şifa özelliğinin vurgulanması bağ kurulmasına olanak sağlayacak potansiyele sahiptir.

Ekopsikolojiye dayanan uygulamalar da doğanın şifa özelliğini ortaya çıkarmak bakımından elverişlidir. “Ekopsikoloji insanların bir parçası oldukları doğal çevreleri ile kurduğu bağlantıyı keşfetmelerine ve bu bağlantıyı insan-çevre odaklı karşılıklı işlevselliğe dönüştürmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır” (Er ve diğ., 2020, s. 73). Çevrenin insan üzerindeki hem fiziksel hem bilişsel hem de psikolojik/duygusal olumlu etkileri göz önünde bulundurularak tasarlanan bu uygulamalar ekoterapiler olarak yeşil egzersiz, hortikültürel terapi, yeşil spor salonları, doğa destekli terapiden oluşmaktadır. Ekolojik sosyal hizmette terapi edici yönüyle doğaya yer açan uygulamalardır (Er ve diğ., 2020).

Birçok popülasyona uygulanabilecek doğa terapisi gibi doğa temelli [tedavi] yaklaşımlar, birey odaklı müdahale gerçekleştirmenin yanında doğal çevreyle irtibata geçmeye, temas kurmaya aracı olabilmekte (Miller ve diğ., 2012), doğanın tedavi için kullanımı dışında bu tür terapiler, bağ kurucu potansiyele de sahiptirler. Bu potansiyel, doğanın yeniden “keşfi” için kullanılabilir. İnsanın (Jones, 2010) doğadaki yerini, yaşamsal ağıdaki diğer unsurlarla olan bağlantı ve ilişkisini kaybettiği için ekolojik duyarlılığın azaldığı eklenebilir. Zira ilişkinin azalması veya kesilmesi, yapıların o şey üzerindeki etkisini görmemeyi sonuç olarak da önemsememeyi doğurmaktadır. Bu sebeple “doğanın terapide kullanımı artacaktır, deneyimsel terapiler ana akım hâline gelecek” ve bu şekilde ekolojik olarak bir bütünün parçası olma duygusu gelişecektir. Zira bu süreç bir tür “entelektüelleştirmeden ziyade bir duyum süreci” dir (Park, 1996, s. 322).

Her ne kadar hayvan destekli uygulamaların nedeni hayvanların insan refahının sağlanmasında olumlu etkisi olsa da (Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018) hayvanlarla sürdürülen terapi uygulamalarında terapi hayvanının refahının gözetilmesi için verilen söz konusu tavsiyeler, fauna adına sosyal hizmet içinde ekolojik denilebilecek

açılımlardır. Örneğin hayvan refahını korumak için şefkat ve sorumluluk duygusunun geliştirilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir (Gray ve Coates, 2012). Ayrıca terapiyi uygulayacakların hayvanların ihtiyaçlarını anlamalarını sağlayacak eğitimi almış olmaları, hayvanın terapiye hazır olması ve uygulama sürecinin planlamasında hayvanın ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması hayvan refahı kapsamındadır (Compitus, 2019). Ayrıca evcil hayvanlarını kaybedenlere yönelik yas hizmeti de sadece insan kayıplarını içermeyip hayvanları da eklemiş olması dolayısıyla fauna adına bir açılım olarak değerlendirilebilir.

“Doğayla aracısız bir ilişki” doğanın kavranmasına imkân sunarak insanın doğa aracılığıyla tedavi olması gibi doğanın da neye ihtiyacı var düşüncesine vesile olabilir (Çoban, 2020, s. 16). Bu şekilde bir çift yönlülükten, karşılıklılık imkânı doğabilir, aksi bir durum ise insan faydasının ötesine geçemez bir durumdur. Bu şekilde çevreyi yalnızca bir ortam olarak değil, süreçte bir ortak olarak ele almak araçsallıktan çıkarmada bir imkân olarak değerlendirildiğinde insan için de insan dışı diğer unsurlar için de çift yönlü bir faydadan söz etmek mümkün olabilmektedir.

Sosyal hizmet literatüründe biyosferin, doğanın insan yaşamını desteklemede hayati bir rol oynadığını ifade eden çalışmalar bulunmaktadır. Bağlantılı ana temalar doğal çevrenin refahı arttırdığı, insana güven, tatmin ve içgörü kazandırdığıdır. Ancak insan merkezli yaklaşımların ötesine geçilebilmelidir. Bu bağlamda ekomerkezli bir anlatı geliştirmek için radikal ve baskı karşıtı uygulamaların, insan merkezcilik, türcülük ve çevresel ırkçılığı ortaya çıkararak (Ramsay ve Boddy, 2017) ve sorgulayarak flora ve faunanın da refahını gözetilmesine yardımcı olabileceği söylenebilir.

Ekolojinin insan olmayan unsurlarını içeren uygulamaların daha “ekolojik” duruma gelmesi ve tartışmaların -ekoloji lehine- bir adım daha ileri taşınabilmesi için eleştirel tutumun bu uygulama ve ele alınan konulara eşlik etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda [ekoloji] çevre/doğa sosyal hizmet literatüründe insan dışı unsurların insana faydası üzerinden terapötik yönüyle ele alınmaktadır. Bu da sosyal hizmetin söz konusu insan dışı unsurların insan yararı bağlamı olmadan nasıl bir sorumlulukla veya dayanakla ele alınacağı sorusunu doğurmaktadır (Gray ve Coates, 2012). Doğanın terapötik bir unsur olarak kabul görmesi aslında meseleyi yine (Doğan, 2015) insanın iyiliği ile çevre sağlığı arasındaki ilişkiye sıkıştırmaktadır. Bu bağlamda tartışmaları bir adım öteye taşıyarak flora ve faunanın refahından bahsedebilmek adına sosyal hizmet

literatürünün, insan dışı ekolojiyi konumlandırma şeklinin araçsallık ve işlevsellik bağlamında gerçekleştiği eleştirisi getirilebilir.

Bir nesnenin araçsal değeri söz konusu olunca değer, o nesnenin kendisinde değil, kullanım biçimindedir. Bu sebeple araçsal değerini yitiren nesne gözden çıkarılır veya göz ardı edilebilir olur. Gerçekte her türlü yararcı ve ekonomik öneri, doğanın araçsal değerine dayanmaktadır. Salt çevrenin araçsal değerine dayandırılmış olan bir çevre etiği istikrarlı olamaz. Bu değer, doğanın kendinde olan, bulunan bir değer değildir - insan tarafından- verilen bir değerdir (Jardin, 2006, s. 262).

Ancak kendine içkin bir değere sahip olan her bir öge, ekosistemdeki diğer öğelerden etkilendiği gibi onları etkiler (Jardins, 2006). Sonuç olarak çevrenin insan refahı için önemli olması veya bu sebepten değerli görülmesi, onu çalışma ve araştırma nesnesi yapabilmektedir. Hortikültürel tedavinin fiziksel, psikolojik/ruhsal, sosyal ve entelektüel kazanımlarının (başarma hissi, yaratıcılığın güçlenmesi, stresin azalması, öz güven ve farkındalığın artması vs.) (Barut ve Kara, 2020, s. 227) insanlar için kazanımlar olduğu görülmektedir. Burada doğa için bir kazanım söz konusu olması için “yan kazanım olarak” insanın içinde bulunduğu doğaya yabancılaşma durumunun aşılması, doğa ile uyumlu/olumlu ilişkilerin ve doğa ve/veya ekolojinin diğer unsurları ile empatinin gelişmesi ile amacına ulaşacaktır. Zira ekolojik sosyal hizmetin nihai amacı insanla doğa arasındaki bağı merkeze alarak bütün ekolojiyi ve sistemleri içine alan bir yaklaşım edinilmesidir (Barut ve Kara, 2020, s. 227).

Hayvan destekli uygulamada sosyal çalışmacıların üstleneceği rollerden biri de savunuculuktur (Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018) ve bu savunuculuğun hayvan haklarının da savunuculuğunu içermesi yine ekolojik sosyal hizmet için olumlu bir özellik teşkil etmektedir. Topluluk bahçeleri uygulaması da sürdürülebilirliği destekleyen, kapitalizme karşı iş birliği ile koruma sağlayan, sosyal ilişkileri ve güveni temin eden özellikleri dışında, yerel düzeyde topluluk çalışması olarak temiz, güvenilir gıda üretimine katkı sunan ekolojik uygulamalardandır. Kurulmasında ve sürdürülmesinde sosyal çalışmacıların yer alabileceği (Bailey, Hendrick ve Palmer, 2017) ekolojik uygulama alanlarıdır. Ekolojinin insan dışı unsurlarını uygulamaya ekleme/dahil etmeye dönük bütün bu tartışmalar, ekolojik yönde teorik ve kavramsal dönüşüme katkı sunmakta ve bu tartışmalardan destek almaktadır.

3.1.6.Ekomerkezcilik veya sosyal hizmet uygulamasının insan olmayan unsurları içermesi

Doğaya hak ettiği önem ve özeni göstermeyi vurgulayan başlıklar ayrı ayrı olarak ekolojinin hizmet sunulan bir öge olabilmesine katkı sunmaktadırlar. Derin ekoloji, ekofeminizm, ekoruhsal/manevi sosyal hizmet, hayvan çalışmaları ve türçülük konularında oluşan literatür, sosyal hizmetin modernist köklerine eleştiriler getirmektedir. Söz konusu eleştiriler, sosyal hizmetin bu ekomerkezli açılımını sağlayan, başka deyişle sosyal hizmette hizmet sunulan bir öge olarak ekolojiye yer açan önemli katkılardır. İnsan olmayan unsurları dahil etmeye çalışan her bir tartışma başlığı, sosyal hizmette “bütünsel bir esenlik anlayışını” oturtmada (Boetto, 2017a, s. 296), ekolojiye bütünsel olarak yer açmada, bütün varlıkların iyilik hâlini hedeflemede birer adımdır. Buralardan doğan bakış açıları, sosyal hizmetin ekolojik bozulma hakkında yeni şekillerde düşünmesini sağlamaktadır (Klemmer ve McNamara, 2019).

Mevcut yaklaşımlardan bazıları doğanın kendinden gelen değerine bazıları ise araçsal değerine yoğunlaşsa da ekolojik sosyal hizmet alanında evrimsel bir süreçten beklenecek şekilde ekomerkezciliğe doğru gidilmektedir (Ramsay ve Boddy, 2017). Ayrıca sosyal hizmette ekolojiye dair bir değişim için eşitsizlikleri doğuran paradigmalardan eleştirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerekir. Yeşil [ekolojik] sosyal hizmet literatürü, ekolojinin araçsallaştırıldığı görüşlerden ekomerkezciliğe ve farkındalığına kayması için insan merkezilik ve türçülük gibi anlatılar ortaya çıkarılmalı, teori, uygulama ve değerlerde bir değişim olmalı (Papadimitriou, 2020) ve bütün tartışmalar bunun bir yansıması olarak görülmelidir. Sosyal hizmetin ekolojik bozulma ve sonuçlarına dair tepkisi insan merkeziliğin gerektirdiği şekilde afetlerin ve risklerin azaltılması, fiziki çevre bağlamında “yerinden edilmiş nüfuslar” ve çevresel/ekolojik değişime uyum gibi konulara odaklanmak şeklindeyken daha geniş bir perspektif de mümkündür (Klemmer ve McNamara, 2019). Bu başlık altında yer alan konular söz konusu perspektifi mümkün kılma çabaları olarak değerlendirilebilir.

İnsanlık tarihi boyunca ekoloji merkezli bir felsefeden insan merkezli bir düşünceye doğru bir değişim olmuştur. Ekomerkezcilikten insan-merkezciliğe geçiş, insanoğlunun doğa üzerindeki egemenliğini meşrulaştırmasını kolaylaştırmakta, insanlığın doğal çevreden kopuk ve doğal çevreden üstün olduğu düşüncesini desteklemektedir. Bu durumun sosyal hizmetteki yansıması olarak da sosyal hizmet;

ekolojinin insan olmayan unsurlarını, görece insandan daha değersiz kabul edilenleri savunma, uygulamasına alma olanağını elinden kaçırmaktadır (Klemmer ve McNamara, 2019). Çünkü insan merkezilikte doğa, tüm canlı ve cansız ögeleriyle insanın amacına hizmet eden bir kaynak olarak görülmektedir (Keleş, 2013). Doğanın bu işlevselleştirilmesi ve araçsallaştırılması, etik manada ancak insanı dışlamayan ekomerkezçiliğin bir öncülü, bir önceki aşaması olarak değerlendirilebilir.

İnsan merkezci düşünce doğayı tehdit edici bir varlık olarak gördüğünden doğa zapt edilmeli, insan amaçları doğrultusunda yönlendirilmelidir. Aydınlanmacıların, doğa bilimlerinin dünya görüşünü yansıtan bu görüşe göre insan için faydalı olduğundan insan dışı unsurlara daha itinalı davranılmalıdır (Vincent, 2006). Doğa bir kaynak havuzu veya çöp tenekesinden fazlası olmasına rağmen yaşanan değil ziyaret edilen bir alan olmuştur (Patel ve Moore, 2019). Diğer taraftan mücadele edilmesi gereken düşmanlaştırılan doğa ise bilinmezliği dolayısıyla hem tehlikeli hem de lanetli ve ahlak dışı olarak da kabul edilmiştir (Çoban, 2020, s. 19). Doğa; insan dışında, insan elinden çıkmayan, insan müdahalesine uğramamış alan olarak nitelendirilir. Ama bu nitelemenin insansız doğaya, insan karşıtlığına götürülmesi ontoloji, epistemoloji ve yöntembilimsel olarak hatalıdır. Bu kültürel olarak insanla/toplumla doğayı karşıt gören bir düşünceden kaynaklanmaktadır. Ancak “insan, öbür canlılar gibi ancak doğada ve onun sayesinde yaşamını sürdüren doğal bir varlıktır” (Çoban, 2020, s. 21).

Bu sebeple insan merkezçiliğe getirilen eleştiriler hiçbir şekilde insan hayatının önemsizleştirilmesi veya insan hayatıyla ilgili kaygıların göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir (Jones, 2008, s. 287). Çevre merkezli yaklaşımın insan merkezçiliğe göre daha üstün, inandırıcı algılanmasıyla insanın doğa dışında ve karşısında konumlandırılmasına yol açmakta ve böylece insan eylemlerine karşı bir güvensizlik doğurmaktadır. Ancak doğa ve insanı karşı karşıya konumlandırmak yerine toplum ile doğa arasındaki çok yönlü ve karmaşık etkileşimi anlamak gerekmektedir (Keleş, 2013).

Sosyal hizmetin ana paradigması insan odaklıdır ve (Miller ve diğ., 2012; Nârhi ve Matthies, 2016b) bu yüzden doğanın ve/veya insan dışı unsurların haklarını insan faydası/zararı bağlamından ayrı ele almak güç görünmektedir. Ancak tüm gezegenin iyilik hâli için ekolojiyi bir hizmet sahası olarak teoriye ve pratiğe eklemek öncelikle (Gray ve Coates, 2012) sosyal hizmetin insan dışı doğaya karşı sorumluluğunun -onu

araçsallaştırmadan- olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Ekolojik sosyal hizmet, insanları kaygılarının merkezine yerleştirmede için bir düşünce değişikliği gerektirmektedir. Ekolojik sosyal hizmet insandan ziyade, insan ve doğa arasındaki karşılıklı ilişkiyi merkezine koymaktadır (Bay, 2015). Bu yöndeki çalışmalar, gerekli düşünce değişikliği için sosyal hizmetin geleneksel teorik temellerini derinlemesine inceleme fırsatı sağlayarak ilgili teorik tartışmaya katkı sunmaktadırlar.

3.1.7.Ekomerkezciliğe katkı sunan başlıca konular

Çalışmanın bu kısmında, sosyal hizmetin insan odaklılığını eleştirmeyi, alanda ekolojinin insan olmayan unsurlarına yer açmayı sağlayan başlıca konular başlıklar şeklinde açıklanmaktadır. Başka bir ifade ile sosyal hizmette ekolojik perspektiflerin (Pulla, 2014), açılımların, bakış açılarının oluşmasını sağlayan konular yer almaktadır.

3.1.7.1.Derin ekoloji

Sosyal hizmette ekomerkezciliğe yer açmaya çalışan tartışmalardan birini derin ekoloji konusu oluşturmaktadır. Norveçli filozof Arne Naess'in (1973) kavramsallaştırdığı derin ekoloji, mevcut insan doğa ilişkisindeki insana üstün bir yer veren karşıtlık/ikilik söylemini, bunları destekleyen toplumsal kabulleri sorgulayıp reddederken doğaya saygı ilkesini savunmaktadır. Bu bağlamda çevreye/doğaya/ekolojiye dönük insan eylemlerini ve anlayışlarını sığ ve derin olarak ayırır. Sığ ekoloji, çevre konularına insan yararını merkez alarak bakar ve doğayı insan refahı için araçsallaştırır. Derin ekoloji ise insan doğa ilişkisinde eşitliği, doğanın kendi varoluşu gereği özsel değerini kabul edip ekolojik adalet bağlamında bütün varoluşları destekler. Ana akım sosyal hizmetin kültürel çeşitlilikle ilgili görüşü, her kültürün değeri olduğunu kabul etmekten yanayken derin ekoloji bu görüşü bütün yaşam formlarını içerecek şekilde genişletmektedir. Aynı duruşu sosyal hizmette yer alan bir diğer kavram olan empati için de sergilemekte ve sadece insana değil, diğer bütün varlıklara karşı bir empati içinde olmayı vurgulamaktadır. Böyle bir empatinin ekolojik anlayışa, teoriye, uygulamaya kaynaklık edecek diğer varlıklara karşı şefkat, yakınlık ve paylaşma duygularının yolunu açacağı savunulabilir (Besthorn ve Canda, 2002).

Derin ekolojinin sosyal hizmet içinde doğa insan ilişkisi ile ilgili olarak doğanın araçsal değerinin ötesinde kendi başına bir varlık olarak değerinin kabul edilmesinde/tartışılmasında katkıları olmuştur. Sosyal hizmetin mevcut insan merkezli

yapısını tartışan yazarlar derin ekolojiye bu konuda bir imkân olarak bakmış, doğanın hizmet etmede bir aracı olmasının dışında kendisine hizmet sunulan, refahından bahsedilen bir olgu olmuştur. Ancak derin ekolojik sosyal hizmet, ekolojik bozulma ile yapısal eşitsizlikler arasındaki ilişkinin görülmesinde ve gösterilmesinde yetersiz kalabilir. Zira ekolojik bozulmayı ele almak için politik savunuculuk gerektiğinde yapısal analizlere ve buna uygun uygulamaya ihtiyaç olmaktadır (Mulvale, 2017). İfade edildiği şekliyle idealist yaklaşım olarak kabul edilip toplumsal yapıları sorgulamadığı iddia edilse de derin ekolojinin sosyal hizmet içinde yer alan insan merkeziliği sorgulamada bir olanak olduğu göz ardı edilemez. En azından bu tartışmayı başlatarak sosyal hizmette -insanı dışlamayan- ekolojiyi merkeze almayı sağlayabilir. Bu bağlamda derin ekolojiden gelen eleştirel görüşler, geleneksel sosyal hizmetin eleştirilmesinde etkili olmaktadır (Besthorn, 2012).

Sosyal hizmette uygulamanın merkezinde insan bulunduğundan insanların daha iyi yaşamasına yardımcı olmaya çalışılarak sığ ekoloji kapsamında kalınmaktadır. Ancak sosyal hizmet uygulama yöntemlerinin, uygulama hedeflerinin, stratejilerinin ve tekniklerinin tüm insanlar ve insan olmayanlar için karşılıklı yarar sağlayan bir (kazan/kazan) çözüm bulma ilkesini takip etmesi gerekir. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamasının birçok çelişkisi, sığ “sosyal aktivizme” yol açmaktadır. Oysa derin ekolojinin en temel özelliği ve farkı, insan doğa ilişkisindeki bağlantısallığın farkında olunmasıdır. Bu durum hem uygulamayı hem de hedefleri biçimlendirmektedir (Besthorn ve Canda, 2002). Sığ ekoloji yaklaşımında kalmak insan merkeziliği ve faydası ekseninden çıkılmamasına sebep olup hedefi halk sağlığının sağlanmasından öteye geçirememektedir. Derin ekoloji anlayışını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo 3.4. Derin ekoloji anlayışı

Aksiyoloji (Değerleri)	Ontolojisi (Varlık anlayışı)	Epistemoloji (Bilgisi)	Sosyal eylem metodu (Uygulaması)
Doğa ile uyum ve saygı	Tüm varlıkların karşılıklı bağımlılığı	Derin sorgulama	Çevresel sürdürülebilirlik
Tüm varlıkların doğasında var olan değer	Eko-merkezcilik	Derin empati	Eko adalet
İnsan sorumluluğu	Ekolojik benlik	Bütünsel sorgulama	İnsan/doğa için kazan/kazan çözümleri

(Kaynak: Besthorn ve Canda, 2002, s. 85)

Bazı çevreci yaklaşımlar doğayı yüceltirken insansız bir doğa fikrine varmakta ve insanın doğadaki varlığının uygunsuz bulunmasına sebep olmaktadır. İnsan eli değmemiş bir doğa dışında ekoloji için herhangi bir düşünce üretmediklerinden sonucu “ekolojik eylemsizlik” olmaktadır. Tam tersi doğasız insan önerisi de toplumun varlık alanı olan toplumca inşa edilen alan dışındaki doğanın varlığını kabul etmez. Bütün bu karşıtlıklar ikici dünya görüşünden kaynaklanır ve sanki aralarında geçişkenlik, temas veya etkileşim yokmuş gibi davranılır. Ancak doğa bir arka plan veya dekor değildir ve daha ötesi olarak insan ve insan dışındaki varlıkların varlık alanıdır. Araçsal değer atfedilen bir varlık ise sunduğu faydayla özdeşleştiğinde faydalılığı bittiğinde zarar görmesi olağanlaşmaktadır. Ekolojinin insan dışı unsurlarının faydalıdan faydasıza sıralandığı bir hiyerarşide unsurlar arası ilişki sadece yarar ilkesine indirgenir. Ancak diğer unsurlarla bağ kurulursa faydacı bakış yerine itina gösteren bir bakış oluşur. Böylece diğer varlıklar için iyi olan insan için de iyi olur (Çoban, 2020, ss. 294-306). Tersinden insanın doğaya verdiği zararın kendisine de zarar verdiğinin anlaşılması (Gray ve Coates, 2012) bu iddiaya katkı sunabilir. Bu bağlamda sosyal hizmet içinde derin ekoloji hem kişinin (kişilerarası olarak) hem de çevrenin (toplamsal ekoloji olarak) gözden geçirilmesini sağlar. Bu anlamda esas iki bileşen olan kişi ve çevrede, kişinin çevre olmadan var olamayacağı (Besthorn ve Canda, 2002) da akılda tutulmalıdır.

Derin ekolojinin vurgusu insan merkezliliğin benliği kavramsallaştırmada oluşturduğu sorundur. Derin ekolojinin önerisi olan ekolojik benlik hem insan olan hem de insan olmayanlarla bağlantılıdır. Ekolojik benliğin gerçekleşmesi ancak insanın bağlı, bağımlı ve parçası olduğu diğer unsurların gerçekleşmesiyle mümkün olduğundan diğerleri için yapılan ve onları güçlendiren her şey aynı zamanda kişiyi de güçlendirir (Besthorn, 1997). Bu şekilde insan için iyi olan dünya için de iyi olabilir.

“Modernizmin paradigmaları, sosyal hizmetin kişi-çevre perspektifinin hem gelişimini hem de yörüngesini tanımlamıştır. Modernizmin mantığının ve kültürünün bir eleştirisi olmadan, sosyal hizmetin kişi ve çevre yapılarını nasıl yapılandırdığına karar vermek zor olmaktadır” (Besthorn, 1997, s. 12). Modernizm insanın doğa üzerindeki egemenliğini haklılaştırmakta ve tüketimciliği, bireyciliği, insan merkezliliği ve doğaya rağmen büyümeyi içermektedir (Kominetsky, 2018). Modernizm doğayı nesneleştirerek araçsallaşmasına sebep olduğundan insan-doğa ilişkisine bakışı da

etkilemektedir. Sosyal hizmetin modernist yapısının yeniden gözden geçirilmesi doğanın terapi aracı olma durumundan çıkmasını, insanı da içeren bir ekolojik anlayışla bağlantı kurmayı sağlayabilir (Coates ve Gray, 2012). Bu sayede insanın doğadan ayrı değil, bir bütünlük içinde olduğu kabul edildiğinde karar alma süreçlerinde doğanın [menfaatinin/iyilik hâlinin] yer alması mümkün olabilecektir (Närhi ve Matthies, 2016b). Bu sebeple derin ekoloji “aşırı derecede manevi olmakla suçlansa da aslında günlük hayatta iyi bir temele oturtulmuş, tahakküm ve sömürü kalıplarına meydan okuyan bir ‘ekozofi’ sağlıyor” (Ungar, 2003, s. 14). Aynı zamanda ekozofinin sacayağını oluşturan sosyal-zihinsel-çevresel olmak üzere ekolojinin her bir bileşeninin bağlantısalılığına vurgu yapmaktadır. Ayrıca tahakküme dayanan ilişkilere eleştirel bakmaya da imkân vermektedir (Guattari, 1990).

3.1.7.2.Ekofeminizm

İnsan merkezli ve modernist geleneksel sosyal hizmetin ekomerkezli bir perspektif edinebilmesinde ekofeminizm tartışmalarının da zikredilmesi gerekmektedir. Feminist teorisyenler “modernitenin otoriter tavrına, ötekiliği dışlamasına, erkek olmayanları marjinalleştirmesine ve akılcılığa çok güvenmesine yönelik eleştiriler” getirmişlerdir (Besthorn ve McMillen, 2002, s. 224). İlk 1700’lü yıllarda İngiltere’de ortaya çıkan ve gelişim gösteren feminizm, kendi içinde üç dalgaya ayrılarak tarihlendirilmiştir. Feminizmin geçirdiği dönüşümlerinin karakteristik özelliklerine göre yapılan bu sınıflandırmada birinci dalga siyasal özgürlükler ve eğitim hakkı etrafında şekillenmiştir. İkinci dalga ise doğurma, doğurganlık, cinsiyet rolleri konuları etrafında yapılan tartışmalarla şekillenmiştir. Üçüncü dalga ise kimliklere, farklılıklara verdiği önemle belirginleşmektedir. Ekofeminizmin kökleri 1960’ların ve 1970’lerde başlayan toplumsal hareketlerle bağlantılıdır ve 1980’lerde belirgin olarak şekil almıştır. Doğa üzerindeki tahakkümle toplumsal yapı ve kadın üzerindeki tahakkümün aynılığı vurgulanır. İnsan ve doğa arasındaki karşılıklı bağımlılığı görüp çeşitliliğe - farklı var oluş ve bilme türlerine- önem verirler (Gray ve Coates, 2012).

Bu önem ve kabul göz önüne alındığında sosyal hizmetin ekolojik bozulmayı anlaması ve sonuçlarına uygun teori ve uygulamasını içeren bir yapı ortaya koyması için insan ve insan olmayan varlıklar arasındaki ilişkiyi tanımlamasında da paradigmatal bir değişim gerekmektedir. Feminist eleştirinin sosyal hizmetin ekolojik dönüşümü için ihtiyaç duyulan kavramları, dili, söylemi sağlayabileceği söylenebilir (Hoff ve Polack,

1993). Ekofeminizm uyguladığı eleştirel yöntemle sosyal olarak anlaşılan ekolojik teoriyi derin ve manevi olacak şekilde genişletmiştir. Ekofeminist düşünce, moderniteyi eleştiren tarihsel ve sosyopolitik hareketlerden doğduğu için kabul edilmiş otorite ve bilgi kavramları (yerel bilgi kaynaklarından etkilendikleri için) etrafında şekillenen egemen sosyal söylemleri sorgulamaya açmışlardır (Klemmer ve McNamara, 2019).

Ekofeminist anlayış, insan merkezciğe onun toplum, doğa ve insanlara uyguladığı baskıyı eleştirerek karşı çıkmıştır. İnsan merkezciğin insan değerinin lehine algılanan bir “varoluş hiyerarşisi” oluşturduğu ve bu yolla baskıcı yapıları meydana getirdiği ve devam ettirdiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda baskıcı yapıları eleştirmek, insan merkezli olmayan yapıda bir doğa-insan ilişkisi oluşturmada aşamadır. Bahsedilen yeni bir ontolojiyi savunan ekofeminist düşünce, sadece çevre/doğa anlayışını değil bu anlayıştan bağımsız olmayan “sosyal, politik ve ekonomik yapıda da köklü değişiklikler” için imkân sunmaktadır. Ekofeminizmin önerdiği şekilde “genişletilmiş bir ekolojik çerçeve/model” benimsemek, ekolojik bozulma ve sonuçlarını kopuk ve ayırık değil bütünlük içinde görmeyi de sağlamaktadır (Besthorn ve McMillen, 2002). Özetle “derin ekoloji ve ekofeminizm, ayrılmış benliği ekolojik benlikle değiştiren genişletilmiş bir benlik görüşü önerir”ler (Besthorn, 1997, s. 331).

3.1.7.3. Türcülük

Türcülük tartışmaları da ekomerkezciğe dolaylı da olsa katkı sunan bir diğer konu başlığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda insan merkezci (Güzel ve Buz, 2019) insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini esas olarak alan sosyal hizmetin bu ilkeleri ekolojik eksende “hayvan hakları veya canlı hakları”na, çokkültürcü yapısını da “çok-türcü” bir yapıya dönüştürmesi gerekmektedir. Sosyal hizmetin insan ve sorunları odaklı olması, ekolojik bir açılım için kendi içinde türcülük tartışmalarının ve sorgulamalarının da yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu ihtiyaç insan dışı unsurlara ve onların sorunlarını teori ve uygulamaya ekleme iddiasındaki ekolojik sosyal hizmet için ontolojik de bir ihtiyaçtır. Ancak sosyal hizmet literatüründe türcülük açık bir şekilde yer almamaktadır (Wolf, 2000).

Hayvan refahı, terapötik sürece dahil edilen hayvanlar kapsamında değerlendirilip bu doğrultuda uygulama tavsiyeleri (Compitus, 2019) içerse de hayvan hakları ahlaki bir konudur ve zekâ sahibi olmamakla acı hissetmemekle nitelendirilmeleri

sömürülmeleri hakkını insana vermemektedir. Sosyal hizmet NASW Etik Kuralları, insan dışında herhangi bir türe atıfta bulunmasa da “sosyal hizmet mesleği için sosyal refah kaygıları listesine türçülükle mücadele eklenebilir ve ekolojik temelli uygulama modelleri, türçülük ve hayvan hakları konularını içerebilir” (Wolf, 2000, s. 91). Türçülük, kişinin içinde yer aldığı türün çıkarları lehine tutum sergilemesi, diğer türlerin ise çıkarları aleyhine önyargılı olması şeklinde tanımlanabilir. Bu durum, içirme ve dışlamayı doğurmaktadır ve insan merkezli bir ahlakla insan dışı unsurları - hayvanlar gibi- eşitlik ilkesinin dışında bırakmaktadır (Aktok, 2021). Bu şekilde türçülük, bir ayrımcılık biçimi olmaktadır (Hanrahan, 2011).

Ekolojik sosyal hizmet ekosistemdeki bütün yaşam formlarının bağıllığı/bağımlılığını ve karşılıklılığını kabul etmektedir. Bu ön kabul ekolojik sosyal hizmeti türçülüğe karşı konumlandırmaktadır. Bu sebeple ekolojik sosyal hizmet türçülüğten kaynaklanan ayrımcılığa karşı farkındalığı da gerektirmektedir. Türçülük kaynaklı ayrımcılığa maruz bırakılan başka deyişle marjinalleştirilen [dolayısıyla dezavantajlı konuma düşen] her türden canlının sosyal hizmet içinde yeri bulunmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet bağlamında türçülüğe karşı bir diğer dayanak da canlı yahut cansız bütün varlıkların iyilik hâllerinin sağlanmaları ve güçlendirilmelerine yapılan vurgudur. Bu sebeple sosyal hizmet türden kaynaklanan ayrımcı, hiyerarşik ve dezavantajlılık doğuran bu durumu tartışmaya açabilmelidir. Türçülüğten ayrı olmayan insan merkezli bakış, ekolojinin insan dışı unsurlarına yapılan muameleleri etkilediğinden sorgulanabilmelidir. Ekolojik adalet, baskı karşıtı uygulama gibi argümanlar sosyal hizmetin kendi içinde ihtiyaç duyulan eleştirel bakışı sunabilirler (Kara, 2020). Bu bağlamda dünyanın sınırlı fiziksel kaynaklarına saygı göstermek ve bunu tüm bitki, hayvan ve insanların yaşamına, iyilik hâllerine etki eden mevcut eşitliksiz toplumsal ilişkilerle bağdaştırmak ve alternatif geliştirmek için (Dominelli, 2018, s. 15) yaşamın ancak türler arasındaki birbirine bağlı ve bağımlı yapıyla sürdüğünün bilindiği bir yaklaşım gerekmektedir (Gray ve Coates, 2012).

Sosyal hizmetin hayvanlara dair ahlaki bir yükümlülüğünün olmadığı düşünülebilir ve insan merkezlilik de bu durumu destekleyebilir. Ancak ekolojik hareketlerin gelişimi ve geline son noktada bu durum realiteyle zıtlık oluşturmaktadır. İnsan olmayanlara dair endişe marjinalken giderek ana akımda yer bulmaktadır. Derin ekoloji tartışmalarının alana taşınması ile insan dışı unsurların insan hayatını ikame için var

olmadığı kendinde değerlerinin olduğu fikrini getirmiştir. Ayrıca derin ekolojide topluluk kavramı ekosistemin bütün unsurlarını içerdiğinden sosyal hizmetin ahlaki - sorumluluk- kapsamını da genişletmektedir. Ekoloji sözcüğünün kökenindeki “oikos”un anlam dünyasındaki hanehalkına karşılık gelen evcil hayvanların varlığı, bireyin sosyal çevresinin bir parçası olması dolayısıyla sosyal hizmetin ahlaki sorumluluk alanına girmesine aracı olmuştur (Ryan, 2013). Bazı durumlarda refakatçi hayvan bireyin en önemli “sosyal desteği” olabilmekte bu bağlamda ekolojik model anlayışının ailenin insan olmayan üyelerini de içerecek şekilde genişletilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Hatta hayvanlar dahil aile üyelerinin hepsini içermeyen raporların değerlendirmelerinin eksik/yetersiz olduğu da düşünülmektedir (Walker ve diğ., 2015).

Ekolojik sosyal hizmet biyoçeşitliliği (bütün yaşam formları) ve gezegenin refahını gözetken bir uygulama olarak türcülükle uzak olmayan bir başka tartışmayı da sürdürmeye başlamıştır. Söz konusu tartışmada, hayvanların bir terapi aracı değil hizmet sunulan bir öge olarak sosyal hizmetin içerisinde yer alması vurgulanmaktadır. İlk aşamada hayvan destekli terapi, insan olmayan aile üyelerinin kaybında yas tutanlara yönelik uygulamalar, ev içi şiddette kadınlara ve evcil hayvanlarına destek gibi konularla sosyal hizmetin insan merkezliliğine karşı koyan bu konular içeriğe girmeye başlamıştır (Laing, 2020a). Bu bağlamda hayvan destekli terapilerin insan ve hayvan ilişkisine dair farkındalığı arttırsa da hâlâ insan merkezliliği devam ettirdiği uyarıları da bulunmaktadır (Hanrahan, 2011).

“Sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin hizmet ettiği toplulukların ihtiyaçlarına yanıt olarak gelişmeye devam ediyor” ve insan ve hayvan arasındaki bağ da tüm türlere yönelik etik sorumluluk bağlamında sosyal hizmetin uygulama alanlarına dahil olmaktadır (Wenocur ve diğ., 2018, s. 65). Sosyal hizmet içinde hayvanların durumu uzun bir dönem göz ardı edilse de evcil hayvan ve türler arası aile -farklı türlerin en az iki üyesi bulunan grup- sayısının gittikçe artması özellikle afetlerle birlikte sosyal hizmetin sorumlulukları gündeme gelmeye başlamıştır (Laing, 2020a).

Araştırmalar evcil hayvan sahiplerinin evcil hayvanları, ailelerinin üyesi olarak gördüklerini desteklemektedir (Risley-Curtiss, 2010). Bir diğer örnek evsizlik sorunudur ki evsizlik artık türler arası evsizlik olarak ele alınmayı gerektirmektedir (Laing, 2020b). Önce sahiplenilip sonra yeniden sokağa bırakılan ve ev yaşamı ve

bakıma alışkın hayvanların durumu evsizliği ifade etmektedir ve ortaya çıkan mağduriyet göz önünde bulundurulunca türler arası evsizlik daha net anlaşılmaktadır.

Hâlihazırda afetlerden sadece insanların etkilenmediği, afet hizmetlerine hayvanların eklenmesi ve bunu yeşil [ekolojik] sosyal hizmetin içerdiği söylenmektedir. Afetlerden etkilenen hayvanlar; “evcil hayvanlar, çiftlik hayvanları ve serbest yaşayan hayvanlar (yaban hayatı) ezilen popülasyonlar” (Fraser ve diğ., 2021, s. 1739) olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sebeple alanın türücü ve insan merkezci yapısı sorgulanmaktadır. Tartışma ekseninde ekolojik bozulmadan dolayı yaşanan afetlerde ekolojinin insan dışındaki unsurlarının dikkate alınmadığı, hayvanların da iklim mültecilerini etkileyen sorunlarla karşı karşıya kaldığı, pandemi şartlarındaki kısıtlamalardan refakatçi/evcil hayvanların da -ev içi şiddet gibi- etkilendiği tartışılmaktadır. Bu bağlamda kesişimselliğin türleri de içerecek şekilde tanımlanması, ekolojik yaklaşıma insan-hayvan ilişkilerinin eklenmeden eksik kalacağı vurgulanmaktadır (Fraser ve diğ., 2021). “Sadece insanların değil, diğer hayvanların da azalan kaynaklar için rekabet ettiği ve giderek daha fazla insanın ve hayvanların kaynak olarak daha fazla sömürüldüğü, gerçek ve/veya algılanan kıtlık ve kaynaklar için artan rekabet bağlamında, sosyal çalışmacılar artık insan-hayvan bağlarını veya sosyal hizmet ile doğal dünya arasındaki bağlantıları görmezden gelemeyiz” (Hanrahan, 2011, ss. 281-282).

3.1.7.4.Ekomaneviyat veya ekotinsellik

Ekomaneviyat/tinsellik ile ilgili çalışmalar ve ileri sürülen argümanlar; sosyal hizmetteki küreselleşme, modernleşme ve kalkınma ile ilgili eleştirilerle ilişkilidir. Böylece sosyal hizmetteki baskın Batı paradigması yerine ekolojiye dönük uygulamalara Batı kaynaklı olmayan alternatif düşünce ve bilgi sistemlerinin girmesi mümkün olmaktadır. Ekotinsellik insanın varoluşuna, modernizmin vurguladığı şekilde merkezî bir konum vermeyip insanı “yaşam ağının” bir parçası kabul etmektedir (Coates ve diğ., 2006). Bu yolla -maneviyyatla- mevcut insan merkezcilik eleştirilmekte ve ona karşı konulabilmektedir (Hanrahan, 2011, s. 272).

Bir dünya görüşü temelde bir yaşam felsefesi de oluşturduğundan, kişinin eylem skalasını da belirlemektedir. Böylece değerler ve davranışlar, sahip olunan dünya görüşünün ürünleri olmaktadır. Sosyal hizmet gibi [bireye] yardım mesleklerinin çoğu, bireyin yüceltildiği modernite döneminde oluşmuş ve söz konusu dünya görüşüyle

paraleldirler. Batı dışı bilme şekillerine kapalı bu görüşün başlıca bileşenleri; homo economicus (öncelikli olan ekonomik refahtır), ilerleme (teknoloji tüm sorunları çözebilir), sanayicilik (seri üretim bolluk ve mutluluk sağlar), tüketimcilik (mutluluk tüketim yoluyla elde edilir), bireycilik (bireyin faydası toplumsal çikara göre önceliğe sahiptir), insan (farklılığı ve üstünlüğü sebebiyle doğa üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahiptir), dünya (bir kaynak olarak sınırsız ve tükenmezdir), insan zekâsı (oluşan problemlerle baş etmede ve gelişmede esastır) (Ferreira, 2010, ss. 9-10).

Batı tarzı bilgi sistemlerinin ekolojik bozulmanın sebeplerini anlamada ve sonuçlarını telafi etmede yetersiz olduğu görülmektedir (Pulla, 2014) ki bu durumda, tinsellikten gelen bilgi yol gösterici olabilir. Ekomaneviyatın ekolojinin bütün unsurlarını içeren, sadece insan merkezli ve ben merkezli olmayan görüşlerinden faydalanan tinsel/manevi/ruhsal bir sosyal hizmet gerekmektedir (Coates ve Gray, 2012).

Bu bağlamda doğayı anlamak, ekotinsellik bağlamında doğaya fiziksel olanın ötesinde metafiziksel, bütünsel ve derin bakmayı ve bağlanmayı sağlamaktadır. Sosyal hizmet, kısmen hayırseverlikten, hayırseverlik de dinî hareketlerden gelişmiştir (Ferreira, 2010). Ancak ana akım sosyal hizmette maneviyat ve ilgili konular geri plana itilmiştir. Bunda da mesleğin/alanın kendini maneviyat/din alanı dışında bir bilim olarak temellendirmeye çalışması ve manevi konuların uygulamaya aktarılmasının ve mevcut bilimsel yöntemlerle bağlantısını kurmanın zor olması rol oynamış olabilir. Ancak maneviyatın geniş anlamı ile dinden farklı olduğu düşüncesi ile alternatif bilgi sistemleri ve geleneksel bilgi olarak değerlendirilmesi üzerinden literatüre eklenmeye çalışıldığı söylenebilir (Zapf, 2005).

Sosyal hizmetin güncel tanımına binaen bilgi temelinin disiplinlerarası ve multidisipliner yapısı, diğer bilim dallarından faydalanmayı gerektirmektedir. Ayrıca sadece Batı kaynaklı bilgi ve teorilerin değil, yerli halkların kendi bilme yollarını, bilime katkılarını da kabul etmektedir. Batı kaynaklı hegemonik bilginin baskınlığını, yerli halkların bilgisine açılım sağlayarak kırmayı amaçlarken ayrıca sosyal hizmet bilgisi, yerli halklarla birlikte oluşturulacak bilginin geçerliliği sadece yerel değil uluslararası alanda da uygulanabilir (IFSW, 2014). Yerli halklar ise şu şekilde tanımlanmaktadır (IFSW, 2014):

Coğrafi olarak farklı atalara ait topraklarda yaşarlar (veya bu topraklara bağlılıklarını sürdürürler).

Kendi bölgeleri içinde farklı sosyal, ekonomik ve politik kurumları sürdürme eğilimindedirler.

Ulusal topluma tamamen asimile olmaktan ziyade, tipik olarak kültürel, coğrafi ve kurumsal olarak farklı kalmayı arzularlar.

Kendilerini yerli veya kabile olarak tanımlarlar.

3.2. Uygulamada Ekoloji Odaklı Dönüşüm ve Dayanakları

Literatür başlangıçta ve uzunca bir süre çoklukla teorik ve kavramsal konulardan oluşmuştur. Alanda yazarların ortak görüşü sonraki -ve daha zor aşamanın- ekolojik sosyal hizmetin uygulamada neye karşılık geldiği sorusudur (Kominetsky, 2018). Görünür bir çevre tartışmasının 1990’larda başlamış olmasına rağmen 2010’lardan itibaren uygulama ile ilgili bu soruya cevap arandığı, literatürün uygulamanın ne ve nasıl olacağına yöneldiği söylenmektedir (Ranta-Tyrkkö ve Närhi, 2021).

Bir disiplin olmanın yanında ya da başka deyişle uygulamalı bir disiplin olması dolayısıyla teorik ve kavramsal tartışma devam ederken uygulamanın da şekillendirilmesi için ekoloji ve sosyal hizmet uygulaması arasındaki ilişkinin detaylandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında ekolojik sosyal hizmet literatüründe sosyal hizmete ve sosyal çalışmacılara hangi görev ve rollerin düştüğü ve hangi gerekçeler ve dayanaklarla uygulamayı sürdürebilecekleri, ekolojik uygulamaların neler olduğu, mevcut ekolojik uygulamalara sosyal hizmetin nasıl eklemlenebileceği, bu uygulamaların pratikte sosyal politika ile bağlantısı ve eğitim ayağında dönüşümün nasıl sağlanabileceği anlatılmaktadır.

Alanda ele alınan konulardan görüldüğü üzere ekolojik sosyal hizmetin oluşumu “kademeli” bir seyir izlemiştir ve uygulama boyutu henüz olmuş değil, oluşmakta olan kademesidir. Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmetin ne yaptığının cevabı, roller ve yöntemle ilgili olarak ekolojiye bağlı günlük olaylar değiştikçe ve genişledikçe değişecek ve gelişecektir (Besthorn, 2014).

3.2.1.Eğitim ve müfredatta dönüşüm

Ekolojik sosyal hizmet için teorik ve kavramsal dönüşümün yanında uygulamanın gerçekleşmesi için geleceğin uygulayıcıları olacak sosyal çalışmacıların -ekolojik sosyal hizmet uygulayıcılarının- yetiştirildiği eğitim ve müfredatın da ekoloji merkezli

dönüşümünün gerekliliği vurgulanmakta (Bell, 2019; Papadopoulos, 2019; Crawford, Augustine, Earle, Kuyini-Abubakar, Luxford & Babacan, 2015) ve ekolojik konuları eğitim ortamına -sınıfa- eklememenin yolları tartışılmaktadır (Strayer, 2020). Eğitim ortamı “çevresel farkındalığın veya ekolojik okuryazarlığın geliştirilmesi, sosyal hizmet eğitimi hem teorik hem de pratik mevcut yaklaşımlar üzerine inşa etmek için büyük potansiyele sahip olduğu ve daha ekolojik bir yönelime doğru önemli bir geçiş yapacağı yer”dir (Jones, 2010, s. 73). Bu sebeple sosyal hizmet eğitimi ekolojik konuları sosyal hizmetin ilkeleri, temelleri ve uygulamasıyla irtibatlandırabilen, değişen şartlara göre dönüşebilen ve yenilenen bir müfredat geliştirmelidir (Pulla, 2014).

Söz konusu eğitim; insanların düşüncelerini etkileyen kültürel ve toplumsal yapıları eleştirel incelemeyi, ekolojik bozulma ve sonuçları -iklim değişikliği gibi- konuları bilgi düzeyinde vermeli ve dezavantajlılık arasındaki ilişkiselliği ele almalı, topluluklarla çalışma becerisi kazandırmalı, disiplinlerarası çalışma ve iş birliğine açıklığı vermeli, alternatif yaşam tarzları/düşünce kalıpları/eylem biçimleri hakkında bilgilendirmeli, sürdürülebilir ekonomilere dair bilgileri içermelidir. Ayrıca örneğin göç alanında göçün politik, ekonomik ve ekolojik arka planı verilmeli, sağlık alanında hava kirliliğinin sebep olduğu hastalıklar ve nasıl oluştuklarıyla çevresel bozulma ilişkisi müfredata eklenebilir (Tann, 2016). Ayrıca çevresel bozulma ve sosyal sorunları birlikte ele alan bir içerik, beceri ve uygulama modellerini içeren bir müfredat kullanılması da (Teixeira ve Krings, 2015) önerilmektedir. Söz konusu konularda bilgi temelinin olası veya yetersiz olması, ekolojik bozulmalardan kaynaklı sorunlara müdahalede ve gereken hizmetlerin sunumlarında, afet riski varsa bunların önlenmesinde eksiklik yaratmakta, etkin bir uygulamaya engel olmaktadır (Papadimitriou, 2022).

Sosyal hizmet eğitimine çevre [daha kapsamlı olarak ekoloji] konuları; insan sağlığı ve refahı ile fiziksel çevre şartları arasındaki bağlantıyı ve insan davranışı ile çevrenin bundan etkilenebilirliğini gösterecek, afet müdahalesine çevresel şartlar ve afetlerin oluşumu ile ilgili yapılar ve insan merkezliliğin etkisi ve bu etkinin çevresel eşitsizliği besleyen paradigmaları fark etmelerini ve eleştirmelerini sağlayacak şekilde çevresel adalet konuları müfredata eklenebilir (Beltrán ve diğ., 2016). Müfredatın dönüştürülmesi için sürdürülecek çabalar, geleceğin sosyal çalışmacılarını

uygulamanın bütün düzeylerinde ve yöntemlerinde [ekolojiyi] bütüncül değerlendirmeye yönlendirecektir. Böyle bir dönüşüm, ekolojik sosyal hizmetin daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak (Bell, 2019), öğrencilere çevresel adaleti öğretmek, disiplinin/mesleğin sorunlara cevap verebilmek kapasitesini arttıracaktır (Strayer, 2020).

Müfredat geliştirmeyi sağlamak konusunda ilk girişimlere; çevresel tehlikeler, çevresel kirleticiler ve bunların insan yaşamına etkisini ve sosyal hizmetle ilişkisini içeren genel bir bakış içeren iş ve çevre sağlığı konularına odaklanması örnek verilebilir (Soine, 1987).

Calgary Üniversitesi'nde Sosyal hizmet ve Sürdürülebilir Sosyal Kalkınma isimli bir ders ve müfredatı geliştirilmiştir. Müfredat belirlenirken sosyal hizmetin iklim değişikliği ve afetlerin oluşturduğu sorunlara cevap vermedeki hem mevcut hem de olası rolleri etkili olmuştur. Ders şeklini belirlemek için karmaşık ama birbirleriyle bağlantılı sorunları ele alabilecek öğretim teknikleri ve yeniliklerle ilgili literatür taranmıştır. Sonuçta vaka/durum çalışması (katılımcı öğrencilerin gerçek hayattan senaryolar okumaları ve üzerine tartışmaları), konuk konuşmacı alma (öğrencilerin sosyal hizmetin yerini ve rolünü daha iyi anlamaları için hayır kurumlarından, çevreci gruplardan), tartışma/değerlendirmeler (çevre ile ilgi konuların sosyal hizmete entegre edilmesi ile ilgili olarak sosyal konularla bağlantısının anlaşılmasına yönelik), okuma parçaları (alan içinde ilgili literatürden ders kitapları ve makaleler belirlenmiş) ile ders içeriği ve teknikleri uygulanmıştır. Araştırmacılar bu çalışmanın öğrencilerin sosyal, ekonomik ve çevresel konuları ve bağlantılarını anlamasını sağladığını belirtmişlerdir (Drolet, Wu, Taylor ve Dennehy, 2015).

Uygulamalı eğitim için Androff ve diğerlerinin çalışması örnek verilebilir. Bu çalışmada derslerde öğrencilerle üç proje (1-Topluluk eğitimi yoluyla çiftçi pazarlarına düşük gelirliilerin erişiminin artırılması. 2- Evsiz ailelerle bir topluluk bahçesi inşa etmek. 3- Çevre hakları için topluluk örgütlenmesi) sürdürülmüş ve ekolojik sosyal hizmet örnekleri ortaya konmuştur. Çalışmadaki ilk proje kapsamında öğrenciler düşük gelirli kişilere sosyal yardım sağlamak için kâr amacı gütmeyen - Community Food Connection (CFC) sağlıklı gıdaya erişimi hedefleyen- bir gıda güvenliği kuruluşu ile bağlantıya geçmişler ve düşük gelirli topluluklarda sağlıklı beslenme ve gıda ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Düşük gelirliilere verilen gıda

yardımı kuponlarının civar çiftçi pazarlarında kullanılabileceği öğretilmiştir. Toplum eğitimi ve sosyal yardım sağlandığı gibi yerel tarım da -alıcıların yönlendirilmesiyle- desteklenerek ekolojik ve geleneksel sosyal hizmet uygulaması birleştirilmiştir. İkinci projede evsizler barınağının yeşil alana erişim olanağının olmamasına odaklanılmış, mevcut barınakların insanlarda madde bağımlılığı, yetersiz beslenme gibi bazı riskleri arttırdığı, iyi bir fiziksel yapılanmanın insan etkileşimini ve barınağın uygulama başarısını arttırdığı bilindiğinden geçici bir barınakla ortaklık kurulmuştur. Yeni barınakta topluluk bahçesi kurulması için gönüllü bahçıvanlar ve bağışlar toplanmış, bahçecilik faaliyetleri düzenlenmiştir. Topluluk çalışması, tarımsal faaliyet, koordine ediciliğin birleştiği bir ekolojik sosyal hizmet örneğidir. Üçüncü projede ise ekolojik bozulmaya sebep olan faaliyetler sürdüren bir şirkete karşı politik eylem yoluna gidilmiştir. Madencilik faaliyetini durdurmak için öncelikle topluluk kampanyası düzenlemek amacıyla çevre hakkı savunucusu olan bir grupla ortaklık kurulmuş, medya bağlantıları sağlanmış, parasal kaynak bulunmuş, gönüllü katılımı arttırılmıştır. Bu projede politik ve toplumsal eylem uygulaması, savunuculuk yoluyla yerel halkların karar alma süreçlerine katılımı sağlanmış, öğrenciler sosyal adalet sağlayan örgütlerle iş birliğini görmüşlerdir. Çevreye ve insana zarar verecek faaliyete engel olunmuştur. Her üç proje ile öğrencilerin toplulukların ekolojik konulara ve bozulmalara yönelik güçlendirilebileceğinin öğrenilmesi sağlanmıştır. Tüm bu uygulamaların birer ekolojik sosyal hizmet uygulaması olduğu görülmüştür (Androff, Fike ve Rorke, 2017).

CSWE içinde Çeşitlilik ve Sosyal ve Ekonomik Adalet Komisyonu ve Küresel Sosyal Hizmet Eğitimi Komisyonu tarafından desteklenen Çevresel Adalet Komitesi bulunmaktadır ve çevresel adalet konularını müfredata entegre edilmesi ile ilgili tavsiyeler vermekle görevlidir. 2015'te başlatılan bu komiteye göre çevresel adalet sosyal ve ekonomik adaletle bağlantılıdır ve doğası itibarıyla de yerel, ulusal ve küreseldir. Ayrıca EPAS (United States Environmental Protection Agency) sözlüğünde yer alan çevresel adalet tanımını geliştirmiştir. Buna göre:

Çevresel adalet, tüm insanların yüksek düzeyde çevre korumasını eşit derecede deneyimlediğinde ve hiçbir grup veya topluluğun çevre politikası karar verme sürecinden dışlanmadığı veya çevresel tehlikelerin etkisinden orantısız etkilenmediği zaman ortaya çıkar. Çevre adaleti, ekolojik birliği ve tüm türlerin karşılıklı bağımlılığını, kültürel ve biyolojik çeşitliliğe saygıyı ve ekolojik

yıkımdan özgür olma hakkını onaylar. Bu, toprak, su, hava ve yiyecek dahil olmak üzere ekolojik kaynakların sorumlu kullanımını içerir (CSWE, 2015).

Müfredatın dönüştürülmesi ve uygulamalı derslerle öncelikle ekolojik farkındalığın yaratılması, ekolojik bozulma ve sonuçlarının -çevre eğitimi gibi- uygulamada karşılaşılabilecek durumların bilgi temeli doğrultusunda öğretilmesi gibi bilgi temeline yönelik müfredat geliştirilebileceği gibi ek olarak ekolojik bozulma ve sonuçlarını içeren senaryolarla müfredata ekoloji ile ilgili konuları entegre etmek gibi uygulamalar da ekolojik sosyal hizmet uygulamasına yönelik engelleri aşmada kullanılabilir. Ekolojik bozulmaların doğurduğu sonuçlar yeni toplumsal koşullar doğurmaktadır. Bu senaryolarla uygulama örnekleri ve vaka çalışmaları öğrenme araçları olabilirler. Bu tür senaryo tabanlı öğrenmenin kullanıldığı çalışmada; *yönetişim ve topluluk* (kurgusal bir kıyı kasabasında nehirde gerçekleştirilecek bir planlama konusunda paydaş olarak kasaba toplumunun katılımı ve planlamanın etkilerinin ve sürdürülebilirliğin değerlendirilmesine dayanan senaryo), *uzay gemisi dünya* (geleceğe dönük kurgusal bir senaryo), *şehirde bakım* (yaşlı yalnız bir bireyin sosyal izolasyonunun sürdürülebilirlikle birlikte ele alındığı) gibi hazırlanan senaryolarla ekolojik uygulamalara yönelmeleri sağlanabilir (Papadopoulos, 2019).

Uygulama için ekolojik bozulmalara ve sorunlara cevap verecek bir öğrenmeyi sağlayacak dönüştürücü bir öğrenme ekolojik uygulama hakkında düşünmeyi, ekolojik uygulamaya uyum sağlamayı teşvik edebilir. Örneğin kırsal tabanlı bir sosyal hizmette saha eğitimi -kuraklık ve aşırı hava olaylarının olduğu- ile bu sağlanabilir (Crawford ve diğ., 2015). Zira öğretim yalnızca teorik içerikten oluşmayıp çeşitli projelerle kişisel katılım ve deneyimi de içerebilir (Tann, 2016).

Hâlihazırda ekolojik sosyal hizmet teorisi ve kavramları üzerine sürdürülen tartışmalarda yer alan konuların eğitim programlarına ve müfredata yansıdığı görülmektedir. Örneğin Adelphi üniversitesi Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Sertifikası, Sosyal Hizmet ve Çevre Adaleti Enstitüsü tarafından verilen eğitim; dezavantajlı nüfusların ekolojik bozulmalardan nasıl etkilendiklerini, çevresel adaletsizliğin etkisini, farklı düzeylerde -mikro, mezzo, makro- müdahale yöntemlerini içermektedir (Adelphi, 2022).

Hayvan destekli terapinin -engelliler, çocuklar, akıl sağlığı- birçok alanda yaygınlaştığı düşünüldüğünde eğitim aşamasında bu uygulamalar, öğrencilere

tanıtacak ve becerilerini geliştirecek şekilde eğitime eklenmelidir. Böylece sosyal hizmetin ahlaki kapsayıcılığı sağlanabilir, öğrenciler gereken becerilere sahip olabilirler (Walker ve diğ., 2015, s. 35).

Örneğin Finlandiya’da yüksek lisans düzeyinde verilen Ekososyal Geçişte Sosyal Hizmet dersi kapsamında ekososyal hizmetin kavramsal/tarihsel gelişimi ve sosyal hizmet ve sürdürülebilirlik ilişkisi verilmiştir. Ders dönemi bitiminde öğrencilerin görüşlerinin alındığı araştırmayla da ekolojik bir geçişte eğitimin katkısı ve imkânlarının değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu şekilde sosyal hizmet içinde ekolojik geçişi mümkün kılan veya engelleyen unsurlar ortaya konmaya çalışılmıştır (Ranta-Tyrkkö ve Närhi, 2021).

Bu tür pilot ders içeriği ve uygulamaları ve sonucunda öğrencilerden alınacak geri bildirimlerle uygun ders içeriği sağlanabilir. Denver üniversitesi Ekolojik Adalet üzerine verdiği sosyal hizmet yüksek lisans programında eğitim; çevresel krizler, iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların kaybı gibi sorunları ve bunların sebeplerini anlamayı, eşitsizlikleri değerlendirebilmeyi, ekolojik adalet ve nasıl sağlanabileceği gibi konuları içermektedir (socialwork.du.edu). Aşağıda da bu alandaki kariyer imkânları verilmiştir:

İnsanların ve gezegenin sağlığını destekleyen politikaların geliştirilmesi ve savunulması

Yerel, ulusal veya uluslararası çapta döngüsel ve yenileyici ekonomileri desteklemek için projeler üzerinde çalışmak

Çevresel ırkçılık, hava kirliliği, gıda güvenliği, biyolojik çeşitliliğin korunması ve enerji adaleti gibi konularda sivil toplum kuruluşları ve yerel, bölgesel ve ulusal hükümetlerle birlikte çalışmak

İnsanların diğer türler ve doğal çevre ile olan ilişkilerini geliştirmek için tüm çalışma ortamlarında sosyal-ekolojik sistem bilimi ve anlayışlarını uygulamak (socialwork.du.edu).

Dört ülkenin (Birleşik Krallık, Almanya, İsviçre, Yunanistan) lisans düzeyinde çevre konularının yeterince yer almadığını araştırmasında ortaya koyan Papadimitriou, söz konusu dersleri ve/veya içeriği iki şekilde müfredata eklemenin mümkün olduğunu söylemektedir. Birincisi yeni içerikler, konular eklemek (örneğin iklime bağlı göçlerle ilgili olarak göç zaten işlenen bir konu iken iklim konusu, neden ve nasıl değiştiği, etkileri gibi başlıklarla müfredata eklenebilir) şeklindeyken ikincisi mevcut konulara çevresel/ekolojik boyutun eklenmesi şeklinde olabilir (Papadimitriou, 2022).

Özetle yapılan araştırmalar çevreyi/ekolojiyi eğitime dahil etmenin uygulama olasılığını arttırdığını, mezunların bu tür konularla ilgili sorunlarla başa çıkmalarında hazırlıklı olmalarını sağladığını göstermektedir. Ancak müfredata dahil etmede değişime ayak uyduramayan kurumlar, müfredat geliştirmeyi kısıtlayan akreditasyon standartları ve neo-liberal ideolojinin (Kominetsky, 2018), müfredatın yeterince dolu ve yoğun olduğunun düşünülmesi gibi sebepler bu konuları müfredata dahil etmede zorluklar oluşturmaktadır (Papadimitriou, 2022).

3.2.2.Sosyal çalışmacıların ekolojik uygulamada farklı müdahale düzeylerindeki rolleri ve görevleri

Sosyal çalışmacıların bu çalışmanın teori başlığında yer alan alt başlıklarla ilgili çalışma alanlarında her düzeyde üstlenebilecekleri çok çeşitli roller ve görevler bulunmaktadır.

Ekoloji başlığı altında çevre sorunları, ekolojik uygulamalar, sürdürülebilir kalkınma, biyoçeşitlilik, hayvan destekli terapi gibi ekolojinin insan dışı unsurlarını içeren birçok uygulamada alınabilecek görevler ve rollerle ilgili olarak Gray ve diğerlerinin (2013, ss. 13-16) uyarladığı sosyal hizmet uygulamasının tipolojisi kısaltılmış bir şekilde aşağıda yer almaktadır:

Sorun alanı	İlgili konular
Madencilik ve endüstriyel hasar dâhil doğal kaynakların yok edilmesi	Dünyanın kaynakları sınırlıdır. İnsanların savurgan enerji kullanımını, madencilik/endüstriyel uygulamaları ve tüketimciliği dizginlemek için yaşam tarzı değişikliğinin gerekliliği
	Müdahale Düzeyleri
	Mikro
	Tüketim odaklı değerleri değiştirmeyi amaçlayan yaşam tarzı danışmanlığı
	Bireysel odaklı ruh sağlığı ve kişisel gelişim girişimleri.
	Mezzo
	[Ekolojik] eğitim programları, örneğin alternatif yaşam tarzları (basit yaşam ve gönüllü sadelik hareketi, toplu taşımaya karşı özel ulaşım)
	Koruma ve geri dönüşüm programlarının geliştirilmesi
	Ekosistem restorasyon programları

Sürdürülebilir toplum gelişimi

Makro

Doğal kaynakları korumak için politika değişikliği ve uygulamasının başlatılması ve izlenmesi

Biyçeşitliliği korumak ve yaşamın kurumsal metalaşmasını azaltmak

Yerli halkların toprakları üzerindeki haklarını desteklemek

Küresel ısınma ve iklim değişikliği

İlgili konular

Dünya'nın enerji için fosil yakıtlara (petrol, gaz ve kömür) bağımlılığı atmosferdeki başlıca karbon kaynağıdır. İklim değişikliğini hafifletmek için bunlara olan bağımlılığın azaltılmasının gerekliliği.

Müdahale Düzeyleri

Mikro

Cilt kanseri ve diğer hastalıklarda sağlık müdahalesi

Sel, hortum ve iklimle ilgili diğer afetlerin (örn. kuraklık) mağdurları için kriz müdahalesi ve kurtarma yardımı.

Mezzo

Küresel tehlikeler konusunda farkındalığı artırmak için eğitim programları

Düşük gelirli konutların, fosil yakıt tüketimini azaltan kentsel tasarıma entegre edilmesi

Organik topluluk bahçeleri, ağaç dikme ve yeniden ağaçlandırma programları geliştirmek

Makro

Bisiklet ve yaya dostu kentsel tasarım geliştirmek ve desteklemek

Kirlilik emisyonlarına ilişkin politika değişikliklerinin uygulanmasını başlatmak, izlemek

Politikayı yeşil enerji çözümlerine yönlendirmek

Halk eğitim programları geliştirmek, desteklemek

Zehirli madde üretimi ve

İlgili konular

Düşük gelirli, marjinalleştirilmiş toplulukların, özellikle çocukların toksinlere maruz kalması

Müdahale Düzeyleri

Mikro

Bireyler, aileler (özellikle çocuklar üzerindeki etkiler), işçiler ve topluluklarda stres sorunları için kriz müdahalesi

Maddi acil servisler (sağlık, barınma ve gelir)

atık bertarafı	Mezzo Toksik maddelerin tehlikeleri ve güvenlik önlemleri ve toksit olmayan malzemelerin kullanımına ilişkin eğitim programları Tehlikeli bölge etrafında sağlık ve sosyal müdahalelerin koordinasyonu Tehlikeli atık kazaları veya onarılamaz alanların mağdurları için topluluk yer değiştirme ve topluluk geliştirme Üretim tesisleri için sahaların Sosyal Etki Analizi Makro Politika geliştirme ve iş yeri güvenliği standartlarının uygulanması İş yeri ve ev için toksik olmayan ürünlerin geliştirilmesine yönelik araştırmaların savunulması Zehirli atık mağdurları için parasal tazminat ve psikolojik iyileştirme programları için savunuculuk
Hava, toprak ve su kirliliği	İlgili konular Sağlıkla ilgili sorunların doğrudan hava, toprak ve su kirliliğinden kaynaklandığı veya daha da kötüleştiği görülmektedir. Müdahale düzeyleri Mikro Maruz kalmanın neden olduğu stres için kriz müdahalesi ve diğer zihinsel sağlık müdahaleleri (örn. astım hastaları için destek grupları) Çocuklara yönelik sağlık değerlendirmesi ve müdahaleleri (örneğin kurşun seviyeleri) Mezzo Akut veya kronik hastalıkları olan kişiler için sağlık hizmetleri (örn. asbestle ilgili hastalıklar) Hava ve su kirliliğinin tehlikeleri ve vatandaşların temizlik kampanyalarına katılımı hakkında halk eğitim programlarının geliştirilmesi Makro Hava, toprak ve su kalitesi standartlarının kamu tarafından izlenmesini ve uygulanmasını iyileştirmek Hava, toprak ve su kirliliğini azaltmak için politika değişikliğini teşvik etmek ve uygulamak Hava, toprak ve su kirliliği mağdurları için savunuculuk programları geliştirmek (özellikle düşük gelirli topluluklarda) İlgili konular

Türler azaldığında veya yok olduğunda, biyolojik çeşitlilik de azalır. Biyoçeşitlilik, ekosistem sağlığına katkı sunar. Türlerin ortadan kaldırılması, ekosistemi zayıflatır, ekosistemin üretkenliğini ve değişime uyum sağlayabilmesini azaltabilir.

**Türlerin
yok olması**

Müdahale düzeyleri

Mikro

Türleri tehlikeye atan tüketici odaklı değerleri ve tüketim kalıplarını değiştirmeye yönelik kişisel gelişim girişimleri

Mezzo

Ekolojik bilim (türler arası bağımlılık) ve sürdürülebilirlik hakkında eğitim girişimleri
Habitat koruma programlarının geliştirilmesi
Yerli Halkların geleneksel topraklarını koruma girişimlerini desteklemek

Makro

Topluluk ve aile temelli sürdürülebilir tarım (topluluk temelli gıda sistemleri üzerine araştırma ve politika)

Nesli tükenmekte olan türleri ve habitatı desteklemek için iyileştirilmiş politika önlemleri
Tarımsal tohum çeşitliliğinin korunmasına destek

İlgili konular

Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma. Gıda güvenliği, tüm insanlar için her zaman yeterli miktarda güvenli, besleyici gıda mevcut olduğunda var olur.

Mikro

Düşük gelirli mahallelerde topluluk bahçeleri
Gıda tüketimi ve ulaşım modelleri ile ilgili eğitim girişimleri

Mezzo

Küreselleşmenin kötü etkileriyle yüzleşmek için sosyal ve çevresel adalet çabaları

Taze yetiştirilen yerel ürünler ve çiftçi pazarları için destek

Makro

İstihdam, sürdürülebilir geçim kaynakları ve gıda güvenliği yaratmak için kentsel tarım ve toplum destekli tarım

Az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun azaltılmasını ve gıda güvenliğini sağlayan ulusal ve uluslararası politikaları desteklemek.

**Sürdürülebilir
kalkınma ve
gıda güvenliği**

Kuraklık ve sel gibi doğal afetler ve travmatik olaylar	İlgili konular
	Kuraklık, çamur kaymaları, sel ve kasırgalar gibi afetler (ormansızlaşma, kirlilik, endüstriyel tarım ve baraj inşaatı gibi) insan faaliyetlerinden etkilenen bir gezegen iklim değişikliğinden etkileniyor.
	Müdahale düzeyleri
	Mikro Hayatta kalanlara kriz müdahalesi ve afet yardım hizmetlerinin sağlanması Mezzo Acil duruma hazırlanma, güvenli bir tahliye planına sahip olma ve acil durumda hayatta kalma kitlerine sahip olmanın önemi ile ilgili topluluk eğitimi girişimleri. Makro Çevresel mültecilerin kabulü için planlama Baraj inşaatı, ormansızlaşma ve monokültüre alternatifleri desteklemek.

(Kaynak: Gray ve diğ., 2013, ss. 13-16)

Şekil 3.1. Sosyal çalışmacıların ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında rol ve görevleri

Yukarıda ilgili çalışmadan özetlenerek verilen roller dışında da genel bir çerçeve çizilebilir. Örneğin makro seviyede öncelik bireysel düzeydeki sorunlar üzerinde değil, toplumsal düzeydeki yapısal sorunlar üzerinde çalışmaktır. Toplum eğitimi, topluluk organizasyonu, topluluk planlaması, topluluk geliştirme, sosyal eylem, organizasyon geliştirme makro düzey uygulamalarıdır (Tann, 2019, ss. 21-26).

Topluluk düzeyinde yapılabilecek uygulamalarla topluluk hareketlerini desteklemek ve teşvik için eğitmek; gıda kooperatifleri ve yerel üretimle de toplulukları desteklemek; toplumla ilgili yapısal analizleri ve eleştirileri yapabilecek yetkinliğe sahip olmak gerekmektedir (Papadimitriou, 2020).

Politik olarak da sosyal çalışmacılar kilit noktalardaki kritik karar vericilere tavsiyelerde bulunma, kamuoyu tartışmalarını bilgilendirme, katkıda bulunma ve bu hedeflere yönelik politika oluşturma konusunda lobi faaliyetlerinde ön planda olmaları, sosyal faaliyetlere, sivil itaatsizlik ve protestolara katılmanın yanı sıra mevcut durumu eleştirebilmeliler. Endişe duyulan alanlarda (insan hakları ihlalleri, çevresel bozulma gibi) eşitsizlikleri sürdüren ekonomik sistemlerin ve ilgili kurumların sorumsuzluklarının etkisi bulunmaktadır. Ekolojik bozulmanın farklı

şekilleriyle uğraşırken güç ilişkilerinin ve etkisinin farkında olmalı ve politik bir duruş benimsenmelidir (Dominelli, 2018).

İnsan-hayvan bağına, ilişkisine binaen sürdürülen Hayvan Destekli Müdahalelerde (HDM) tanımlanmış roller ve görevler de bulunmaktadır. Söz konusu rol ve görevler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3.5. Sosyal çalışmacıların HDM'lere dair rolleri

Rol	Açıklama	HDM Temelinde Yapılması Gereken
Danışman	Müracaatçıyı, sorunu tanıma, değerlendirme ve teşhis ile dengeyi korumaya yönelik bakım ve sosyal tedavi işlevi	Birey ve aile dinamiklerini, istismarları değerlendirmede hayvanları kolaylaştırıcı olarak kullanarak; gerekli HDM'yi belirleyerek ve uygulama stres ve hayvanların maruz kaldığı ciddi travma ve istismarlar nedeniyle eşduyumu yorgunluğu yaşayan veterinerlere ve klinik çalışanlarına da sorunlarla baş etmelerinde danışmanlık ve destek hizmeti verilmesi.
Bağlantı kurucu	Müracaatçının durumunu ve kaynakları değerlendirme, hizmet sunum sistemleri arasında bağlantı kurma işlevi	Müracaatçı gruplarının ihtiyaçlarının ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik kaynakların, hizmetlerin değerlendirilerek gönüllü refakatçi hayvan örgütleri ya da konuyla ilgili sosyal yardım kuruluşları, sağlık kuruluşları vb. kurumlar arasında bağlantı kurucu rol üstlenilmesi
Öğrenci	Toplumsal ve günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi, davranış değişikliğinin kolaylaştırılması, temel koruma işlevi	Doğrudan hayvan bakımını öğretmek ya da hayvanları gözlemlene aracılığıyla davranış değişikliğini kolaylaştırarak, HDM'ler konusunda halkı ve müracaatçıları bilgilendirerek öğreticilik rolünün üstlenilmesi.
Savunucu	Vaka savunuculuğu ve/veya müracaatçı savunuculuğu	Müracaatçıların haklarının savunulmasının yanı sıra kötü muamele gören hayvanların haklarının savunulması
Personel geliştirici	Meslektaşlara süpervizyon sağlanması ve oryantasyonlarının ve eğitimlerinin gerçekleştirilmesinde rol üstlenilmesi.	Veteriner kliniklerinde ve HDM konusunda çalışacak sosyal çalışmacıların eğitiminin, oryantasyonunun ve süpervizyonunun konu üzerine eğitilmiş sosyal çalışmacılar tarafından sağlanması.
Vaka yöneticisi	Müdahale sürecinin planlanması Sürece dahil olacak profesyonellerin ve kurumların koordinasyonunun sağlanması Müdahale sürecinin gözlenmesi	HDM'nin planlanması; hayvan eğitici, hayvan psikoloğu, veteriner, hemşire gibi ekip çalışması temelinde müdahaleye dahil olan ve olacak profesyonellerin koordinasyonunun sağlanması. Uygulamaların izlenmesi, takibi ve değerlendirilmesi.
Araştırmacı	Güncel müdahaleleri yakından takip etme, kanıta dayalı uygulamalar yapmak ve sosyal hizmet mesleğini geliştirmek işlevi	HDM'ler konusundaki güncel uygulamaları ve iyi örnekleri araştırarak müracaatçılar için en uygun olan müdahaleyi belirlemek.

(Kaynak: Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018, s. 1886)

3.2.3. Uygulama için yasal dayanaklar

Sosyal hizmet uygulamaları bağlamında ekolojik bozulmalar ve sonuçları artık yerel olarak yaşanmayıp küresel bir boyuta ulaştığı için sadece topluluk düzeyinde değil küresel düzeyde uygulamalar gerekmektedir. Sosyal hizmetin ekoloji ve sosyal hizmet uygulamasını birbirine entegre edebilmesi yasal dayanaklar gerektirmektedir. Zira bu yasal dayanaklar sosyal çalışmacılara çeşitli grupların ve konuların savunulmasında hukuki alan tanıyabilmektedir. Bu bağlamda kendi içinde geliştirdiği beyannameler de savunuculuğa izin vermekte, ekoloji konularını gündeme, teoriye ve uygulamaya taşımaya izin vermektedir.

Fiziki çevreyi, ekolojiyi içeren sosyal hizmetin kendi içinde düzenlediği ve kabul ettiği belgeler bulunmaktadır. 2010'da Hong Kong'da IFSW tarafından hazırlanan ve Küresel Ajanda'nın da temeli sayılabilecek "Sosyal hizmet ve Sosyal Kalkınma" başlıklı Dünya Konferansında insan sağlığı, toplumsal kalkınmaya ek olarak çevresel sürdürülebilirliğe ve fiziksel çevrenin korunmasına dair hedefler de belirlenmiştir (Özmete, 2010).

Sosyal hizmet alanındaki uluslararası yapılar (IFSW, IASSW ve ISCW) tarafından 2012'de sosyal çalışmacıların politika geliştirme süreçlerinde güçlenmeleri amacıyla Global (Küresel) Ajanda oluşturulmuştur (Çoban, Özden ve Pak, 2018).

Küresel Ajanda Birleşmiş Milletler gündemine paralel şekilde dört başlık belirlenmiştir. Her bir başlık o yılların Dünya Sosyal Hizmet Günü (WSWD) teması şeklinde ele alınmaktadır. Söz konusu başlıklar şunlardır (Artan ve Uzun, 2017, s. 177):

- Sosyal ve ekonomik eşitliği teşvik etmek (2012-2014)
- İnsanların itibar ve değerini arttırmak (2015-2016)
- Çevresel sürdürülebilirlik hakkında çalışmak (2017-2018)
- İnsan ilişkilerinin öneminin desteklenmesi (2019-2020).

Sosyal hizmet ve Sosyal Kalkınma için Küresel Gündem de eğitim ve uygulamanın sürdürülebilirliğe ve çevre konularına katkı sunacak şekilde olması yönündedir (Bell, 2019). Küresel gündemin dört temasından birinin çevresel sürdürülebilirlik olması "araştırmacılar, uygulayıcılar ve eğitimciler olarak çevresel/iklim adaleti konularını

ele almak için küresel bir profesyonel yetki yarat”mıştır. Ayrıca 2021 teması “Ubuntu”, “Ben varım, çünkü biz varız” şeklinde yorumlanan Yerli bir ilke, ‘biz’ karşılıklı esenlik ararken tüm yaşamın ayrılmaz birbirine bağlılığına dikkat çekiyor.” (Powers, Rinkel ve Kumar, 2021, s. 5) ve sürdürülebilir bir geleceğin vazgeçilmez şartının bütün insanların katılımıyla mümkün olacağını işaret ediyor. 2022 yılının “Yeni Bir Eko-Sosyal Dünyayı Birlikte İnşa Etmek: Kimseyi Geride Bırakmamak” olarak belirlenen teması ise “tüm insanlar için güven, emniyet ve itimat ve gezegenin sürdürülebilirliğini geliştiren yeni küresel değerler, politikalar ve uygulamalar yaratmak için bir vizyon ve eylem planı sunuyor” (IFSW, 2022).

Sosyal hizmet içindeki yasal dayanaklardan biri de CSWE’nin (Council on Social Work Education) Eğitim Politikasına çevresel adaleti dahil etmesidir (Powers ve diğ., 2021). 2015 yılında akreditasyon standartlarına sosyal hizmetin çevresel adaleti teşvik etme rolünün onaylanması sosyal çalışmacıların çevresel yönden adil politikaları savunmaları ve uygulamaları için önemli bir adımdır.

Ayrıca NASW (National Association of Social Works) Sosyal Adalet Öncelikleri (2018 – 2019) içinde çevresel adaletin “Çevre kalitesi ve sosyal adalet arasındaki bağlantılar. Kirlilik ve toksik kimyasallardan yaygın korumada eşitlik. Kirliliğe ve toksik kimyasallara maruz kalmada ırksal, etnik ve coğrafi farklılıklar” bağlamında yer alması yine yasal ve etik bir dayanak oluşturmaktadır (socialworkers, 2022). Bu bağlamda çevre adaleti sosyal adalet ilkesi bağlamında ele alınmakta ve çevre hakkı çevresel adaletle görünür olmaktadır (Tann, 2016).

Sosyal hizmetin küresel tanımında ekolojiyle ilgili doğrudan bir ifade yer almamasına rağmen tanımın açıklama notlarında yer alan prensiplere göre sosyal hizmet birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakları kapsamaktadır. “Üçüncü nesil haklar, doğal dünyaya ve türlerin biyoçeşitliliğine ve nesiller arası hakkaniyete odaklanır. Bu haklar karşılıklı olarak birbirini güçlendirir ve birbirine bağımlıdır ve hem bireysel hem de toplu hakları barındırır” (IFSW, 2014).

“Üçüncü Kuşak haklar arasında yer alan çevre hakkı, gelecek nesillerin çevre hakkına sahip olduğu hususuna vurgu yapmaktadır. Çevre hakkı, bireylere, sivil toplum kuruluşlarına ve devletlere sorumluluklar yüklemekte, çevre politikalarına ve çevresel yönetim sürecine katılımı gerektirmektedir” (Dadak, 2015, s. 309).

Bir insan hakkı olarak çevre hakkı ve çevre hukuku kapsamında insanlar öncelikle birey, çevresinde meydana gelen değişikliklere ilişkin bilgi edinme hakkına sahip olmalı, bu bağlamda bilgi edinilmesinin engellenmesi çevre hakkının ihlali olmaktadır. Ayrıca bireyin çevresinin ilgilendiren kararların alınmasında sürece katılabilmesi de çevre hukuku kapsamındadır ve çevresi ile ilgili kararların bireyin kendisi dışındaki mekanizmalarca belirlenmesi de çevre hakkını engellemektir. Son olarak yaşadığı çevreyi korumak, geliştirmek ve kirlenmesini önlemek için birey yargı organlarına başvurabilmelidir. Hak ve ödev birlikteliği kapsamında çevre hukuku yararlanıcıları aynı zamanda onun yükümlüleridir. Bu da bireylerin çevre konularında duyarlılık ve sorumluluklarının altını çizmektedir (Keleş, 2013). Ekolojik sosyal hizmet üçüncü kuşak haklarla uyuşan paralel amaçlar güttüğünden bu hakların sağlanması ve korunmasına katkı sunabilir (Öztürk ve Uzun, 2021).

IFSW İklim Adaleti Programı da iklim değişikliği sebebiyle oluşan etkilerin marjinalleştirilmiş nüfusları daha çok etkileyerek adaletsizlik doğurduğunu savunmakta ve eğitim, savunuculuk ve yerel projeleri desteklemek yoluyla iklim adaletini sağlamayı amaçlamaktadır. İngiliz Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (BASW) de IFSW'nin söz konusu yaklaşımını benimsemekte ve desteklemektedir. BASW sosyal çalışmacıların fark yaratabileceğini söylerken rollerini şu şekilde açıklamaktadır (BASW, 2021):

Çevre ve iklim adaletsizliği tehditleriyle duygusal ve psikolojik olarak başa çıkmaları için bireyleri ve toplulukları desteklemek,

Acil durumlardan ve uzun vadeli çevresel risklerden etkilenen insanları savunmak ve onlarla dayanışma içinde olmak, haklarını korumak ve bunlara erişim sağlamak,

Çevre felaketleri sırasında doğrudan, etkili destek ve koordinasyon sağlamak,

Hükümetler tarafından iklim değişikliğinin nedenleri hakkında büyük eylem çağrısında aktif olmak, işverenlerin çevresel sürdürülebilirlik eylemlerini etkilemek ve çevre üzerindeki etkiyi azaltmak için kişisel eylemlerini değiştirmek.

Çevresel adalet ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dayanak oluşturabilmektedir. Sosyal hizmetin değer temeli insan haklarını içermekte ve insan hakları kapsamında çevre hakkı talepleri çevresel adaleti doğurmaktadır (Yanardağ, 2019).

Veteriner sosyal hizmet (Jackson, 2013) gibi uygulamalar sosyal hizmet uygulamalarına hayvanları da dahil etmekte ve uygulama ve terapinin bir aracı olan hayvanların haklarına ve refahlarına dair uygulama ve hak talepleri de alana girmeye

başlamaktadır. Örneğin (Fraser ve diğ., 2021; Darroch ve Adamson, 2016) afet sosyal hizmetinde hayvanlar, doğrudan hayvanları içeren uygulamalardır. Bu uygulamalar hayvan hakları alanına geçişte aracı olabilir.

Sosyal hizmetin kendi içinde yer alan sözleşme ve belgeler dışında ekoloji ile ilgili sürdürülecek eylemler ve uygulamalar ihtiyaç duyulan yasal dayanakları, içinde oldukları devletlerin üyeliklerinden ve bağlayıcı sözleşmelerden almaktadırlar. Örneğin çevresel adalet açıkça yer almasa da BM İnsan Hakları sözleşmesi de sosyal adalet bağlamında bütün insanların eşit hakları için ön koşul sağlar ve sağlıklı gıdaya ulaşım, dezavantajlıların sağlıklı yerleşim alanlarına sıkışması çevresel adaletle bağdaşır. Bu sayede çevresel adalet sosyal adaletin insan haklarına yaklaşımını fiziksel çevrenin insan üzerindeki etkilerini dikkate alacak şekilde genişletmektedir (Tann, 2016).

UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü bünyesinde kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme de doğal mirasları koruma altına almıştır. Bu sözleşme de ekolojik uygulama için yasal bir dayanak oluşturabilir. Doğal miras ile kastedilen alanlar ise:

Estetik veya bilimsel açıdan istisnâ evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar.

Bilim veya muhafaza açısından istisnâ evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar.

Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnâ evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar (unesco.org).

Bu bağlamda ekolojik adalet insanlar için talep edildiğinde örneğin BM üyesi ülkeler afetlerle ilgili olarak risklerin azaltılmasına dönük uygulamalar için görevlendirilmiştir (Papadimitriou, 2020). Bu alanda referans olan politik temel belgeler aşağıda yer almaktadır (Erkan, 2010, s. 47):

- 1990-2000 yılları arasında gerçekleştirilen Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Onyılı (IDNDR) (Birleşmiş Milletlerin (BM) 42/169, 1987 sayılı kararı),
- Yokohama Stratejisi ve Daha Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı (1994),
- Binyıl Bildirgesi (2000), Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Stratejisi (ISDR) (2000),

- Afet Risklerinin Azaltılması Konferansı ve Hyogo Bildirgesi (2005),
- Hyogo Eylem Çerçevesi (2005-2015): Ulusların ve Toplulukların Afetlere Karşı Dirençlerini Artırılması ile Risk Azaltma Küresel Platformu (2007) çalışmaları.

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri de ekolojik sosyal hizmet uygulaması için bir diğer dayanaktır. Sosyal ve ekolojik konular “ekososyal” olarak adlandırılmakta ve ekoloji, ekonomi ve toplumsal konular bağdaştırılmakta, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da hesaba katarak bugünün ihtiyaçlarını karşılamayı öngören sürdürülebilir kalkınma (Peeters, 2012a) insan odağında da olsa alanda; çevre, çevresel konular, ekolojik bozulmalarla ilgili uygulamalara dair açılım sağlamaya imkân vermektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, ülkeleri; yaşamın sürdürülmesi, gıda, barınma, sağlık hizmetleri ile birlikte eğitim gibi konularda vatandaşların refahını sağlamakla yükümlü tutmaktadır. Rio ve Stockholm gibi belgeler/antlaşmalar çevresel adaleti hak olarak desteklemekte (Papadimitriou, 2020) ve ekolojik sosyal hizmet uygulamasına yasal dayanak oluşturmaktadır.

1992 yılında düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Zirvesi) Gündem 21’de sürdürülebilir ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, afetlerin neden olduğu kayıpların azaltılmasına yönelik yeterli önlem ve tedbirler alınmadıkça ulaşılamayacağı ifade edilmiş, ayrıca afet kayıpları ve çevresel bozulma arasında sıkı bir ilişki olduğu vurgulanmıştır. 2002 yılında düzenlenen BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde de yerleşmelerin afet riski altında olduğu kabul edilmiş, afetlerin neden olduğu zararların azaltılması için afet öncesinde risklerin azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca afetlerin bütün sektörleri kesen ortak bir husus olduğu kabul edilerek, afet risklerinin azaltılmasının sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alınması gündeme getirilmiştir (Erkan, 2010, s. 48).

Yeşil Yeni Mutabakat, Büyük Buhran sonrası bir dizi sosyal reformları öneren ekonomik program New Deal’a gönderme yapılarak isimlendirilmiş ve iklim değişikliği ile ilgili yasaların geçmesinin sağlanmasını amaçlayan bir girişim olarak başlamıştır. Uluslararası alanda farklı devletlerde yeni yeşil antlaşma teklif ve girişimleri bulunmaktadır ve ortaya çıkışı 2008 finansal krizinin sonrasına karşılık gelmektedir. 2019 tarihli Avrupa Yeşil Mutabakatı ise Avrupa Birliği’nin ekonomisini sürdürülebilir kılarak çevresel kirliliği azaltmayı öngörmektedir. Ar-ge ve inovatif projeler, sürdürülebilir gıda ve sanayi, biyoçeşitliliği korumak temel unsurlarıdır. Sosyal hizmet çevresel ve sosyal sorunlar arasındaki bağlantıyı kabul eden yeni yeşil mutabakatların ve çevre politikalarının oluşturulmasında aktif rol alarak sürdürülebilir

bir yapıya geçişte eşitlikçi uygulamaları oluşturmaya katkı sunabilir (Rao ve Teixeira, 2020).

Bir diğer dayanak olarak dördüncü kuşak haklar şeklinde adlandırılan ve süjesi/öznesi insan olmayan “ekosistem(in) hakkı” -çöl, dağ, deniz vs. her bir ekosistemin var olma ve kendini geliştirme hakkıdır ve öznesi soyuttur-, “gelecek (doğmamış) nesillerin hakkı” -öznesi gelecek nesiller olan soyut bir hak- ve “kent(in) hakkı” -canlı ve cansız öğelerin karışımı bir olgu olan kent de soyut bir haktır- ile süjesi insan olan “dördüncü kuşak hakları talep hakkı” -bu bağlamdaki bütün haklar talep edildiği sürece gerçekleşeceği için öznesi insan olan haktır- dır. Diğer kuşak haklar çevresel konuları insan merkezinde tutarken bu hakların ekolojik sosyal hizmet hedeflerine uygunluğu vurgulanmalı ve alanda tartışılmalıdır. Zira 4. kuşak haklar, insanları ayrı ayrı değil de bir bütün hâlinde insanlığı ve insanın da içinde yer aldığı ekosistemi temel almaktadır (Aykul, 2021).

Bir diğer dayanak olarak BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Çevre Asamblesi (UNEA):

Çevre sorunlarının küresel düzeyde ele alınmasından, Birleşmiş Milletler’de (BM) çevre konusunun eşgüdümünden ve BM sistemi içerisinde sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutunun uygulanmasından sorumlu olan BM Çevre Programı (United Nations Environment Programme-UNEP), 1972’de yapılan BM İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Konferansı) neticesinde kurulmuştur. 2012 yılında düzenlenen BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’nda UNEP’in güçlendirilmesine yönelik olarak alınan karar doğrultusunda, UNEP bünyesinde küresel çevre sorunlarına ilişkin bir karar alma organı olarak BM Çevre Asamblesi (UNEA) oluşturulmuştur (dışişleribakanlığı, 2022).

İnsan hakları, çevre hakkı bağlamı dışında hayvan hakları hayvanlarla ilgili ekolojik uygulama, savunuculuk konularında dayanak oluşturabilir. Bütün bu beyannameler sosyal hizmetin ekolojik ve sosyal konuları bağdaştırmasına ve uygulamaya imkân sunabilir.

Sosyal hizmetin bu başlıktaki faaliyetleri arasında temel sorulardan birini ekolojik sosyal hizmet sadece ekoloji üzerinde olumsuz etki yapan faaliyetleri önlemeye yönelik politikalar için neler yapabileceği oluşturmaktadır (Gray ve Coates, 2012). Ancak sosyal adalet ve [ekolojik] adalet entegre bir şekilde hesaba katmak için iklim değişikliği politikasını savunabilir, böylece [ekolojik] ve sosyal hedefler arasındaki çatışma önlenebilir (Borrell ve diğ., 2010).

Sosyal hizmet, ekolojik ve toplumsal sömürünün bağlantılı olduğunu gösteren disiplinlerarası araştırmalardan hem faydalanabilir hem de katkı sunabilir. Bu araştırmaların sonuçları politik alanda savunuculuk için bir dayanak oluşturabilirler (Hoff ve Polack, 1993). Bu bağlamda sosyal hizmetin disiplinlerarası rolü özellikle vurgulanabilir (Närhi ve Matthies, 2016b). Zira disiplinlerarası ve sektörler arası bağlantıların kurulabilmesi uzun zamandır sosyal hizmetin geleneğinin bir parçası olmuştur (Borrell ve diğ., 2010).

3.2.4. Sosyal hizmette ekolojik uygulamalar

Literatürde eko müdahale, yeşil müdahale veya uygulama (Hudson, 2014, s. 185) olarak adlandırılan uygulamalardır. Ekolojik uygulamalar sosyal hizmet içinde faaliyet gösterdiği yerlerde ekolojik ayak izinin azaltılması, enerji verimli aydınlatma ve diğer tüketimler, geri dönüşüm projeleri gibi kendi içinde kurumsal sürdürebileceği faaliyetlerden bizzat sosyal çalışmacıların kendi ekolojik izlerini azaltmalarına dönük eylemler ve ekolojik projelere bireysel katılımları gibi uygulamalardan bahsedilebilir. Ancak insana hizmet mesleklerinden olduğu için bizzat kendi uygulamalarının ekolojik içeriği bu çalışma için önem arz etmektedir. Bu sebeple bu başlık altında yer alan uygulamalar, sosyal hizmetin faaliyet alanlarını kapsayan uygulamaları kast etmektedir.

Ekolojik sosyal hizmet uygulamaları; bire bir terapiyi geliştirmek (tüm bileşenler - sosyal, politik, kültürel- üzerinde çevre bileşeninin etkisini görmek ve kabul etmek), topluluk dayanıklılığını teşvik etmek (bireysel dayanıklılığın topluluk dayanıklılığına bağlı olduğunu bilmek), göçmen nüfuslarına yardım etmek (kültürel farkındalık ve duyarlılığa ek olarak fiziki çevre sorunlarının da etkisini görmek), topluluk kaynaklarını geliştirmek (topluluk bahçeleri gibi uygulamalar bağlamında temiz gıda ve su erişimi dışında kaliteli eğitim hakkını savunmak), kamu politikasını etkilemek (dezavantajlılar üzerinde olumsuz etkisi olan politikaların farkında olmak ve değişimini savunmak) (socialworkdegreeguide, 2022) şeklinde gerçekleştirilebilir.

Söz konusu uygulamaların belli başlı ortak özellikleri belirlenebilmektedir. Bunlar holizm (insanı yaşam içinde bağlı olduğu ağ içinde ele alması), ekolojideki her bir unsurun refahının birbirine bağlı olduğunun farkındalığı, bireysel iyilikten ziyade herkes için -kolektif- iyiliğin hedeflenmesi, ekonomik büyümenin tek hedef olmaması

şeklinde özetlenebilir. Söz konusu bu özellikler ise daha net bir şekilde aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3.6. Ekososyal bir dünya görüşünden sosyal hizmet uygulaması.

Ekososyal Hizmetin Unsurları	Tanım	Sosyal Hizmet Uygulaması için Çıkarımlar
Holizm	Hayatın her yönü daha büyük bir sistem içinde birbirine bağlıdır.	İnsanların doğanın bir parçası olarak tanınmasına odaklanın. Yaşam Ağı'nın tüm yönleri arasındaki değer bağlantıları. Yaşam Ağı içinde herkes için hakların ve adaletin dikkate alınması. Bir uygulama örneği olarak döngüsel ekonomilerin kullanılması.
Refahın Karşılıklı Bağımlılığı	Yaşam Ağı'nın her yönü, sistemdeki herkesin iyiliğine bağlıdır ve vurguyu bireysel refahtan kolektif iyiliğe kaydırır. İlerleme, Yaşam Ağı'nın tüm bölümleri için sağlıklı yaşamı geliştirerek gerçekleşir.	Yerel bilgi, iş birliği, paylaşılan bolluk ve karşılıklılığı vurgulayan çözümleri yerelleştirin. Yaşam Ağı'ndaki herkesin sağlıklı olması ve gelişmesi için fırsatlar sağlayın. Yaşam Ağı içinde kaliteli ilişkileri geliştirin. Uygulama örnekleri, yerli/yerel çözümlerin kullanımını ve zaman bankacılığını içerir.
Sistemik Bağlantılar ve İlişkiler	Yaşam Ağı içindeki güçlü ilişkiler, bütünsel sağlığı teşvik eder. Odak noktası sadece insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, gelecek nesiller de dahil olmak üzere Yaşam Ağı'ndaki herkes için bolluğu sağlamaktır.	Bağlantıları bozan ve azaltan ikili düşüncenin kullanımını azaltın. Ekosistem içindeki ilişkileri güçlendirin. Yerel ve küresel olarak birbirimize bağlıyız ve eylemlerin daha büyük sistemler üzerindeki etkisini dikkate almamız gerekiyor. Uygulama örnekleri, çiftçi pazarlarını ve zaman bankacılığını içerir.
Ekososyal Olarak Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Topluluklar	Yaşam Ağı'nın sağlığını geliştirme ve insan ihtiyaçlarını karşılama taleplerinin sistemin dengesini bozmamasını sağlama ihtiyacı. Bu, ekonomik büyümenin sınırlarını kabul eder ve refah için tek başına gerekli olan ekonomik büyümenin ayrıştırılmasını gerektirir. Sürdürülebilirlik, uzun vadeli düşünmeyi vurgular.	Rekabeti ve kıtlığı vurgulayan yapıları, sosyal ve ekolojik karşılıklı bağımlılığı ve bolluğu vurgulayan yapılarla değiştirin. Zaman bankacılığı yerli çözümler ve döngüsel ekonomiler gibi uygulama örnekleri, sürdürülebilir topluluklara doğru hareketi göstermektedir.

(Kaynak: Powers ve diğ., 2021, s. 8)

Ekolojik uygulamalar farklı şekillerde görünür olmaktadır. Bunlardan biri de mevcut ekonomiye alternatif sürdürülebilir ekonomik yapıları barındıran uygulamalardır. Bu sayede iş gücü piyasasının dışında ya da kırıyalarında olan kişilerin iş gücüne katılmaları sağlanmakta, ekolojik adaletle birlikte sosyal adaletle katkıda bulunmaktadır. Söz konusu ekososyal yenilikler [veya ekolojik uygulamalar], sadece topluluk çalışması olarak değerlendirilemeyen bir yönüyle sosyal hizmet alanında gösterilen faaliyetler, diğer yandan bünyesinde sosyal çalışmacı barındırabilecek ve sosyal hizmet kurumlarıyla iş birliği yapabilecek niteliktedir. Ekolojik çalışma sadece doğal çevrenin uygulamaya eklenmesi olmayıp kapitalizm, modernizm, tüketim kültürüne karşı ekolojik sürdürülebilirliği önermektedir. Bu yönüyle de alternatif ekonomik yapılarla ilişkili olabilmektedir. Muhtelif Avrupa ülkelerinde (Belçika, Finlandiya, Almanya, İtalya) gerçekleştirilmiş (50) uygulamaların incelendiği çalışmadan birkaçı örnek vaka olarak işlenmiştir. Hirvitalo (Çağdaş Sanat Merkezi Finlandiya) kâr amacı gütmeyen yerel etkinliklerle kültürel yaşamı zenginleştirirken açık bir kafe ve sosyal mutfak içerir, bahçecilik gibi etkinlik imkânı sunar. Gönüllü çalışmalarına dayansa da sosyal hizmet kurumlarıyla iletişindedir. Oma Maa (Finlandiya) organik gıda kooperatifi, gönüllülükle işlese de yazları istihdam sağlamaktadır. Yine sosyal hizmet kurumlarıyla bağlantı hâlinindedir. Lapinlahden Lähde (Helsinki, Finlandiya) Helsinki'deki eski bir hastane binasında kültürel etkinlikler yapmak dışında vejetaryen kafe, sanat galerileri, geri dönüşüm ve ikinci el mağazası bulunmakta ve dezavantajlılara yönelik çalışmalarında sosyal hizmet ile iş birliği yapmaktadır. Kunst-Stoffe (Almanya), bünyesinde sanat-eğitim, atık önleme-azaltma, onarım-dönüştürme ve ağaç işleme atölyesi bulunmakta ve koordinatörlerden biri sosyal hizmet mezunu. Velo (Belçika), yeniden kullanım ve geri dönüşüm, bisiklet kiralama ve tamiri, mobil tamir atölyeleri bulunup marjinalleştirilmiş insanlara profesyonel eğitim verilmektedir. Çalışanlar arasında sosyal çalışmacılar bulunmakta ve eğitim alanlara iş bulma ve sosyal konularda destek verilmektedir. Vinterra (İtalya) sosyal kooperatif, organik sebze yetiştiriciliği sosyal hizmet ile birleştirilmiştir ve istihdam sağlamaktadır. Söz konusu bu örnekler ekolojik sosyal hizmetin uygulanması için bir imkân ve alan oluşturdukları gibi sosyal hizmetin yöntem ve becerilerine örneğin toplulukların oluşturulmasında, diğer yapılanmalar ve kurumlarla iletişimde aracı/müzakereci olarak oluşumları demokratik yönetmek/sürdürmek konusunda ihtiyaç da duymaktadırlar (Matthies, Peeters, Hirvilampi ve Stamm, 2020). Özetle bu

örnekler hem ekolojik sosyal hizmete imkân vermekte hem de sosyal hizmetin katkısı ve/veya iş birliğini gereksinmektedirler.

“Ekososyal yenilikler ile güçlü bir ekolojik yönelime sahip sosyal yenilikler [anlatılmak istenmektedir ve] geri dönüşüm atölyeleri, kentsel bahçecilik, katılımcı işsizlik projeleri ve yeni yerel ekonomiler” (Matthies, Stamm, Hirvilammi ve Närhi, 2019, s. 1) söz konusu uygulamalara örnek teşkil etmektedir. Ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının birer örneğini temsil eden ve ekolojik sosyal inovasyon -ESI- olarak nitelenen bu uygulamaların genel özellikleri “faaliyetlerin çeşitliliği, ağ oluşturma, yeni geçim kaynaklarına yönelme [alternatif ekonomik sistemler], gıdaya odaklanma ve sürdürülebilirlik” şeklinde ifade edilebilir (Matthies ve diğ., 2019, s. 12).

Ekolojik bir uygulama olan hortikültürel terapide yer alan bazı etkinlikler “bitkilendirme ya da özel amaçlar için (toplanma ve dinlenme alanı) alan planlanması; alan hazırlığı (alanın ekime hazırlanması); fide, fidan, ağaç ve çiçek dikimi; bakım işlemleri (sulama gibi), bitkiler, meyveler ve çiçeklerle temas kurma, tanıma oturumları; hasat, topluluk gezileri” (Barut ve Kara, 2020, s. 226) şeklindedir. Hortikültürel terapi, sosyal hizmetin hizmet verdiği gruplar olan yaşlılar, engelliler, kadınlarla gerçekleştirilebildiği gibi adli sosyal hizmet bağlamında suçlularla da öfke kontrolünün sağlanması, bağımlılığın önlenmesi gibi amaçlar doğrultusunda rehabilite edici olarak kullanılabilmektedir (Koçak, 2022). Topluluk bahçeleri ise sürdürülebilir gıda üretimini sağlarken aynı zamanda hem yeşil hem de sosyal alan olarak insanlar için sığınak olmaktadır (Heinsch, 2012).

Sosyal hizmetin geleneksel yöntemlerinin dışına çıkan inovatif bir örnek olarak Pekin’de sosyal çalışmacıların COVID 19 salgını sırasında sürdürdüğü “Balkondaki Bahçe” uygulaması bulunmaktadır. Söz konusu uygulama, internet üzerinden 21 gün süren katılımcılara balkonda bahçe yapma ve sürdürme bilgilerini içeren, gelişimin takip edildiği interaktif bir çalışmadan oluşmuştur. Çalışma boyunca katılımcılarla bahçenin gelişimi takip edilmiş, interaktif görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda bu tür uygulamaların hem bireysel hem aile dayanıklılığı ve uyumunu sağladığı, topluluk bağları oluşturduğu, ekolojik yaşam tarzına dair farkındalık ve teşvik sağladığı görülmüştür (Wang ve diğ., 2022).

Dezavantajlılar bağlamında yürütülebilecek ekolojik uygulamalarda sosyal çalışmacılar kurucu, koordine edici, iş birlikçi, uygulayıcı olarak yer alabilirler. Söz

konusu projelerden engellilere dönük olanlar; Doğa Aracılığıyla Engellileri Güçlendirme Projesi (ABD’de engellilere yönelik doğa gezileri vb. etkinlikler yoluyla doğa deneyimi sunmak, ruhsal sağaltıma katkıda bulunmak sağlanmakta), Doğaya Erişim Programı (ABD’de sürdürülen programda engelliler dahil dezavantajlı diğer gruplara çevre eğitimi, doğa deneyimi sunulmasının yanında sosyalleşmelerine de katkı sunulmakta), Engellilerle Bahçecilik (Avustralya’da yürütülen programla engellilerin bahçecilik faaliyetleri gerçekleştirmelerine olanak sağlanmakta ve bu yolla beceri kazandırılıp sosyalleşmelerine de katkı sunulmakta), Engellilerin Doğada Rehabilitasyonu Projesi (Türkiye’de Balıkesir Bigadiç’teki bu proje engelli çocuklarla gerçekleştirilmiş ve doğa ile bağ kurmaları sağlanmış ve iyilik hâllerine katkı sunulmuştur) (Doğan, 2021, ss. 73,74).

Sosyal hizmet uygulaması, ihtiyaçların değişmesine binaen dönüştüğünden ekolojik uygulama örnekleri insan ve hayvan arasındaki bağda da görülebilmektedir (Wenocur ve diğ., 2018). Evcil hayvan sayısının artması afet sonrası müdahaleye hayvanları da ekleme (Darroch ve Adamson, 2016), evsizlik sorununu türler arası olarak ele alma sonucunu doğurmaktadır (Laing, 2020b). Ayrıca (Fraser ve diğ., 2021) evcil hayvanlar, çiftlik hayvanları ve yaban hayatı “ezilen popülasyon” sınıfına girmekte ve uygulamada ev içi şiddet müdahalelerine evcil hayvanları da dahil etme potansiyeli bulunmaktadır.

Hayvan ve insan ilişkisi sosyal hizmette veteriner sosyal hizmet ve hayvan destekli sosyal hizmet olarak adlandırılan uygulamaları oluşturmaktadır. Veteriner sosyal hizmet, veterinerlerin ve evcil hayvan sahiplerinin ihtiyaçlarına yoğunlaşmakta ve bakımla ilgili güçlükleri ele almaktadır. Hayvan destekli sosyal hizmet ise terapi uygulamasında hayvanların rehabilite edici özelliğini kullanmayı içermektedir (Jackson, 2013). Hayvan destekli terapi de ekolojinin insan dışı unsurlarının terapötik kullanımına örnek teşkil etmektedir. Bu terapi tekniği, (Compitus, 2019) farklı durumlara uyarlanabilir olması dolayısıyla engellilik, bağımlılık gibi farklı hizmet alan gruplarıyla çalışmayı sağlayan, insanla hayvan ilişkisini temel alan bir uygulamadır. Söz konusu terapi “hayvan destekli müdahale insan-hayvan ilişkisi temelinde şekillenen, insanların problemlerini çözme amacıyla hayvanların kullanımı olarak tanımlanan bir müdahale yöntemidir” (Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018, s. 1874).

Evcil hayvanların insan refahındaki olumlu etkisi birçok alanda kabul görmüştür. Sosyal hizmette de insan ve hayvan etkileşimi ve/veya bağı kabul edilmekte ve hayvan destekli müdahalelerle (AAI Animal Assisted Interventions) hayvanlar uygulamaya dâhil edilmeye başlanmıştır (Chalmers, Dell, Dixon, Dowling ve Hanrahan, 2020). Refakatçi hayvanlarla ilgili olarak evcil hayvan sahiplerine yönelik, hayvanların ölümüyle yaşadıkları kayıp ve yasla ilgili uygulamayı içermektedir (Laing ve Maylea, 2018). Ekolojik sosyal hizmet yeni bir uygulama olan veteriner sosyal hizmet de “hayvan ve insan arasındaki bağ temelli” sosyal hizmet uygulamaları şeklinde uygulamaya eklenmiştir (Yanardağ, 2020). ABD’de yaygın kabul gören veteriner sosyal hizmet, ailelerle, çocuklarla, gençlerle, engellilerle, mahkûmlarla çalışmada uygulamada kullanılmaktadır (Yeşilkayalı ve Ofluoğlu, 2018).

Sosyal çalışmacılar evcil hayvan sahibi olan yaşlıları “(i) hayvan sahibi hasta olduğunda evcil hayvan besleme ve gönüllü hizmetler organize etmek; (ii) sahibi ölümcül hasta olduğunda evcil hayvan için gelecekteki bir yuvayı ayarlamak; (iii) hastanelerde evcil hayvan ziyaretini savunmak” şeklinde hayvanları da içeren ekolojik uygulamalar gerçekleştirebilirler (Heinsch, 2012, s. 315). Bütün bu uygulama önerilerinin her biri, hayvanları sosyal hizmete entegre etme çabaları olarak değerlendirilebilir. Yine bir başka örnek olarak insan-hayvan etkileşiminin terapi edici özelliğinden istifade edilmesi sıralanabilir. Bu bağlamda sürdürülmüş olan “Hapishane Yavruları” adlı programda yer alan mahkûmların sorumlu oldukları hayvanlarla ilgili geliştirdikleri duyguların hem hayvan hem de mahkûmlar açısından rehabilite edici olması yaşlılarla birlikte yapılan uygulamalarda ise sosyalleşmeye katkı sunması (Heinsch, 2012) yine ekolojik uygulamaların potansiyel örnekleridir.

Örneğin ABD gibi evcil hayvan sahipliliğinin yüksek oranlara ulaştığı yerlerde uygulamanın insanlarla olduğu durumlarda dahi hayvanlar uygulamanın bir parçası olmaktadır (Risley-Curtiss, 2010). Bu sebeple bir uygulamada, varsa evcil hayvanlarla ilgili sorular da değerlendirme soru şablonlarında yer almalı ve hayvanlar bu yolla değerlendirmeye eklenmelidir (Whipple, 2021).

Grup çalışmalarının doğa içinde yapılması da uygulamaya örnek teşkil etmektedir. Ayrıca değerlendirme raporlarına evcil hayvanları eklemek, evcil hayvan kaybında bu tür yasın da yas hizmetinde kabulünü sağlamak, evcil hayvan sahiplerini uygun fiyatlı veteriner ve beslenme hizmetleri için bilgilendirme, ayrıca görüşme gibi uygulama

aşamalarında hayvanların eşlik etmesine izin verme (Heinsch, 2012) bütün bu uygulamalar hayvanlarla birlikte ve hayvanlar için yapılabilecek ekolojik sosyal hizmet uygulamalarıdır.

Türkiye özelinde ise kurucusu bir sosyal çalışmacı olan Yaşam Alanlarını Koruma ve Yaşatma Derneği (YAŞAD) örnek teşkil etmekte ve amaçları aşağıda yer almaktadır:

Dernek, doğada yok olma tehlikesinde olan hayvan ve diğer canlı türlerinin soylarının devamının sağlanması, doğanın ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi; keklik, sülün, bıldırcın, arıcılık ve ürünleri, vb. yeni küçük ve büyükbaş hayvancılığın gelişimine katkı vererek kırsal kalkınmaya destek verilmesi; çeşitli nedenlerle yoksunluk içinde bulunan ve sosyal hizmetler alanına giren çocuk, genç, yaşlı, kadın ve özürllülerin fiziksel, toplumsal koşullarının iyileştirilmesi amacı ile kurulmuştur (Aktaran Yanardağ, 2019, s. 325).

Söz konusu dernek, engelli çocuklar için doğa içinde eğitim ve rehabilitasyonu içeren bir proje gerçekleştirmiştir. Projede sosyal çalışmacılar yer almış ve faaliyetler, doğayla ve diğer canlılarla bağ kurmayı sağlayan faaliyetler içermiştir (Doğan, 2021, ss. 74,75). Bu proje ekolojik sosyal hizmetin engellilere yönelik uygulama örneğidir ve sosyal hizmetin geleneksel çalışma alanlarının da ekolojik sosyal hizmet içinde devam edebileceğini göstermektedir.

3.2.5.Sosyal hizmetin dahil olabileceği mevcut ekolojik uygulamalar

Sosyal hizmet literatürü dışındaki mevcut ekolojik uygulamalar, modeller ve projeler de ekolojik sosyal hizmet uygulaması için uygun bir yapı arz etmektedir. Örneğin yavaş yemek, sakin şehir, ekolojik şehir, yeşil kent uygulamaları bu minvalde uygulamalardır.

Sakin Şehir olarak bilinen Cittaslow, 1999'da İtalya'da kurulmuş bir belediyeler birliğidir ve ilke olarak Yavaş Hareketi bünyesinde yer almaktadır. Köken olarak benzer ilkelere dayanan Slow Food Hareketi, sakin şehir Cittaslow'a dönüşmüştür. Slow Food hareketinin amaçları (doğayı ve biyoçeşitliliği korumak, geleneksel bilgiye önem verme, yerel üreticiye destek olmak gibi) da ekolojik sosyal hizmetle uyumluluk arz etmektedir. Tüketim kültürü ve oluşturduğu yaşam tarzına getirilen itirazlar ve ilgili tartışmalar sonucu oluşan iyi, temiz, adil gıda ilkelerine dayalı Slow Food Hareketi amaç, ilke ve felsefesiyle ekolojik açıdan da kapitalizme alternatif bir yaşam şekli öneren bir harekettir. Her iki hareket de hayatı yavaşlatıp ekolojik bozulmanın sonuçlarına karşı çözüm üretmede yardımcı olmak amacı etrafında şekillenmişlerdir.

Sakin Şehir hareketine dahil olmak için 7 ana başlıkta istenen kriterlerin sağlanması için ‘misafirperverlik, farkındalık ve eğitim’ ‘sosyal uyum’ ‘ortaklıklar’ ‘çevre’ ‘altyapı’ ‘kentsel yaşam kalitesi alanı’ ‘tarım-turizm-esnaf ve sanatkârlara yönelik’ başlıklarında yer alan politikalar uygulanmaktadır. Sosyal hizmetin uygulama alanlarına yeni bir bakış açısı sunan ve uygulayan Sakin Şehir Hareketi’ne ekolojik sosyal hizmet örneğin çevresel adaletin sağlanmasıyla katkı sunabilme potansiyeline sahiptir. Söz konusu uygulanan politikaların kapsam ve içeriği ekolojik sosyal hizmet teorisi ve uygulaması ile uyumluluk göstermektedir. Örneğin *çevre politikaları kapsamındaki uygulamalar* (hava ve su temizliğinin yasal ölçülere uygunluğu, kentsel katı atıkların ayrıştırılması ve toplanması, gerek endüstriyel gerek evsel kompostlaşmanın teşviki, kanalizasyonlar için atık su arıtma tesisi olması, binalarda ve kamusal alanlarda enerji tasarrufu, biyoçeşitliliğin korunması gibi); *altyapı politikaları* (bisiklet yolları, toplu taşımayla ilgili aktarma alanlarında bisikletlere özel park yerleri olması, özel araç yerine -elektrikli otobüs, dik yerlerde yürüyen merdivenler gibi- eko ulaşım, tarihî kent merkezlerinde kirlilik oluşturmeyen taşıtların kullanılması); *kentsel yaşam kalitesi alanındaki politikalar* (kentte yeşil alan kullanımı ve bu alanların iyileştirilmesi, yeşil alanda beton kullanımı miktarı); *tarım-turizm-esnaf ve sanatkârlara yönelik politikalar* (GDO’suz organik ürün üretimi ve kullanımı ve teşviki, tarım alanlarını koruma ve bu alanda istihdam oluşturma) uygulanmaktadır. Ayrıca kentte çevre hakkı gibi üçüncü kuşak hakların savunucuları arasında sosyal çalışmacılar (politikacılar ve çevreciler gibi) da yer almaktadır. Sakin şehir uygulamaları insana dönük çevre hakkı ile ilgili olmanın dışında insanların ekolojik farkındalığının gelişmesine de aracılık ederek ekolojik sosyal hizmetin bir diğer hedefine katkı vermektedir. Oluşturulacak ortaklıklar ve diğer yavaş akımlar (yavaş seyahat -çevreye en az zarar veren aracı seçme-, yavaş turizm, yavaş moda) sayesinde etkisi, yapılabirliği ve eş güdümlülüğü artabilmektedir (Tozal, 2021). Tüm bu özellik ve içeriği ile yavaş şehir uygulamaları ekolojik sosyal hizmetin felsefesine uygunluğuyla hem ekolojik sosyal hizmetin uygulanma alanı olabilmekte hem de ekolojik uygulamalara model teşkil etmektedir. Yasal dayanakları ise aşağıda yer almaktadır:

Avrupa Kentsel Şartı ve Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu (1990, European Urban Charter),

Avrupa Kentsel Şartı-II: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto (2008, European Urban Charter II: Manifesto for a New Urbanity),

AB İçin Kentsel Gündem (2016, Urban Agenda for EU),
Avrupa Yeşil Sözleşmesi (2019, European Green Deal) (Tozal, 2021, s. 94).

Slow Food (Yavaş Yemek) hareketinin misyon ve vizyonu ekolojik sosyal hizmet uygulamalarına imkân veren ve uygulamanın sürdürülmesine olanak sağlayan şu üç başlıca özellikten oluşmaktadır:

İyi: Yerel kültürden gelen ve damağımıza hitap eden aynı zamanda lezzetli ve mevsimine uygun bir beslenmeyi tanımlar.

Temiz: Gıdanın çevreyi kirletmeden, kimyasaldan arınmış, insan sağlığı ile uyum içinde üretilmiş olmasını şart koşar; çevreyi ve biyoçeşitliliği koruması gerekir.

Adil: Tüketicuyu yormayan fiyatlara sahip gıdalar ve küçük ölçekli üreticiler için adil koşullar ve ödemeler olmasını ister (terramadreaanatolia, 2022).

Ekolojik şehirler, sürdürülebilir kentler bağlamında tüketimini kendi üretimiyle karşılayabilen çevre dostu, çevre ile kentleşmenin etkileşim içinde olduğu tasarımların ve uygulamaların olduğu şehirlerdir ve mevcut kentleşmenin ekolojik bozulmaları arttırması sonucu ekoloji üzerinde tahribatı en aza indiren kent tasarımları fikri ile ortaya çıkmışlardır. İnsanlar için doğadan faydalanma anlayışı yerine doğa ile uyumlu nasıl yaşanabilir anlayışına geçilmesinin kentleşmedeki karşılığıdır ve 1992 yılında kurulan “Eco City Builders” ekokent standartlarını belirlemiştir. Bu standart ve ölçekler arasında; kapsam, *kentsel doku* (alanların büyüklüğü ve kullanımı -yeşil alan gibi-), *ulaşım* (toplu taşımaya erişim -duraklara yakınlık-, ulaşım kaynaklı gürültü), *enerji akışı* (enerji ihtiyacı ve verimliliği, sera gazı emisyonu), *malzeme döngüsü* (inşaat malzemeleri -yenilenebilir malzemelerin tercihi-, su bağlamında minimum tüketim), *sosyo-ekonomik göstergeler* (sosyal ve ekonomik altyapı -çeşitlilik ve entegrasyon-, rantabilite -fayda maliyet-) ve *süreçler* (bütüncül planlama ve halk katılımı) gibi kriter ve göstergeler bulunmaktadır. Ekokentlerin bütün gösterge ve ölçekleri karşılaması ideal olan durum olsa da bir kısmını karşılayan kentler de eko kent kabul edilmektedir. Mevcut ekokentlerde -Hamburg (Almanya), Stockholm (İsveç), Astana (Kazakistan), Abu Dabi (Birleşik Arap Emirlikleri) verimli yeşil alan arttırılmasıyla ve yaya dostu şehir planlaması ile sosyal etkileşim arttırılabilmekte, yakın duraklar aracılığıyla toplu taşımaya ulaşım kolaylığı, yeşil enerji -rüzgar tribünleri gibi- atıklardan enerji ve gübre üretimi ile kirliliğin önüne geçilebilmekte, kent içinde ekolojik koridorlar ve etrafında yeşil set oluşturma, halkın katılımı için bilinçlendirme faaliyetleri, yeşil binalarla enerji tasarrufu yapılabilmektedir (Tosun,

2017). Sosyal ve ekonomik adaletin ekolojik adaletle buluştuğu yerler olan ekokentler, hak ve sorumluluk sahibi olan aktif vatandaşlara sahiptir. [Ekolojik] sosyal çalışmacılar, ekokent vatandaşlığını teşvik etmek için topluluk düzeyinde örgütlenmeyi teşvik edebilirler. Sosyal hizmet Yerleşim Evleri faaliyetleri kapsamında kent sorunlarını çözmek için çıkmış kentli bir meslek olarak topluluk bahçeleri faaliyetleri ile misyonlarını devam ettirip sosyal sermayenin oluşumuna vesile olabilir, Ecocity Zirvesi'nde bir araya gelenler içinde sosyal hizmeti de içeren disiplinlerarası iş birliği yine sosyal hizmete yer açan bir yapı (grandchallengesforsocialwork, 2013) olarak ekolojik sosyal hizmet uygulamasına uygun projelerdir.

Bir diğer örnek ise dayanışma çiftçiliği (Solidarische Landwirtschaft) SoLaWi'dir. Birçok sosyal ve ekolojik yönü birleştiren bu projelerden Almanya'da 100'den fazla proje bulunmaktadır. Bu dayanışma çiftlikleri bu tür tarımla uğraşanların finansal olarak desteklenmesini, ekolojik tarımın -hayvan refahı standartlarına uygun, biyoçeşitliliğe önem veren, çevreyle barışık sürdürülebilir tarım gibi- yapılmasını destekleyebilmektedirler. Destekler, bizzat çalışarak veya müşteri olarak sunulabilmektedir. Sabit bir müşteri varlığı, mesafeden kaynaklı nakliye kolaylığı, tüketici açısından sağlıklı ve güvenilir gıdaya ulaşım gibi sebeplerden mevcut piyasadan bağımsız tedarik zinciri oluşturulmaktadır. Ayrıca başka ortamlarda bir arada olamayacak insanların sosyal temasının sağlanması, iş birliğinin kurulması da oluşumların sosyal yönleridir (Tann, 2016, ss. 74-76). Bu örneklerden yola çıkarak denebilir ki yerel düzeyde yapılan tarımsal ve hayvansal üretimin yerel ağda ticaretinin yapılması daha küresel düzeyde ağlardan bağımsız olmayı, çevre ile ilgili kararlarda özerk olabilmeyi, istihdam sağlamak, alternatif ekonomik oluşumlara olanak vermek, rehabilitasyona imkân vermek, kirliliğe maruz kalmamayı sağlayarak sosyal adalet ihtiyacını -çevresel adalet bağlamında- da giderebilme potansiyeline sahiptir. Bu imkânlar ekolojik sosyal hizmetin hedeflediği sosyal ve ekolojik yönlerin bütünselliğini sağlamaktadır.

Hobi bahçeleri yine mevcut ekolojik bir uygulama olarak sosyal hizmetin aktif olarak rol alabileceği bir diğer örnektir. Uygulanma geçmişi 18. yüzyıla kadar giden hobi bahçeleri, ekonomik krizlere paralel seyreden bir oluşum seyretmiştir. İlk örneklerine İngiltere'de rastlanan bu uygulamada, Sanayi Devrimi ve işçilerin kötüleşen şartları ve yoksullaşmaları teşvik edici olmuştur. Farklı adlandırmaları (İngiltere'de Guinea

Garden, Almanya’da arbeiter garten, işçi bahçeleri) olan hobi bahçelerinin kentlere yakın mesafede olmaları kentlerin yeşil alanlarını artırır, ekosisteme olumlu katkıda bulunur, sosyal ilişkilerin gelişmesini sağlarken (bahçecilik yapılmasına imkân veren tarım alanları olarak ekonomik kazanç dışında toprak ve doğayla irtibatı kurmaya aracı olarak psikolojik iyilik hâline katkı sunarlar. Belirlenmiş alanda toprağın parsellerle ailelere -kiralık veya satılık olarak- tahsis edilmesidir. Genellikle belediyelerce kurulsa da bireyler, üniversiteler de kurabilmektedir (Aliağaoğlu ve Alevkayalı, 2017). Şehir etrafında yeşil kuşak oluşturan hobi bahçeleri ekonomik fayda dışında ekolojik farkındalığın arttırılmasına aracı olabilirler ve sosyal çalışmacılar müdahalede bireyleri bu tür uğraşlara yönlendirebilirler, düzenleyicilerle hobi bahçelerine ekonomik olarak ulaşım imkânı olmayanların uygun projelerde buluşmalarına aracı olabilirler. Ayrıca yine temiz ve ucuz gıda üretimine imkân tanınabilir.

Bütün bu uygulamalar sürdürülebilir kentleşme için imkân verirken esasında kentli bir meslek olan sosyal hizmetin uygulama alanında kalmasını sağlamakta, ekolojik sosyal hizmeti kırsal alana sıkışmaktan çıkarmakta, sosyal hizmetin hâlâ kent ve kentleşme üzerine söyleyebileceği, 21. yüzyılın şartlarına uygun cevaplar, uygulamalar geliştirebileceği bir alan olmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet bağlamında Yavaş Yemek hareketi bütün insanların temiz, güvenilir gıdaya ulaşabilmesi açısından ekolojik bozulmalar sonucu oluşan iklim değişikliğinin sonuçlarından olan gıda, su krizlerine birer cevap olabilir, sürdürülebilir/ekolojik tarım faaliyetlerini arttırabilir. Sakin şehir uygulamalarındaki politikalar istihdam oluşturma, kendine yeten şehirler oluşturarak bir üst ekonomik sisteme alternatif kendi içinde özerk ve özel ekonomilerle, atık yönetimi, çevre temizliği gibi konularda dezavantajlıların durumu ile ilgili çalışmalarla sosyal adalete katkı sunabilirler. Ekolojik sosyal çalışmacılar da yerel oluşumları desteklemek, haklarını savunmak, mevcut uygulamalar içinde yer almak, halkta farkındalık ve katılım oluşmasını sağlamak şeklinde uygulamalarla katkı sunabilirler. Bir uygulamanın ekolojik olması için kırsalda ve tarımla ilgili, doğa temelli faaliyetler olması gerekmektedir. Geri dönüşüm, yeniden kullanım ve atık yönetimi de ekolojik faaliyet olmakta ve faaliyet alanını genişletmektedir.

3.2.6.Sosyal politika bağlamında ekolojik sosyal hizmet

Birçok bilim ve/veya meslek dalının artık ekoloji faktörünü denkleme eklemeden bilgi veya uygulama üretimi mümkün görünmemektedir. Sosyal politika da bu durumdan

azade değildir ve (Kaçmaz ve Özaydın, 2019) iklim değişikliği gibi ekolojik bozulma ve sonuçlarının eşitsiz dağılımı buna bir örnek teşkil etmektedir. Sosyal hizmet gibi sosyal politika alanında da yeni bir sosyal politika anlayışına ihtiyaç olduğu ve yeni kapsamın geleneksel sosyal refah konularını aşması gerektiği, mevcut politikaların doğal kaynakları -sınırlılıklarını- göz önünde bulundurmeyen ekonomik yapılanmalara dayandığı (Shaw, 2006) ve sürdürülebilir bir yaşamı destekleyemeyeceği için eleştirildiği ve iklim değişikliği gibi yaşanan ekolojik bozulmaların birer sosyal politika sorunu olarak ele alınması ve savunmasız nüfuslar üzerindeki etkilerine yönelik çalışmaların sosyal politika faaliyetleriyle birleşmesi gerektiği (Mazlum, 2009) savunulmaktadır.

Ekolojik ve/veya çevresel konularla toplumsal konuların [ekososyal] ilişkiselliği hem sosyal politika hem de sosyal hizmet için aşikârdır (Närhi ve Matthies, 2016b) ve başlangıç için bir ortak payda teşkil etmektedir. Buradan hareketle çevresel [ekolojik] ve sosyal politikaları ayrı ayrı ele almak ve analiz etmek, mevcut durumu ve [ekolojinin insan ve insan olmayan unsurlarını içeren] ekolojik sürdürülebilirliği imkânsız kılacağından her iki alanın birliğini ve/veya yakınlığını vurgulayan bir kavramsallaştırmanın gerekliliği vurgulanmalıdır. Bu şekilde disiplinlerarası iş birliğini içeren bir birliktelikten ve sosyal hizmette makro uygulama içinde ekolojik ve sosyal olarak sürdürülebilirliği birleştiren sosyoekolojik politikalar içeren daha yenilikçi ve zamanın ihtiyaçlarına uygun kamu politikaları oluşturulabilir. Zararlı çevresel sonuçları olan işlere bağımlılığı sonlandırabilecek evrensel temel gelir, enerji tasarrufu yapabilen ve uygun fiyatlı konut, yerel üretim ve tüketim zinciri olan sağlıklı ve uygun fiyatlı gıda güvenliği, uygun fiyatlı toplu taşımayı sağlayan ulaşım, ekolojik duyarlılığa uygun arazi kullanımı gibi politikalar hep birlikte “sosyal koruma” oluşturabilir. Sosyal korumayı sağlamak, sosyal politika ve sosyal hizmetin iş birliğine aracı olabilir (Mulvale, 2017, ss. 176-180) ve ekolojik sosyal hizmetin sosyal politika alanına da katkı yapabileceğini gösterebilir.

Refahın dağılımı ile ilgili bir alan olan sosyal politikanın bileşenleri içinde sağlık, eğitim, konut, çevre ve istihdam politikaları bulunmaktadır. Her bir bileşendeki değişiklik diğerlerini de etkilemektedir (Özdemir, 2017). Sosyal politika içinde yer alan konular çevre ile ilgili konulara bağlantı kurmada aracı olabilir ki çevre politikaları mevcut sosyal politikalar içinde yer almaktadır. Zira sosyal hizmette

olduğu gibi sosyal politika alanında da çevresel sorunlar toplumsal sorunların kaynağı, toplumsal sorunlar da çevresel sorunların bir parçasıdır (Papadimitriou, 2022). Bu sebeple ekolojik bozulmaların sosyal hizmeti değişmeye zorladığı gibi (Zapf, 2010) sosyal politikayı da dönüştürme potansiyeli bulunmaktadır. Sosyal hizmet bir sosyal politika alt alanı ve uygulayıcısı olması dolayısıyla ekoloji bağlamında yapacakları aşağıdan yukarı bir hareket iken daha kapsayıcı olduğu kabul edilebilecek olan sosyal politikanın yapacakları yukarıdan aşağı bir hareket olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple sosyal politika bağlamında ekolojik sosyal hizmetin ne yapabileceği ile ilgili soru önemli olmakla beraber sosyal politikanın da ekoloji ile ilgili neler söyleyebileceği, kendi ekolojik dönüşümü de konuşulmalıdır. Çalışmanın bu başlığında ekolojik sosyal hizmetin sosyal politika alanına dair faaliyetleri konu edilmekte olsa da tersten bir okuma da yapılabilir.

Ekolojik bozulmaları ortaya çıkaran sebepler sosyal adaleti göz ardı eden ekonomik yapı ile ilgi olduğu için [yeşil siyaset, çevreci hareketler, yeşil partiler gibi farklı varyantları olan] ekolojik mücadele ve uygulamalar özünde sosyal politikayla bağlantılı konularla ilgilidir ve bu alana dair konularla birlikte ele alınırlar. Yeşil hareket kapsamında doğrudan eylem yapan oluşumlar ve partiler de vatandaşların eşit haklara ve fırsatlara sahip olmalarını ve toplumsal güvenceden faydalanılması gerektiğini vurgularlar ve sosyal politikayı politika içinde ayrı bir alan olarak görmezler, politikanın bütün alanlarını bağlantılı kabul ederler. Örneğin konut politikası ulaşım ve sağlıkla ilgiliyken (İnmez ve Turgay, 2017) ulaşım da çevre temizliği (hava, gürültü), kentsel alanın kullanımı, çevre düzenlemesi, kentte yeşil alan miktarı ile de ilgilidir. Bütün bunlar ekolojik sosyal hizmet uygulamasının sosyal politika ile bağlantısıdır ve sosyal hizmet bir sosyal politika uygulama alanı olduğu için ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının sosyal politika alanına dair katkıları, uygulamalarının neler olduğu/olabileceği sorusu önem arz etmektedir.

Gelir dağılımı, istihdam, yoksulluk söz konusu olduğunda ekoloji ile sosyal olanın karşı karşıya gelmesi beklenmekte veya karşı karşıya geleceği zannedilmektedir. Ekolojik politikaların ve uygulamaların işsizliği artırması başka deyişle insana rağmen çevre yararının sosyal adaleti yaralayacağı savunulabilir. Başka söyleyişle söz konusu istihdam olduğunda ekolojik sürdürülebilirlik iş kaybı konusunda bir tehdit olarak görülebilmektedir. Bu durumda işsizlikle ilgili faaliyetlerin ekolojik

faaliyetlerle birleştirildiği projeler tasarlanabilir, işsizler ve işsizlik politikaları ile çevre politikaları arasında bağlantı (Stamm, 2021) kurulabilir ve mevcut ekonomik faaliyetlerin ekolojik dönüşümü ile yeni alanlar açılabilir. Örneğin (Çoban, 2020) eko tasarım, eko dönüşüm, yeşil enerji için araçların üretimi, kurulumu vb. faaliyetler istihdam ve yeni çalışma alanlarını oluşturmaktadır. Birçok eko dönüşüm faaliyeti - bakım, onarım, yenileme, yeniden tasarım, dönüştürme- emek yoğunudur yani insan gücü gerektirmektedir. Bu gibi (İnmez ve Turgay, 2017) yeşil işler, sadece ekosistemin korunmasını ve sürdürülebilirliğin devamını sağlayan işler olarak değil emek gücünün sağlığını, insan onuruna yakışan çalışma şartlarını ve uygun gelir miktarını içeren işler olması dolayısıyla da sosyal politika ile ilgilidir.

Evrensel sağlık hizmetleri, genişletilmiş sosyal güvenlik, işsizliğe karşı daha iyi korunma, insanları geçindirebilecek maaşlar ve yeterli miktarda kaliteli gıdaya erişim imkânı gibi konular (Foster ve Magdoff, 2014, s. 169), bütün bunlar ekolojik konularla ilgili görünmese de emekle ekolojiyi karşı karşıya getiren yahut yoksul insanları çevre ile ekonomi arasında seçim yapmak zorunda bırakan durumlara çare olacaktır. İnsan haklarına uygun refah ve ırk, sınıf, cinsiyet sebebiyle insanların yüksek çevresel risklere maruz bırakılmalarının sonlandırılması insanları çevre lehine karar almakta olumlu etkileyebilir. Ekolojik bir hareket ekolojik adalet temelinde yapılandırılmalıdır ve bir insan hakları mesleği olan sosyal hizmet için hak temelli sosyal hizmet uygulamaları bir fırsattır. Bu anlamda ekoloji ile ekonomi arasında tercih yapmak zorunda kalabilecek yoksullar veya diğer dezavantajlı grupların desteklenmesi bireylerin ekoloji yönünde tercih yapmalarını etkileyecektir.

Sosyal politika sosyal adaleti tesis etmede araçtır ve sosyal adalet ile çevre ve insan refahı arasındaki bağımlılık sosyal adalet ilkeleri ile ekolojik sosyal hizmet arasındaki ilişkinin temelini oluşturduğu söylenebilir. Ekolojik sosyal hizmet literatüründe sürdürülen sosyal, çevresel ve ekolojik adalet tartışmaları göstermektedir ki adalet kesişiminde her bir adalet birbirinden bağımsız olmayıp ekolojik adalet sosyal adaleti de kapsamaktadır. Bu sebeple ekolojik adalet talepleri sosyal ve ekolojik olanın kesiştiği sosyal politikalar oluşturabilir. İklim değişikliğinin (Kaçmaz ve Özaydın, 2019) [yahut bütün ekolojik bozulmaların] etkilerinin eşitsiz dağılımı, ekoloji ile ilgili uygulamaları sosyal politika ile bağlantıda tutmaktadır. Zira bu eşitsizlikler insanlar tarafından yaratılan sorunlardan kaynaklanmakta ve insan gruplarını eşitsiz şekilde

etkilemektedir. Dezavantajlı grupları etkilemesi ve toplumsal riski arttırması, işçi sağlığı ve güvenliği, çalışma koşulları, istihdama etkileri ve yoksulluk, iklim değişikliği örneğinde görüldüğü üzere ekolojik bozulmaları ve sonuçlarını sosyal politika alanına dahil etmektedir. Ayrıca yoksul/düşük gelirli mahallelerde topluluk bahçeleri uygulamalarının kurulması teşvik edilerek veya önyak olarak (Pulla, 2013), mevcut topluluk bahçeleri gıda bankalarına yönlendirilerek sosyal adalete ve dolayısıyla sosyal politika alanına bağlantı sağlanabilir. Ekolojik sosyal hizmetin sosyal politika alanına daha eşit bir toplum ve sosyal adalet bağlamında katkılarını örnek mikro kredi ve kooperatifler, dayanışma ekonomileri, kültürel ve sosyal destek sunan uygulamalar ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilebileceği alanlar olarak görülebileceği gibi hayat şartlarını daha eşit duruma getirmeleri bakımından (Närhi ve Matthies, 2016b) sosyal politika ile de irtibatlandırmaktadır.

Ekolojik sosyal hizmetin uygulanabileceği yeni yeşil mutabakat girişimleri ile marjinalleştirilen nüfuslar ve onların ihtiyaçlarını gözetten topluluk girişimlerine dahil olunabilir ve sosyal adalete katkı sunulabilir. Örneğin İngiltere ve Kanada'da genç çevre aktivistleri, göçmenlik reformu için belgesiz tarım işçilerini desteklemiş ve temiz gıdanın parçası olan göçmen işçi haklarını savunarak sosyal adaletle [sosyal politikayla] ekolojik aktivizmi birleştirmişlerdir. Hindistan'da geçimlik tarımla uğraşanları yoksulluğa iten genetiği değiştirilmiş tohum endüstrisine karşı örgütlenen eylemciler hem ekolojik hem de sosyal ve ekonomik bir mücadele vermişlerdir. Aynı şekilde yeşil yeni mutabakat gibi yenilenebilir enerjiyi teşvik eden antlaşmalar, ekonomiyi canlandırma ve neticede ırkçılık, göçmen ve yabancı düşmanlığını engelleme potansiyelini taşımaktadır (Bhuyan, Wahab ve Park, 2019). Örneklerde de görüldüğü üzere ekolojik sosyal hizmet sadece doğayla iç içe olma, terapi yapma veya kırsal alanla sınırlı tarımsal faaliyet gerçekleştirme değil sosyal, siyasal, ekonomik yönleri olan bir uygulamadır. Ayrıca (Powers ve diğ., 2021) iklim değişikliği veya diğer ekolojik bozulmalar sebebiyle göç eden kişilerin yasal statülerinin belirlenmesi ve hizmet sunumları için mücadele etmek yine sosyopolitik bağlam ve savunuculukla ilgili ekolojik uygulamalar olarak görülmelidir.

Ekolojik sosyal hizmet içinde alternatif ekonomilerle ilgili yapılacak faaliyetler de sosyal politika bağlamında bireylerin ve toplulukların güçlendirilmesine katkı sunabilir. Buradan hareketle bireysel refah yerine ekolojik bir tavır olarak ortaklaşa bir

iyilik hâli için sorumluluk alınması gerektiği, bireysel refahın toplumsal refahtan bağımsız olmadığı bilgisi topluluk çalışmalarında insanlara verilmeli aksi durumda bireysel kazanç ve refah için topluluk [ekolojinin bütün unsurları anlamında] refahı gözden çıkarılmak zorunda kalmaktadır (Philip ve Reisch, 2015). Bu çalışmalar alternatif ekonomiler, dayanışma ekonomisi oluşturmada motive edici dolaylı ekolojik uygulamalar olarak değerlendirilebilir. “Sosyal ve ekolojik bağlantılılığı vurgulayan alternatif ekonomik kavramlardan bazıları, simit ekonomisi (doughnut economy), küçülme veya büyüme sonrası, çeşitlilik ekonomisi, dayanışma ekonomisi ve topluluk temelli ekonomi ve müştereklerdir” (Powers ve diğ., 2021, s. 8).

Küçülme modelinde *Zaman Bankacılığı*, paraya dayalı alışveriş yerine insanların aldıkları hizmet karşılığında kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili saatlerin/zamanın biriktirilmesi ve zaman biriktirmiş diğer insanlara biriken bu zaman ve yetenek üzerinden hizmet vermesi esasına dayanmaktadır. (Çocuklu iki göçmen kadının aynı işe girmelerinin sağlanması ve tam gün çalıştıklarında bir diğerinin ücretsiz izin kullanarak çocukların bakımını üstlenmesi ve çocuk bakım masraflarının azaltılması gerçekleştirilmiş bir uygulama örneği). Bir diğer model *Döngüsel Ekonomi*, doğa üzerinde daha fazla yük (üretim için atık üreten sistemlerle) oluşturmayacak şekilde örneğin katı atık bertarafı ile çöp alanlarının ortadan kaldırılması ve çöplerin gübreye dönüştürülmesi hem zarar önleyici hem de fayda üretici bir örnektir. Sosyal sermaye ve bağların geliştirilmesi yoluyla sağlıklı gıda üretenlerle yerel alıcıların aracısız alışverişinin sağlanması küçülmeye örnek bir uygulamadır (Powers ve diğ., 2021).

Ekolojik sosyal hizmet uygulamaları için alan oluşturan ekososyal yenilikler - ekososyal inovasyonlar- gerek alternatif ekonomik uygulamalarla gerek yeni iş imkânlarıyla güvencesiz gruplara geçim kaynağı sağlayarak (Matthies ve diğ., 2019) sosyal politikalara destek verebilecek potansiyele sahiptirler.

Ekonomiler kamu, özel ve sivil olmak üzere üç sektörden oluşmaktadır. Ancak ara bir form olarak dördüncü sektör, özel sektörün piyasa temelli yaklaşımı ile kamu ve sivil -kâr amacı gütmeyen- sektörün amaçlarını birleştiren bir formdur. Bunlar sosyal girişimler, sürdürülebilir işletmeler, toplumsal fayda sağlayan girişimler-işletmeler olmak üzere çeşitli modellerden oluşmakta ve mevcut modellerin -sosyal inovasyon, döngüsel ekonomi, dayanışma ekonomisi- yakınsamasıyla sosyal ve çevresel amaçları olan ortak bir modeldir. Bu sektördeki yapıların finansmanının çoklukla yine kendisi

olması ve ekonomik/sosyal/ekolojik fayda sağlayan menfaat -kâr değil- amaçlı kuruluşlardır (fourthsector, 2022). Alan içinde de bu sektörün ekolojik sosyal hizmet için uygunluğu dile getirilmektedir. Alternatif ekonomiler (Stamm, 2021) bağlamında dayanışma ekonomisi gibi ekonomileri de içeren dördüncü sektör, işsizler gibi dezavantajlılara yönelik uygulamalarda sosyal çalışmacılar aracı olabilirler ve bu yönüyle de ekolojik sosyal hizmet uygulamasının sosyal politikaya katkısı olabilir. Ayrıca ekolojik sosyal hizmet alternatif ekonomik faaliyetlerle “yerel ‘yeşil’ girişimlere” destek olarak katkı sunabilir ve bu sayede enerji verimliliği sağlandığı gibi istihdam da yaratılabilir (Weber, 2012).

Ekolojik sosyal hizmet alanında ele alınan su güvensizliği konusu, su ile ilgili hizmetlerin özelleştirilmesi ile ilgili olarak aynı zamanda bir sosyal politika sorununa dönüşmektedir. Özelleştirme, suya erişimi zorlaştırıp yeni bir piyasa sektörüne döndürme riskini taşımakta ve su hakkının ihlaline ve yeni sorunlara götürebilmektedir. Su politikaları, sosyal devlet olmanın gereğini yerine getirecek şekilde sosyal adalet odağında uygulanacak kamu yararını gözeten sosyal politikalarla ilgilidir. Toplumda var olan kaynakların adil dağıtılmasına dayanan sosyal politikanın su güvensizliğinin [ve ekolojik bozulma ile ilgili oluşabilecek diğer güvensizlikler, yoksulluklar ve adaletsizliklerin] giderilecek şekilde düzenlenmesinde ekolojik sosyal hizmet savunuculuk yaparak katkı sunabilir (Tok ve Orbay, 2020). Su güvensizliği konusunda olduğu gibi sosyal hizmet ve sosyal politikayı doğrudan bağlantı hâlinde tutan ekolojik bozulmalar ve etkileri, toplumsal hayatta görünür oldukça ekolojik sosyal hizmetin sosyal politika alanını da dönüştüreceği yahut sosyal hizmette yaşanan dönüşümün sosyal politika alanında da yaşanacağı öngörülebilir. Bu bağlamda çevre politikaları ve çevre adaleti yine ekolojik sosyal hizmet ve sosyal politikaları bir paydada buluşturmaktadır.

Ekososyal hizmetin sosyal adalet talepleri de ekolojik argümanlar ve gerekçelere dayanmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet doğal kaynakların uzun vadede sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla hem insanlığı hem de doğayı eğitiminin ve uygulamasının merkezine yerleştirmeyi teklif etmektedir. Yeşil sosyal hizmet adil paylaşılan ve dağıtılmış kaynaklar ve yaşanabilir bir dünya yaratan dönüştürücü sosyal değişimi birlikte üretmeyi amaçlamaktadır. Tüm bu farklı yaklaşımlar sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutları birbirine bağlamaktadır (Rambaree, 2020).

Ekolojik bozulmalar, mevcut toplumsal -sağlık, istihdam gibi- endişelerle ilgili olduğu gibi gelecekte de her bir endişe alanında en önemli değişken olacaktır. Ancak sanayi gibi bazı alanlarda sağlık üzerinde etkisi hâlihazırda bilinmektedir (Hoff ve Polack, 1993). Bu sebeplerden çevresel değişim [ekolojik bozulmalar]; politik, ekonomik ve sosyal değişimi içermekte ve halk sağlığı ile bağlantılı durumdadır. Halk sağlığı sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutları olan çok yönlü bir olgudur ve halk sağlığı ile ilgili bir konu –salgın hastalıklar gibi- toplumsal bir sorun olma, toplum refahını tehdit etme potansiyeli taşımaktadır. Sosyal hizmet özelde bireyin refahını sağlamaya çalışan bir alan olsa da halk sağlığını da biçimlendiren bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda toplumsal sorunlara da dönüşebilen halk sağlığı sorunlarının dezavantajlılık ve yoksullukla bağlantısı da bilinmektedir (Yelboğa ve Aslan, 2020). 1960’lardan sonra çevreci düşüncenin gelişmesinde halk sağlığı kaygılarının da payı bulunmaktadır (Keleş, 2013). Halk sağlığının “bilgi temeli, sağlık üzerinde çevrenin etkisiyle ilgilidir. Sosyal çalışmacılar müdahaleler geliştirmek için bu bilgiden yararlanabilir. Kamu sağlığı ve çevre disiplinleri çevresel krizleri çözmek için ve bütüncül bir yaklaşım ortaya koymak için iş birliği ve ortaklaşa çalışmalar” (Doğan, 2015, s. 55) yapabilir ve ekolojik konuların gerektirdiği şekilde daha bütüncül bir yaklaşım sağlanabilir.

4.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın yöntemi kapsamında öncelikle araştırmanın deseni, veri toplama tekniği ve süreci, katılımcıları hakkında bilgi verilmiş sonrasında ise bulgular kısmında saha verileri tema ve alt temalar şeklinde anlatılmıştır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalarda nitel, nicel ve karma olmak üzere üç temel yöntem bulunmaktadır (Creswell, 2014) ve çalışmanın yönteminde ana belirleyiciyi araştırma sorusu oluşturmaktadır. Punch araştırma sorusu ve yöntem arasındaki bağlantıya “Farklı soruların yanıtlanması için farklı yöntemlere gerek vardır. Bir sorunun soruluş biçimi, araştırmada bu soruyu yanıtlamak için ne yapılması gerektiğini ima eder. En genel düzeyde, nicel soruların yanıtları için nicel yöntemlere ve nitel sorularınki içinse nitel yöntemlere gerek duyulur” (Punch, 2014, s. 20) şeklinde vurgu yapmaktadır.

“Nitel araştırma, bir şemsiye terim olup tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamla ilgili terimlere ulaşmaya çalışan teknikleri kapsayan süreçlerin bütünüdür” (Maanen, 1979, s.520 Aktaran Merriam, 2015, s.13). Başka bir ifade ile nitel araştırmalar, araştırma sorusuna dair bireylerin sahip olduğu görüşleri anlamaya ve keşfetmeye yönelik araştırmalardır (Creswell, 2014). Bu yöntemde açık, net ve kesin sebep sonuç ilişkilerinden ziyade bir olgunun derinlemesine anlaşılmasına çalışılmaktadır (Creswell, 2015).

Nitel araştırmanın içinde bulunduğu yorumlayıcı gelenek “gerçeğin sosyal olarak inşa edildiğini varsayar” ve araştırmacının değil katılımcının “penceresinden” görebilmeyi amaçlar (Merriam, 2015, ss.8-14). Bu sebeple de nitel yöntem sosyal bilim alanında giderek daha çok tercih edilmeye başlamıştır. Bu tercih edişte sosyal bilimlerin pozitivist paradigmadan uzaklaşmasının etkisi de bulunmaktadır (Çelik ve diğ., 2020). Nitel araştırma geleneği epistemolojik (bilgi) temel olarak anlamacı ve öznelci; ontolojik (varlık) olarak da yorumlayıcı anlayışla uyumlu olduğu için bu özelliklerine dayanarak araştırmada öznelerin bakış açılarını, katılımcıların anlam dünyalarını anlamayı esas amaç edinmektedir (Kuş, 2012, ss. 86, 87).

Bilimsel araştırmalarda en kritik aşama araştırmanın hangi tür sorulara cevap aradığının belirlenmesidir. Bu bağlamda nitel araştırmalarda amaç anlamak olduğu için pozitivist yaklaşımdaki ana soru olan “niçin” sorusu yerine başlıca soru “nasıl”

sorusudur (Kümbetoğlu, 2008) ve bu çalışma ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olacağı problemine saha araştırması kapsamında “Sosyal hizmet akademisyenlerine göre ekolojik sosyal hizmet nasıl mümkün olabilir?” ana sorusuyla yanıt aramaktadır. Özetle çalışmanın konusu, ekolojik sosyal hizmete dair bu alanda akademik üretimde bulunmuş, ders vermiş sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olacağına dair görüşlerini ortaya çıkarmayı içerdiği için çalışma nitel bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Bu sebeple çalışmada araştırmanın amacına uygun olduğu düşünülen nitel yöntem kullanılmıştır.

4.2. Araştırmanın Deseni

Araştırma desenini belirlemek temel olarak “bir çalışma yürütmek için plan yapma anlamına gelmektedir” (Creswell, 2015, s. 49). Ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceğinin anlaşılması amacıyla sosyal hizmet akademisinde ekolojik sosyal hizmet literatürüne bizzat katkı sunmuş sosyal hizmet akademisyenlerinin konu ile ilgili görüşlerinin incelenmesi uygun görülmüştür. Bu sebeple fenomenolojik desenin (modelin) kullanılacağı belirtilmelidir. Araştırmada yöntemi belirlemek araştırmacı için izlenecek yol konusunda yardımcı olmakta ve bir harita çizmektedir.

Fenomenoloji farkında olunan ama derinlemesine bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaya imkân vermektedir. Söz konusu olgular da olaylar, tecrübeler, algılar, durumlar ve kavramlar olabilmektedir. Fenomenolojik araştırmalar nitel araştırmaların doğasına uygun olarak araştırılan olgunun anlaşılmasına, açıklanmasına ve tanımlanmasına yardımcı olacak sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu şekilde sağladığı açıklamalarla hem literatüre hem de uygulamaya önemli katkılar sunulabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Fenomenolojik yaklaşım her zaman nitel bir özellik gösterir ve araştırma süreci büyük oranda tümevarımsaldır. Araştırma, araştırmacının daha çok bilgi edinmek istediği bir olgu ile başlar ve zengin niteliksel veri toplanır. Ayrıca veriler sınırlı sayıda katılımcıdan elde edilmektedir (Baş ve Akturan, 2013, ss. 23-24). “Bir fenomenoloji araştırmacısının amacı, incelediği sosyal sürecin/olgunun “ne olduğu”, “nasıl olduğu”, “ne anlama geldiği” ve “deneyimleyenler tarafından hangi ortak anlamlarla temsil edildiğini” anlamaya çalışmaktır” (Çelik ve diğ., 2020, s. 383).

Bu arařtırmada “ekolojik sosyal hizmet” kavramı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Kavram “bir nesnenin veya dūřūncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon” (TDK, 2021) řeklinde tanımlanmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet olgusu da bu olgu üzerine çalıřan kiřilerin olgu ile ilgili deneyimleri, gōrūřleri sunularak çalıřmaya konu olmaktadır.

Fenomenolojik desene uygun bir arařtırma problemi, literatūrde bulunan bir bořluktan ortaya çıkan problemten oluřturulabilir, bōylece anlama odaklı nitel yōntem ile arařtırma problemi derinlemesine arařtırılıp anlařılabilir ve literatūrdeki sōz konusu bořluk doldurulabildięi gibi uygulamaya dair bir gōrū de kazandırılabilir (Creswell, 2015). Bu çalıřmanın arařtırma problemi ekolojik konulara dair mevcut sosyal hizmet literatūründeki bořluktan dolayı oluřtuęundan fenomenolojik desen çalıřmaya uygun dūřmektedir.

4.3.Araştırmanın Katılımcıları

Būtūn evreni çalışmak yerine, evreni yeterince temsil edebilen belirli sayıda bireyle çalışmak araştırmalar için pratik bir ōzūm sunmaktadır. Bu amaçla nitel araştırmalarda amaçlı örnekleme (diğer adlandırmaları olasılıksız örnekleme, olasılıklı olmayan örnekleme) kullanılmaktadır. Amaçlı rnekleme yōntemleri nitel araştırma geleneği içinde meydana gelmiştir. Bu rnekleme yōntemleri, araştırma konusuyla ilgili geniş ve derin bilgiye sahip olduğu dūřūnūlen kişilerle derinlemesine çalışılmasına olanak vererek olgu ve olayların anlaşılmasında yararlı olmaktadırlar (Yıldırım ve şimşek, 2013, s. 135).

Bu arařtırmada nitel bir arařtırma yōntemi içinde kullanılan amaçlı örneklemelerden lūt örnekleme kullanılmaktadır. lūt örneklem veya amaçlı örneklem, arařtırma problemini en iyi bilebilecek kasıtlı seçilen katılımcı grubudur (Creswell, 2015). lūt örnekleme yōnteminde esas olan belirlenmiř belli bařlı lūtleri karřılayan ve problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kiřiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan meydana getirilmesidir. Bu durumda lūtler arařtırmacı tarafından belirlenebilir yahut önceden tanımlanmıř, tespit edilmiř bir lūt listesi de tercih edilebilir (Yıldırım ve řimřek, 2013, s. 140).

Nitel çalışmalarda kullanılan amaçlı örnekleme oluşturulurken katılımcılar, çalışmanın amacını en iyi ortaya çıkarabilecek şekilde belirlenen lūtler ve bu

ölçütleri karşılayan, söz konusu istenen nitelikleri taşıyan kişilerden seçilmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet akademisinden oluşan katılımcılar, aşağıdaki kriterlere göre amaçlı olarak seçilmiştir:

1.Çalışmanın teorik kısmında ele alınan konu, başlık ve alt başlıklarla özetle “ekolojik sosyal hizmet” üst başlığı ile ilgili makale veya tez yazmak, bildiri sunmak, çeviri yapmak, sunum yapmak gibi bilimsel üretimde bulunan, bu alanlarda araştırma yapan sosyal hizmet akademisyenleri.

2.Sosyal hizmet bölümlerinde aktif olarak ekolojik sosyal hizmet (yeşil/ekososyal) dersi vermiş veya veriyor olmak.

3.Hâlihazırda eğitimlerine yapılı veya doğal çevreyi, ekolojik bozulma ve etkileri, çevresel adalet gibi konuları dahil eden sosyal hizmet akademisyenleri.

4.Ekolojik/sürdürülebilirlik/çevreci/doğa korumacı içeriğe sahip dernek ve oluşumlar içinde bulunuyor/bulunmuş olmak.

Ekolojiye dair konular sosyal hizmet için görece yeni ve alana dair akademik üretim sınırlı olduğundan literatür taraması ile ulaşılan katılımcıların bilgilendirmeleri ile tarama sonucu tespit edilememiş -örneğin sunum yapan, derslerine ekleyen- ancak çalışmanın kriterlerini karşılayan katılımcılara kartopu ve zincirleme örneklem ile ulaşılmış ve örneklem kuvvetlendirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda (Ek-2) demografik sorulara yer verilmiş ve yapılan görüşmelerde katılımcılardan gereken bilgiler alınmıştır. Ancak bu çalışmanın muhtelif yerlerinde de belirtildiği üzere çok kısıtlı bir literatür olduğundan demografik bilgilerin paylaşılmasının, katılımcı kimliklerinin ortaya çıkması riskine sebep olacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple araştırmacı çalışmada, katılımcıların gizlilik bilgisine sadık kalmak ve bu konuya dair etik davranmak adına örneğin üniversite adı veya katılım sağlanan il bilgisi verilmeyip katılımcılarla ilgili kimlik bilgilerini açık etmeyecek şekilde bilgiler paylaşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarına dair paylaşılması uygun tanıtıcı bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Katılımcı 1: Araştırma görevlisi doktor, 29 yaşında, vakıf üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 2: Öğretim görevlisi, 36 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 3: Doktor öğretim üyesi, 37 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 4: Öğretim görevlisi, doktorant, 33 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 5: Doktor, 32 yaşında.

Katılımcı 6: Öğretim görevlisi, doktorant, 31 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 7: Profesör doktor, 44 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 8: Doktor öğretim üyesi, 36 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta

Katılımcı 9: Profesör doktor, 44 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 10: Araştırma görevlisi, doktorant, 28 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 11: Araştırma görevlisi doktor, 29 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 12: Doktor öğretim üyesi, 30 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 13: Araştırma görevlisi, doktorant, 26 yaşında, vakıf üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 14: Doktor öğretim üyesi, 56 yaşında, vakıf üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı 15: Doktor öğretim üyesi, 33 yaşında, devlet üniversitesinde çalışmakta.

Katılımcı bilgilerine bakıldığında araştırmada; iki profesör doktor, beş doktor öğretim üyesi, üç öğretim görevlisi, iki araştırma görevlisi doktor, doktora devam etmekte olan iki araştırma görevlisi ve bir doktor bulunmaktadır. Hizmet verilen üniversite türü olarak ise on bir katılımcının devlet, üç katılımcının vakıf üniversitesinde hizmet verdiği görülmektedir.

Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yönteminin kullanıldığı belirtilmiştir. Buna göre katılımcıların amaçlı örnekleme ölçütlerini gösterir tablo aşağıda yer almaktadır:

Tablo 4.1.Katılımcıların örnekleme ölçütünü gösterir tablo

Örnekleme ölçütü	Ders veren	Ders alan	Tez yazan	Makale yazan	Sunum/ bildiri	Çeviri yapan	Dernek üyeliği olan
K1		✓		✓	✓		
K2							✓
K3				✓	✓		
K4				✓			
K5		✓	✓	✓			✓
K6		✓		✓			
K7	✓			✓	✓		
K8				✓			
K9						✓	
K10		✓		✓			
K11	✓	✓				✓	
K12						✓	
K13		✓			✓		
K14			✓				
K15					✓		

4.4.Verİ Toplama Tekniği ve Süreci

Nitel araştırmalarda ana özellik, araştırmanın öznelerinin bakış açılarını ortaya koyma ve onların anlam dünyalarını keşfetmektir. Bu sebeple nitel araştırmalarda sıklıkla görüşme tekniği tercih edilmektedir. Bu sayede öznelerin anlatıları aracılığıyla bakış açıları ortaya konabilmekte, duyguları, düşüncelerini anlamak için ihtiyaç duyulan derin bilgilere ulaşılabilmektedir. Bilindiği üzere nitel araştırmaları nicel araştırmalardan ayıran temel belirleyici özellik de yüzeysel verilerden ziyade derinlemesine veriler elde edinilmeye çalışılmasıdır (Kuş, 2012, s. 87).

Nitel yöntem kapsamındaki fenomenolojik çalışmalarda öncelikli veri toplama tekniği görüşmedir (Merriam, 2015, s. 25). Bu fenomenolojik araştırmada da veri toplama tekniği olarak nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan tekniklerden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada görüşme tekniği gereği yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, literatür ve çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış ve demografik sorular dışında 10 sorudan oluşmaktadır.

Hazırlanan sorularda ana belirleyiciler çalışmanın problemi, alt problemleri, amacı ve literatür olmuştur. Bu anlamda ekolojik sosyal hizmet literatüründe ekolojik sosyal hizmetin oluşmasının yolunun eğitim, etik, teori ve uygulama alanında dönüşümle olacağı vurgulanmaktadır. Sorular da araştırmanın problemine uygun olarak ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olacağına cevap arayan sorular şeklinde tasarlanmıştır. Hazırlanan sorular tez izleme jürisinin görüşlerine sunulmuş, sonrasında bu alanda çalışan ve katılımcı listesinde yer alan akademisyenlerle ön çalışma yapmak amacıyla sorular gönderilmiştir. Sorularla birlikte tez çalışmasına dair açıklama ile birlikte bilgilendirme yapılmıştır. Geri bildirimler doğrultusunda sorulara son şekli verilerek üniversitenin ilgili birimine etik onay için başvurulmuştur.

Saha çalışmasına geçilmeden önce Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan Etik Onay İzni alınmıştır. Söz konusu 29.06.2022 tarihli ve 2022/90 protokol numaralı etik onay belgesi Ek-3'te yer almaktadır. Alınan onayla birlikte katılımcı listesinde yer alan akademisyenlere mail yoluyla araştırmayı öz ve net biçimde anlatan bir açıklamayı da içeren onay formu (Ek-1) ve araştırmaya katılım daveti gönderilmiştir. Olumlu geri bildirimlerle birlikte önceden kararlaştırılan tarihlerde görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu görüşmelerde elde edilen yeni katılımcı isimleri de listeye eklenerek ve mevcut katılımcı listesinden olumlu/olumsuz dönüş yapmayan katılımcı adaylarına katılım daveti yinelenmiştir.

Verilerin toplanması süreci ise 10.08.2022'de başlamış, son görüşmenin yapıldığı 24.11.2022'de sonlandırılmıştır. Toplam 15 görüşme yapılmıştır. Görüşme kayıt tarihleri ve süreleri aşağıda yer almaktadır. Söz konusu süreler ön konuşma, tanışma, tanışma, genel bilgilerin verildiği kısımları içermeyip soruların sorulmaya başladığı ve cevaplandırıldığı süreyi göstermektedir.

Tablo 4.2.Katılımcı görüşme tarih ve sürelerini gösterir tablo

Katılımcı kodu	Görüşme tarihi	Görüşme süresi
K1	10 Ağustos 2022	39 dakika
K2	11 Ağustos 2022	37 dakika
K3	18 Ağustos 2022	28 dakika
K4	15 Eylül 2022	61 dakika
K5	19 Eylül 2022	72 dakika
K6	22 Eylül 2022	35 dakika
K7	24 Eylül 2022	73 dakika
K8	30 Eylül 2022	49 dakika
K9	6 Ekim 2022	61 dakika
K10	11 Ekim 2022	33 dakika
K11	11 Ekim 2022	21 dakika
K12	18 Ekim 2022	33 dakika
K13	20 Ekim 2022	29 dakika
K14	20 Ekim 2022	34 dakika
K15	24 Kasım 2022	33 dakika

Bu araştırmada elde edilen veriler, araştırmacının sorularını hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Söz konusu yarı yapılandırılmış form soruları (EK-2) doğrultusunda yapılan görüşmeler “zoom” programı üzerinden yapılmış ve kaydedilmiştir. Görüşmelerin tanışma ve bilgilendirme kısımları kayıttan önce yapılmış, bu aşamada araştırmacı gerekli gördüğü bilgileri not almıştır. Görüşmelerin kayıt altına alınan bölümlerinde de araştırmacı önemli bulduğu noktaları

kayıta rağmen sonradan gözden kaçmaması adına görüşme esnasında ayrıca yazarak not almıştır.

Görüşmelere başlarken kayıt alınmadan önce kaydın başlatılacağı ve görüşme esnasında kaydın yapılmasına dair sözlü onaylarının alınacağı ön bilgisi verilmiştir. Kayıtle birlikte ise görüşmelerin daha sonra eksiksiz olarak yazıya geçirilebilmesi adına görüşmenin kayıt altına alınması konusunda katılımcıların sözlü onayları alınmıştır. Bağlantı sorunu yaşandığında K1 ve K10 ile yapılan görüşmelerde aralıklı olarak katılımcı görüntüleri kapatılmış, katılımcılardan ekran görüntüsü vermek istemeyen K11 ve K14 kameralarını kapatarak görüşmeleri sürdürmüşlerdir. Bu konuda araştırmacı doğal olarak tercihi katılımcılara bırakmıştır ve katılımcının kendini en rahat ifade edebileceği görüşme şekli ve ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın saha araştırması aşamasına katılmayı kabul ettiğini bildiren katılımcılara sorular gönderilmiş ve sağlıklı düşünceleri için zaman tanınmıştır. Ancak görüşme esnasında tam anlaşılmadığı, anlamın açık olmadığı beyan edildiği yerlerde sorular için gereken ek açıklamalar yapılmış ve soruların tam olarak anlaşılması için çaba sarf edilmiştir. Aynı şekilde katılımcılar da gerektiğinde soruları tekrarlatmış, hatırlatma istemiş ve sağlıklı cevaplar vermek için çaba sarf etmişlerdir.

Sorulara geçmeden önce katılımcının tercihinine binaen davetiyede mevcut olan bilgilendirmeye ek olarak araştırmaya dair bilgilendirme yapılmıştır. İhtiyaç duyulduğunda veya katılımcı tarafından bir talep olduğunda araştırmacının çalışmaya dair motivasyonu da anlatılmıştır. Görüşmeler, görüşme sürelerini gösterir tabloda da görüldüğü üzere 21 ile 73 dakika arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi ön tanışma, çalışmayı tanıtma kısımları kayıt altına alınmamıştır ve söz konusu süreler yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara geçildikten sonraki kayıtların sürelerini göstermektedir.

Saha aşamasında araştırmacının gözlemleri ise katılımcıların çalışmada yer almaktan dolayı memnuniyet duydukları yönünde olmuştur. İrtibata geçilen ve görüşme için katılım davetiyesi gönderilen örneklem grubundan konunun heyecan uyandırdığı ancak meşguliyeti dolayısıyla katılım yapamayacağını bildirenler olduğu gibi olumlu-olumsuz dönüş yapmayanlar da olmuştur. Ancak görüşmenin gerçekleştirildiği katılımcılar genel itibarıyla çalışmanın sonucunu merakla beklediğini, araştırmacının bu konuyu neden seçmiş olduğunu merak ettiklerini ve ekolojik sosyal hizmet

konusunun çalışılmasını onemsediklerini bildirmişlerdir. Çalışmaya katılmaktan ve katkı sunmaktan memnun olduklarını görüşme esnasında sözlü, elektronik postalarda ise yazılı olarak dile getirmişlerdir. Katılımcıların çalışmaya dair duygu ve düşüncelerine örnekler vermek gerekirse:

Bu alanda ders veren K7, araştırmacının bu konuyu seçmesinin sebebini öğrenmek istemiş, tez konusunun hangi duygu ve düşüncelerden dolayı oluştuğunu katılımcıdan dinlemek istemiş ve “ilerleyen süreçlerde sizin gibi genç araştırmacılar bu konuyu çalıştıkça, konuştukça daha çok görünür hâle gelecek ve artık müdahalelerde doğayı kullanma, doğadan yardım alma artacak” diyerek çalışmadan duyduğu memnuniyeti ve desteğini belirtmiştir.

Katılımcılarda K9 da tez konusunun çalışılmaya karar verilmesi, araştırmacıyı bu konuya yönlendiren sebepleri araştırmacıdan dinlemek istemiş, çalışmanın sonucunu beklediğini ekleyerek hem çalışmada yer almaktan hem de bu konunun çalışılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

Aynı şekilde katılımcılardan K1, K2, K4 ekolojik sosyal hizmetin çalışılmasından mutluluk duyduklarını ve alan için faydalı olacağını belirtmiş, K5 gereken bilgi birikimine bu şekilde makale, tez yazmak gibi çalışmalarla katkı sunulacağını vurgulamıştır.

Görüşmeler esnasında kaydın yapılması için kullanılan programın kayıt için verdiği süre dolduğunda teknik olarak zorunlu ara verilmiş ancak süre dolmadan öncesinde de katılımcılar haberdar edilmiş ve yeniden bağlantı kurulacağı, aradaki bekletme için özür, katılımcıların anlayışı için de teşekkür edilmiştir. Teknik olarak zorunlu verilen aralar dışında katılımcıların ara vermek veya sorular bitmeden görüşmeyi bitirmek gibi talepleri olmamıştır. K2 ile yapılan görüşmede internetten kaynaklı kopmalar ve aralar olsa da tekrar bağlanılarak görüşme tamamlanmıştır.

Nicel araştırmalarda sayısal analizler yapıldığından örnekleme büyüklüğü önemlidir. Ancak nitel araştırmalarda örnekleme büyüklüğü araştırmanın amacına göre belirlenebilmekte ve değışkenlik göstermektedir. Esas olarak verinin derinleşmesi arttıkça örnekleme büyüklüğü azalabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, ss. 142, 143). Bilimsel yöntem olarak nitel yöntemin tercih edildiği araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik ölçütlerini yerine getirmek açısından örnekleme grubu büyük öneme sahiptir. Bu anlamda ele alınan konuyu en iyi yansıtacak katılımcıların belirlenmesi

kadar araştırmadaki katılımcı sayısının neyle sınırlandırılacağı, başka ifade ile örnekleme büyüklüğü de önem arz etmektedir. Pozitivist yaklaşım içinde yer alan nicel araştırmalarda sayısal büyüklük önemli görölmekte ancak nitel yöntemin kullanıldığı çalışmalarda farklı büyüklüklerde örneklem gruplarıyla karşılaşılmaktadır. Örnekleme büyüklüğünü belirleyen unsur veri doygunluğuna ulaşılmasıdır. Veri doygunluğu, araştırmanın saha aşamasında artık yeni bir bakış açısı ve bilgi edinmediği ayrıca edinilen bilgilerin birbirini tekrarlamaya başladığı sınırı ifade etmektedir (Baltacı, 2018).

Bu çalışmada da veriler tekrar etmeye başladığında verilerin doyuma ulaştığı kanaati getirilmiş ve görüşmeler sonlandırılmıştır. Ekolojik sosyal hizmete dair Türkçe literatürün kısıtlı olması durumu, amaçlı örnekleme kriterlerine uyan katılımcı sayısını da sınırladığından sayısal olarak da büyük değerlere ulaşmak çalışmanın doğası gereği zaten mümkün olmamaktadır.

4.5.Verilerin İşlenmesi ve Analizi

Nitel veriler nicel verilerden farklı olup anket cevapları gibi sayısallaştırılan veriler değildir. Kapalı uçlu sorular yerine açık uçlu sorularla katılımcıların kendilerini en iyi şekilde ifade etmeleri sağlanır ve verilerden sayısal sonuçlar beklenmez. Sayılamayan, sayısallaştırılamayan deneyimler ele alınır. Bir ölçüm yapılmadığından her veri işleme ve analiz süreci belli başlı bilimsel yöntemlere bağlı kalmak koşuluyla diğer süreçlerden farklılaşmaktadır. Nitel verilerin analizi sürecinde ise bir yığın gibi duran verilerden anlamlı bütünler oluşturulur (Kümbetoğlu, 2008).

Bu çalışmada da toplam 15 katılımcıyla gerçekleştirilen görüşmeler yapılırken araştırmacı aldığı notlarla önemli gördüğü noktaları belirlemeye başladığında başka ifade ile analize dair ilk fikirler, düşünceler görüşmeler esnasında başladığından verilerin işlenmesi de bu aşamada başlamıştır denebilir. Esas analiz süreci ise görüşme kayıtlarının deşifre edilmesiyle başlamıştır. Görüşmelerin eksiksiz olarak yazıya aktarılmasından sonra ortaya çıkan görüşme metinleri araştırmacı tarafından defalarca okunmuştur. Bu okumalar sırasında öncelikle metinler temizlenmiş, katılımcıların kimliğini açık edecek bilgilerle paylaşılması gereken yer, zaman, kurum, kuruluş isimleri gizlenmiş, katılımcılar K1, K2...K15 şeklinde kodlanmıştır.

Veriler, nitel analizde kullanılan MAXQDA 2020 programına yüklenmiştir. MAXQDA analizde araştırmacıya verileri düzen içinde sunarak verilerin kodlanmasında, sınıflandırılmasında, kategorileştirilmesi ve verileri geri çağırma kolaylık sağlamaktadır (Çelik ve diğ., 2020). Verileri kodlarıyla, kod sayısı ile görmek araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Akıllı kodlama ile temaların oluşturulması ve bütüncül bir görüş elde edilmesi, verilerin şekiller aracılığıyla görselleştirilmesi kolaylaşmıştır.

Araştırmacı özetle analiz sürecinde önce yazılı doküman hâline getirdiği görüşme metinlerini ortak noktaları bulacak duruma gelene kadar defalarca okumuş, ardından okuma işlemine MAXQDA programı üzerinden devam edip kodlar oluşturmuştur. Analiz sürecinde zaman zaman kodlar değişmiş, ekleme ve eksiltmelerle kodlar güncellenmiştir. Son olarak birbiriyle ilgili kodlar birleştirilmiş ve alt tema ile temalara ulaşılmıştır. Bu kodlar ve temaların oluşmasında literatür, çalışmanın problemi, amacı ve katılımcı ifadeleri etkili olmuştur. Analizin son aşamasında tema, alt tema ve kodlar araştırmacının yorumlarıyla birlikte düzenlenmiş ve bulgular başlığı altında sunulmuştur. Bulguların literatürle karşılaştırıldığı bölüm ise tartışma başlığında yer almaktadır.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada gerek teorik ve kuramsal çerçevenin çizildiği ve literatürdeki tartışmaların yazıldığı aşamada gerekse saha araştırmasının sürdürüldüğü kısımda zorluklar yaşanmıştır. Teorik kısımla ilgili başlıca zorluk ekolojik sosyal hizmeti geniş ve müstakil olarak bütünsel ele alan lisansüstü düzeyde akademik çalışmaların bulunmayışıdır. Ekolojik sosyal hizmet tarihi, geleneği, çevresel adaletle bağlantısı, fraksiyonları muhtelif çalışmalarda alt başlıklar şeklinde ele alınmış ve bu durum dağınık bir literatür “yığını” olarak araştırmacının bilgi içinde boğulmasına sebep olma ihtimalini doğurmuştur.

Bu tür örnek oluşturabilecek literatürü bütünlük içinde sunan bir çalışmanın yokluğu, çalışmadaki başlık ve alt başlıkları belirlemede araştırmacı için oldukça zorlayıcı olmuştur. Hangi konuların, hangi sırayla işleneceğine karar vermek, ekolojik sosyal hizmetin konusunun ve çalışma alanının nerede başlayıp nerede bittiğinin sınırlarını belirlemek bu anlamda yaşanan sorunlardan başlıcası olmuştur. Araştırmacı bu sınırlılığı aşmak için yabancı literatürde ekolojik sosyal hizmet üst başlıklı literatür

taramalarının ve analizlerinin sunduğu verilerinden faydalanmıştır. Teori ve kavramsal bölümle ilgili yaşanan en belirgin diğer sorun ise literatürün tamamına yakınının Türkçe dışında oluşturulmuş olmasıdır. Bu zorluk çalışmanın teori kısmına dair temel sınırlılığı oluşturmuştur.

Saha aşamasında ise katılımcıların Türkiye'nin farklı yerlerinde olmalarından kaynaklı ulaşım zorluğundan dolayı yüz yüze gerçekleştirilmesi hedeflenen görüşmeler internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunun tercih edilmesinde katılımcıların kolaylıkla katılmaları, bu yolu tercih etmeleri ve programlarının doluluğu sebebiyle katılımcının rahat katılım sağlayacağı en uygun zamanı ayarlama amacı da etkili olmuştur.

Bir diğer sınırlılık ise katılımcıların yoğun çalışma programları gereği bazı belirlenmiş görüşmeleri tamamen iptal etmeleri veya ertelemeleri sonucu yaşanmıştır. Bu durum görüşmeler arasındaki tarihlerin ve saha araştırması aşamasının sürece hesaplanandan/öngörülenden uzun sürmesine yol açmıştır. Son olarak en büyük sınırlılıklardan biri de katılıma dair olumlu-olumsuz dönüş yapılmaması konusunun yarattığı belirsizlik olmuştur.

4.7.Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların araştırmanın sorularına vermiş oldukları yanıtların analizi yer almaktadır. Katılımcı ifadeleri analiz edilirken belli başlı 8 tema bulguların analizinde belirleyici olmuştur. Söz konusu temalar, literatürde ağırlıklı işlenen konulardan, çalışmanın problemi ve amacından, araştırma sorularından alt tema ve kodlar ise katılımcı anlatılarından yola çıkılarak belirlenmiştir. Tema, alt tema ve kodları bütünsel gösteren şekil Ek-4'te bulunmakta olup söz konusu temaların tanımları aşağıda yer almaktadır.

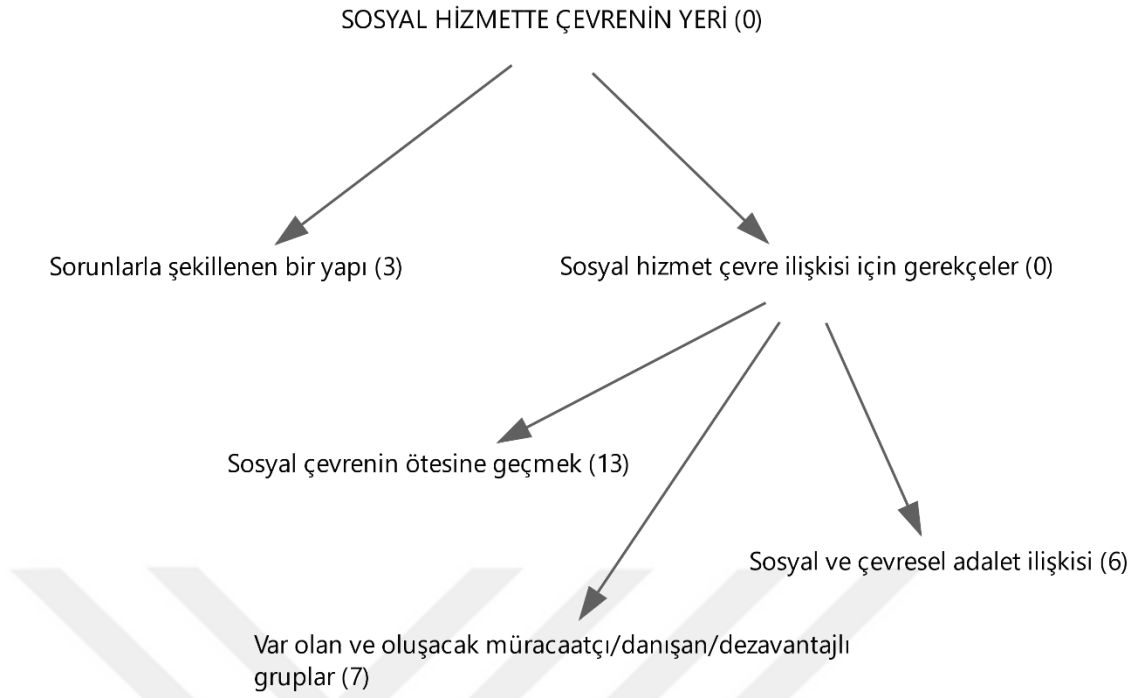
- Çevrenin sosyal hizmetteki yeri (Sosyal hizmette fiziksel çevre/doğa ve unsurlarının nasıl yer aldığı ve alabileceği)
- Ekolojik sosyal hizmet eğitimi (Sosyal hizmet eğitiminde ekolojiye dair konuların, derslerin nasıl yer alabileceği ve uygulama yolları)
- Ekolojik sosyal hizmetin etiği (Sosyal hizmet etiğinin ekolojik bir sosyal hizmet teorisi ve uygulaması için daha kuşatıcı olması)

- Ekolojik sosyal hizmete dair rol ve görevler (Ekolojik uygulamalarda sosyal hizmet uygulayıcılarının yapabileceği ve üstlenebileceği rol ve görevler)
- Ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarasılığı (Ekolojik sosyal hizmetin uygulamasının ve teorisinin disiplinlerarası iş birliğini gerektirmesi)
- Ekolojik sosyal hizmet uygulaması (Sosyal hizmet uygulamasının ekolojinin tüm unsurlarını içermesi)
- Ekoloji odaklı ortak uygulama ve projeler (Sosyal hizmetin ekolojik uygulama ve projeleri gerçekleştirirken birlikte çalışabileceği sektörler)
- Çalışma alanı olarak ekolojik sosyal hizmet (Bireysel ve profesyonel kimliğin birleşmesi)

4.7.1. Sosyal hizmet akademisyenlerinin sosyal hizmette çevrenin yerine dair görüşleri

Ekolojik sosyal hizmet literatürü temelde sosyal hizmetin çevre ile kurduğu ilişki, sosyal hizmette çevreden ne anlaşıldığı ve teori ve uygulamaya nasıl dahil olduğu ve olabileceği üzerine sürdürülen tartışmalara dayanmaktadır. Bu sebeple katılımcılarla yapılan görüşmelerde ele alınan konulardan biri sosyal hizmette çevrenin yeri olmuştur.

Ekolojik sosyal hizmet literatüründeki sosyal hizmetin teori ve uygulamasının ekolojinin insan dışı unsurlarını da içermesi yönündeki tartışmalar göz önünde bulundurularak katılımcılara fiziksel çevrenin ve/veya ekolojinin sosyal hizmet disiplini ve mesleğindeki yerine dair sorular sorulmuştur. Katılımcıların ifadelerine binaen yapılan analizler çerçevesinde çevrenin sosyal hizmetteki yerine dair oluşturulan tema ve alt temalar aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4.1. Katılımcıların sosyal hizmette çevrenin yerine dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.1.1. Sorunlarla şekillenen bir yapı

Katılımcı ifadelerinden ortaya çıkmaktadır ki genel olarak sosyal hizmet ve çevre arasında kurulan ilişki sorunlar bağlamında gerçekleşmiş ve şekillenmiştir. Bu durumda ortaya çıkan çevresel, ekolojik sorunlar ve genelde insanın, özelde ise sosyal hizmet alanına giren grupların etkilenmesiyle belirlenen, sorunlar bağlamında şekillenen bir çevre/ekoloji ve sosyal hizmet ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Sosyal hizmetin fiziki çevreyi, ekolojiyi doğrudan çalışma ve uygulama konusu olarak ele almadığını belirten K3, sonradan kurulan ilişkinin de başlıca sebebinin oluşan çevresel, ekolojik sorunların insan hayatını etkilemesi olduğunu ifade etmiştir. K3 çevrenin, ekolojinin sosyal hizmet içerisinde yine insan ve sorunları üzerinden ele alındığını vurgulamıştır.

Fiziki çevreyi çok esas konu olarak almasa da ekolojik sistem kuramına dahil olması, sosyal hizmetin ekolojiyle kurduğu aslında bir bağ var. Bu yadsınamaz. Ama ihtiyaç temelli daha çok bir Amerikanvari bilginin üretildiği bir sosyal hizmetten bahsediyoruz. Dolayısıyla fiziki çevre ile ilgili konular dar kapsamlı ele alınmış. Büyük bir afet vb. olduğunda. Bunu dışında çok seksenlere kadar ele alınmamış. Aslında sosyal hizmet ile kurduğu ilişki ekolojik mevzu yine insan üzerinden tanımlanmış bir ilişki. Yani insanların yaşadığı sorunların ekoloji ile ilgili hâle gelmesi sosyal hizmetin insan konusunu çevre ile ilgili şeylerin dert

edinmesini beraberinde getiriyor. Benim bakış açım göre sadece benim değil derin ekolojistlerin de savunduğu bir şey. Çevre yani diğer canlılarla fauna, flora ve insan arasında bir üstünlük ilişkisi kurulmamasına dair bir bakış açısı var. Aslında baktığımızda sadece insanlar için değil aynı zamanda canlılar için doğadaki bütün unsurlar için çevre ile ilişki kurulması gerekiyor. Sadece insanlar için değil tüm canlılar için sosyal hizmet bakış açısıyla ele aldığımızda ekoloji, sosyal hizmet mesleğinin odağında daha doğrusu insan merkezli hâkim bakış açısının kırılması için bir zemin hâline geliyor. K3

Fiziki çevrenin sosyal hizmetin başlangıcından itibaren sosyal hizmete dahil olduğunu ancak zamanla geri planda kaldığını söyleyen K15 de ekolojik sorunların yeniden görünür ve hissedilir olmasıyla zaman içinde sosyal hizmette yine fiziki çevrenin sosyal hizmetin konusu olmaya başladığını belirtmiştir. Özetle insanın yaşadığı sorunların ekolojiyle ilgisi arttıkça sosyal hizmetin de fiziksel çevre ve/veya ekolojiyle bağının ve sosyal hizmette ekolojinin yerinin arttığını vurgulamıştır.

Aslında sosyal hizmetin doğuşuna baktığımızda fiziksel çevre vurgusu hep vardı ama yani bunun zaman içerisinde geri planda kaldığını, ekolojik sorunlarla birlikte de yeniden tartışılıyor olduğunu görüyoruz. Bu da tabii önemli çünkü insanın yaşadığı çevre dediğimizde bunun fiziksel boyutunu görmezden gelemeyiz yani soluduğumuz hava, içtiğimiz su, gıdaya erişim olanakları, bunların her biri insanın fiziksel çevresini oluşturan temel etmenler. Bunun insanların sağlığını etkileyecek, bununla birlikte çevre ile kurduğu ilişkileri ya da bunlara erişimle ilişkili eşitlik, adalet dediğimiz pek çok konuyu da içinde barındırıyor. O yüzden ekolojik sosyal hizmet bizim için önemli yani mesleğin aslında tam ortasında yer alan bir kavram diyebiliriz yani ekolojiye. K15

K12 de bugünkü anlamda bir ekolojiden bahsedilmese de ekosistem kuramı gereği fiziksel çevreye de değinildiğini belirtmiştir. Ancak diğer iki (K3, K15) katılımcı gibi çevre sorunlarının artışıyla sosyal hizmet ve fiziki çevre, ekoloji arasındaki ilişkinin, sosyal hizmette çevrenin, ekolojinin yerinin arttığını ifade etmiştir.

Biz öğrenciyken işte ekolojik sistem yaklaşımı, ekosistem yaklaşımı falan diye hani sistemleri bize anlatırken hocalarımız böyle çok fazla hani bizim bugün ayırımına bu kadar vardığımız, bu kadar farklı bir sosyal hizmetin ayrı bir çalışma alanı olarak bir yere konumlandırıdığımız ekolojiden bahsetmiyorlar da açıkçası. Yani daha doğrusu çevresel sorunlar bağlamında bahsetmiyorlardı yani daha çok insanın işte fiziksel çevresiyle, sosyal çevresiyle iç içe olduğu bir örüntüden bahsediyorlardı. Ama zaman içerisinde dediğim gibi özellikle de 2015 sonrasında ben ders içeriklerinin de bu kapsamda çok değiştiğini düşünüyorum. Uluslararası yayınların da bu kapsamda ciddi şekilde artış gösterdiğini düşünüyorum ve tabii aslında dünyadaki çevre sorunları ile alakalı meseleleri çok daha derinden hissetmeye başladığımız gerçeğiyle de çok yakından ilişkili. Yani işte pek çok kaynağın tükendiğini görüyoruz. Her şeyin çok daha bağlandığını görüyoruz. İşte temiz bir çevrede yaşamının ne kadar git gide zorlaştığını görüyoruz vesaire.

Yani aslında çevresel kaynakların ne kadar tükendiğini görmemiz ile birlikte aslında bence sosyal hizmet alanında da ciddi bir aydınlanma oldu. K12

4.7.1.2. Sosyal hizmet çevre ilişkisi için gerekçeler

Katılımcılarla yapılan görüşmelere bakıldığında sosyal hizmette ekolojinin, çevrenin yeri üzerine yer alan ifadelerde sosyal hizmetin çevre konularına dahil olabilmesinin yollarına dair söylemler görülmektedir. Katılımcı ifadelerinde tespit edilen çevreyi, çevresel konuları, ekolojiyi sosyal hizmetle ilişkilendirilmede belli başlı öneriler, çevreyi ekleme yollarına, bağlantı kurmaya dair anlatılar aşağıda yer almaktadır.

Sosyal çevrenin ötesine geçmek

Sosyal hizmeti diğer disiplinlerden ayıran en belirgin özelliği, insanı içinde bulunduğu çevre ile birlikte ele almasıdır. Bu anlayış ise literatürde çevresi içinde birey yaklaşımıyla karşılık bulmaktadır. Ancak çevreden çoklukla sosyal çevre anlaşıldığı ve bu durumun eleştirildiği literatürdeki tartışmalardan bilinmektedir. Bu durumu katılımcılar da ifade etmiştir.

Ama ben sosyal hizmetin o hani ekolojik sistem yaklaşımı da diyoruz ya bizdeki vurgu hep aslında bireyin sosyal ilişkileri üzerineydi. Oysaki ekolojideki o biz dediğimiz olay işte canlıları ve cansız yapıların tamamını içeren bir şey. Sosyal hizmetteki o ilişkisellik bireyin çevresini, çevrenin bireyi etkileyen noktasında buna da değinme ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Yani o ekolojik yapının yalnızca beşerî faktörlerini değil de biraz daha belki doğayla ve canlılarla olan ilişkisine değinme noktasında sosyal hizmet amaçlı, daha kapsayıcı ve geliştirici yanlarına biraz dikkat çekmek gerekir diye düşünüyorum. K6

Özellikle sosyal hizmetin fiziki çevreye, ekolojiye dair konulara girmesi konusunda sürdürülen ilk tartışmalardan birinin de çevre paradigmasının sosyal çevreden öteye geçerek ister yapılı ister doğal olsun fiziki çevreye geçme olduğu belirtilmektedir. Katılımcılar da literatürle uyumlu şekilde sosyal hizmette sosyal çevrenin ötesine geçilerek fiziksel çevre ile bağlantısının kurulacağını ve bu ilişkinin yeniden yapılandırılabilceğini ifade etmektedirler.

Biz hep bir ekolojik sosyal hizmet dediğimizde aklımıza hemen bir kuram geliyor Ekosistem kuramı. Evet orada da ama daha çok çevresi içinde birey derken sosyal çevreyi vurguluyoruz biz. O ekoloji, o sosyali biraz daha genişleterek aslında o fiziksel çevre vurgusunu da yaptığı için bölümle çok da ayrı tutulamaz diye düşünüyorum, yapacağı hizmet sunumlarında da. K13

Biz hep şunu söylüyoruz, çevresi içinde birey diyoruz sosyal hizmeti tanımlarken ama hep çevresi içinde bireyden bahsettiğimiz çevre, genellikle sosyal çevreye

dair olduğunu görüyoruz. Çevresi içinde birey kavramının fiziksel ve doğal çevreyi içerecek şekilde tekrar belki de yapılandırılması veya bu şekilde anlatılması daha sağlıklı olur. Bir uygulamayı ekolojik yapmak açısından daha geçerli bir yapı kazanır. Böylelikle sosyal hizmetin tanımına da bunu yerleştirirsek sosyal hizmetin tanımında olan bir şey hâliyle uygulamaya da yansıyacaktır diye düşünüyorum. K11

Dolayısıyla ekolojik sosyal hizmet deyince ekolojik bakış açısı deyince hep insan davranışı, sosyal çevre... Hayır, ekolojik, sosyal hizmet bunun daha üstünde olan bir şeyin diğer canlıları da içine alan bir şey. Hayvanı, bitkiyi de içine alan, bir şey gezegeni içine alan bir şey. Ekolojik sosyal hizmet, bu söylediğimiz varlıklarla uyumlu bir şekilde yaşamayı öngören bir şey. K7

K15, ekolojik bakış açısıyla bütünlük bir şekilde değerlendirildiğinde çevresi içinde birey anlayışının zaten sadece sosyal çevre ile sınırlanamayacağını, yetersiz kalacağını vurgulamaktadır.

Yani ekoloji, baktığımızda insanın yaşadığı çevreden bağımsız değil. Biz hep sistem kuramı bakışıyla yorumladığımız için yani aslında değerlendirmeyi hep bu bakışla yaptığımız için ekolojiyi... Bizim temel bakış açımızın bir parçası çünkü biz hep diyoruz ya çevresi içinde birey bu bakış açısıyla çok bütünlük olduğunu düşünüyorum. Ekolojik sosyal hizmet de bu anlamda zaten bize bu bakış açısını veriyor. Bu açıdan şöyle diyelim ortaya çıkan herhangi bir sorunun aslında bu ekolojiden bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkün değil. Ekoloji dediğimizde neyi anlamak gerekiyor belki biraz onu da açalım. Burada özellikle çevresi içinde birey bakışını biz genel anlamda sanki sosyal çevre bağlamında ele alıyoruz gibi görünüyor. Özellikle literatürde de buna yönelik eleştirileri sıklıkla görebiliyoruz çünkü bunun indirgemeci bir bakış olduğunu söyleyebiliriz. Yani sadece sosyal çevre boyutuyla ele almak yetersiz bir bakış açısı çünkü fiziksel çevre dediğimiz şey, ekoloji bu anlamda işin içine girmeli yani fiziksel çevreyi biraz daha sanki göz ardı ediyoruz gibi söyleyebiliriz. K15

Çevre, sosyal çevre olarak ele alınmış ancak ekolojiye, çevreye dair sorunlar sosyal hizmetin gündemine girdikçe sosyal çevre anlayışının yeterli gelmediği, fiziksel çevrenin de insanlar üzerindeki etkisinin anlaşıldığını K10 ifade etmiştir.

Sosyal hizmetin ilk ortaya çıkış yıllarından itibaren sosyal çevre daha çok ele alınıyor. Bunun o modernist bakış açısıyla da ilgisi var. O ilerlemeci anlayışla doğayı kontrol etme, insanları kontrol etme bakış açısının aslında sosyal hizmet mesleğine de yansıdığını görüyoruz. Ama artık sanayileşmenin etkileri, işte kirlilik, iklim krizi bu konularla da birlikte sosyal hizmete dahil olmaya başlıyor... ekolojiyi dediğim gibi hem fiziksel çevre; sosyal çevreye ek olarak fiziksel çevre, bu fiziksel çevreyi de kendi içinde ayırmak gerektiğini düşünüyorum. Dediğim gibi bir kentleşme, gecekondu... Bu tarz boyutu var, insanların yaşamları üzerindeki etkileri daha çok ekonomik ve sosyal boyutla ilişkili olarak bir de iklim krizi, küresel ısınma dediğimiz artan deprem ve

afetlerle birlikte de aslında biraz daha o ekosistemi, doğayı anlama boyutunun girdiğini düşünüyorum. K10

Bütün sistemlerin birbiriyle ilişkili olduğunu hatırlatan K14, bu bağlamda oluşan sorunların sadece toplum üzerinden çözülmeye çalışıldığını ancak fiziksel çevrenin de içinde yer aldığı ekosistemin de değerlendirmeye dahil edilmesini güncel bir örnek üzerinden vurgulamaktadır. Bu anlamda sorun çözmede toplumu bir başka ifade ile sosyal çevreyi aşan, ötesine geçen çevre/doğa olarak ekosistemi de sorun çözmeye dahil etmeyi, eklemeyi vurgulamaktadır.

Yine ekosistem bağlamında ele aldığımızda bütün sistemler birbiriyle ilişkilidir. Yani eğer şimdi ekolojik sosyal hizmeti bu sistemlerin dışında tuttuğunuz zaman ekosistemi tam olarak ifade edemez. Onun için de sistemin önemli bir parçası olduğu için ekolojik sistem vazgeçilmezdir. Onun için de sosyal hizmet disiplini geliştirilirken kesinlikle ekolojik dengeyi dikkate alarak geliştirmek lazım ki sosyal hizmet kendini bütünleyebilsin. Yoksa sosyal hizmetten büyük bir alanın boşluğundan bahsedebileceğiz. Onun için de bu boşluk da tabii ne olacak? Yani toplumun, ailenin ve sosyal politikalar perspektifinde makro sosyal hizmetin ihtiyaçlarını göremeyecektir. Ben mesela işte en son bu bakın işte Bartın'daki bu kömür maden olayı. Aslında kömürü çıkartıyorsunuz, ekolojik sosyal hizmetle ilişkisi var, insanların ihtiyacını görmek durumundasınız. Ama bir yandan insanlar burada hizmet etmek durumunda. Dolayısıyla kömür sadece bir nesne, bir varlık olarak göremiyorsunuz. Yani işte kömürü çıkarttığında ve başka alternatif enerji kaynaklarına ulaşmak istediğinizde bunlar hep sıraladığımızda bu ekolojik sosyal hizmetin içerisine giren konular. Onun için de hayatımızın bütün her tarafında var. Onun için de yani belki şunun da altını çizmek lazım... Bu sosyal hizmet alanında da çok fazla da zikredilmediğini görüyoruz. Yani biz hep işte toplum üzerinden insanların problemini çözmeye çalışıyoruz. Ama toplumun dışında ekosistemde var olan ekolojik denge çok önemli. Biz buna evet çevre ama doğa diyoruz. Yani doğayı kast ediyoruz. Dolayısıyla doğasız bir sosyal hizmeti düşünmek de mümkün değil yani. K14

K5, bireyi çevresi içinde değerlendiren sosyal hizmetin sadece sosyal çevre ile kendini sınırlamaması, daha geniş bir perspektifle biyofiziksel dünyanın da değerlendirmeye eklenmesini ve aradaki bağlantıya bakılmasını önermektedir. Bu şekilde sosyal hizmet sosyal çevrenin ötesinde fiziksel çevreyle de temas hâlinde olabilmektedir.

Genelde sosyal hizmete baktığımızda daha çok biz bireyin çevresini değerlendiriyoruz. Bireyin çevresindeki sistemleri değerlendiriyoruz. Bunlar nedir? Aileyle ilgili okul sistemi. Onun yanında bir suç varsa belki adalet sistemi, polis sistemi ya da bazı durumlarda hastalıkla ilgili ya da engellilikle ilgili bir durum varsa sağlık sistemi. Biz bireyin çevresini bir şekilde ele alıyoruz, değerlendiriyoruz. Biliyorsunuz zaten. Sosyal inceleme raporumuzun ana hatlarını bunlar oluşturuyor. Yani bireyi, görüştüğümüzde sadece bireyle görüşmüyoruz. Aslında bireyin sosyal destek sistemini değerlendiriyoruz. Ailesel

durumu, sağlık durumu ve bakım, bakım alma durumu. Onun dışında dediğim gibi sosyal destek başkalarıyla kişiler arası iletişim. Çünkü mesela bağımlılarla ilgili çalıştığınızda çevre çok az önem kazanıyor. Ya da çocuklarla çalıştığınızda, onların etkileşimde bulunduğu çevre çok fazla önem taşıdığı için daha çok mesleki olarak bireyin sosyal çevresini de değerlendiriyoruz ve bir şekilde hem raporlarımızı hem de mesleki çalışmalarımızı bu şekilde gerçekeştiriyoruz. Ekolojik sosyal hizmet de aslında daha geniş bir perspektif sunuyor bize. Paradigmayı değiştirelim diyor dünyada akademisyenler bu konuyla ilgili. Yani hem sosyal hizmet bireyin çevresini değerlendiriyor fakat diğer taraftan bireyin dış çevresi biyofiziksel dünya dediğimiz dış çevre öğeleri de bireyin işte biyopsikososyal sağlık durumuna da etki ediyor. Dolayısıyla biz sosyal hizmette bireyin sosyal çevresinin de ötesine geçerek daha geniş bir çerçevede değerlendirerek onların biyofiziksel dünya ile ilgili bağlantısına da bakmamız gerektiği ifade ediliyor. K5

Çevrenin sosyal çevrenin ötesinde fiziksel çevrenin aslında sosyal hizmetin başlangıçtan beri odağında yer aldığını vurgulayan K1, mevcut tartışmaların da sosyal hizmetin özüne döndürölmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. Sosyal hizmetin tarihsel süreçte odağından saptığını ve çevresi içinde birey derken bireyin yalnızca insanlarla olan ilişkisiyle ele almak olmadığını belirtmiştir. Ayrıca güçlendirme yaklaşımında bile kişinin değerlendirilirken sosyal çevresi bağlamında değerlendirildiğini ama nerede ve hangi fiziksel şartlarda yaşadığına ve bu anlamda iyilik hâlinin değerlendirilmediğini söylemiş ve sosyal çevrenin ötesine geçmemenin fiziksel çevreyi değerlendirmemekle bağlantısını kurmuştur.

Bence yeri çok temel. Aslında bütün uygulamaların çıkış noktası, teorilerin çıkış noktası olduğunu düşünüyorum ve bize bazı şeylerin de yanlış öğretilendiğini düşünüyorum zaten. Özellikle zaten dışında. Ya Türkiye'de de başladı bu araştırmalar. Sizlerin sayesinde bizlerin sayesinde tabii ki bakış açımızın çok insan odaklı olması, bu geçmişten gelen bir şey. Çok hümanistik bir yerden ilerledik. Tabii bu bakış açısı yanlıştı demiyorum ancak bizi başka bir yere kaydıldı. Aslında temeli ilk baştan bizim işte hani o sistem kuramı, biyolojiden gelen bazı ekolojik kuramlar, bize ilişkili olduğumuzu gösterirken biz daha çok bunun insan boyutuna odaklanıp sosyal hizmeti de öyle açıklamaya, uygulamalarımızı da öyle gerçekeştirmeye başladık. Eee tabii bu yanlış yönlendirme de ister istemez odağımızın kaymasına neden oldu. Çünkü odağımız aslında bizim ekolojik sosyal hizmetti aslında. Yani bütün canlıların birbiriyle o ilişkili hâlini gözlemlemek, ona göre uygulama üretmekti. Bence çok temel bir yerde ama odağımızın kaydığını ben kesinlikle düşünüyorum. Zaten şu anki yapılan çalışmaları da işte bize şeyi söylüyor. O paradigma değişiminin eskiye dönölmesi, ilk başlarda konuşulan düzeye inmesi gerektiği de aslında bizim paradigma değişimi... Her zaman ekolojik sosyal hizmetti. Çevresi içerisinde bireyi sadece bireyin insanlarla olan ilişkisi değil. Bu yüzden de şimdi aslında baktığımızda bu paradigmaya geri dönüp sadece biz temelimizi, odağımızı

kaybettik... Bence eski sosyal hizmete diyeceğim. Belki bu kavram doğru olmayabilir ama ilk başlarda bahsedilen sözü geçen özüne dönmüş oluruz diye düşünüyorum. Yeri aslında çok net, çok belli. Sadece biz odağımızı kaybettik. K1

Mesela atıyorum bir insanla ilgili bir insanla çalışıyoruz. Biz güçlendirme odaklı bir yaklaşımla baz alıyoruz ya da başka bir yaklaşımla da bakılabilir. E alıyoruz. Tamam okey. İnsanla ilişkisine bakıyoruz, işle olan ilişkisi, sosyal çevresiyle olan ilişkisine bakıyoruz. Eee bu insan nerede yaşıyor mesela. Nasıl bir yerde yaşıyor, nasıl bir yerde çalışıyor, hava alan bir yerde mi çalışıyor? İşte sürekli egzoz ya da hava kirliliğin olduğu bir ortamda ya da ikliminin çok iyi olmayan ve yeşilliğin çok iyi olmayan bir ortamda çalışıyorsa bu insanın iyilik hâli. Ne kadar ileri götürebiliriz, hatta ne kadar arttırabiliriz? Bunları ben düşündüğümüzü düşünmüyorum pek. K1

Ekolojik yaklaşım veya insanı bütüncül değerlendirmenin sosyal çevreden başka fiziki çevreyi de insanı etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirmeyi gerektirdiğini vurgulayan katılımcılar da olmuştur. Bu bağlamda K2 ve K11, odakta insanın olduğu bir bakışta bile onu etkileyen çevre içerisinde doğanın/çevrenin de bulunduğunu ve göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Şimdi sosyal hizmet sadece insanlarla ilgisi olan, insan refahını korumaya çalışan bir meslek gibi belki tanımlanıyor, o şekilde geçiyor ama asıl hedefi bu değildir. Bu da olmamalı. Yani bu çevre olabilir, doğa olabilir, diğer canlılar olabilir. Yani sadece insan yoktur odağında. Bu da insanı etkileyen diğer faktörler, diğer bileşenler de vardır işin içerisinde. Yani insanı odağına alsa bile diğer unsurları da diğer faktörleri de göz önünde bulundurmalıdır sosyal hizmet mesleği. Dolayısıyla hani merkezde, insan çevresinde insanı etkileyen diğer faktörler ve insanın çevresiyle var olan ilişkisi. Bu noktadan yaklaştığımızda yani çok güçlü bir ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz ekolojik sosyal hizmetin. Yani insan ve çevresiyle çok güçlü bir ilişkisi olduğunu ve asıl alanlarından bir tanesi olduğunu da söyleyebiliriz. Hatta sosyal hizmetin çok geniş bir yelpazesi var. Bu zaman zaman değişiyor, yeni konular ekleniyor. Bazı konular artık güncelliğini kaybediyor. Ama doğa bence baki konulardan bir tanesidir. Çevre, ekoloji dolayısıyla sosyal hizmetin merkezindeki konulardan biri olmalıdır. K2

Yani sosyal hizmet aslında merkezine insanı alıyor. Ancak insanı merkezine almanın yetmeyeceğini gördüğümüz bir dönemdeyiz. Şöyle insanı mekânsal bağlamda değerlendirecek olursak bu mekânın en önemli boyutunu doğanın oluşturduğunu fark ediyoruz. Bu doğa çünkü insana hem kaynak sağlama hem de insanın hayatını sürdürmesi konusunda çok ciddi kolaylık sağlıyor, imkânlar sağlıyor. Doğanın korunması hem doğrudan hem dolaylı olarak hem insanın korunması hem de insan haklarının korunması anlamına geldiği için sosyal hizmetin bu alandaki faaliyetlerini önemli görüyorum. K11

İnsan ve çevre ilişkisini sorumluluklar çerçevesinde değerlendiren K14, insanların sadece diğer insanlara karşı sorumlu olmadığını fiziksel çevre denilen diğer unsurlara

karşı da sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda insanı bütüncül değerlendirmede insanın sosyal çevresini ele alan insan-insan ilişkisinin ötesinde insan-çevre ilişkisine sorumluluklar açısından bakmış ve konuyu sosyal çevreden fiziksel çevreye doğru genişletmenin altını çizmiştir.

Evet yani şimdi sosyal hizmet ilişkisi aslında bir sosyal hizmetin yine bahsettiğim gibi yani bu ekosistem içerisinde düşünüyoruz. Dolayısıyla da ekolojik yapının olmadan sosyal hizmetin olması da mümkün değil çünkü. Dolayısıyla ekolojik yapı insanı doğrudan ve dolaylı etkileyen bir yapı. Onun için de sosyal hizmetin vazgeçilmezlerinden bir tanesi. Yani içinde yaşadığımız işte sosyal hizmet derken sosyal hizmet perspektifinde insanların sadece bireylere karşı ve aileye karşı değil, içinde yaşadığı o çevreye karşı da sorumlulukları var. Yani bunu işte çevrede ağaçlar olarak bakabilirsiniz, hayvanlar olarak bakabilirsiniz. Onun için de sosyal hizmet bu anlamda bir holistik anlamda bütünlük arz etmesi açısından ekolojik sosyal hizmetin oldukça yeri olduğunu ve önemsendiğini de altını çizmek istiyorum. K14

Var olan ve oluşacak müracaatçı/danışan/dezavantajlı gruplar

Ekolojik sosyal hizmet literatüründe sosyal hizmetin çevreye, ekolojiye dair konulara giriş yapmasının temel sebeplerinden birinin ekolojik bozulmalardan yine dezavantajlı grupların etkileniyor olmasının etkili olduğu söylenmektedir. Katılımcılar da literatürle paralel bir şekilde sosyal hizmetin çevre veya ekoloji konularına girilmesinin var olan müracaatçı kitlesiyle ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

Bugün yaşadığım benim çevresel krizlerin nedenleri ve sonuçları doğrudan benim müracaatçım ile ilgilidir ve ben eğer bu müracaatçımdaki bu sorunu çözmek, ihtiyacı gidermek istiyorsam bu çevresel adaleti sağlamak için bir şey yapmalıyım bilgisine ve fikrine sahip olması gerekiyor. K9

Şöyle sosyal hizmetle aslında çok da uzak değil. Çünkü baktığımızda hep dediğimiz bir klasik bir cümle var ya hep sosyal hizmetin dezavantajlı gruplarla ilgilendiğini söylüyoruz. Aslında ekoloji de burada biraz devreye giriyor. Herhangi bir ekolojik yıkım meydana geldiğinde ya da çevresel bir bozulma olduğu zaman baktığımızda yine etkilenen kısım dezavantajlı. Evet, herkes bir ölçüde etkileniyor ama bizim o asıl ilgili olduğumuz, o özel gereksinimi olan gruplar biraz daha fazla etkileniyor. Yani o olumsuzluğu yaşama şiddetleri daha da derin oluyor. Bu yüzden aslında onu çok ayrı tutamıyoruz. K13

Şimdi mesela hani girişte biraz konuşurken dedik ya hani o çevresel adaletin işte tahribatları, işte onlar çoğu zaman yıkıcı sonuçları, en çok dezavantajlı gruplar üzerinde etkide bulunuyor. Biz de dezavantajlı gruplar ya da kırılgan gruplar diyelim. Sosyal hizmetin temel refah alanlarından birini oluşturuyor. K6

Yaşanan ekolojik bozulma ve sonuçlarının mevcut dezavantajlılığı derinleştirdiği, sosyal hizmetin faaliyet alanlarına giren söz konusu grupların olumsuzluklardan daha çok etkilendiği ve bunun sosyal hizmeti çevre konularıyla bağlantı hâlinde tuttuğu ifade edilmiştir.

Bir de aynı zamanda çevresel ve ekolojik adaletsizlik de aslında ve yine yapısal eşitsizlikler ile de bağlantılı. Tsunami, deprem gibi olguları değerlendirdiğimizde daha çok sosyoekonomik açıdan aslında dezavantajlı grupların daha fazla etkilendiği olaylar. Dolayısıyla yapısal eşitsizlik var. Sosyoekonomik durumdaki sıkıntılı, dezavantajlı gruplar aslında ekolojik bozulma ya da ekolojik bozulma ya da ekolojik felaket, çevresel felaketlerden de aslında en fazla etkilenen grupların başında da onlar geliyor. Dolayısıyla burada diyor ki sosyal hizmetin etik kodları, yapısal eşitsizliklere değinirken çevresel ve ekolojik adaletsizliklere de bağlantı yapmamız lazım ki yapısal eşitsizlikler önlenebilsin, yapısal eşitsizlikler ile mücadele edelim. K5

İşte üç başlık altında savunuculuk, afetlerle sosyal hizmet ve işte bir başlık daha altında sosyal hizmetin iklimle ilgili olaylara müdahale edebileceğini, bu alana girebileceğini ifade eden bir bildiri sunum vardı... Buradan yola çıkarsak yani sosyal hizmet içerisinde müracaatçı kitlemizin ortaya çıkışı noktasında da yeşil sosyal hizmet bakış açısı bir gereklilik hâline geliyor. K4

Bir kesim insanların iyilik hâli için yapılan uygulamaların başka bir kesimi olumsuz etkilediği ve bunların da sosyal hizmetin hizmet sunduğu gruplar olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak bu kesimlerin iyilik hâlinin sağlanması sosyal hizmeti fiziksel çevre ile irtibat hâlinde tutmaktadır.

Yani nihayetinde sözüm ona bütün beşerî kurumlar hep insan yararını hedef alır değil mi? Yani işte insanların yaşam kalitelerini, hizmet alışlarını işte iyileştirmek, geliştirmek, daha hızlı gitmek için yol yapılır efendim, daha iyi hizmet için daha büyük bir hastane yapılır vesaire. Hani bunların hepsinde nihai amaç insanlardır. O zaman bu insanlar için yaptığınız şeylerin bir yerde, bir grup için bir şey yaparken onun sonuçlarıyla etkilenen bir kitlenin de olduğunu unutmamak gerekiyor ve tarih bize gösterdi ki çevresel bozulmalar, ekolojik krizler, doğal afetlerin beşerî sonuçları, yani beşerî beşeri etkileyen tüm sonuçları. Bizim sosyal hizmet ihtiyaçları olan sosyal hizmet sunduğumuz kitlelerdir. Bunların önemsenmesi noktasında sosyal hizmet uzmanları kilit olabilir yani. K6

Katılımcı ifadelerine bakıldığında mevcut müracaatçıların ve oluşacak yeni müracaatçıların sorunlarının çevre ile olan irtibatı sosyal hizmette çevrenin yerini, bu konulara geçişini, değişmesini zorunlu kıldığı da sosyal hizmetle çevreyi bağlantı hâlinde tutan konulardan olduğu görülmüştür.

Eğer biz toprakları kirletiyorsak, havayı kirletiyorsak sağlığımız da bozuluyor. Yani doğrudan ekolojik kriz, iklim krizleri, bizim müracaat gruplarımızın yaşadığı sorunlarla ilişkili. Doğrudan. Yani hiç o kadar uzun boylu değil. Bu yasal

olmuş değil. Sadece o değil ve sadece görünür etkileri değil iklim krizinin. Sağlıklı bir çevrede yaşayamamak demek hastalıkların artması demek, çocukların gelişmemesi demek. Ne bileyim kanser, kronik rahatsızlıklar bunların çoğalması demek. Hem ekonomiye hem o aileye yük hem bireye yük. Bizim ilgilendiğimiz sorunların derinleşmesi demek... Şu anda işte çok ciddi bir değişimin eşiğindeyiz ve değişime zorlanıyoruz. Ekolojik krizler nedeniyle bir sosyal hizmet buna bir yanıt bulmak zorunda. K9

O yüzden yaşadığımız ekolojiye bağlı sorunların artışıyla birlikte de bunun aslında sosyal hizmet için de önemli bir konu hâline geldiğini düşünmeye başladım. Ekolojik sosyal hizmete de ilgim bu noktada başladı denilebilir. Aslında müracaatçı gruplarının pek çoğunun artık hani şöyle söyleyeyim daha doğru ifade etmek gerekirse ekolojik sorunlar nedeniyle mağdur olmuş müracaatçı gruplarıyla karşılaşmamız çok olası çünkü aslında ekolojik bozulmalar yaşamın her alanını etkileme potansiyeline sahip. O yüzden öngörülere de baktığımızda bu sorunların artarak devam edeceğiyle ilişkili de bazı çalışmalar var. O yüzden bizim sosyal hizmet bağlamında zaten dezavantajlı diye tanımladığımız nüfus gruplarının korunması, refahının artırılması, özellikle ekolojik adalet dediğimiz kavram ortaya çıkıyor. Bu ekolojik adalet de sosyal hizmetle çok bağlantılı çünkü sosyal adaletten daha üst bir kavram olarak görmek gerekiyor, öyle düşünüyorum... Önü açık olmasından bundan da öte bizim çalışmamız gerekecek bir alan olarak ortada duruyor. Çünkü bu sorunların mağduru olan birçok insanla karşılaşmamız olası özellikle bundan sonraki süreçte. Şöyle düşünelim yoksulluk nasıl sosyal hizmet için önemli bir sorunsal aslında ekolojik sorunlardan mağdur olmuş müracaatçı grupları da yakın gelecekte sanki bizim önemli bir müracaatçı grubumuzu oluşturacak gibi görünüyor. K15

Sosyal ve çevresel adalet ilişkisi

Katılımcı ifadelerine bakıldığında sosyal hizmetin temel ilkelerinden olan sosyal adalet ilkesinin çevresel adaletle ilişkili olduğunun vurgulandığı, sosyal hizmette çevrenin yerinin belirlenmesinde bu ilişkinin esas gerekçelerden biri olarak kabul edildiği görülmektedir.

Tabii burada diğer bir önemli nokta da yani sosyal hizmetin ekoloji içindeki yerini değerlendirmede farklı kavramlara da değinmemiz gerekiyor. Bunlardan birisi çevresel adalet, diğeri de ekolojik adalet. Şimdi çevresel adalet daha çok insanın çevreye zarar vermemesi gerektiğini ifade ediyor. Sosyal adalet biraz yakın, sosyal adaletin çevreyi de bulundurduğu bir durumu ifade ederken, ekolojik adalet; yakın olmakla birlikte daha çok dünyanın kendi doğal ekosistemini yani insanlar dışındaki dünyayı da işin içine hesaba katıyor. K5

Aslında sosyal adalet sağlanan bir ortamda çevresi adalet de sağlanmış olur. Bunun anahtarı çok net. Gelir dağılımı ya da kaynakların yeniden dağılımı sürecinde kapsayıcı politika ve programlar geliştirildiğinde kimse, kimse çevresel bozulmanın yoğun olduğu bir yerde ikamet etmek zorunda kalmaz. Uzun süre kullanılabilir, dayanıklı bir ürün satın alabilecek kaynağa sahip olduğunda tek

kullanımlık bir kaynak kullanmak zorunda da kalmaz... Kişi temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra doğayı düşünür, çevreyi göz alır, göz önünde bulundurur. Ben başımı sokacak bir yer bulayım da isterse dere yatağı olsun, isterse dağın tepesi olsun, fabrikanın atığının aktığı derenin içinde yaşayayım gerekirse ama ben başımı sokacak bir yer bulayım diyen kişiyle ya ben işte sağlıklı bir ortamda zaten refah içerisinde yaşıyorum. Benim temel kaygılarımdan birisi dünyanın geleceği diyen kişi arasında zaten gelir dağılımında ya da kaynakların yeniden dağılımında büyük bir uçurum var. Öncelikle bu uçurumun ortadan kalkması gerekir. Yani yoksul zengin arasındaki marjinal denebilecek seviyedeki gelir farklılıkları ortadan kalkmadığı sürece çevresel adaletin de sosyal adaletin de olmasından söz edemeyiz. K4

K9 da sosyal adaletsizlik olarak gördüğü konuların aslında çevre paradigması içinde baktığında da büyük bir adaletsizlik olduğunu, bunu gördüğünü ifade etmiştir.

Dolayısıyla sosyal hizmetin o özgürleştirici, bağımsızlaştırıcı şeyi ekolojik, çevresel adaletten geçiyor. Yani bugün eğer insanlar dünyayı kastediyorum, sadece Türkiye'yi değil, insanlar karınlarını doyuramadıkları için göç ediyorlarsa ya da bulundukları çevrede şey bozulduysa, işte su, toprak kuruduysa ve bu yüzden aç kalmamak için göç ediyorlarsa bu çok ciddi bir sorun. Bu çok ciddi bir sosyal adaletsizlik. Örneğin Afrika'da işte sıtma mikrobi yüzünden bir sürü insan hâlâ hastalanıyor ya da ölüyor. Çünkü bu çevresel adaletsizliğin bir sorunu. Yani bu sadece şöyle gibi değil. Afrika yoksul bir bölge, onlar zaten çalışmıyorlar. Onlar zaten cahil ya da işte zaten gelişmemiş. Böyle bir şey yok. O yüzden de kabul etmiyorum zaten. Kuşkusuz da... Ama şimdi çevresel adalet ve ekolojik perspektiften baktığımda ne kadar büyük bir adaletsizlik olduğunu düşünüyorum. K9

Çevresel sorunlarla mücadelede veya bu sorunlardan etkilenmede ekonomik ve sosyal durumun ayırt edici olduğunu söyleyen K13, çevresel adalet veya çevre sorunlarındaki sorunlu olanlarla yükünü çekenler arasındaki eşitsizliğe, adaletsizliğe sosyal adalet sorununa vurgu yapmıştır.

Burada çevresel adalet dediğimizde de mesela ekonomik durumu iyi olanlar veya ülkeler açısından baktığımızda daha çok ekonomik olarak gelişmiş ülkeler, mesela çevre ülke kavramları var, daha Afrika'da mesela üretimin yapılması ve diğer ülkelere ürünlerin gönderilmesi, oradakilerin düşük ücretle çalışması, oradaki tarım alanlarının tahrip edilmesi gibi olaylar veya sanayi bölgelerinin aslında gelişmiş ülkelerde olması ve bunların yarattığı sorunların da dünyanın her yerinde etkisini göstermesi çevresel adalet boyutuyla ilgili çünkü oradaki sorunlardan yani tabii ki bütün herkes etkileniyor. Ama bunlarla baş etme noktasında ekonomik ve sosyal durum bence ayırt edici nokta oluyor. En basitinden atıyorum işte dere yatağına yapılmış evler veya daha depreme dayanıklı, daha yaşamaya uygun, elverişli yerlerde oturmakla diğer yerlerde oturmak biraz da aslında doğrudan ekonomik düzeyle, durumla ilgili bir nokta. Çevresel adalet bunu anlamlandırmak açısından önemli. K10

Her iki adaletin birbiriyle ilgisi, birinin sağlanmasının diğeriyle mümkün olabileceği de eklenmiştir.

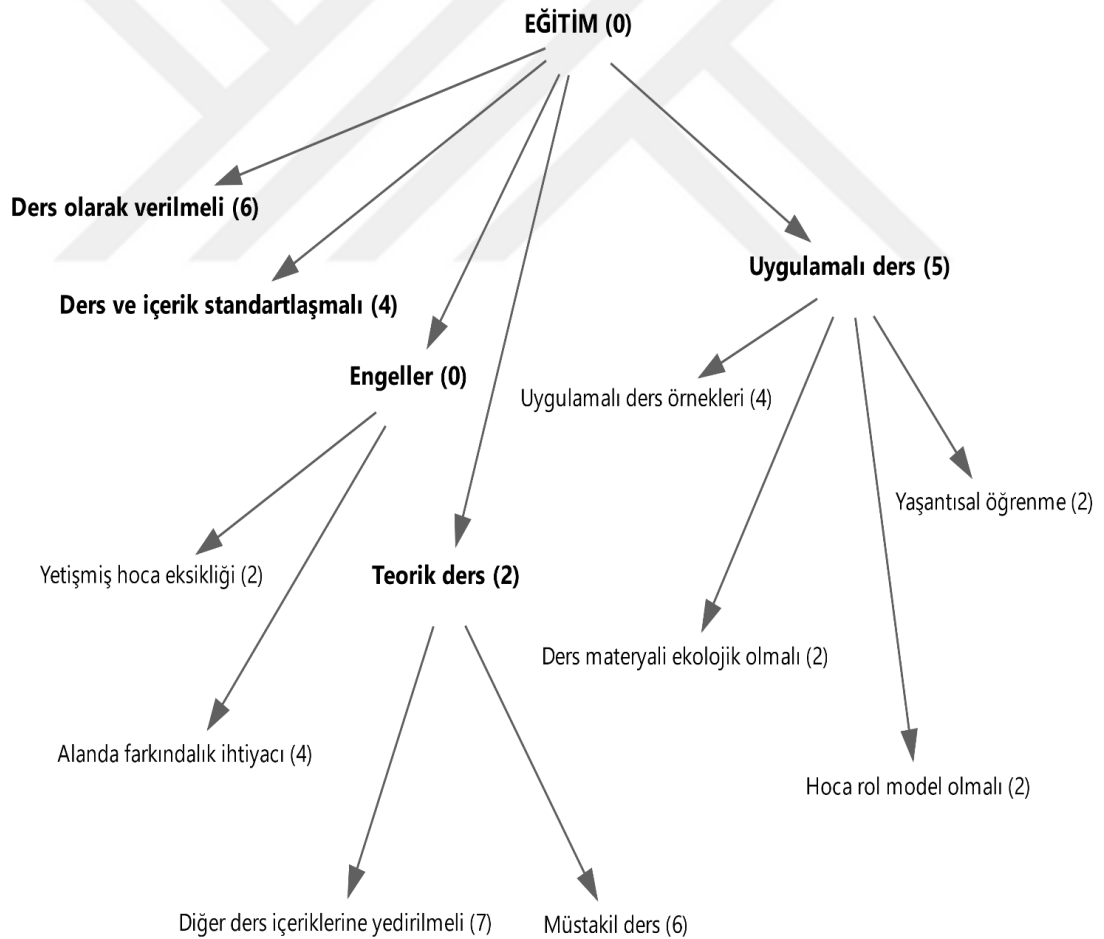
Çünkü baktığımızda yoksullukla çalışan insanların gittiği mahalleleri düşünün, incelemeye gidiyorlar. Şimdi oradaki aslında sosyal hizmetin içinde her ne kadar tanımlamasak da sonuçta çevresel bir şey var, adaletsizlik de var. Gittiğinizde normal bir yerde karşılaştığımızda bile bunu hissediyorsunuz. Sadece bunu demiyoruz ki ha burada ben ekososyal hizmet uygulaması uygulayacağım demeyeceğiz zaten. Ama bunun bilincinde olarak bunun farkındalığıyla gidersek... Bu o sosyal adaleti sağlamada da bence uzmanlarda bir farkındalık yaratabilir, bir bilinç oluşturabilir diye düşünüyorum. K13

K9 ise sosyal konularla veya sorunlarla çevre konuları arasındaki paralelliği ve ilgiyi örneklendirerek vermiş ve sosyal adaletsizlikle çevresel adaletsizliğin ayrılmazlığını ifade etmiştir. Mevcut sorunların varlığı ve çözümünde çevrenin etkisini dile getirmiştir.

Tam da göbekte bir ilişki çok iç içe geçmiş, bunu ayırmak çok zor artık. Çok zor. Belki eskiden bu kadar belirgin değildi ama şu anda gerçekten çok zor. Yani çevresel adaletsizlikten kaynaklanan sosyal sorunlar ya da başka şeylerden, teknolojinin ilerlemesinden kaynaklanan bir şey. Biliyorsunuz nüfus yaşılanıyor, bundan kaynaklanan bakım sorunu var. Bu bir sosyal sorun. Sosyal hizmet bununla ilgilenir ama aynı zamanda işte çevresel adaletsizliğe baktığımızda hangi bölgedeki nüfus yaşılanıyor ya da yaşamdan beklenen ömür hangi bölgedeki daha uzun, hangi bölgedeki daha kısa? Eee kuşkusuz daha çok çevre bozulması yaşayan yerlerde bu daha fazla. Yaşlılık ya da kanserde de ve diğer hastalıklar. Örneğin Çernobil felaketi işte Türkiye açısından düşündüğümüzde bizim Karadeniz sınırlarımız bundan çok etkilendi ve bu etkiler nesiller boyunca devam etti. Normalde baktığımızda çok güzel bir çevre, yeşil, doğa harika falan ama kirlili, hava kirlili. Eee dolayısıyla siz burada bana şunu söyleyemezsiniz. Yani bu çevresel şeyi orada yaşayan insanların kaderi buymuş diyemezsiniz. Bu bir adaletsizlik sorunu, bu çevre sorunu. Siz olay için önlemler almazsanız. İsterseniz sadece yeşil ağaç olsun etrafta bu demek ki işe yaramıyor. Ya da siz insanlar köyleri terk ediyorlar, yaşlılar köylerde kalıyor, bakım sorunu oluşuyor. Evet doğru. Ama bu gençler neden köylerini terk ediyorlar? Ben bunu değerlendirmeden ben sadece o yaşlıya bir huzurevi bulmaya çalışayım yine çalışayım ama yetmeyecek yani. O yüzden bunu birbirinden ayırmak çok güç. Bence bu çok birbirinin içine geçmiş bir durumda şu anda. Çünkü çevresel krizler şeyi geçtim, bütün o sosyal sorunları geçtim, insanın, var oluşunu tehdit eder hâle geldi. Her birimiz için. K9

4.7.2.Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet eğitimine dair görüşleri

Çalışmanın literatür kısmında da yer aldığı üzere ekolojik sosyal hizmet tartışmaları teori, etik, uygulama ve eğitim boyutuyla sürdürülmektedir. Bu bağlamda eğitim ayağı yeni uygulamacıların yetiştirildiği, teorinin öğretildiği yer olarak merkezî öneme sahiptir. İlgili literatürde eğitim; sosyal hizmette ekoloji lehine epistemolojik, metodolojik ve ontolojik dönüşümü sağlamada bir yol, her bir unsurun birleştiği yer (Boetto, 2017b) ve ekolojik konulara geçiş alanı (Jones, 2010) olarak görülmektedir. Bu doğrultuda eğitime ekolojik konuları eklemenin, müfredatı bu yönde geliştirmenin yolları tartışılmaktadır (Pulla, 2014). Söz konusu sebeple bu çalışmada da yapılan görüşmelerde katılımcılara, sosyal hizmet eğitiminde ekolojik konuların nasıl yer alabileceği, derslerde ekolojik bir içeriğin nasıl olabileceği ve bunlar için neler yapılabileceğine dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların ifadelerine göre eğitim teması, alt temaları ve kodları aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4.2. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet eğitimine dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.2.1. Ders olarak verilmeli

Ekolojiye dair konuların sosyal hizmet uygulamasında yer alması için yeni uygulayıcıların yetiştirildiği yükseköğretimde derslerin farklı kademelerde seçmeli veya zorunlu olarak yer alması konusunda çoklukla olumlu beyanda bulunulmuştur. Ekolojik sosyal hizmete dair ders almış dört katılımcı tarafından da bu tür bir dersin ekolojiye dair ilgi, çalışma alanı, akademik üretim açısından olumlu etkisinin olduğu da ifade edilmiştir. K6 ders almış, akademik üretimde bulunmuş bizzat deneyimlemiş bir sosyal hizmet akademisyeni olarak lisanstan itibaren başlayan ekoloji içerikli bir dersin önemini vurgulamıştır.

Bunu önemişiyorum. En basitinden kendi araştırma hikâyemin başlangıç evveli de mesela doktora düzeyinde aldığım bir dersle başlıyor. Mutlaka bireysel ilgilerimiz, bizi araştırma konularımıza da sevk eder. Geçmiş yaşantılarımız merak unsurlarımız ya da işte akademik başarımızın olduğu alanlar bizi araştırma konularına sevk eder. Ama nihayetinde yapılandırılmış, sistematik bir eğitim içerisinde karşılaştığınız her şey sizi istesiniz de istemeseniz de o konuda bilgi sahibi ediyor. O yüzden ben lisans döneminde bakın ben mesela ne diyorum işte ekoloji ile ilgili bilgilerimin hani doktoradan öncesi ilkökula ve ortaöğretim ve ilköğretim ortaöğretim dönemime uzanıyor. Hani oradaki işte biyoloji bilgimiz, çevre sağlığı bilgimiz, derslerimiz buraya dayanıyor. O zaman, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında da bu anlamda ekolojik sosyal hizmet bakış açısına ya da sosyal hizmetin ekolojik olan için de var olduğunu vurgulayan derslerin ve içeriklerin olmasını önemişiyorum. Yani bunu hayvan hakları dersiniz ona da kabulüm, işte doğayı koruma dersiniz ona da kabulüm. Ama bence bunu lisans düzeyinde başlatmak en azından bu meslekte, bu disiplinde yani isabetli bir şey olur. Çünkü yüksek lisans ve doktora programları biraz daha o ana bilim dalının içeriğiyle şekilleniyor. Yani her üniversitenin yüksek lisans ve doktora müfredatları da farklılaşıyor. Lisansları bile bu kadar farklı iken lisans üstü eğitim için belki hani bunu söylemek bilmiyorum, bu mevzuatla ilgili bir şey, hocaların çalışma alanlarıyla ilgili bir şey. Ama lisansta disiplinlerarası birçok akademisyenin, bilim insanının bulunduğu yerler ve bir lisans programında nispeten lisansüstü eğitime göre daha fazla hocalar var. O yüzden ben, lisans döneminde ekolojik sosyal hizmeti içeren derslerin olmasını öneririm ya da bunun olmasından memnuniyet duyarım. K6

K4 de literatüre gönderme yaparak konunun güncel olarak tartışıldığını, seçmeli veya zorunlu olsun bir ders olması gerektiğini ifade etmiştir.

Yani dünya da bunu zaten tartışıyor. Eğitimde, sosyal hizmet eğitiminde yeşil sosyal hizmeti nasıl hizmeti nasıl yerleştiririz diye dünya da tartışıyor... Bu

toparlamak gerekirse seçmeli ders olabilir, bir zorunlu ders olabilir veyahut da kuram dersinin içerisinde bir başlık olarak ele alınabilir diye düşünüyorum ben. K4

K2 de farklı kademelerde ekolojik bir içeriğe yer verilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir.

Bence buralarda lisans ve işte yüksek lisans, doktora gibi programlarda seçmeli dersler konulmalıdır. Yani bence sosyal hizmetin lisansından tutun doktorasına kadar müfredatında en az doğa ile ilgili bir içerik olmalı, müfredat olmalı, bir ders olmalı, seçmeli dahi olsa. Doğayı koruyucu içerikler olabilir, doğayla ilişkilerimizi düzenleyici içerikte dersler olabilir. K2

Ekolojiye dair eğitimin lisans düzeyinde başlamasının lisansüstü düzeyde uygulamaya ve akademik üretime katkı sunacağı da katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Yüksek lisansta ders en azından öğrencilere bir seçenek olarak sunulmalı, dediğim gibi ben yüksek lisansta gördüm ve kavramsallaştırmak biraz zaman alıyor. Ama lisansta görülseydi, bu yüksek lisansta başka bir ders aldığımda mesela ekofeminizm... Mesela o alt başlıklarla, kuramlarla ilgili daha ayrıntılı çalışmalar da yapılabilirdi, araştırma da olabilir bu. Lisansta yani bir genel olarak görme, yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, ekofeminizm ne bunlar açıklanması. İşte hava nasıl kirlenir, bunların insanlar üzerindeki etkileri gibi daha kapsayıcı bir ders anlatımı, yüksek lisansta alt dallarına ayrılabilir. Doktorada araştırma ve uygulama boyutu eklenebilir. K10

Mesela ben işte az önce de bahsettim ekolojik sosyal hizmet dersi doktora dersiyse tanışık oldum ama ben lisansta bunla tanışmak isterdim ve seçmeli olmasını da istemezdim... Dediğim gibi lisans düzeyinden başlamalı, zorunlu ders olarak başlamalı, yüksek lisans ve doktora dersleri de bunlara eklenmeli ve aynı zamanda bunların uygulama sadece teori düzeyinde değil uygulama düzeyinde olması gerektiğini düşünüyorum. K1

Yüksek lisans düzeyinde ve doktora düzeyinde de daha çok genelci bilgiler vermekten öte, bu konuda akademik çalışma yapmak isteyen sizleri, bizleri geliştirici ve destekleyici dersler olmalı. K5

4.7.2.2. Ders ve içerik standartlaşmalı

Ekolojiye dair derslerin sosyal hizmet eğitiminde yer alması bu konuya ilgi duyan veya çalışma alanı olarak bu konuyu seçen hocaların kişisel tercihleriyle sınırlı olmaması için derslerin çeşitli çalıştaylarla çıkacak ortak kararlarla veya ulusal/uluslararası derneklerin yönlendirmeleriyle ve kararlarıyla sistematik olması ve bir standarda oturtulması katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Birçok üniversitede hoca arkadaşlarımız ya da büyüklerimiz seçmeli ders havuzlarına yeşil sosyal hizmet dersleri koyuyorlar, koydular. Bildiğim bazı üniversiteler var ama bunlar tamamen hocaların kişisel ilgileriyle. Bu kişisel ilgi olmaktan çıkartıp Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ya da işte Sosyal Hizmet Okulları Derneği üzerinden yayınlanacak politikalarla ya da işte davetlerle çalıştaylarla oluşturulacak bir içerik üzerinden belki basma kalıp değil ama ayakları yere basan bir ders içeriği, bir müfredat oluşturma, çevre konusunu bir ders ya da bir ders olarak konulması da uygun olabilir. K4

Normal bir ders olarak konulması şöyle. Etkili bir şey. Biraz daha bu alana ilgi duyan hocaların bence birlikte hareket edip nasıl mesela atıyorum mevzuat, sosyal hizmete giriş gibi dersler zorunlu ise ve hemen hemen tüm lisans programlarında varsa mesela yeşil sosyal hizmet gibi bir ders de ilk belki seçmeli olarak konulup sonrasında yüksek lisans ve doktora zorunlu bir ders olarak verilebilir diye düşünüyorum. K13

Yani ulusal düzeyde söyleyecek olursak Sosyal Hizmet Okulları Derneği var. Bu derneğin aslında bildiğim kadarıyla hâlihazırda devam eden bir akreditasyon, bir müfredat belirleme süreci var. Buradaki akreditasyon süreci ve müfredat standardizasyonunda ekolojiye dair de belli kriterlerin getirilmesiyle aslında her sosyal hizmet lisans, yüksek lisans, doktora eğitiminde bu konuların bir şekilde öğrenilmesi sağlanabilir... Bir diğer ayağında uluslararası alanda IFSW ve diğer derneklerin söylemleri bunu sürekli gündemde tutmak üzere dolayısıyla müfredata girmesi konusunda bu dernek faaliyetlerini önemişiyorum. K11

Ders içeriklerinin ortaklaşa belirlenmesinin dil birliği sağlayabileceği gibi olası faydaları da dile getirilmiştir.

Seçmeli, zorunlu ders olarak eklenebilir ama bunların bunların öncesinde de bence bu alana ilgi duyan hocaların bir birlik oluşturmaları ve birlikte hareket etmesi gerekiyor. Çünkü eğer mesela müfredatın içeriği hemen hemen her okulda aynı olursa bir dil birliği de sağlanmış olur. Yani bir A üniversitesiyle B üniversitesindeki öğrencinin gördüğü derslerin içeriği de aynı olmuş olur. Çünkü bununla ilgili şu an Türkiye'de herhangi bir şey yok. Bir kaynak yok mesela. O yüzden bu alandaki zaten 4-5 hoca vardır. Muhtemelen onların bir araya gelmesi, bununla ilgili bir çıktı ortaya koymaları bence daha kolay görünüyor. Onun dışında herkes mesela yurt dışından kaynak okuduğumda veya bunu programa aktarmaya çalıştığında bu ne derece etkili olabilir? Ama 4-5 kişi ya da var olan kişiler birlikte ortak hareket edip herkes kendisinde olanı ortaya koyduğunda bence daha bir çerçevesi çizilen bir program ortaya çıkacakmış gibi geliyor. K13

4.7.2.3. Engeller

Katılımcılar, sosyal hizmet eğitiminde ekoloji ile ilgili bir ders veya içeriğin neden yeterince yer almadığına dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Söz konusu ifadelerle bakıldığında temel iki unsurun etkili olduğu görülmektedir. Buna göre alanda konuyla ilgili yetişmiş hoca eksikliği ve sosyal hizmet alanının bütününde konuya dair

farkındalığın olmadığı, böyle bir farkındalığa ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki unsur aşağıda işlenmiştir.

Yetişmiş hoca eksikliği

Katılımcıların ifadelerinden ekolojik sosyal hizmet veya bir başka adla yeşil sosyal hizmet yahut muhtelif adlarda bir ders açılmaması açılrsa dahi dersi verecek hocanın olmayışının ekolojiye dair bir eğitimin önünde engel teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Dersi ben koydum ama hoca eksikliğinden dolayı açamadık. Çok dersimiz var. Akademide aslında... jenerik şeyler var. Kafada bir şey oluşmuyor... Biraz hani bunu dert edinmek gerekiyor. Dert edinen insan sayısının artması gerekiyor. Şimdi uzmanlaşmak çok mümkün değil bizim alanda. Hele bir de doçentlik öncesinde yayın baskısı da var. Spesifik bir alanda uzmanlaşmaktansa yayın üretme telaşına düşüyorsunuz. Bunun biraz dert edinilmesi gerekiyor... K3

Şimdi şöyle az önce de dediğim gibi akademik camia bu konuya yeterli ilgiyi göstermediği için bu alanda yetişmiş hoca sayısı az. Bu noktada işte yeni yeni farkındalıklar oluşuyor. Bu farkındalıkları da tabii lisans ve lisansüstü eğitimlere koymak gerekiyor. Ama bunları koyarken de tabii akademik anlamda bu eğitimi verebilecek kişileri, doğru kişilere ulaşmak gerekiyor. Çevreyle ilgili çalışan çok kişi var ama sosyal hizmet odağıyla bu konuyu sunmasını beklediğimiz kişilere ulaşmak lazım. Bu noktada da gerçekten hani samimi bir şekilde emek vermesi, akademik camianın ve üzerinde düşünmesi ve araştırması gerekiyor. Tabii bu çok özel bir ilgi yani herkesten bir çevre konusuyla ilgili donanımlı olmasını ve çevre konusuna ilgi duymasını bekleyemeyiz. Bu hem kişisel bir ilgi hem de akademik anlamda kendini geliştirmek istediği niyetle ilgili herkes her konuya ilgi duymayabilir. Benim de hani sosyal hizmet içerisinde konular var. O konularda çalışmıyorum mesela. Dolayısıyla hani çevre konusuna ilgi duyan akademisyenlerin sayılarının artması çok önemli ekolojik sosyal hizmetten daha fazla konuşabilmemiz için bu noktada da yeni genç arkadaşlarımıza görev düşüyor ve bundan sonraki süreçte de artık çevre konusu çok hayatımızın bir parçası ve önemi daha da arttığı için ben ilginin daha fazla olacağına inanıyorum. Bu alana daha fazla katkı verileceğine inanıyorum. Kendini yetiştirmiş hoca da zaten lisansüstü düzeyde de bu dersleri açma ihtiyacı hissedecektir. Biraz zamana ihtiyaç var gibi. K7

Alanda farkındalık ihtiyacı

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında sosyal hizmet eğitiminde ekolojiye dair bir ders veya içeriğin yeterince yer alamıyor olmasının önündeki bir diğer engelin alanda bu konulara dair farkındalığın eksik olduğunun, bu tür bir farkındalığa ihtiyaç olduğunun belirtildiği görülmektedir.

Hani dersiniz ki müfredatı nasıl geliştirebiliriz? Tabii ki önce hocalarda bir farkındalık olması lazım. Yani işte bu gerçekten çok önemli. Sosyal hizmetin gündemine girecek, girdi ve girmeye devam edecek. Çünkü ilerleyen yıllarda çok daha ciddi çevresel sorunlarla karşılaşabiliriz. Öğrencileri bu konuda bilinçlendirmek lazım gibi. Böyle bir akademik kadronun bu konuda farkında olması lazım ilk olarak. İkinci olarak da tabii bu konuyu takip eden, araştırmaları bu konuda derinleştiren hocaların olması önemli. K12

Ama sadece tek bir ders kuşkusuz yetmeyecek. Onu diğer derslerde bile yani o alanda eğitim sunan herkesin artık öğretim üyeleri diyelim. Her kademedede buna ilişkin farkındalığın olması ve tüm derslerde bu bağlantıyı kurmalarını istememiz lazım. K9

Ekolojiye dair farkındalık ve bu konuların sosyal hizmet eğitiminde yer alması gerektiğine dair farkındalık arttıkça olağan olarak bu durumun eğitime yansıtacağı da katılımcılar tarafından eklenmiştir.

Müfredat için müfredatın bir boyutu, eğitim boyutu, boyutu, uygulama boyutu da var. Bunun için biraz farkındalığın gelişmesi lazım. Hani bizim akademik çevre arasında doğal konular, ekolojik konular artık çok sıklıkla konuşuyor olduğumuz konular arasına girmeli. Çünkü zaten toplumumuzda da bazı ortaya çıkan... Örneğin geçen yaz bir müsila sıkıntısıyla karşılaştık. Tsunamiye açık olmamakla birlikte ama tsunami tehlikesi de olan, deprem ülkesiyiz. Afetler, çok ciddi çevresel krizler, çevresel travmalar ortaya çıkarıyor. Dolayısıyla bunlara ilişkin hem mesleki hem de akademik olarak farkındalık artması lazım. Bunlara ilişkin farkındalık arttıkça artık lisans düzeyinde de dersler konulmaya başlar. K5

...akademik camia bu konuya yeterli ilgiyi göstermediği için bu alanda yetişmiş hoca sayısı az. Bu noktada işte yeni yeni farkındalıklar oluşuyor. Bu farkındalıkları da tabii lisans ve lisansüstü eğitimlere koymak gerekiyor. Ama bunları koyarken de tabii akademik anlamda bu eğitimi verebilecek kişileri, doğru kişilere ulaşmak gerekiyor. Çevreyle ilgili çalışan çok kişi var ama sosyal hizmet odağıyla bu konuyu sunmasını beklediğimiz kişilere ulaşmak lazım. Bu noktada da gerçekten hani samimi bir şekilde emek vermesi akademik camianın ve üzerinde düşünmesi ve araştırması gerekiyor. K7

4.7.2.4. Teorik dersler

Ekolojik konulara ders müfredatında yer verilmesi konusunda görüş bildiren katılımcılar hem teorik hem de uygulamalı derslerin yer alması gerektiğini vurgulamışlardır. Ekolojik sosyal hizmetin ne olduğu, ekolojinin bileşenlerinden olan çevre, doğa, ekolojik bozulmalar, çevresel sorunları içeren bilgi temelini güçlendirecek teorik derslerin ihtiyacını dile getirmişlerdir.

Yani eğitimin devamı olarak müfredatta bu konuyla ilgili öncelikle belki çevresel değişim, dönüşümün tarihini biraz anlatmak, bunu biraz belki sosyal hizmetin tarihçesi ile bağdaştırarak anlatmak gerekir. Çünkü baktığımız zaman çevresel dönüşümün, özellikle olumsuz dönüşümün, sosyal hizmetin ortaya çıkışı sürecine de tekabül ettiğini görüyoruz. Sanayi devriminin çevresel bozulmayı da tetiklediğini, sosyal bozulmayı da tetiklediğini görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda aslında sosyal hizmetin çevre konusuna ilgisini de buraya da bir bağlayabiliriz... K4

Bilgi açısından düşündüğümüz zaman lisans düzeyinde neler olabilir? Çevre eğitimi ya da çevre ile ilgili giriş niteliğinde bir ders olabilir. Bu ilk etapta seçmeli olabilir, daha sonra zorunlu hâle gelebilir. Çünkü sosyal hizmet toplumdan farklı değil. Toplumda buna ilişkin farkındalık geliştikçe, oturdukça biraz da bunlar eğitim boyutunda da bunların değişeceğini düşünüyorum aslında... Yüksek lisans düzeyi biraz daha artık uzmanlaşmaya doğru. Yani bizim ülkemizde çok fazla böyle olmasa da eğitim. Uzmanlaşma dünyada aslında bir lisans ya da doktora değil. Kişinin akademik olarak belli alanda daha fazla uzmanlaşması, daha fazla bilgi, beceri, değer katması ile ilişkili... Yüksek lisans düzeyinde ve doktora düzeyinde de daha çok genelci bilgiler vermekten öte, bu konuda akademik çalışma yapmak isteyen sizleri, bizleri geliştirici ve destekleyici dersler olmalı. K5

Katılımcıların teorik derslerin müfredatta yer almasına dair genel görüşlerinin yanı sıra bu yer alışıla ilgili de iki temel unsur göze çarpmaktadır. Katılımcı ifadelerine göre teorik bilgi iki şekilde yer alabilir. Bunlar; müstakil bir ders olarak bilgi temelini sağlanması ve muhtelif derslere ekolojiye dair konuların eklenmesi şeklindedir. Söz konusu iki yol aşağıda ele alınmıştır.

Müstakil ders olarak

Ekolojik sosyal hizmetin bilgi temelini sağlayacak içeriği ve bu içeriğin eğitimde ne şekilde yer alabileceği konusunda katılımcılar teorik derslerin önemini dile getirirken bir yol olarak ayrı bir ders şeklinde verilebileceğini ve ne tür konular dahil edilebileceğini de ifade etmişlerdir.

Evet yani şöyle ne tür bir müfredat, içeriğe yer verilebilir, bir kere. Eğer ben bu konuda bunu önemsiyorum, o konuda eğitim vermek istiyorum diyorsanız açık, ayan beyan, buna ilişkin bir ders ya da dersler koymanız lazım. Hani... Ben başkanlığı bırakmadan önce işte ders programımızı, müfredatımızı daha doğrusu yenilemiştik. Lisansta dördüncü sınıfta bununla ilgili bir ders koyduk. Yeşil Sosyal Hizmet diye. Henüz açılmadı bu ders ama ilerleyen dönemlerde açılacak. Çünkü o müfredat yeni uygulanmaya başladı. İki yıl sonra işte dördüncü sınıflarda uygulanmış olacak. Neticede bunu teorik olarak karar vermemiz lazım. Buna ilişkin belirgin bir ders koymamız lazım. Ama sadece tek bir ders kuşkusuz yetmeyecek. K9

Ayrı ders olarak verilebilir birincisi, seçmeli ders olarak. Yeşil sosyal hizmet mi olur, ekolojik sosyal hizmet mi ekososyal mi... Ekokritik yaklaşımlar başlığı bir çerçeve, temel bir çerçeve onun altında yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, derin ekoloji var, ekofeminizm var. Bunlar ele alınabilir. K10

Doğrudan ekolojik sosyal hizmet -veya diğer kullanımları- adında bir ders dışında uygulamalardan biri veya alt konulardan birini içeren bir müstakil ders de verilebileceği söylenmiştir.

Yani zaten en başta ekolojinin bir tanımı yapılarak sonrası ekolojik sosyal hizmet, hayvan hakları, hayvan refahı, türçülük ile ilgili çalışıp aslında derine inilip yani onun ruh sağlığıyla ilişkisi, fiziksel sağlıkla ilişkisi olarak bu terapi boyutuna da değinilebilir. Yani yurt dışında terapi boyutları çok fazla tartışılıyor. Hatta belki özel spesifik bir seçmeli ders olarak. Yani insanların hani buna eğilebileceği bu alanda çalışılabileceğini düşündüğü bir yer. Mesela yurt dışında şey dersleri var, hani terapi bahçeleri nasıl olur? Bu bitkiler seçilir. Hangi ortamlar, hangi ortamlar derken yani o bahçelerin oluşturulabileceği hangi mekânlar, yerler? Orada toprak kalitesi, hava kalitesi vs. önemli ya. Hangi ortamlar seçilebilir? Onun tabii ki oluşturabileceği ders müfredatta da içerik gibi de dikkate alınabilir diye düşünüyorum. K1

Zaten öyle çok Türkiye'ye özgü de bir bilgi üretilmiyor... Müfredatın geliştirilmesi önünde böyle bir sıkıntı var. Okuryazarlığımız, çevre ile ilgili okuryazarlığımız düşük... Duyarlılığı arttırmamız lazım... Bir kere ekolojik okuryazarlık bilecek temel anlamda sosyal hizmet uzmanı. Ekolojik okuryazarlık dersleri var. Biz de aslında açacağız bir tane. Fona baş vurduk yanıt bekliyoruz olursa... K3

Katılımcılardan hâlihazırda dersi vermekte olan akademisyenler, teori, kavramsal ve bilgi temeli boyutunda derslerde işlenebilecek konuları örneklendirmişlerdir.

Ben hani ders içeriği olarak önce kavramlar, her derste bu kavramlara önem veririm. Tüm derslerde ben kavramlara önem veriyorum. Öncelikle bu kavram karmaşasına gidermek adına çevre nedir, ekoloji nedir, çevre ekoloji arasındaki fark nedir? Çevre yani çevreyi ilgilendiren çevre politikalarından tutun da çevre kent ilişkisine tutun da çevre sorunlarına kadar. Yani belli bir dönem bunları konuşuruz. Önce bir çevreyi tanıyalım. Önce bir ekolojiyi tanımlayalım. Çevre, çevre

ne demek? Ekoloji bunun neresinde? Ekolojik bakış açısı nedir? Bunu tarihsel süreçler nedir? Bunları konuşuruz. Sonraki süreçlerde de ekolojik sosyal hizmet denen şöyle mikro veya daha makro düzeyde ekolojik sosyal hizmeti nasıl müdahale süreçlerinde kullanırız? Mikro düzeyde ne yapılabilir? Makro düzeyde mezzo düzeyde ne yapılabilir, makro düzeyde ne yapılabilir diye... Makaleler üzerinden genellikle bu alanda yapılan ne tür çalışmalar var? Yurt içi, yurt dışı çeviri yaptırırım öğrencilerime ya da İngilizce makale veririm. Genel uluslararası dil de İngilizce kullanıldığı için o sonra herkes o makaleyi okur ve sonra makaleden ne anladın? Motamot çeviri istemiyorum yani çeviri derken burada o makaleyi okuyunca ne anladın? Ne düşünüyorsun? Ve ondan sonra makale üzerinden tartışırız... Yani şöyle de söyleyeyim, ders de yetmiyor, o kadar çok konu var ki hani ne olacak? Zaten dersler bunlara bir giriştir. Tabii ki akademik çalışmayı tercih eden arkadaşlar daha derinlemesine çalışarak bu alana katkıda bulunur. O nedenle ilk derslerimizde böyle bir temel oluşturma çünkü hiç temel yok. Bir temel oluşturma ve onun üzerine bir bakış açısı geliştirme, bir bir düşünce oluşturma, bir fitil ateşleme. Ondan sonrası ilgi duyan arkadaşlarımızın şey emeğine kalıyor. K7

İçerik olarak ben zaten kendim bu alanda ekolojik sosyal hizmet dersi önerdiğim için bunun bir kere lisans müfredatına en azından son sınıfta dahi olsa girmesi gerektiğini, lisansüstü için bir zemin oluşturma gerektiğini düşünüyorum. Çünkü artık hani sosyal hizmetin küresel gündemi olsun BM'nin sürdürülebilir kalkınma hedefleri olsun tüm bunlar ekolojiye dair pek çok söylem geliştiriyor. Bunu lisans öğrencilerinin öğrenmesi gerekiyor ki bir yüksek lisans doktora düzeyinde de bu alanda yayınlar çıkabilsin, tartışmalar yapılabilsin. Müfredata yerleştirilmesi sadece ekoloji ile de sınırlı olmamalı, sürdürülebilir kalkınma ve insana hakları da bu konunun önemli paydaşları. Dolayısıyla insan haklarını içeren daha kapsamlı ele alan ders içeriklerinin de bulunması gerektiğini söyleyebilirim. K11

Teorik ve bilgi temelini atılacağı söz konusu derslerde içerik hazırlanmasında ekolojiye dair çalışan diğer alanlardan yardım alınabileceği, zaten sosyal hizmetin disiplinlerarası yapısının da buna elverişli olduğu da ifade edilmiştir.

Nihayetinde sosyal hizmet de hani disiplinlerarası multidisipliner bir bilim diyoruz aslında. Hani son tanımı da küresel tanımı da zaten buna vurgu yapıyor ve uygulamaya ve kendi teorisini barındıran bir bilim vurgusu var her şeyden önce. Ekolojik sosyal hizmet de aslında o ekoloji de yalnızca bireyi değil, dedik ki hani diğer canlı unsurları ve bütün ekolojiyi kapsadığı için. Bu noktada eminim ki mutlaka diğer disiplinlerden ve onların temsilcilerinden destek alınabilir. Ekolojik sosyal hizmetin de genişleyen bir literatürü var... Yani nihayetinde bilgi temeli de kendi bilgi temelini oluşturan bir sosyal hizmet var. Ama aynı zamanda multidisipliner diyoruz. Yani sosyal hizmet felsefeden, sosyolojik bilgiden, psikolojik bilgiden, tüm bunlardan yararlanarak ve bunlarla ilişki içerisinde kendi literatürünü, kendi bilgi temelini oluşturuyor. O zaman ekolojide de biz işte bir çevreyi, heyelanı efendim canlıların o yaşam hani faunalarını diyelim ya da onların sürekliliğini, devamlılığını tüm canlıların adına devam ettirme kaygısı

taşıyan diğer disiplinlerden de yararlanılabilir. Bu bir görüş alma da olabilir. Bu, o disiplinlerin temsilcilerinin dersi yürütme, dersi işleyişine, içeriğine katkıda bulunma bu şekilde olabilir. Yani müfredat hazırlanırken bunların gözetilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ders içeriklerinin ve müfredatları belirlenirken disiplinlerin temsilcileri ile de fikir alışverişinde bulunulabilir diye düşünüyorum. K6

Diğer ders içeriklerine yedirilmeli

Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin teori ve bilgi temelini sağlamada bir diğer önerisi ise ekoloji üst başlığında yer alan konuların farklı derslerde bağlamdan kopmadan anlatılması şeklindedir ve sosyal hizmetle bağlantısının bu şekilde kurulabileceği ifade edilmiştir.

Yani içerikte tabii işte bence bütün müfredatın bu bağlamda yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor... farkındalık boyutunda da bazı eklemelerin hemen hemen her dersin içerisinde yapılabileceğini düşünüyorum ki bu düşündüğüm için de zaten verdiğim hemen hemen her derste, her dersin kontekstinden çok kopmadan, yarım saat de olsa bu konulara, bu konudaki en azından farkındalığa vurgu yapmaya çalışıyorum öğrencilerime. Buradaki temel altını çizdiğim nokta da evet biz bir tüketim toplumu içinde yaşıyoruz ve ben bu anlattıkları mesela tüketmeyin demiyorum ama bilinçsiz tüketmeyin diyorum. Dolayısıyla burada belki bilinçli, farkındalık düzeyi yüksek bir insan kaynağı yetiştirebilirsek ki müfredat da aslında buna vurgu yapan bir müfredata dönüştürülebilirse bu da sürdürülebilir işte sosyal hizmet ilkeleri bence çok önemli diye düşünüyorum... Evet, bu tarz bir bakış açısının ben daha az şey olacağını düşünüyorum. Müfredat için daha anlamlı ve daha bilinçli, farkındalık düzeyi yüksek, merhamet duygusu olan bir insan kaynağı yetiştirebilecek düşünüyorum. K8

...Özellikle işte insan davranışı ve sosyal çevre dersi çok merkezî, merkezî olan bir alan ve bu çevreyi de sadece insanlardan ibaret görmemeleri gerektiğini. Canlı cansız bütün varlıkları ki o cansız varlıkları işte hatta böyle bazı görsellerim var. Biyoloji derslerinden aşırıldığı diyeyim artık onlar üzerinden anlatmaya çalışıyoruz. Nasıl bir sistemin bir parçasıyız? Bu çok önemli bence. K8

Bu, bu noktaya nasıl geldik? Bundan sonrası için ne yapılabilir? Sosyal hizmet bunun neresinde olabilir? Yani belki sosyal hizmete giriş dersinde bile sosyal hizmetin tarihçesi anlatılırken bir bukle, bir başlık değinilebilir. Sosyal hizmete giriş dersi anlatıyorum, anlatırken bir yandan klasik bize anlatıldığı gibi kitap kaynakları üzerine anlatıyorum, bir yandan zihnimde dönüyor, mesela anlatırken. Yani evet, köyden kente göç olup göç olmuş insanlar fabrikalar etrafında bir araya gelmişler, sendikal haklar tartışılmış, şu olmuş, bu olmuş sürecini anlatırken bir yandan diyorum ki ya bu fabrikaların atıkları insanların yaşadığı yerlere gitti, alt yapı sorunları vardı, çevre bozuldu. Çevresel sosyal hizmet diye bir şey aslında o

zaman da gelişmiş olsa ya da vardı yani aslında onların sağlıklı bir suya erişimini o zaman da dikkate alıyordu, sosyal hizmet uygulayıcıları sağlıklı gıdaya erişimini yine dikkate alıyordu, barınma imkânlarını yine dikkate alıyordu. Buradan doğdu. O zaman demek ki çevresel bozulma sosyal hizmetin ortaya çıkışında da tetikleyici bir etkiye sahip olmuş bir yandan. K4

Sadece müstakil ekoloji ile ilgili bir derste anlatmanın yeterli olmayacağını belirten K9 ise diğer derslere de yedirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Onu diğer derslerde bile yani o alanda eğitim sunan herkesin artık öğretim üyeleri diyelim. Her kademede buna ilişkin farkındalığın olması ve tüm derslerde bu bağlantıyı kurmalarını istememiz lazım. Yani şunun gibi düşünün ekolojik yaklaşımı neredeyse biz tüm derslerde anlatırız lisansta. Çünkü ister istemez böyle. İnsan davranışı ve sosyal çevre dersinde bir bebeğin ya da bir çocuğun gelişimsel sorunlarından bahsederken ya da bir ergenin karşılaşılabileceği risk faktörlerinden bahsederken çevresi için de bunu değerlendirmenin çok önemli olduğu hatta gerekli olduğunu, mecbur olduğunu anlatırız. Çünkü ergen eğer görece daha riskli bir ortamda yaşıyorsa, örneğin suçun yoğun olduğu bir ortamda yaşıyorsa ve karşılaşılabileceği risk çok daha farklı olabilir. O yüzden çevreye bakmak lazım. Bütün kuram müdahale derslerinde vesairede her şeyde bunu anlatırız. Dolayısıyla bu anlayış gibi ekolojik sosyal hizmeti de tam birinci sınıftan başlayarak anlatmak, derslere yedirmek önemli diye düşünüyorum. K9

Ekoloji ile ilgili konuları diğer ders içeriklerine ekleyen katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır. Buna göre böyle bir eklemenin, konunun daha iyi anlaşılmasında ve kavranmasında etkili olacağının altı çizilmektedir.

Evet ayrı bir ders olarak tanımlanması işlevsel olabilir. Bu derste temel kavramları bilgi, beceri ve değer olarak verilmeye çalışılabilir ama müfredatın tümünde aslında bütün hocaların bunu benimsemiş olması ve bu vurguyu bütün diğer derslerle bütünleştirerek verilmesi daha doğru olacaktır. Mesela kuram dersi veriyorum ben, kuramı anlatırken bile dediğim gibi yani ekolojiyi, ekolojik yaklaşımı anlatırken diyorum ki hani sadece sosyal çevre vurgusu yeterli değil, bizim ekolojik bakışta aslında biraz önce size de anlattığım antroposantrik ya da ekosantrik bakış açılarının da öğrencilerin farkında olmasıyla ilgili kuram dersinde bile bu vurguyu yapıyoruz. Hani bu çok kıymetli bence çünkü bütünleştirmesi gerekiyor öğrencinin yani işte ayrı bir derste ekoloji nedir, evet tamam onu bilsin ama bunun uygulamada karşılığını bilmediği zaman çok da anlamlı olmuyor. O yüzden pek çok derste içeriğe yedirilmeli yani. K15

Ayrı ders olarak verilebilir birincisi, seçmeli ders olarak. Yeşil sosyal hizmet mi olur, ekolojik sosyal hizmet mi ekososyal mi... ekokritik yaklaşımlar başlığı bir çerçeve, temel bir çerçeve onun altında yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet, derin ekoloji var, ekofeminizm var. Bunlar ele alınabilir. Ama onun dışında diğer derslerin içine dahil edilebilir. İnsan davranışı ve sosyal çevre dersi mesela çevrenin insan sağlığı üzerindeki etkileri, hava kirliliği, mesela sanayi bölgelerinin olduğu yerlerde hava kirliliği, bunların oradaki insanların sağlığı üzerindeki etkileri gibi de mesela raporlar da var. İnsanların gelişimine de etki

ediyor, derse de o şekilde dahil edilebilir. Kuram dersine dahil edilebilir. Sistem ekolojik yaklaşımı görürken ya ekolojik yaklaşımın içinde, bütün olduğunu göstermek için ekolojik yaklaşımı anlatırken sosyal çevrenin vurgulanmasının yanında hani bu yeşil sosyal hizmet, ekososyal hizmet bunlara da yer verilebilir. K10

Dediğim gibi hani bizde bir afetlerle alakalı bir ders var ve ben o dersi biraz çevre bilinci ile hani başlatıp hani öyle devam ettiriyorum. Çünkü aslında afetlerde ekolojik sosyal hizmetin ciddi bir konusu insana özel insan üzerindeki etkilerini, hani böyle bir dersin üniversitelerde olmasını, müfredatları da olmasını ve gerçekten anlatılmasını, öğrencilere aktarılmasını isterim. K12

Muhtelif ders içeriklerine ekolojik sosyal hizmete dair konu, perspektif veya anlayışı eklemenin ekoloji konusunun sosyal hizmetin diğer alanlarıyla olan ilgisini görmede, göstermede daha etkin olabileceği de ifade edilmiştir.

Onun dışında diğer derslerin içerisinde bence hemen hemen tüm derslerde verilebilir. Mesela feminist sosyal hizmet, toplumsal cinsiyet ve sosyal hizmet dediğimizde bile en basitinden verilebilir. Çünkü ekolojide mesela o doğayla kadını eşleştiren bir yaklaşım var. Mesela diyor ya hani, nasıl insan doğaya hükmetmeye çalışıyorsa ataerkil yapıda da erkeğin, kadının üzerinde bir hükmetme şeyi var hani orada. O yüzden kadınla doğayı bir tutuyor mesela. Hani bu gibi küçük şeylerle mesela Spiritüel Social Work'te, mesela yerel bilgiden bahsediyor. Baktığımızda bu 2014'te sosyal hizmetin tanımı değişti. Tanıma eklenen kavramlar oldu mesela bunlardan bazıları, çeşitliliğe saygı, işte biraz daha bu şey işte bunlar. Bu tanımlar aslında biraz ihtiyaçlardan doğan tanımlar ve aslında sosyal hizmette bir paradigma değişimini gösteren de bir tanım. O yüzden bunların görünürlüğü sadece belirli bir alanda değil, sosyal hizmette tüm alanlar üzerinde olabilir. Hatta bununla ilgili bir makale vardı, şöyle mesela ekososyal hizmet bir sosyal hizmetin alanı değildir. Aslında tüm sosyal hizmettir. Çünkü baktığımızda hani tüm dünyada daha makro boyuttan bir üstten bakmayı hedeflediği için hani sadece sosyal hizmetin belirli bir alanına atfedilemez de tüm sosyal hizmeti kapsayıp. Çünkü baktığımızda fiziksel çevreyi biz tüm alanlarda görüyoruz. O olumsuz koşulları, sosyokültürel yapıyı, bunları her alanın da bir şeye işaret ettiği için belirli bir alandan ziyade ben tüm sosyal hizmetin kendi kendisi olarak değerlendirmeyi tercih ederim. K11

4.7.2.5. Uygulamalı dersler

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında ekolojik sosyal hizmet başlığı altında toplanabilecek derslerin teorik bilgiyi vermenin dışında uygulama örneklerini içeren, yaşantısal yolla öğrenmelerini sağlayacak uygulamalı derslerin de eğitimde yer almasını vurguladıkları görülmektedir.

Çok net, uygulamalı olmalı. Yani sadece teorik olarak birinin bir şey anlatması yetmez. O yüzden bizim ** spor bilimleri bölümümüz var örneğin. Onlar kendi dersleri kapsamında kamplara gidiyorlar. Doğa kampları da doğa yürüyüşlerine

gidiyorlar. Onların kendi tabii bir dersi ama onlarla iş birliği yapıp bunun altyapısını hazırladık. Yani onlarla konuştuk. Hani neler yapabiliriz, nasıl yapabiliriz? Çünkü buradaki işte gerekli malzemeyi üniversite sağlıyor, işte çadır vesaire gibi ulaşımı ve hani doğada hayatta kalmayı bilen eğitmenler gidiyor. Sonuçta beni götürseniz. Çadır kurmak nedir ben bunu bilmem. Burada hani önemli olan tabii çocuğun öğrencinin bunu öğrenmesi ama önemli olan bir de çevrede çevreyle birlikte nasıl var olacak. Çünkü evet insan hakları, çocuk hakları, evet bunlar artık sesimizi duyan yok bunların tamam ama çevreye etkisini fark etmesi lazım. Sosyal hizmette şöyle bir şey var. Dokunmazsanız tam olarak kavramak çok zor. Yani siz istediğiniz kadar teorik şeyi anlatın. Benim sabah işte öğrencimle görüştüm. Hocam diyor, siz derste anlatıyordunuz. Ama diyor, ben eve girdiğimde müracaatçı ile karşı karşıya geldiğimde sizin ne demek istediğinizi anladım. Yani bu, uygulama olmadan yapılabilecek bir şey değil. Biz uygulamalı bir bilim dalı ve mesleğiz. O yüzden eğer ben yeşil sosyal hizmet ya da ekolojik sosyal hizmeti öğrencilere öğretmek istiyorsam bunun uygulamasını da mutlaka göstermem lazım. K9

Yani işte sürdürülebilir sosyal hizmet, çevresel adaletle ilgili, işte ekolojik bakış açısıyla ilgili, çevrenin, çevreye yönelik bilincin artırılmasına yönelik yapılan dersler konulabilir. Ama hani sadece derslerin konmasından ziyade uygulama boyutu olan sahada yapılacak çalışmalarla ilgili de farkındalık kazandırılabilir öğrencileri ya da kişilere. Ben öğrencilerime de şu veriyorum yani artık Amerika'da ben tabii sosyal hizmetin bizden çok daha eski bir tarihselliği olduğu ve çok daha yaygın bir kabul olduğu bir gerçek. Bugün biz Amerika'daki bazı veteriner kliniklerinin sitelerine girdiğimizde pet sosyal work görüyoruz artık. Bir uygulama, bir çalışma alanı olarak bizim için çok, belki de hayal edilemeyecek şu anda kısa vadede bir uygulama modeli iken bugün orada yerleşik hâle gelmeye başlamış hatta kurumsallaşmış bir boyuta sahip. Yani bu anlamda da bir pencerenin olduğu uygulamada bence uygulanmasının önemli olduğunu düşünüyorum açıkçası. K8

İçerikte özellikle öğrencilerin ekolojiyi biraz, teorik temeli çok kıymetli de ben daha ziyade bunun bir değer olarak içselleştirilmesini kıymetli buluyorum. O yüzden işte sadece ekoloji nedir, ekolojik adalet nedir? Tabii bu kavramları bilecek, bu kavramları bilmesi çok önemli ama bunların davranışa dönüşmesiyle ilgili bir içerik olmalı. O yüzden uygulama derslerin de yer alması daha iyi olabilir. Yani uygulama süreçlerine dahil edilmesi, öğrencinin bunu bir değer olarak benimsemesinde önemli olacağını düşünüyorum. K5

İyi uygulama örneklerinin ekolojik sosyal hizmet bağlamında müfredata eklenmesi gibi somut yararlarından da bahsedilmiştir.

İyi uygulama örnekleri mutlaka eklenmeli müfredata. Mesela TEMA Vakfı'nda uygulama yapan öğrenciler bence gerçekten iyi uygulama örneği de çok ilk defa gidiyorlardı. İşte o göl üzerine çalışmalar, işte Afrika'da çalışan öğrencimiz vesaire gibi. Yani sahadan sesleri duymaya gerçekten ihtiyacımız var... K12

Proje yönetimi gibi bir derse ekolojik sosyal hizmet başlığı altında yer alabilecek konuların eklenmesi de ekolojiyi sosyal hizmet eğitime dahil etme yollarından biri olarak ifade edilmiştir.

Demin bu söylediğim bağlantı da yani üniversitelerde derslerin konulması, sonra ekolojik sosyal hizmetle ilgili üniversiteler bağlamında yine projeler oluşturulması. Biz sosyal hizmete sadece işte mikro düzeyi mezzo düzeyi değil. Makro düzeyde üniversiteler ortak projeler yürütebilmeli. Mesela üniversitelerde proje yönetimi dersleri var. Mutlaka bu proje yönetimi dersinde kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ekolojik sosyal hizmet bağlamında yürütülmeli. Farkındalık oluşturmak lazım. Yani biz hep insanlar üzerinden projeler yürütüyoruz ama hayvanlar üzerinden ağaçlar, bitkiler, sular üzerinden akarsular, tatlı sular. Bunlar üzerinden çok sosyal hizmette yürütülen pek şey projeleri yok. Başka disiplinler yapıyor ama sosyal hizmet alanında pek bunlara rastlayamıyoruz. K14

Uygulamalı ders örnekleri

Katılımcılar uygulamalı dersler yapılmasına, uygulama içeren derslere dair görüşlerini bildirmek dışında bu derslere dair yapılan/yapılabilecek uygulamalı ders örnekleri de vermişlerdir. İlgili örnek derslere ve tavsiyelere dair katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarla konuştuk geçen. Bizim uygulama alanlarımız, kurumlarımız çok çeşitli. Yani hastaneler, ondan sonra sevgi evleri. Çocukların, yaşlıların huzurla çalışabildiğimiz çok çeşitli alanlar var oralarda. Bizim programlar çok çeşitli. Yani bu aslında uygulamalarımızın çeşitli olması, çocuklar, yaşlılar, kadınlar işte sığınma evleri belki olabilir, huzurevleri olabilir, sevgi evleri olabilir, hastaneler olabilir... Hani kurum, alan tanıtımı kapsamında kurumlar gezdirilirdi, bence böyle bir hortikültürel terapi programının yapıldığı, bahçelerin yapıldığı yapıların gezilmesi ya da uygulamaların bire bir gerçekleştiği bir düzlemde oluşturulması gerektiğini de düşünüyorum. Keza belediyelerin artık yavaş yavaş başladığı böyle programlar var. Hani o kültürel terapi bahçeleri... K1

Bizim bir yüksek lisans programımız var ama yüksek lisans programında böyle bir ders yok açıkçası. Ama tezinde bizim bir geçmiş yıllardaki bir öğrencimiz doğrudan yeşil sosyal hizmet uygulamalarının neler olduğuna dair Afrika'ya gitti ve Afrika'da bir bölgede işte çeşitli işte su kanallarının açılmasına yönelik de bir bölgede bir topluluk kalkınmasına örnek bir çalışma yaptı ve bu anlamda belki Türkiye'de de hani uygulamalı çalışmaların en önemli örneklerinden biri olabilir, hani o anlamda da tabii hocasının o konuda farkındalık sahibi olması, onu destekliyor olması çok önemliydi. Hani dersiniz ki müfredatı nasıl geliştirebiliriz? Tabii ki önce hocalarda bir farkındalık olması lazım. Yani işte bu

gerçekten çok önemli. Sosyal hizmetin gündemine girecek, girdi ve girmeye devam edecek. Çünkü ilerleyen yıllarda çok daha ciddi çevresel sorunlarla karşılaşabiliriz. Öğrencileri bu konuda bilinçlendirmek lazım gibi. Böyle bir akademik kadronun bu konuda farkında olması lazım ilk olarak. İkinci olarak da tabii bu konuyu takip eden, araştırmaları bu konuda derinleştiren hocaların olması önemli. Daha önceki yıllarda benim bir çalışma grubu TEMA Vakfı'nda staj yapmıştı, ben süpervizör olmuştum. O güne kadar hiç böyle bir kuruluştaki uygulama yapan bir öğrenci olmamıştı. TEMA Vakfı'nda da hani TEMA Vakfı da sosyal hizmetin ne demek olduğunu bilmiyordu açıkçası. Hani bizim okulda da böyle bir şey kapı açılmamıştı. Öğrenciler orada yine topluluk temelli uygulamalar yapıp **Gölü... O göl kuruma sürecinde idi ve orada toplulukla çalışıp oradaki yerel halkla çalışıp gölün kurumasını önlemek için de bir proje geliştirilebilecekti. Bildiğiniz orada bir sosyal eylem başlatmak için sürekli öğrenciler gitti geldi, gitti geldi. Hani böyle uygulamaları olmuştu. Yani şöyle demek istiyorum, bunu şöyle kapatayım o zaman. Sosyal hizmet müfredatında sadece teorik değil, uygulamaya yönelik bu alanda yapılacak çalışmalar da teşvik edilebilir hani, öyle diyebilirim. K12

Doğrudan doğanın içinde yapılacak faaliyetlerle veya bazı derslerin doğa ortamında yapılmasıyla doğaya dair etkileşimin insan-doğa ilişkisini anlamada işlevsel ve faydalı olacağı da vurgulanmıştır.

Yani bir kere mesela bütün illerde illa işte bir görüyoruz, siz de görüyorsunuzdur işte hatıra ormanları var, işte bilmem neler oluyor, yürüyüşler oluyor, kamplar kuruluyor. Bu tür şeyler size de denk gelmiştir. Yani bunlar uygulamalı olarak yapılabilir bir dönem içerisinde. Yani doğa yürüyüşü, doğayı tanıma, fark etme işte ne bileyim hani veya hatıra ormanları oluştu mesela her bölümün bir hatıra ormanı olsa, sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin ve temsilen her yıl bir ağaç dikilse gibi örneğin. Bu bile hani ne bileyim çok yararlı bir sonuç çıkaracak bence. Bununla birlikte uygulayıcı, doğa içerisinde eğitimler de düzenlenebilir. Yani bazı dersler doğa içerisinde yapılabilir gibi. Yani belki bu tür şeyler düşünülebilir. Yani doğa eğitim programları var mesela. Bunlardan faydalanılabilir. Doğa içerisinde bir haftalık kamplar düzenlenebilir. Sivil toplum kuruluşlarıyla ortak yürütülebilecek şeyler olabilir. Yani müfredat uygulamaya ağırlık vermelidir bence teoriden ziyade. Çünkü gerçek anlamda bu ilişkiyi anlayabilecek, doğa-çevre, doğa-insan ilişkisini anlayabilecek uygulamalar bence daha iyi olur. Etkili olacak. Yani o farkındalık düzeyini arttırmış olacak. K2

Ders materyali ekolojik olmalı

Katılımcılar ekolojiye dair bir dersin bire bir ekolojik uygulamalar içermesi dışında dersin işleniş şeklinin, araç-gereç, materyal ve tekniğin de ekolojiyi gözetten bir yapıda olması gerektiğine ifadeleri içinde yer vermişlerdir. Söz konusu katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Şöyle de bir şey var, müfredatın ekolojiye duyarlı olması lazım. Ben derslerimde hiçbir baskı materyal vermem. Her şeyi dijital hâle getiririm. Öğrencilerim ödevlerini classroom üzerinden yükler, bütün kaynaklara dijital olarak erişir. Bu şey gibi yani. İnsan hakları dersi koymayla sosyal hizmet insan hakları programı olmuyor. İnsan haklarını sosyal hizmet programının bir parçası hâline getirmek gerekiyor. Aynı hikâye ekoloji için de var. K3

...bir kere yani gerçekten o öğretim üyelerinin yani bu eğitimi sürdüren kişilerin bu anlayışı benimsemiş olmalı. Bunu yapabilmek için biz kendi bölümümüzde bazı önlemler aldık. Örneğin COVID öncesinde öğrencilerle ders notlarını paylaşmamız gerekiyordu. Bazen oturup önceden fotokopi çektirip her sınıfa dağıtıyorduk ya da onların dağıtmasını istiyorduk. Sonra baktık bu çok fazla kâğıt israfı aslında ve kendi blog sayfalarımızı açtık. O zaman böyle işte zoom ya da işte başka bir şeyi kullanmıyorduk. Kendi blog sayfalarımızı açtık ve ders notları onlar üzerinden paylaşmaya başladık. Dolayısıyla hem kâğıt israfı yapmıyorduk hem öğrenciler açısından daha kolay oluyordu. COVID sonrasında da bu sistemler daha yaygınlaştı, işimiz kolaylaştı. Şu anda bütün öğretim üyelerimiz bütün ders notlarını ** denilen bir sistem var, okulun kullandığı. Her ders için ayrı ayrı her dönem o dersi orada açıyor ve bütün işte bu 14 hafta neyse bütün ders notlarını, her şeyi oraya mutlaka, kitaplar hariç... Aynı şey öğrenciler için de geçerli. Bir bölüm arşivimiz var, bu bölüm arşivinde yani bizim mecbur kalmadıkça, yasal bir zorunluluk olmadıkça çıktı almıyoruz örneğin. K9

Hoca rol model olmalı

Derslerin işleniş dışında öğretimin daha etkili olabilmesi için bu dersleri veren hocaların veya ekolojik farkındalığı öğrencilere göstermek isteyen hocaların rol model olmaları gerektiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

İnsan hakları dersi koymayla sosyal hizmet insan hakları programı olmuyor. İnsan haklarını sosyal hizmet programının bir parçası hâline getirmek gerekiyor. Aynı hikâye ekoloji için de var. Hoca ne kadar ekolojist. Dönüştürmeye, tüketmemeye yönelik nasıl bir tutumu var. Bunlar olmadan ekolojik olmaz. K3

Öğrenciye bir anlayışı verebilmek için model olmak konusunda hocalara görev düştüğünü bir diğer katılımcı daha ifade etmiştir.

Hani işte ışığı söndür, suyu kapat, şunu yap, bunu yap gibi. Yakın yerlerde oturan arkadaşlar acaba birlikte gidip gidebilir miyiz iş yerine hani diye bunları tartışıyor. Yani hem bireysel hayatlarımızda ya da okuldaki yönetsel işlerde de mümkün olduğu kadar bu anlayışı yansıtmaya çalışıyoruz. Çünkü bu anlayışı önce bizlerin kazanması gerekiyor ki öğrenciye de aynı şeyi verebilelim. Çünkü hocalık sadece öğrenciye durup bir şey anlatmak değil, aynı zamanda ona örnek olmak, model olmak. Öğrenciler size bakarak pek çok şeyi öğrenir ya da öğrenmez... K9

Yaşantısal öğrenme

Katılımcılar, ders içerisinde veya üniversite bağlamında yaşamsal, yaşantısal öğrenme örneklerinin öğrenmeyi pekiştireceği, farkındalığı artıracaklarını da dile getirmiştir.

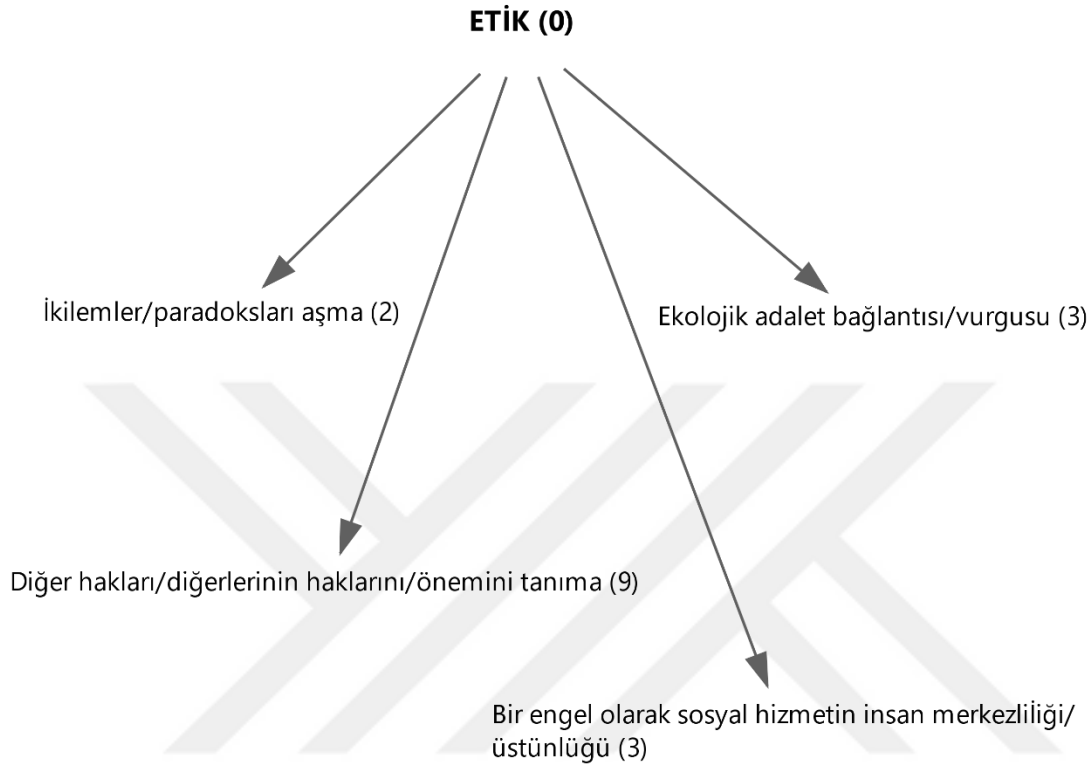
Bir seçenek olarak sosyal hizmet akademisyenlerinin ve uygulayıcılarının kullanabileceği, aklının köşesinde olabileceği bir seçenek sunacak bir ders olmalıdır yani. Örneğin ben işte yaratıcı drama dersimiz vardı, ben o dersimde ben öğrencilerimizi bir ağaçla konuşturmuştum, dersin sonunda da işte dönem sonunda sormuştum. İşte bu derste sizi en çok etkileyen ne oldu falan diye. Birkaç öğrenci o konuyu yazmıştı. Ben ağaçla konuşulacağını bilmiyordum. Ben ağacın bir canlı olduğunu o güne kadar çok fark etmemiştim. İşte dalından kırıldığında üzüleceğini düşünmemiştim gibi. Yani ezbere bir yaşantımız var veya bunun farkında değiliz. Şimdi sosyal hizmet olunca da söz konusu bir farkındalık oluşturma, daha duyarlı olma ilişkimizi gözden geçirmeli... K2

Eğer tabii bu çok ideal, eğer yapabilirsek ilerleyen dönemlerde bunu yapmak istiyoruz. Yaşantısal öğrenme. Çünkü yurt dışı örneklerinde bu tür dersler, müfredatlar da var. Ben inceledim ama veriliş tarzı sadece girip ders anlatmak değil. Öğrencinin baya bildiğin doğaya götürmek hocasıyla birlikte çevreyi keşfetmek. İşte ağacı, bitkiyi, suyunu, hayvanı buradaki döngüyü anlamak. Biz şöyle bir şeyi yapmaya denedik biraz ufak ufak. Bu sosyal çevre alanında çalışan derneklere, sivil toplum örgütlerine stajyer öğrenci vermeyi denedik. Mesela Tema Vakfı işte Buğday Vakfı gibi alanda çalışan şeylere öğrenci vermeyi denedik. Verdik ve çok başarılı olduk çünkü bizim öğrenci o anlamda çevre bilgisini geliştirmiş oldu. Ama aynı zamanda alanda sosyal hizmet uzmanının da bir ihtiyaç olduğunu ve buna ilişkin yapılabilecek çok şey olduğunu onlar da görmüş oldu ve TEMA’da bu şekilde bir iş birliğimiz oldu. Mesela yaptığımız konferansların sonunda davetli konuşmacı olurdu. Ona işte bir plaket verilebilirdi. Bu çiçek verilirdi ya âdettendir, biz bu tür toplantılarda sadece temaya uygun bir ağaç dikimi oluyor ve onun sertifikasını da online olarak mailine gönderiyoruz. Bu anlayış değişikliğine ihtiyaç var. Yaşamsal öğrenme bu anlamda çok önemli. Eğer ilerleyen dönemlerde başarabilirsek biz de öğrencileri gerçekten doğada kamp yaptırarak, işte ekip oyunları gibi yani farklı şeylerin olduğu bir uygulama yapmayı planlıyoruz. K9

4.7.3. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair görüşleri

Ekolojik sosyal hizmetin bütüncül ele alınabilmesi teori ve uygulama boyutu dışında etik boyutu değerlendirmeyi gerektirdiğinden bu çalışma kapsamında da katılımcılara sosyal hizmette ekolojik anlamda daha kuşatıcı bir etiğin nasıl olabileceği sorulmuştur. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet etiğine dair görüşlerinden hareket ederek ekolojik sosyal hizmette etik teması oluşturulmuştur. Bu tür bir etiğin nasıl mümkün olabileceği, katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak “ikilemler/paradoksları aşma,

diğer hakları/diğerlerinin haklarını/önemini tanıma, bir engel olarak sosyal hizmetin insan merkezliliği/üstünlüğü, ekolojik adalet bağlantısı/vurgusu” şeklinde alt temalar oluşturulmuştur. İlgili tema ve alt temalar aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 4.3.Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.3.1. İkilemler/paradoksları aşma

Katılımcı ifadelerine bakıldığında mevcut sosyal hizmet anlayışının ve ekolojinin insan dışı unsurlarını kapsayan bir etiğin ikilemler, paradokslar içerdiğinin belirtildiği görülmektedir. Bu konuya değinen K4 ve K11, konuyu iki farklı açıdan ele almışlardır. K4 mevcut ikilemlerin optimum fayda anlayışıyla çözülebileceğini, üstesinden gelinebileceğini belirtirken K11 ise mevcut durumda istenen, hedeflenen etiğin zor olduğunu söylemiştir.

Katılımcılardan K4, daha kapsayıcı bir etik adına mevcut ikilemleri aşmak için “optimum fayda”yı çıkar yol olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Bu çok zor zaten burada bazı etik ikilemler ile de gitmek mümkün. Yani örneğin mülkiyet hakkını ele alalım. Mülkiyet her vatandaşın temel bir hakkı. Şimdi ben bir arsaya sahibim bu arsaya da ev yapacağım. Bu arsa üzerinde bir ağaç var, ev yapabilmek için bu ağacı kesmem gerektiğini düşünüyorum. Şimdi etik açıdan baktığımızda mülkiyet kavramı üzerinden benim hakkım, benim arazim, bana ait.

Bu hak mülkiyet kavramı üzerinden bu arsa üzerinde benim tasarrufta bulunma hakkım var. Her şeyi yapabilirim ama çevreye zarar vermiş olacağım. Ama kendi geleceğime, kendi yaşadığım dünyaya, evrene de zarar vereceğim belki çevreye zarar vereceğim. Ama barınmak da benim temel ihtiyaçlarımdan birisi. Bu ikilemler içerisinde insan ve çevre için optimum faydayı sağlayacak karar verme süreçlerini geliştirdiğimizde etik olarak aslında hem insanı hem çevreyi kapsayan bir bakış açısı da geliştirebiliriz. Burada tabii yani sadece işte çevreyi koruyalım mı, sadece insanı koruyalım mı, ikisini aynı anda nasıl koruyabiliriz? İkisini aynı anda nasıl koruyabiliriz... Çevresel etki değerlendirmesi dediğimiz şeyler var. Mesela fabrika yapılacak çevresel etki ya da bir maden sahası açılacak Çevresel Etki Değerlendirmesi. Bakılıyor. Bir birey de kendi mülkiyetinde olan bir alanda çevreye müdahale ederken böyle bir süreç işletilebilir. Ben gidip elime hızarı, baltayı alıp istediğim ağacı bana ait mülkiyeti benim diye kendi irademle kesememeliyim ya da kesersem de bunu sistemli bir şekilde yapmam için öncesinde belki bende bir bilinç oluşturacak da bir eğitim, belki bir politika, bir program uygulanabilir. Bir farkındalık yaratılabilir. Yani ben bu ağacı keseceğim ama belki bunun yerine bir tane daha başka bir yere diksem acaba bunun etkisini, olumsuz etkisini azaltabilir miyim diye düşünebilmesi gerekir veya bir müracaat için düşünelim. Kişinin barınmaya ihtiyacı var. Ev yapacak tek sahibi olduğu yer bir dere yatağı. Ama biz biliyoruz ki dere yatağında taşkın esnasında şu olabilir. Evini su basabilir. Eşyası ya da kendisi canına ya da malına bir zarar gelebilir. Burada sosyal hizmetin ya da bir sosyal hizmet uzmanının şunu yapabilecek politikaya, yani elinde argümana da sahip olması gerekir. Sistem de bunu kolaylaştırmalı ya da arsan burada evet ama biz de seni destekleyelim, ekonomik olarak. O arsaya yapma da gel başka bir arsa üzerine ya da o arsayı değiştirip başka bir yer üzerinde evini yapabilmesi için ona destek olabilmesi lazım. Orada bir sosyal hizmet yapabilmesi gerekir. Bütün bunları da baktığımızda hani elini kolaylaştırabilecek mesleki değerler, etik kodlar üzerinden bakabilmeli. Bunun için de tabii ki mesleki değerlerin, etik kodların çevre minvalinde belki yeniden değerlendirilmesi ya da sosyal hizmet değerlerine ya da etik ilkelerine çevreyi de kapsayan yeni değerler eklenebilir ya da mevcut değerlerin içerisinde yer aldığı noktalar vurgulanabilir. Yani sosyal hizmet eğitiminde ben lisans eğitiminde etik dersinde çevre etiğinin ya da çevre hakkının geçtiğini hatırlamıyorum. Yani müfredat içerisinde belki değişimler, gelişmeler yaşanacak yaşanıyor ama bu tarz etik dersi içerisinde çevre kavramının ya da çevre etiğinin, çevresel etiğin daha fazla tartışılması gerektiğini burada belki önerebiliriz. K4

K11 ise sosyal hizmette etik açıdan ekolojinin insan dışı unsurlarını içeren bir etiğin mevcut ikilemlerden dolayı pek de mümkün olmadığını vurgulamıştır.

Yani benim aklıma ekolojiden bahsederken ve insan refahından bahsederken kilit nokta olarak insan hakları geliyor. En temelde insan haklarının özellikle 3. ve 4. kuşak hakların da çevre hakkı, doğa hakkı ve gelecek nesillerin hakkına dair söylemler geliştirilirken ekolojiye dair de ciddi bir vurgu olduğunu mesleki açıdan görüyoruz. Burada kapsayıcı olmak çok zor. Çok fazla değişken içine giriyor. Çok fazla değişkenler arasında dengenin etik açıdan yakalanması çok zor. Şöyle düşünmek belki mantıklı olabilir. Günlük hayatta bir kamu kuruluşunda

veya STK'da bile mesleği icra ederken yani mevzuata göre hareket ederken birçok etik ikilemle karşılaşırız. Etik hususlarla yüz yüze geliyoruz. Bu değişkenlerin sayısı arttıkça burada kapsayıcı olmak ya da bu ikilemlerle mücadele etmek daha zor hâle geliyor. Örneğin insan hakları ve hayvan hakları mesela güncel konulardan birisi. Sokak köpeklerinden bahsediliyor. Twitterda veya sosyal medyada gündem oluyor. Eee şimdi sokak köpeklerinin doğada özgür olarak hareket edilmesi hayvan hakları bağlamında değerlendiriliyor ama insanların doğada özgürce hareket etmesini kısıtlayan bir faktör olarak da değerlendirilebilir bu durum, aynı zamanda çocuklara saldırılıyor, yetişkinlere saldırılıyor. Bunların arasında dengenin kurulması etik açıdan hangisinin lehine karar alınacağı, sosyal hizmetin hangisinin lehine faaliyette bulunacağının kararlaştırılması bence biraz zor. O yüzden bu kapsayıcılık, uzun çabalar sonucunda oluşabilir. Şu an için altyapı yeterli değil diyebilirim. K11

4.7.3.2. Diğer hakları/diğerlerinin haklarını/önemini tanıma

Ekolojik sosyal hizmetin gerektirdiği etik, insan dışı unsurları da içeren, onların da haklarını, önemlerini tanıyan sadece insan hakkı ve insanın iyilik hâlini önemsemeyen bir etik anlayış gerektirmektedir. Bu tür bir etik ancak sosyal hizmette insan dışı unsurların da iyilik hâlini önemser, uygulamasına ekleyebilir. Söz konusu bu etiğin tesis edilmesine dair katılımcı ifadelerine bakıldığında insan dışı varlıkların yaşam hakkını tanımayı, onların değerini kabul etmeyi önerdikleri görülmektedir.

Bir kere insan refahıyla birlikte önermesini atarak. İnsan refahı odaklı dediğiniz her yerde canlılar arasında hiyerarşik ilişki yaratır. İyilik hâli dediğiniz şey de aslında doğanın kendi dengesinde açığa çıkan bir şeydir. Yani çok ekstra bir iyilik hâlini aramamız gerekmiyor. Hayvan refahı çalışanlarla veteriner sosyal hizmet ile ilgili bir iş için bir aradayız. Onlar şey söylüyor. Bir köpek pet olarak bir köpek için refah nasıl tanımlanabilir. Onlar anlatıyor. Şu kadar saat dolaştırılması vs. buna neden ihtiyaç duyuyoruz. Çünkü köpeği kendi ekosisteminin dışına çıkardığımız için bu soruyu sorma ihtiyacı duyuyoruz. Aslında doğal dengenin bozulmamış her yerinde bir şekilde tabii ilkel çağlara bir gönderme yapmıyorum ama sonuçta bir düzen var doğada. İnsan ilişkilerinin yani canlılar arasındaki ilişkinin belirleyiciliğinin belirlediği bir iyilik hâli ve insan refahını öncelemeyen bir mesleki alan sosyal hizmet etiğini beraberinde getirir. Ben burada derin ekolojistlerin etik dayanağına vurgu yapıyorum. Bence deep ekolojistler şeyler... En muhafazakâr çevreciler o anlamda yani bayağı bir katı aslında. Diğer yerler biraz daha kalkınmaya evrilebiliyor. O yüzden onlardan arınmış bir şeyin bence bizi silkebileceğini düşünüyorum. O yüzden öyle bir etiğe ihtiyaç var. İnsanı odağına aldığınız her şeyde insanla çalışırsınız. İnsanla çalışıyorsanız da ekolojik bir şey yapamazsınız... Özetle insanla ilgili bir şey olduğunda çevreyi feda edebileceğimiz bir kararı sosyal hizmet ekseninde alabiliyorsak ve bunu bir insan refahı konusu hâline getirebiliyorsak burada bir sorun var o yüzden etik açısından. K3

Yani daha kapsayıcı, işte o bütün varlıkları kapsayıcı bir etikten bahsediyoruz. Şimdi dönüp baktığımız zaman sosyal hizmet etiği aslında çerçevesi ya da çatısı aslında insan haklarını referans alıyor. Oysaki ekoloji yalnızca hani o merkezinde bireyin bulunduğu o her şey birey içindir, insan içindir bakış açısını reddeder. Yani ben değil biz. Hani sadece insan değil, diğer canlılar da işte bu bir akarsu, doğa, bitkiler, işte nesli tükenen hayvanlar ya da canlı olarak bir ekolojik dengeyi sürdüren yapının içindeki tüm canlılar. Hani o zaman dönüp diyorum ki sosyal hizmet etiği yalnızca bireyi referans alıyor, birey ve ilişkilerini ve insan hakları. O zaman belki daha kapsayıcı bir etik anlayış yani o zaman hayvan haklarını da efendim işte doğanın, canlıların hani gerek duyduğu o sürdürülebilir yaşamın yalnızca bizim değil de o kısmını da referans alan bir etik olabilir. Yalnızca birey değil de ekolojinin tüm yapılarını kapsayan bir sosyal hizmet ettiği olursa o zaman belki ekolojik sosyal hizmet de sosyal hizmetin ayrıksı duran bir parçası değil de sosyal hizmet dendiğinde aslında bunların da aklımıza geleceği bir yapı hâline gelebilir diye düşünüyorum. K6

İnsanın ekolojik bir unsur olarak diğer canlılarla birlikte bir paydaş olduğunun anlaşılması ve diğer canlıların da insanlar gibi ihtiyaç içinde olduklarının fark edilmesinin, onların da sıkıntılarının görülmesinin ve hayatlarına dokunulmasının etik açılım için gerekli olduğu K7 tarafından ifade edilmiştir.

Yani insanı paydaş olmaktan ziyade, insan merkez o önemli bir varlık ve herkes her şeyi ona hizmet etmeli. O insanın üstünlüğü üzerinden gitti ve hep odak nokta. Dolayısıyla ekolojik sosyal hizmet deyince ekolojik bakış açısı deyince hep insan davranışı, sosyal çevre, hayır, ekolojik, sosyal hizmet bunun daha üstünde olan bir şeyin diğer canlıları da içine alan bir şey. Hayvanı, bitkiyi de içine alan, bir şey gezegeni içine alan bir şey. Ekolojik sosyal hizmet, bu söylediğimiz varlıklarla uyumlu bir şekilde yaşamayı öngören bir şey. Dolayısıyla şimdiki farkındalıklar bunun aslında insan merkezilikten uzaklaşarak bir hayvanın da bir psikososyal sıkıntısı olabileceğine ya da hayvanlarla, hayvanlarla terapi yapmanın da ekolojik sosyal hizmetin bir parçası olduğunu. K7

Ekolojik sosyal hizmetle olabilir çünkü işte eleştirimi söylemiş olayım, yinelemiş olacağım. Sosyal hizmet maalesef insan odaklı gitti... İşte bu anlayış da zaten hep insan odağı. İnsan daha iyi nasıl olur, nasıl daha böyle kabul edilebilir insan olur, o insana nasıl daha iyi hâle... Hep insan, insan, insan, farklılıklar hep dışarıda kaldı. Böyle bir salt bir insan var ve bu insanın iyilik hâli üzerine gitti ve çok kısıtlandı sosyal hizmet. Hâlbuki sosyal hizmetin en güzel noktası, diğer bilimlerden ayıran en güzel noktası da farklılıklara saygı denilen bir değer var. Farklılıklara saygı değeriyle siz dezavantajlı grup dediğiniz her türlü gruplara müdahale ediyorsunuz. Onlarla iç içe yaşıyorsunuz, onlarla onlara dokunuyorsunuz. Bu çok önemli bu temas olayı, dolayısıyla onları dışlayamazsınız. Sosyal hizmetin en güzel tarafı bu zaten diğer disiplinlerden ayırt edilen. O farklılıkları tekrar hatırlamak, o farklılıklarla birlikte devam etmek. Ama o farklılıkları yaparken yine insan odağında gitti sosyal hizmet. Evet, işte az önce sorunuzdaki gibi nasıl bütün bunu kapsayabilir dediğiniz şey aslında evrenle, gezegenle nasıl bütünleşir, ekolojik sosyal hizmetle bütünleşebilir.

Çünkü ekolojik sosyal hizmet sizi bitkiyi de bitkiye de dokunmanız sağlıyor, hayvana da dokumanızı sağlıyor, insana da dokumanızı sağlıyor. Bunlara hem ayrı ayrı dokunuyorsunuz hem de bunların etkileşim içerisinde olmasını sağlıyorsunuz. Bu COVID döneminde çok güzel bir geri bildirimler oldu. Nasıl? Çünkü insanlar eve kapanınca özellikle tek başına yaşayan ya da yaşlılar. Hayvan sahiplenme arttı. Hayvan sahiplenme insanlara çünkü psikososyal bir desteğe ihtiyacı var ve yalnız yaşayan ya da ev ortamında birbirine ulaşamayan insanlar bu sevgi ve ilgi odağını hayvanla giderdi. Tabii ondan sonrası süreçler, acıklı süreçler oldu. Şimdi bu hayvanlar sonra işi bitti, hayvanları attı dışarı korkunç. Şu anda dışarıda bir hayvan şeyi var, muhtaçlar var. Yani dışarıda cins hayvandan tutun da dışarıda yaşayan sokak hayvanlarına kadar hayvan bolluğu var ve insanlar işlerini bitirdi kullandı ve onları çöp gibi attı... Yani mesela burada, işte orada COVID döneminde insanların o psikososyal müdahalesinde hayvanı kullandı. Aslında ekolojik bir yaklaşım var. Hayvanla bütünleşmeye çalışıyor, onunla yaşamayı öğrendi, onu hayatına soktu, onun sorumluluğunu aldı ama bir kısmını geri getirdi. Bir kısmı bu, bir kısmı bunu içselleştirerek devam ettiriyor, bir kısmı da sonunu getiremedi, attı onları. Şimdi sosyal hizmet, o atılan hayvanlara da aslında dokunması gerekiyor. Dolayısıyla COVID döneminde bu hayvan sahiplenme aslında insanların diğer canlılarla yaşayabilme isteği ortaya çıktı. K7

İnsan yaşamının devamının ve varlığının, diğer canlıların varlığına bağlı olduğunun anlaşılmasına ihtiyaç olduğunu belirten K9, bu konuda olumlu gelişmelerin zamanla olacağını da eklemiştir.

Etikte neler değişti? Sosyal hizmet değerleri bununla uyumlu, uyumsuz değil. Fakat daha kapsayıcı olabilmesi için özellikle insan dışındaki diğer canlıların da yaşamaya hakkı vee... bu dünyanın sadece bizim olmadığı, bizim için olmadığı, onlarsız yaşayamayacağımızı kavrayabilecek bir anlayışa ihtiyacımız var. K9

Dolayısıyla etiğin de kapsayıcı bir biçimde buna dönüşmesi ilerleyen zamanlarda olacak gibi bir şey. Çünkü genelde etik kurallar, hani müracaatçılarınıza, işte sosyal hizmet uzmanlarına ve topluma karşı gibi. Hani bir sürü bir sürü şey. Evet, orada artık bence şey de gelecek. Doğal çevreye ya da çevre korunmasına ya da bizi ilgilendiren bir kavram. Şunu kullanmayı, tercih edilen... Sürdürülebilirliğin sağlanması ya da devamına ilişkin etik kurallar gibi bir bölüm eklenecek bence ilerleyen zamanlarda. K9

K13 ise ekolojik bozulmalarla artan felaketlerde artık sadece insanların mağdur olmadığını, hayvanların da mağdur olduğunu, bu sebeple de sosyal hizmet etiğinde değişimin olacağını, etiğin bu unsurları da içermesiyle zamanla farkındalığın da artacağını ifade etmiştir.

Şöyle, böyle bir etik... Aslında biz sosyal hizmette de tüm kurumlarda her ne kadar olmasa da hep ideal olanı vurguluyoruz zaten. Bu etikte de aslında olması gerekeni bir şekilde bulabileceğimizi düşünüyorum. Çünkü bu dersi aldığım zamanlarda bir makale okumuştum. O makaleyi şu an tam hatırlamıyorum ama

** galiba yazarlarından birisi mesela onun birçok açıklamaları vardı ama benim aklımda böyle etki bırakan bir cümlesi vardı. Dünyayı aldığımızda geriye aslında hiçbir canlı kalmaz diye. Yani orada aslında tüm canlılar için yaşam alanının dünya olduğunu vurguluyordu. Hani sadece içinde insan yok aslında. Evet, mesela biz bunun aslında yansımalarını orman yangınlarında da görmüştük. Orada hani çok böyle şey, yangından kurtarılan çok fazla canlı oldu. Kurtarılamayanlar da oldu mesela o yangınlarda. Belki ben Türkiye için düşündüğümde bir sanırım bu kadar hayvanların da ön plana çıktığı başka bir afet oldu mu hatırlamıyorum mesela. Belki bu aslında böyle. Etik mevzuat ve beyannamelerde sözleşmelerde belki vurgusu arttıkça ben sosyal hizmet mesleğinde olduğu gibi insanların düşüncelerinde de biraz değişim yaratabileceğini düşünüyorum. Mesela baktığınızda İnsan Hakları Beyannamesi de bir sözleşme ama bunu kabul etmeyen ülkeler de var sonuçta. Ama sonuçta böyle bir beyannamenin olması, bu insan haklarının içerisinde etik kısmında aslında o tüm canlıların da vurgulanması bir anlamda belirli şeylerin farkındalığını da artıracaktır diye düşünüyorum. K13

Etik konusunu sorumluluklar bağlamında ele alan K14, kapsayıcı bir etik için sorumluluğun bağlamının insan dışı unsurları içermesi gerektiğini ve insan ve ilişkileri bağlamında da insan-çevre ilişkisinin de bunu gerektirdiğini ifade etmiştir.

Yani içinde yaşadığımız işte sosyal hizmet derken sosyal hizmet perspektifinde insanların sadece bireylere karşı ve aileye karşı değil, içinde yaşadığı o çevreye karşı da sorumlulukları var. Yani bunu işte çevrede ağaçlar olarak bakabilirsiniz, hayvanlar olarak bakabilirsiniz. Onun için de sosyal hizmet bu anlamda bir holistik anlamda bütünlük arz etmesi açısından ekolojik sosyal hizmetin oldukça yeri olduğunu ve önemsendiğini de altını çizmek istiyorum. K14

Bütünlük arz etmesi lazım yani herhangi bir şeyde bir eksiklik olursa bu kendini mümkün değil ki tamamlayamaz. Yani ekolojik sosyal hizmete de bu perspektifte bakmak lazım. Dolayısıyla insan varlığını etik anlamda devam ettirebilmesi için doğa ve çevresiz bunun olamayacağını, dolayısıyla bunu, dışında bıraktığın zaman zaten etiğin dışına çıktığınızı görüyorsunuz. Onun için de buradaki etik kavramı biraz daha işi bütünsel, bütünsel olarak kabullenebilmek, bunu bilerek veya bilmeyerek işin dışında bırakmış olmak çok da bilimsel bir perspektif bize çizmez. Onun için de işin bütünlüğünü ki ekosistemi biz yine bir bütüncül bir yaklaşım olarak görüyoruz ve bu bütüncül yaklaşımın önemli bir parçasıdır. Ekolojik sosyal hizmet bu vesileyle de işte sadece insanları değil, insanlarla beraber varlığını sürdüren diğer bütün nesnel varlıklar da önem arz ediyor. Başta evet hayvanlardır ama işte doğa açısından ağaçlardır, akarsulardır, bitkilerdir. Artık ekolojik sistem içinde ne varsa bu bütün unsurlar önem arz ediyor. Onun için de bunu bilerek hareket etmek lazım. Sosyal hizmet perspektifinde bunu yani varlığını ve yokluğunu tartışmak başka problemler getirir... Bilimsel birçok kaynaklarda var. Yani insanı bir biyopsikososyal varlık alırken insan din ilişkisi, insan toplum ilişkisi, insan doğa ilişkisi, çevre ilişkisi diyoruz. Demek ki bu var. K14

4.7.3.3. Bir engel olarak sosyal hizmetin insan merkezliliği/üstünlüğü

Katılımcı ifadelerine bakıldığında ekolojinin insan dışı unsurlarını da kapsayacak bir etiğin önünde en belirgin engelin sosyal hizmetin insan merkezliliği olduğu görülmektedir. K3, sosyal hizmetin insan merkezliliğinin ekolojiyle kurduğu ilişkide bile görüldüğünü ifade etmiştir.

Aslında sosyal hizmet ile kurduğu ilişki ekolojik mevzu yine insan üzerinden tanımlanmış bir ilişki. Yani insanların yaşadığı sorunların ekoloji ile ilgili hâle gelmesi sosyal hizmetin insan konusunu çevre ile ilgili şeyleri dert edinmesini beraberinde getiriyor. Benim bakış açım göre sadece benim değil derin ekolojistlerin de savunduğu bir şey. Çevre yani diğer canlılarla fauna, flora ve insan arasında bir üstünlük ilişkisi kurulmamasına dair bir bakış açısı var. Aslında baktığımızda sadece insanlar için değil aynı zamanda canlılar için doğadaki bütün unsurlar için çevre ile ilişki kurulması gerekiyor. Sadece insanlar için değil tüm canlılar için sosyal hizmet bakış açısıyla ele aldığımızda ekoloji, sosyal hizmet mesleğinin odağında daha doğrusu insan merkezli hâkim bakış açısının kırılması için bir zemin hâline geliyor. K3

K1, insanın üstünlüğü fikrinin toplum içinde öğretildiği ve bunun önüne geçmek için çocukluktan itibaren başlayan bir eğitimin örneğin insan ve hayvan ilişkisinin, hayvanlara zarar verilmemesini sağlayabileceğini vurgulamıştır.

Yani sadece bu ekolojik sosyal hizmet bağlamında değil, tüm uygulama biçimleri bağlamında. Biz de bu toplum içerisinde yetişiyoruz. Yani toplumsal cinsiyet bağlamında eğitimler verdiğimizde ya da sosyal hizmet uzmanı ile konuştuğumda hiçbirimiz, yani ben de bu alanda çalışan bir sosyal hizmet uzmanı olarak ben de bağımsız değilim bu yargılardan, öğretilerden, değerlerden ahlaki diyebiliriz ya da başka şekillerde diyebiliriz. Bize de öğretiliyor çocukluğumuzdan itibaren. Keza toplumsal cinsiyete dair roller öğretilirken buna bir de bize şeyler işte hayvanlardan üstün olduğumuz. Hayvanlarla ilişkilene biçimlerimiz onlar da bize öğretiliyor. En baştan başlamamız gerektiğini düşünüyorum. Toplumsal cinsiyet her zaman denir ya, çocukluktan başlamak gerekiyor bence ekolojide de biraz çocukluktan başlamak gerekiyor yani hani çevreyle olan ilişkiyi, çocukların işte diğer canlılarla olan ilişkisi falan bağlamında küçüklükten itibaren hiçbir canlıya zarar vermeme meselesi. Yani sadece bu aslında insanın kendisine zarar vermemesi ile de çok yakından ilişkili. Eee bir yandan bunu düşünmek gerekiyor, insan odağını artık biraz düşünüyorum. Ekolojik sosyal hizmette bazen şey de gözden kaçırılabilir. Yani insan evet ama insan yararı için ekolojik sosyal hizmet falan bu bana çok yanlış gelen bir şey. Eee artık o insan odağından biraz uzaklaşıp tüm canlıların refahını düşündüğümüz bir düzlemin de yaratılması gerektiğini düşünüyorum. Bunun ilk başlardan çocukluktan başlayarak devam edebileceğini de düşünüyorum. K1

Sosyal hizmetin hizmet sunduğu gruplar içinde artık insan dışı varlıkların da yer alacağını söyleyen K7, insan merkezli bakış açısından uzaklaşılması gerektiğini belirtmiştir.

Dolayısıyla sosyal hizmetin bu insan merkezli bakış açısından uzaklaşarak paydaş olarak yardımcı paydaş olarak çalışan bir meslek grubu olması çok daha önemli. Çünkü bizim müdahale edeceğimiz danışmanlarımız sadece insan merkezli olmayacak. Bir hayvan da aslında sosyal hizmetler ailesi olacak. Yurt dışında böyle... K7

4.7.3.4. Ekolojik adalet bağlantısı/vurgusu

Katılımcı ifadelerine bakıldığında sosyal hizmetin ekolojik yönde daha kapsayıcı bir etik anlayışına geçmesinde ekolojik adalet bağlantısının vurgulandığı görülmektedir. Ekolojik adalet içerdiği anlam gereği kapsayıcı bir etik için bir yol ve aracı kabul edilmektedir.

Şimdi bu sosyal hizmetin aslında hani adalet vurgusu genelde sosyal adalet üzerinden, bu minvalde ilerledi ya da bunun üzerinde bir vurgu vardı, dikkat çekilen en azından bu oldu. Ama ekolojik adalet tabii yalnızca sosyal adaleti vurgulamıyor. Yani ekolojik sosyal hizmetin o kapsayıcı yanı, bu noktada adaletin artık herkes, her canlı ve cansız yapılar için olmasını, hani ekolojinin diğer unsurları için de olmasını gerekli kılıyor. Şimdi mesela hani girişte biraz konuşurken dedik ya hani o çevresel adaletin işte tahribatları, işte onlar çoğu zaman yıkıcı sonuçları, en çok dezavantajlı gruplar üzerinde etkide bulunuyor. Biz de dezavantajlı gruplar ya da kırılgan gruplar diyelim. Sosyal hizmetin temel refah alanlarından birini oluşturuyor. Yani bugün işte Karadeniz’de bir heyelan ya da işte doğal afet olduğunda bundan etkilenen ya da fiziki olarak en basitinden o kriz alanından çıkmaya çalışmakta zorlanan gruplar kimler? Yaşlı bireyler, engelli bireyler işte hani çocuklar daha korunma ihtiyacı duyan gruplar oluyor. Yani siz de aslında o ekolojik adaleti sağladığınızda, hani o doğal çevreyi, yapıyı korumak için bile çabaladığınızda bir yerde zaten işin ucu hani insanlara ve dezavantajlı gruplara da geliyor ve bunu da aslında bir bu minvalde önüne geçmiş oluyorsunuz. Sosyal hizmet zaten bu kişilerin hani fiziksel, tinsel, duyuşsal hani bilişsel bütün ihtiyaçlarından hareketle mesleki çalışmalarını yürütüyor. Yani siz zaten ekolojik uygulamaları ruhsal engelli gruplarıyla da yapabilirsiniz, çocuklarla da yapabilirsiniz, işte yaşlı bireylerle de yapabilirsiniz. Yani farkındaysanız farklı gelişim dönemlerinde ve farklı ihtiyaç gruplarının tamamında yapıyorsunuz. O zaman ekolojik adaleti sağladığınız zaman da aslında birçok grubu kapsayan kişilere bir yerde olumlu yönde kazanımlar için de savaşıyor oluyorsunuz. Sosyal hizmet, çevresel adaletsizliklerden bozulmalardan krizlerden etkilenen bireylerin başvurduğu nokta oluyor aslında. Bu kişiler, bireyler, çevresel krizlerin sonrasında çeşitli sosyal hizmet ihtiyaçları doğuyor aslında. Ekolojik sosyal hizmetin bir birey için işlevsel yanı var. Bir de aslında ekolojik bakış açısının tüm canlılar ve bireyler yani bireylerin de dahil olduğu

tüm canlılar için aslında kapsayıcı ve gerekli bir yanı var. Yani aslında ekolojik sosyal hizmet hem bir araç hem de bir amaç olmalı diye düşünüyorum... Geçen sene mesela Ayancık'taki sel felaketinde işte tonlarca kütükler hâlâ bile o krizin sonrasında bile Sinop sahilinin herhangi bir yerinde kıyıya vuran kütüklerle karşılaşıyorsunuz. Bakın bu doğadaki bozulmanın, o ormanların zaten kesilmiş, biçilmiş, tamamen insan ihtiyaçlarına odaklanmış bir şekilde doğa bir şekilde bozuma uğratılmış. Eee öte yandan bir de o süreçte mesela kayıplar, ölenler, evsiz kalanlar, sağlık problemi yaşayanlar oldu mesela. Onların da ihtiyaçları doğdu. Yani hem doğa ihtiyaç yeni ihtiyaçlara sahip oldu hem de insanlar. O yüzden çevresel adalet, ekolojik bakış açısı, ekolojinin tüm unsurları için gerekiyor aslında. K6

Konuyu değer temelinde ele alan K10, ekolojideki canlı cansız varlıkların etkileşiminin ve bütüncül ilişkisinin, insan dışı varlıkların haklarını içeren ekolojik adaleti gerektirdiğini belirtmiştir.

Burada sosyal hizmetin biraz değer temeline bakmak gerekiyor sanırım. Burada bir değişikliğe ihtiyacımız var. Aslında bu yavaş yavaş oluşmaya başladığını düşünüyorum. Çünkü sosyal hizmet temelinde insan hakları ve sosyal adalet diye geçer. Buna artık bütün canlı cansız etkileşime, bu bütüncül ilişkiyi dikkate aldığımızda ekolojik adalet ve çevresel adalet konularının da sosyal hizmete dahil olması gerekiyor. Bu noktada aslında tartışmalar da var. Ekolojik adalet daha geniş bir tanımı var, daha canlı cansız, bitkileri, hayvan haklarını da içine alıyor. Hani sosyal hizmetin konusu bu mu... yoksa aslında iklim krizi, küresel ısınma, çevre sorunlarının insanlar üzerindeki etkileriyle mi sadece sosyal hizmet ilgilenmeli. Bu çevresel adaletle daha çok ilişkili bence. Yani ben ekolojik adaletten yanayım ama bu hani ne kadar gerçekleştirilebilir. Hani sadece Türkiye özelinde değil, küresel olarak da diğer ülkelerin politikalarıyla da alakalı. K10

Sosyal hizmetteki sosyal adalet ilkesinin yeterli olmadığı, ötesine geçilmesi ve bütün canlıların yaşam hakkını içeren bir etik için ekolojik adaletin daha çok vurgulanması gerektiği ifade edilmiştir.

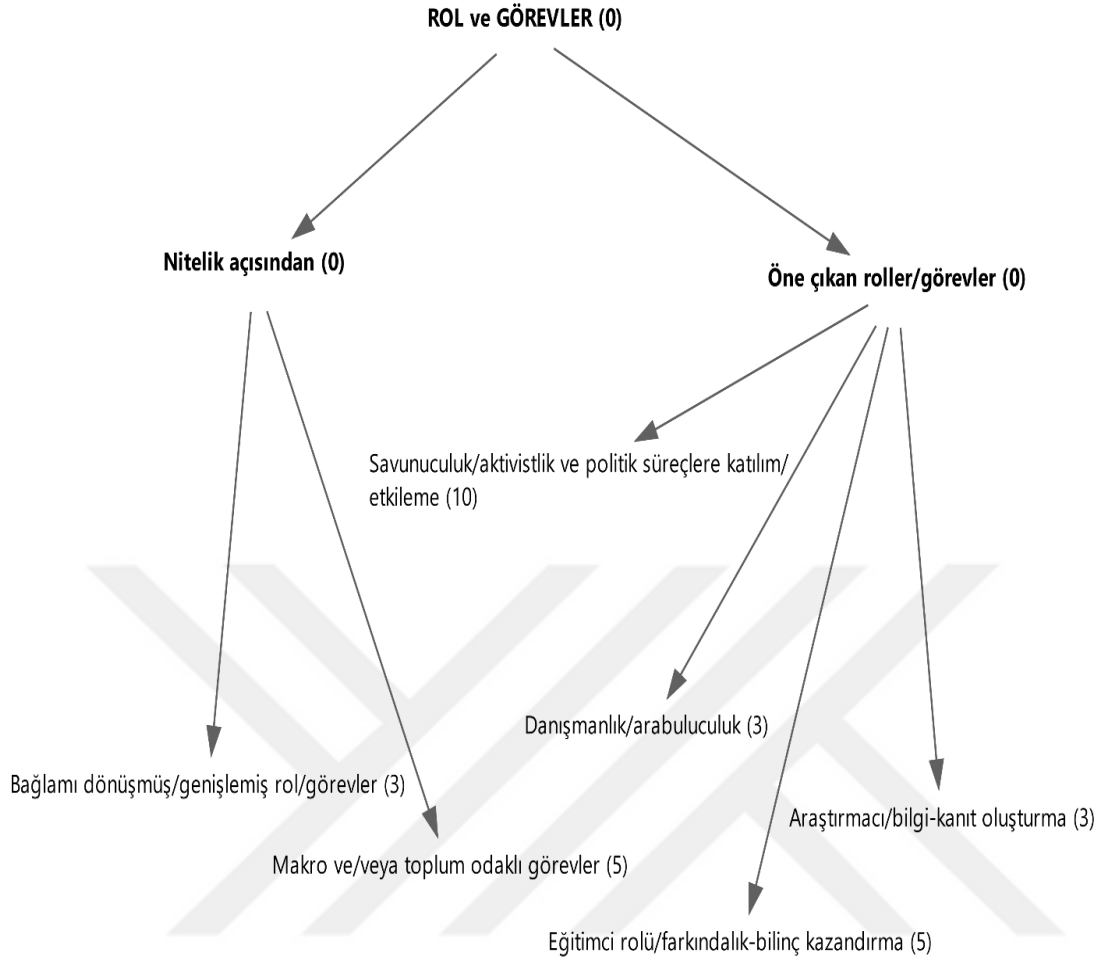
İyilik hâlini hedefleyen diyoruz ya burası önemli. Burada hani yaklaşımlar bizim için önemli. Ekosantrik ve aslında baktığımızda antroposantrik yaklaşımlar bize bununla ilişkili bir şeyler söylüyor. İnsan odaklı mıyız? Yoksa ekoloji odaklı mıyız? Konunun aslında kilit noktası burası diyebiliriz. İnsan odaklı olmak bu anlamda sadece insanın çıkarını, bütün kaynakları sömürüye dayalı kullanmayı ifade ediyor. Ama ekoloji odaklı olma hem çevreyi koruma hem kaynakları koruma. Etkin ve aslında bu anlamda kaynakları verimli kullanmakla da çok ilişkili ve aslında dediğimiz gibi sadece insan çıkarını değil, yatay düzlemde bir ilişki diyebiliriz buna yani diğer canlılarla insan arasında. Çünkü hepsi ekolojinin bir parçası, bütün varlıklar, bütün canlılar ve biri olmadan diğerinin olabilmesiyle ilişkili bir süreci öngöremeyiz. Aslında bütün canlılar yaşam için çok kıymetli. Her birinin yaşam hakkı var ve bu da zaten ekolojik adaleti ifade ediyor. O yüzden sosyal hizmet etiği bu anlamda bizim için belki sosyal hizmet etiğine biraz daha ekoloji vurgusunu arttırmak gerekiyor. Belki böyle daha mümkün olabilir. Yani mesela sosyal adalet önemli, bir etik ilke ve sorumluluklara baktığımız zaman sosyal adaletin gerçekleştirilmesine ilişkin vurgular var. Belki genişletilmesi ve

ekolojik adaletin aslında vurgulanmasına ihtiyacımız var etik çerçevede de. Yani bir yaklaşım bir bakış açısı değişikliğine ihtiyaç var. Sosyal hizmet etiğinde de bunun tanımlanması neden önemli, etik bizim neyi neye tercih edeceğimize ilişkin bir kavram olduğu için mesleki tutumlarımıza da yansımaları daha mümkün olacak. O yüzden sosyal hizmet etiğinde ekolojik adaletin vurgulanıyor olması çok kıymetli olur. K15

Ekolojik adalet bizim için önemli bir konu, sosyal adalet evet bu anlamda tanımladığımız etik içerisinde bile yer bulabilmiş çok kıymetli bir kavram ama bizim için yeterli değil. Bunu ekolojik adalet olarak genişletmeye ihtiyacımız var. Yani ekolojik adaleti de sosyal adalet gibi sıklıkla vurgulamaya, bunu mesleğin bir bakış açısı olarak benimsemeye ihtiyacımız var. K15

4.7.4.Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların rol ve görevlerine dair görüşleri

Araştırma bağlamında katılımcılara, ekolojik sosyal hizmetin teori ve uygulama boyutlarıyla gerçekleştirilirken sosyal çalışmacıların üstleneceği roller ve görevlerin neler olabileceğine dair sorular yöneltilmiştir. Bu sorular bağlamında katılımcı ifadelerine dayanarak rol ve görevler teması altında iki alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalardan “nitelik” alt teması söz konusu rol ve görevlerin içeriğini, nasıl olduğunu ortaya koyarken “öne çıkan roller/görevler” ise katılımcıların çoklukla ve sıklıkla vurguladıkları rolleri göstermektedir. Bu roller ve görevler içinde birbirine yakın olduğu katılımcı ifadelerinden tespit edilenler birlikte aynı kodla verilmiştir. Söz konusu tema, alt tema ve kodları kodlu bölüm sayısı ile birlikte gösteren şekil aşağıda yer almaktadır:

Şekil 4.4.Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların rol ve görevlerine dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.4.1. Nitelik açısından rol ve görevler

Katılımcılar ekolojik sosyal hizmet uygulamasında sosyal çalışmacıların üstlenebileceği roller ve bu bağlamda yerine getirmeleri gereken görevleri ifade ederken bu rollerin makro rol/görevler olduğunu ve mevcut rollerin içeriğinin ekoloji odağında dönüşmesinin veya genişlemesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bu tür bir vurgulama, rol ve görevleri nitelik açısından değerlendirme ve böyle bir alt tema oluşturma ihtiyacı doğurmuştur. Söz konusu bu alt tema altında yer alan kodlar, ilgili başlıklar şeklinde aşağıda açıklanmıştır:

Makro ve/veya toplum odaklı görevler

K11, sorunların gündeme taşınmasının toplum örgütlenmesi gibi toplum odaklı görevlerle mümkün olacağını ifade etmiştir.

Sosyal hizmet uzmanları ne yapabilir, mevcut durum içerisinde belli bir yasa yoksa belli bir çerçeve henüz oluşturulmamışsa. Burada öncelikle gündeme taşınması gerekir bu konuların, mesleki gündeme hem ülke gündemine hem de ilgili kurumların gündemine taşınması gerekir. Burada aktivist, mesleğin aktivist rolünün ön plana çıktığından bahsedebiliriz. Toplum örgütlenmesi, toplumdaki ilgili STK'ların bu konuda farkındalık çalışmalarının yürütülmesi konusu, örgütlenmesi konusu önemli olabilir. K11

K15 ise sosyal hizmetin hizmet verdiği grupların sorunlarının görülebilmesinin savunuculuk rolünü gerektirdiğini ve savunuculuğun da en önde gelen yollarının da yine makro düzey rolleri ön plana çıkardığını ifade etmiştir.

İçinde bulunduğumuz durum açısından baktığımızda aslında bunun fark edilmesine ilişkin bazı sorumluluklar almaya ihtiyacımız var. Sosyal hizmet uzmanları olarak biz bunları görebiliyoruz belki ama bu sorunların daha görünür hâle gelebilmesi için de bunları bizim o grupların, o insanların sesi olmak diyoruz ya işte o insanlar adına savunuculuk yapmak tabii bunu da savunuculuk yapmanın pek çok yolu var. Yani toplumsal eylemden tutun da rapor yazmak, araştırma yapmak, bununla ilişkili kamuoyu oluşturmak her biri bu anlamda kullanılabilecek yöntemler. Ben biraz daha bu anlamda makro düzey rolleri aslında vurgulayabilirim. Temelde bunlar da ön plana çıkıyor gibi görünüyor. K15

K10 da yine savunuculuk rolü bağlamında makro rollerin önemli olacağını belirtmiştir.

Ne yapılabilir? Sosyal hizmet açısından şöyle bireysel düzeyde farkındalık ama sosyal hizmetin biraz daha savunuculuk, makro rolleri, önem kazanıyor diye düşünüyorum. K10

Toplum odağında ve toplumu içermeyen, toplumu da sürecin parçası hâline getirmeyen görevlerin eksik kalacağı da belirtilmiştir.

Bir kere şunu iyi biliyoruz. Yani toplum bu sürece dahil edilmediği müddetçe eksik kalıyor. Konumu ne olursa olsun, bütün işte ne bileyim aileyle ilgili bir politika geliştiriyorsunuz. Yani sosyal yardım dahi yapsanız olmuyor. Yani bire bir toplumun kendisi bu sürecin bir parçası olmadığında bu eksik kalıyor. Dolayısıyla, yani toplumu da sürece dahil edebilecek şeyler gerekiyor. K2

K9 ise sosyal hizmetin mikro alana çekildiği eleştirisini getirerek makro rol, makro uygulama becerileri gerektiğini ancak ekolojik sosyal hizmet için bunlara dair bilgiye ihtiyaç olduğunu söylemiştir.

Rol ve görevlerde öne çıkacak olan bence toplum yani makro beceriler. Makro beceriler konusunda mesela bir sosyal eylem, bir proje yapma, bir bilgilendirme, farkındalık yaratmak, sosyal politikayı etkileme, işte ne bileyim kırılğan grupların işte kendi seslerini duyulabilmesi için bir araya gelmelerini, tabii ki yasal anlamda örgütlenmesini nasıl sağlayacaksa buna ilişkin daha çok makro bilgiye ihtiyaç var. En büyük eksiklerimiz bu olduğunu düşünüyorum. Çünkü

genelde sosyal hizmet daha önce de söylediğim gibi çok fazla mikro ve mezo olana çekildi. Bütün hizmetler, planlamalar, politikalar buna uygun gidiyor. Ama burada makro uygulama bilgisine ve tekniklerini bilmeye ihtiyacı var diye düşünüyorum. K9

Bağlamı dönüşmüş/genişlemiş rol/görevler

Ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların üstlenebileceği rol ve görevlere dair katılımcı ifadelerine bakıldığında yeni rol ve görevler eklemek yerine mevcut rol ve görevlerin bağlamının, içeriğinin ekolojik anlamda dönüşmesi veya genişlemesinin gerektiğinin çoklukla vurgulandığı görülmektedir. Bu anlamda katılımcı ifadeleri yeni rol ve görev tanımlaması yapmaktansa mevcut rol ve görevleri ekolojik bağlamda değerlendirmişlerdir.

Mevcut rol ve görevlerin yeterince çok olduğunu vurgulayan K1, ekoloji odaklı bir uygulama için yeni rol ve görevleri eklemektense zaten var olan rol ve görevlerin ekolojik bağlamda genişletilmesinin daha etkili olacağını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Çok fazla görev var ya bence aslında. Bizim zaten zor ve görevlerimiz, sorumluluklarımız. Hani derler ya işte hak savunuculuğu ondan sonra işte öğretici, eğitici, ondan sonra planlayıcı falan olması, köprü kurma işlevi, ondan sonra işte bağlantı kurucu falan filan. Çok fazla görev. Sadece ben şey söyleyeceğim. Bu görevler boş görevler değil. Bu görevleri sadece bizim dönüştürmemiz çevresel ekolojik adaleti bunlara eklememiz gerektiğini düşünüyorum. Yani hak savunuculuğu derken sadece insanları dezavantajlı grupların değil tüm canlıların haklarını savunduğumuz bir düzlem. Bağlantı kurucu derken mesela bizim sadece insan ile ilgili olan kurum ya da kuruluşların değil, tüm canlıların haklarını koruyan kuruluşlarla ilişkilendirmek falan işte bir insanı mesela sadece ekonomik sistemde geliştirmek değil, onun var olan iyilik hâli, psikolojik ve fiziksel düzlemde de geliştirebilecek belki o işte bir yeşillik alana gitmesi, belki başka bir doğa yürüyüşleri yapması ya da bir atıyorum çok ufak bir düzlem yani bir çiçek yetiştirmesi falan gibi. Ya da bir hayvanla vakit geçirme mesela. Çok ufak düzlemlerde yapılabilecek değişiklikler de bence bu rol ve görevleri genişletilebilir... O rol ve görevlerin yenisini eklemenize çok gerek yok bence. Yani o rol ve görevleri genişletirsek etkili olabileceğimizi düşünüyorum. K1

Katılımcılardan K2 ise ekoloji dışında da herhangi bir konu hakkında sosyal çalışmacıların sıralanan rol ve görevlerinin ekoloji odağında gerçekleştirilecek uygulamalarda da işlevsel olabileceğini ifade etmesine ek olarak bu rol ve görevlerin bağlamının ekoloji odağında nasıl dönüşebileceğini “arabuluculuk” üzerinden örneklendirmektedir.

Şimdi biz, yani genel bir konuyla ilgili konuştuğumuz zaman, bir sorunla ilgili konuştuğumuz zaman hep şunu deriz, sosyal hizmette şunu deriz yani bir farkındalık oluşturmak. Mesela bunu sık sık söyleriz. Ondan sonra söylediğimiz ikinci şey işte yerel kaynakların kullanılması ve sürece dahil edilmesinden bahsederiz. Ondan sonra şeyden bahsederiz, politikadan bahsederiz gibi bu tür şeylerden bahsederiz. Genel bir sorunla konuştuğumuz zaman bunları söyleriz yani. Şimdi ekolojik sürdürülebilirlikte de aynısı yapılabilir aslında bir farkındalık oluşturmak. İki yerel güç şehir kaynakları. Bu valilik olur işte, belediye olur, şu olur, bu olur. Bunları sürece dahil etmek. Üç politikacıları harekete geçirmek gibi. Hani böyle yollar, roller üstlenebilir. Yani farkındalık oluşturmak, savunuculuk, eğitimci rolü, sosyal hizmet uzmanları eğitici rolünü burada kullanabilir, savunuculuk rolünü kullanabilir. Ondan sonra, hatta bir belki de ilginç olur bilmiyorum ama arabulucu rolünü bile kullanmalıdır. Yani insan çevre ilişkisinde arabuluculuk rolünü bile kullanabilir sosyal hizmet uzmanları. Bana kalırsa öyle derim. Çünkü ben karşıdakini yani doğayı da canlı kabul ettiğim için yani iki canlı arasında arabuluculuk da yapılabilir. K2

Diğer iki katılımcı (K1, K2) gibi K13 de mevcut rol ve görevlerin ekolojik sosyal hizmet boyutunda da işlevsel olduklarını ifade etmiştir.

Burada biraz daha roller üzerinden gittiğimizde dediğim gibi sosyal hizmetteki tüm o rol ve sorumluluklar, işlevler neyse bunların hepsi tabii ki ekolojik sosyal hizmet boyutunda da kullanılabilir. Sadece burada belirli roller daha çok ön plana çıkacakmış gibi geliyor. Mesela bilgi verme, sosyal hizmet uzmanının bilgi verme, müracaatçıları ya da belirli bir topluluğu bilgilendirme, bu gibi şey danışmanlık, biraz daha belki de bunlardan da en önemlisi savunuculuk, savunucu olma ve belki belirli alanlarda aktivist rolü, rol değil ama görevi üstlenebilir. Yani aktivist şeyine geçebilir diye düşünüyorum. Dediğim gibi aklıma gelen yani çok ön plana çıkabilecek rollerin bilgi verme, danışmanlık ve savunuculuk olduğunu düşünüyorum bu noktada. Zaten diğer rollerin hepsini yine uygulamayı yaparken gerçekleştirebilecek. Çünkü dediğim gibi ben ekososyal hizmeti şu an normal sosyal hizmet uygulamasından çok ayrı değerlendirmiyorum. Sadece farkındalığın uygulamalarda az olduğunu düşünüyorum ve buna yönelik hizmetlerin eksik olduğunu düşünüyorum. K13

4.7.4.2. Öne çıkan roller/görevler

Ekolojik sosyal hizmet bağlamında sosyal çalışanların gerçekleştirebilecekleri rol ve görevlerle ilgili görüşlerini ifade eden katılımcıların ekolojik konular gereği öne çıkacağını, daha çok kullanılacağını ve/veya daha çok kullanılması gerekeceğini ifade ettikleri rol ve görevler başlıklar şeklinde aşağıda yer almaktadır:

Savunuculuk/aktivistlik ve politik süreçlere katılım/etkileme

Katılımcılar, ekolojiye dair bir uygulama için ekolojik bozulmalar ve etkilenenlerin sorunlarının makro ele alınabilmesi, toplulukları içermesi adına uygulayıcıların

savunucu ve aktivist rollerinin önemini vurgulamış, bu bağlamda politik süreçlere katılım, kararları ve süreçleri etkileme görevlerini dile getirmişlerdir.

Sosyal hizmet açısından şöyle bireysel düzeyde farkındalık ama sosyal hizmetin biraz daha savunuculuk, makro rolleri, önem kazanıyor diye düşünüyorum. K10

Eee politika program geliştirme süreçlerinde de yer alınabilir. Bugün bir eski hocamın Instagram'da bir paylaşımını gördüm. Sosyal Politikalar Kurulu'nda kurul toplanmış, Sosyal Politikalar Kurulu'nda belirli meseleler konuşulmuş. Bir fotoğraf çekip çekilmişler ve internete atmışlar. Ben orada bir sosyal hizmet akademisyeninin olmasından bir kere en başta mutlu oldum. Bunun dışında sosyal politikalar geliştirilirken, çevreyle ilgili sosyal politikalar ya da çevre politikaları da geliştirilirken o ekibin içerisinde sosyal hizmet bakış açısından sosyal hizmet uzmanlarının, akademisyenlerinin bulunması gerekliliği bence göz önünde bulundurulmalı. Bu olmazsa olmaz. Benim bu konuyla ilgili yazıp çizdiğim, okuduğum her şeyden en son yaptığım çıkarım hep budur. Bu işin içinde bizim olmamız gerekiyor. K4

Çevresel bozulmalarla mücadele için ve bu bozulmalardan etkilenenlerin sesinin duyurulması, haklarının savunusu için aktivistlik ve savunuculuğun önemli olduğu, bu bağlamdaki rollerin öne çıkacağı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Üçüncü olarak da aktivist olarak sosyal hizmet uzmanları da çevreyi bozma girişiminde olan her türlü çalışan faaliyetlerle mücadele etmeli. K5

...aslında sosyal hizmet uzmanlarının o biraz daha sivil toplum boyutunda aktivistliği ve savunuculuğu çok önemli, K6

... işte hani dezavantajlı grupları ya da kişileri etkileyecek yapıların, çalışmaların, projelerin önüne geçmek için savunuculuk yapılabilir. K6

Savunuculuk, lobicilik zaten onu hiç saymıyorum. Her platformda bunları dile getirmeli insanlar... Yani artık şöyle bir söylem var. Yani biz işte anayasa. Evet, anayasa ulus devletin olmazsa olmaz bir parçası. Ama artık bizi, ulus devletteki ulusu oluşturan ırk, insan ırkının çok ötesine geçtik artık. Yani biz şunu Einstein söylemese de artık bu kanıtlanmış bir şey olacak. Yani arıların bir arı bile aslında bir insanoğlunun devamlılığı için ne kadar önemli olduğunun, yani bir bakterinin bile aslında bizim varlığımız için ne kadar kıymetli olduğunu artık hepimiz kabul ediyoruz. Dolayısıyla biz işte örneğin anayasa tartışmalarını da artık ekolojik anayasa tartışmaları var önümüzde. Yani bu boyuta taşınması gerektiğini, bunun hatta sosyal çalışmacıların belki bunun öncüsü olması gerektiğini düşünüyorum. K8

Ekolojik adalet bizim için önemli bir konu, sosyal adalet evet bu anlamda tanımladığımız etik içerisinde bile yer bulabilmiş çok kıymetli bir kavram ama bizim için yeterli değil. Bunu ekolojik adalet olarak genişletmeye ihtiyacımız var. Yani ekolojik adaleti de sosyal adalet gibi sıklıkla vurgulamaya, bunu mesleğin bir bakış açısı olarak benimsemeye ihtiyacımız var. Yani bunu savunmaya ihtiyacımız var. Hani özellikle sosyal hizmet uzmanlarının bu anlamda

üstlenebileceği roller diyorsunuz ya mesela ekolojik adaletin savunuculuğu, savunuculuk ya da ekolojik adaletle ilişkili politikaların geliştirilmesi. K15

Çevresel sebeplerden dezavantajlı duruma düşen veya mevcut dezavantajlılıktan dolayı çevresel bozulmalara daha çok maruz kalan toplulukların sesi olmak ve onları savunmanın, savunuculuğu ve topluluk düzeyinde eylemi gerektirdiği ifade edilmiştir.

İkincisi de savunuculuk çalışmaları olabilir. Özellikle yaşadıkları bölgelerde çevre sorunları sebebiyle dezavantajlı konuma düşmüş olan çeşitli toplulukların sorunlarının çözülmesi için hak savunuculuğu yapabilirler diye düşünüyorum. K12

Bunun için bilmiyorum ama mesela sosyal hizmet uzmanı normal görevini gerçekleştirdiğinde bu ekoloji anlamında belki. Mesela nasıl ifade etsem diye düşünüyorum. Hani çok basit bir örnek üzerinden vereceğim ama sanki sadece böyle bir örnekmiş gibi de algılanmasını istemiyorum. Mesela çarpık kentleşmeler oluyor veya bir sel yatağına yapılmış evler oluyor mesela. Bunlarda mesela bu tür şeylerde sonuçta az çok. Tabii ki görevi o olmasa bile olumsuz risklerin farkında olabiliyor. Burada belki biraz daha sesini çıkarması. Oradaki bölgedeki risk altındaki gruplar için savunuculuk yapması. Bunu onlar adına aslında belirli üst tarafa yani daha politika uygulayanlara. Evet, bunu duyurması belki buradaki en önemli görevlerinden biri olabilir diye. Evet, böyle spesifik bir görevi yok sosyal hizmet uzmanının. Ama bu tür şeyleri gördüğünde de biraz daha sözcü olabilmesi gerektiğini düşünüyorum. K13

Sosyal hizmet uzmanları olarak biz bunları görebiliyoruz belki ama bu sorunların daha görünür hâle gelebilmesi için de bunları bizim o grupların, o insanların sesi olmak diyoruz ya işte o insanlar adına savunuculuk yapmak tabii bunu da savunuculuk yapmanın pek çok yolu var. Yani toplumsal eylemden tutun da rapor yazmak, araştırma yapmak, bununla ilişkili kamuoyu oluşturmak her biri bu anlamda kullanılabilecek yöntemler. K15

Danışmanlık/arabuluculuk

Danışmanlık ve arabuluculuk çoklukla ifade edilen, öne çıkan rol ve görevler arasında yer almaktadır.

Dediğim gibi aklıma gelen yani çok ön plana çıkabilecek rollerin bilgi verme, danışmanlık ve savunuculuk olduğunu düşünüyorum bu noktada. K13

K5'in ifadesine göre ekolojik sosyal hizmet uygulaması farklı sektörleri de içerebileceğinden bunlar arasında arabulucu rolü ve yeni oluşan dezavantajlıların durumlarının belirlenmesi için danışmanlık rolü öne çıkmaktadır.

Danışman rolü yine sosyal hizmet uzmanları toplulukların refahı için ya da dediğim gibi yerinden edilen göç eden çevresel bozulmalara maruz kalan sosyoekonomik açıdan dezavantajlı grupların adına organizasyonlarla, sivil toplum organizasyonları, iş birliği yapması, müzakere yürütmesi olabilir danışman rolüyle, yani onlara danışmanlık yapmak için diğer bağlantı kurucu rolüyle diğer kuruluşlarla da iş birliğine geçebilmeleri... K5

K7 sadece insanların değil bütün canlıların yaşam hakkı için arabuluculuk yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Sosyal hizmet ne yapacak? Sosyal hizmet işte farklılıklara saygı odağında her canlının yaşam hakkına saygı odağında. Bütün canlıların yaşam hakkını onlara teslim etmede aracı, arabulucu, kaynak buluşturucusu, bir mentor olarak görev alacak ve insanların doğayla sadece insan demeyelim aslında canlıların doğayla uyum içerisinde yaşamasına destek olacak. Yani burada egosantrik bir yaklaşımla insanların doğayla bütünleşerek yaşaması olgusu söz konusu. K7

Eğitimci rolü/farkındalık-bilinç kazandırma

Katılımcılar, sosyal çalışmacıların toplumda farkındalık yaratma, bilinç kazandırma görevlerinin eğitimci rolü ile yerine getirilebileceğini vurgulamışlardır.

İkinci olarak eğitimci ya da öğretici olarak sosyal hizmet uzmanları da toplumun tahrip olmasını, aslında bizim bazı değerlerimiz ve inançlarımız yüzünden ya da kişilerdeki bazı düşüncelerin aslında çevresel bozulmalara sebep olduğunu da ifade ediyor. Yani bireysel olarak bazen farkında değiliz. Toplumun ya da çevrenin, çevresel konuların ne kadar önemli ne kadar toplum için ya da dünya için, gezegen için önemli olduğu konusunda farkında değiliz, farkında olmayabiliriz. Burada öğretici olarak sosyal hizmet uzmanları da eğer ekolojik bozulmaya yol açan düşünceler, değerler, inançlar neler ise ve burada bununla ilgili olarak çevreye yönelik tutumların geliştirilebilmesi için çalışmalı, öğretmeli. K5

İklim krizinin çıktıları ile cebelleşen alanlar söz konusu olduğunda, nihayetinde insanların orada birçok yönde ihtiyaçları oluyor ve sosyal hizmet uzmanları bu durumlarda o sahada mutlaka olan, hatta ilk giden meslek mensuplarından biri oluyor. O yüzden sosyal hizmet uzmanlarının da hani bu yönde bilgi temelinin sağlam olması ve bu alandaki hani bu çalışma alanlarında görev yapan kişilerin. Bireyleri de hizmet verdiği bireyleri de o sürdürülebilir dünya ya da işte her açıdan, hani kaynakların devamlılığı ve sürekliliğine ilişkin vurgu yaparak bir mesleki çalışma ve amaçlar edinebilmeleri gerekir diye düşünüyorum. Yani bugün Karadeniz'de işte arsasını, arazisini ya da alanını götürüp belki kamuya ya da farklı inşaat alanlarına vermek isteyen bir birey, bunun sonuçlarını bilmeyebilir. İnsanların daha belki o fayda çıkar, daha beşerî kaygıları olabilir ya ya da işte her açıdan, hani kaynakların devamlılığı ve sürekliliğine ilişkin vurgu yaparak bir mesleki çalışma ve amaçlar edinebilmeleri gerekir diye düşünüyorum. Yani bugün Karadeniz'de işte arsasını, arazisini ya da alanını götürüp belki kamuya ya da farklı inşaat alanlarına vermek isteyen bir birey, bunun sonuçlarını bilmeyebilir. Hani şimdi bu noktada da gidip sosyal hizmet uzmanı kapı kapı gezsin demiyorum tabii ki ama belki bu kurumlarda hani bu ekolojik krizlere yol açacak unsurları önleyebilecek kurumlar. Bakın bunlar çok çeşitli. Yani bu bayındırlığı da dahil edebilirsiniz, sağlığı da. Eğitimde birçok yer vardır hani bu kurumlarda en azından daha ekolojik bakış açısını kazandıracak ve bu minvalde katkı sağlayacak mesleklerden biri de sosyal hizmet uzmanlarıdır. K6

K14, ekolojik sosyal hizmet adına yeni problemleri tanımlamaya ihtiyaç olmadığını, mevcut problemlerle ilgili farkındalık kazandırmanın önemli olduğunu vurgulamıştır.

Yani bir de ne var ya zaten içinde yaşadığımız toplumla ilgili problemler var, biliniyor. Yeniden problemin keşfine lüzum yok. Farkındalık oluşturmak lazım, insanların içinde yaşadığı yeri kirlettikleriyle alakalı. Yani hep bu bireysel özgürlükten bahsediyor. Diğer bireysel özgürlükten sonrası kişiler artık gelecek nesilleri düşünmüyor. Ben iyi yaşayayım, benden sonrasının farkında bile değiller çünkü sonra bırakacaklar... Bu perspektiften baktığımızda da kurumsal sosyal projelerin doğayı yeniden kazanabilmek içinde yaşayacağımız evimizi yeniden düzenleyebilmeye yönelik olabilmesi ve yeniden bir bireysel kimliği özgürlük üzerinde değil. Çünkü özgürlük bakın yanlış anlaşıyor. Benim özgürlüğümün sınırı sizin özgürlüğümüzün sınırına kadardır. K14

K8, farkındalık kazandırmayı, uygulamanın parçası hâline getiren bir örnek üzerinden ifade etmektedir.

Yani görüşmeciyle örneğin odada görüştüğünde gelip de çıkıyorlarsa yani bir saniye ışığı kapatalım, boşuna israf etmeyelim, sonuçta bu bizim geleceğimizden giden bir şey vurgusunu yapmalı. Bu bile aslında yani orada o kişilerin mutlaka bir kulağında kalsa, kulağına çalınmış olsa bile bir farkındalık oluşturacaktır diye düşünüyorum ben... Yani bazen toplum öyle bilinçsiz, öyle farkında olmadan yaşıyoruz ki birçok şeyi ya bir anda böyle ya evet o anda o ana kadar hiç aklımıza gelmeyen bir şey için ışık yanmış oluyor aklımızda. O sadece bize farkındalık kazandırmıyor, aynı zamanda vizyonumuzu da genişletiyor, bize bambaşka kapılar açabiliyor. K8

Farkındalık kazandırıcı eğitim faaliyetlerinin sosyal hizmet kuruluşlarında da yapılabileceği belirtilmiştir.

Ben de burada sosyal hizmet uzmanlarının öne çıkan iki temel rolü olabilir. Bunlardan birincisi eğitim rolü olabilir. İşte çalıştıkları kuruluşlarda bu sorunlara yönelik farkındalık oluşturmak için çeşitli eğitimler düzenleyebilirler. Daha çok farkındalık artırıcı, bilinç yükseltici çalışmalar olabilir. K12

Araştırmacı/bilgi-kanıt oluşturma

Ekolojik sosyal hizmetin uygulanabilmesi için uygulayıcıların ilgili alanlar, sorunlar, konular hakkında bilgi sahibi olmasının yanında yeni uygulamalar ve bilgi temeli için kaynak ve kanıt oluşturmaları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Yani az önce bahsettiğimiz ekolojik bozulmalara, iklim değişikliğine ya da yerinden iklimden dolayı göç eden kişilerin yaşadığı sorunların farkına varılması ya da onların problemlerinin çözülmesi için bilimsel çalışmalar, bilimsel yenilikler ortaya koymalı. K5

Hani özellikle sosyal hizmet uzmanlarının bu anlamda üstlenebileceği roller diyorsunuz ya mesela ekolojik adaletin savunuculuğu, savunuculuk ya da

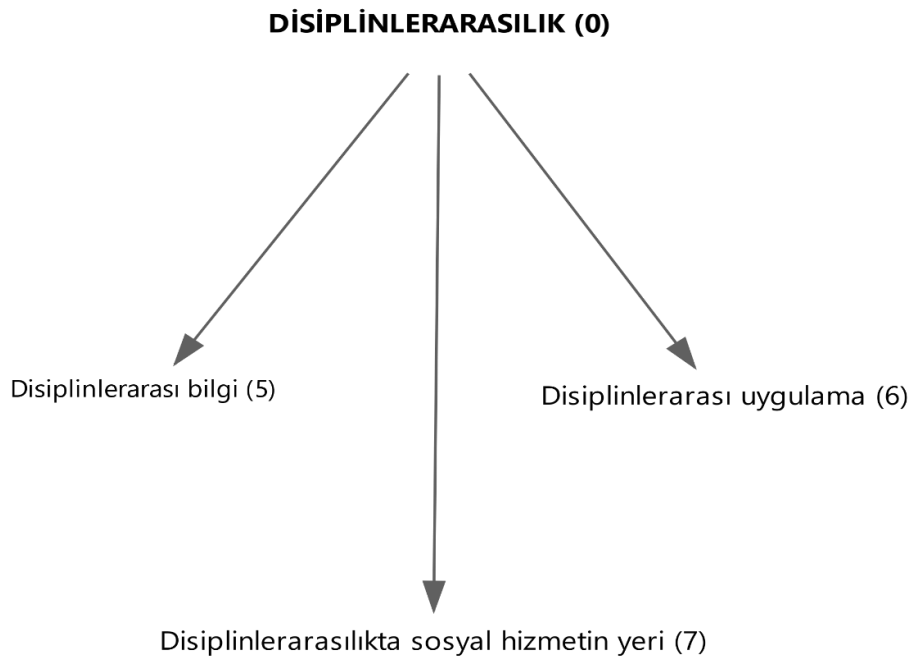
ekolojik adaletle ilgili politikaların geliştirilmesi, yeni müracaatçı gruplarının bu anlamda nasıl etkilendiğinin ortaya konulması, analiz edilmesi, araştırmalar yapılarak bunların görünür hâle getirilmesi, kanıt temeli sağlanması, bu anlamda insanların nasıl sorunlarla karşılaştıkları, bu sorunların onların yaşamlarındaki etkileri, bunların ortaya konulması gerekiyor. K15

Yaşanan sorunlarla ilgili doğrudan sahadan raporlama, not alma yoluyla bilgi sağlanması yoluyla sorunların çözümüne katkı sunulabileceği ifade edilmiştir.

Yine çevresel felaketlerden etkilenen vatandaşların yanına giderek sosyal incelemeler yaparak, görüşmeler yaparak, hane ziyaretleri gerçekleştirerek, onların fikirlerini, düşüncelerini alarak, onların yaşadığı sorunlar için, temel güvenlik sorunları için bakımları vs. diğer sorunların çözümü için vaka yöneticiliği rolü ile iletişimci rol ile iletişim kurarak, rapor düzenleyerek, görüşme yaparak, kaydederek, not olarak onların sorunlarının çözümü için katkıda bulunulabilir... K5

4.7.5. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarası yapısına dair görüşleri

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında ekolojiye dair bilgi, uygulama ve iş birliğinin disiplinlerarası olduğuna dair anlatılar olduğu görülmektedir. Bu sebeple disiplinlerarasılık teması altında disiplinlerarası bilgi, disiplinlerarası uygulama ve disiplinlerarasılıkta sosyal hizmetin yerine dair görüşler alt temalar şeklinde ele alınmıştır. İlgili tema ve alt temaları kod sayısı ile birlikte gösteren şekil aşağıda yer almaktadır:

Şekil 4.5. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarası yapısına dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.5.1. Disiplinlerarası bilgi

Katılımcı ifadelerine bakıldığında ekolojik sosyal hizmetin uygulanmasının ve sosyal hizmetin ekolojiye dair bir konuda yer almasının bu bağlamda disiplinlerarası bir bilgi ihtiyacı doğurduğuna dair vurguların öne çıktığı görülmektedir.

Özellikle Türkiye bazında ki burada sadece sosyal hizmet akademisini değil, ziraat mühendisleri, kimya mühendisleridir ya da bu alanda çalışan başka başka mühendisliklerin multidisipliner de çalışması gerekiyor. Yani ben ekolojik sosyal hizmet uzmanı olarak oradaki havasını bilemem ziraat mühendisine ihtiyacımız var orada. O yüzden multidisipliner çalışmanın önemi burada ortaya çıkıyor. K1

Hâlihazırda sosyal hizmetin multidisipliner yapısı, bilgi temeli doğrultusunda sosyal hizmeti diğer bilimlerle iş birliği hâlinde tutarken aynı iş birliğinin ekolojik sosyal hizmetin ihtiyaç duyduğu bilgi için de söz konusu olduğu ifade edilmiştir.

Nihayetinde sosyal hizmette hani disiplinlerarası multidisipliner bir bilim diyoruz aslında. Hani son tanımı da küresel tanımı da zaten buna vurgu yapıyor ve uygulamaya ve kendi teorisini barındıran bir bilim vurgusu var her şeyden önce. Ekolojik sosyal hizmette aslında o ekoloji de yalnızca bireyi değil, dedik ki hani diğer canlı unsurları ve bütün ekolojiyi kapsadığı için. Bu noktada eminim ki mutlaka diğer disiplinlerden ve onların temsilcilerinden destek alınabilir. Ekolojik sosyal hizmetin de genişleyen bir literatürü var... Yani nihayetinde bilgi temeli de kendi bilgi temelini oluşturan bir sosyal hizmet var. Ama aynı zamanda multidisipliner diyoruz. Yani sosyal hizmet felsefeden, sosyolojik bilgidен, psikolojik bilgidен, tüm bunlardan yararlanarak ve bunlarla ilişki içerisinde kendi literatürünü, kendi bilgi temelini oluşturuyor. O zaman ekolojide de biz işte bir çevreyi, heyelanı efendim canlıların o yaşam hani faunalarını diyelim ya da onların sürekliliğini, devamlılığını tüm canlıların adına devam ettirme kaygısı taşıyan diğer disiplinlerden de yararlanılabilir. Bu bir görüş alma da olabilir. Bu, o disiplinlerin temsilcilerinin dersi yürütme, dersi işleyişine, içeriğine katkıda bulunma bu şekilde olabilir. Yani müfredat hazırlanırken bunların gözetilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ders içeriklerinin ve müfredatları belirlenirken disiplinlerin temsilcileri ile de fikir alışverişinde bulunulabilir diye düşünüyorum. Yani sosyal hizmet bakış açısını diğer disiplinlerle iş birliği içerisinde oluşturmaktan bahsediyorum aslında. K6

Ekolojik sosyal hizmetten bağımsız olarak da ekolojinin kendisinin disiplinlerarası bilgiyi gerektirdiğini belirten K7, ekolojik sosyal hizmetin teorisini oluştururken teorik bilginin de disiplinlerarası olacağını vurgulamıştır.

Hani sosyal hizmet mesleği uygulamalı bir disiplin olduğu için hep hani uygulamadaki çıktısı nedir diye genellikle bakılıyor. Teori açısından da eksik kalıyor. Çünkü teorik kısmını oluşturmada uygulamaya geçemezsiniz... En zor kısmı teori oluşturmaktır. Teoriyi oluşturacaksınız, bir zemin oluşturacaksınız. Ondan sonra ben bunu nasıl uygulamaya dökebilirim araştıracağsın. O nedenle çok iyi bir teori bilgisine sahip olmak gerekiyor. Ekolojik sosyal hizmet teorisine sahip olabilmek için bunun ekonomik boyutu var, psikososyal boyutu var, psikolojik boyutu var. Sosyolojik boyutu var. Sosyal hizmet boyutu var. Çünkü onu da bağdaştıracaksınız, inanç boyutu var, bu da çok önemli. Biyolojik boyutu var. O nedenle ekolojik konusu da disiplinlerarası, aslında disiplinler üstü bir konu. Tıbbi boyutu var. Yani söyledikçe aklınıza geliyor. O nedenle tek bir kavramla bütünleştiremeyiz, tek bir yaklaşımla anlatamayız. K7

Çok geniş bir alanı kaplayan ekolojiye dair bilginin temin edilmesinde diğer meslek gruplarından faydalanılmasının bilgi temelini güçlendireceği ifade edilmiştir.

Bazılarına ne alakası var diyeceğiz ama ben öyle düşünmüyorum. Bu noktada kesinlikle sosyal hizmet uzmanlarının ya da sosyal hizmetin de diğer meslek gruplarından alacağı biraz daha bu çevre ya da ekoloji şeyini ön plana çıkarmak için bilgiler olabildiğini düşünüyorum. Yani bilginin bu anlamda bir güçtür derler ya. Bence sosyal hizmet için de bu anlamda bir güç. Çünkü ekoloji bence uçsuz bucaksız bir kavram gibi. Ama bunu da biraz kendi alanına somutlaştırması için neler yapılabileceğine yönelik o belirli çıktıları şeyin oluşturması gerekiyor. K13

K14 de insanı, insan-çevre ilişkisi bağlamında ele almanın disiplinlerarası yaklaşımla mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Bilimsel birçok kaynaklarda var. Yani insanı bir biyopsikososyal varlık alırken insan din ilişkisi, insan toplum ilişkisi, insan doğa ilişkisi, çevre ilişkisi diyoruz. Demek ki bu var. Disiplinlerarası işte ilişkilerden bahsediyoruz, disiplinlerarası. Dolayısıyla bu üç tane bütünü disiplinlerarası ilişkiler boyutuyla sosyal hizmet alması lazım ve etik olan da budur zaten. K14

4.7.5.2. Disiplinlerarası uygulama

Ekolojik sosyal hizmet uygulamasının içinde yer alan savunuculuk gibi bazı rollerin diğer mesleklerle birlikte çalışmayı gerektireceği ifade edilmiştir.

Savunuculuk dışında diğer farklı disiplinlerle birlikte çalışma da burada devreye giriyor. İlk soruda da söylemiştim. Bu ekoloji, çevre konusunda çok farklı meslekler, disiplinler çalışıyor. Mimarlık, mühendislik, özellikle şehir planlamalarında hiç duymadım belki vardır ama sosyal hizmet uzmanlarının rol aldığını duymadım, görmedim, bir yerde okumadım Türkiye özelinde. Bu noktada daha disiplinlerarası bir çalışma gerekiyor diye düşünüyorum. K10

K3, ekolojik sosyal hizmet uygulaması için farklı kamu kurumlarında çalışmanın sosyal hizmetin çalıştığı kurumlar dışına çıkılmasıyla mümkün olacağını, bu durumun

da multidisipliner ekiplerle birlikte çalışmayı, başka mesleklerin bakış açılarından faydalanmayı beraberinde getireceğini belirtmiştir.

Sosyal hizmet uzmanlarının tek çalışabileceği tek kamu kurumu eskiden beri kanıksanmış işte. Gençlik Spor Bakanlığı, Aile Bakanlığı işte. İçişlerinde Göç İdaresi gibi böyle, Sağlık Bakanlığı gibi klasik yerler olmanın dışına çıkmalı. Evet, yani onlara istihdam sahası açılmış olur ve onların da bu alanda multidisipliner ekipler içerisinde çalışma fırsatı bulmasına da zemin hazırlanmış olabilir. K4

Yani çevreyle ilgili de tamam, tek bir doğru vardır, şudur demek belki doğru değil, belki başka bakış açısı açılmasına da ihtiyaç var. Yani toprağın yapısından iyi anlayan bir bu konudaki mühendisin bakış açısı belki sosyal hizmet uzmanının bakış açısını etkileyebilir. K4

Ekolojik sosyal hizmet odağında gerçekleştirilecek ortak projelerin, uygulamaların farklı disiplinlerin katkısıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

Tüm bunları yaparken aslında kurumlar arası iş birliğine inanıyorum. Yani bir kurumun ya da hani özel de olabilir, kamu da olabilir. Orada yürüteceğiniz bir ekolojik sosyal hizmet uygulamasının maliyetleri de vardır. Yani hani nihayetinde tüm bunları yaparken bütçeye ihtiyaç duyabilirsiniz. Farklı disiplinlerin, mesleklerin temsilcilerine ihtiyaç duyabilirsiniz. Bununla ilgili datalara ihtiyaç duyabilirsiniz. Yani kime hangi uygulamayı yapacağınız zaman oradaki o demografik bilgileri nereden edineceğiz? Yani hani gerçekten ayakları yere basan uygulamalar o projenin ya da o uygulamanın ihtiyaçlarına cevap veren paydaşların da katkısıyla oluyor. Yani ben bunu saha deneyimlerinde de akademik anlamda da bunu gördüm. Tek başınıza bir şey yapamıyorsun. Zaten insan doğası ne kadar karmaşıksa insan için yapılan iş ve işlemler de o kadar karmaşıklaşabiliyor. Ben o yüzden akademi, kurumlar ve uygulayıcıların birçok noktada ortaklığı ve iş birliğinin bu yönde önemli olduğunu düşünüyorum. K6

K4, ekoloji konularına dahil olan sosyal hizmetin ekolojiye dair çalışmalarda multidisipliner çalışması gerektiği ancak alandaki en temel korkulardan birinin böyle bir ekipte çalışmak olduğunu belirterek mesleğe yönelik öz eleştiri yapmıştır.

İnsanların ruhsal durumlarını da insanların ekonomik durumlarını da etkiliyorsa bu değişim, bu iklimsel ya da çevresel dönüşüm ya da çevresel bozulma sosyal hizmetin de bu noktada tabii ki müdahale etmesi gerekli ve kaçınılmaz oluyor. Tabii ki bunu yaparken ya işte açılın ben doktorum der ya hani bir hasta gördüğünde doktor. O şekilde değil de el ele tutuşup birlikte müdahale edelim şeklinde disiplinlerarası ilişkiyi kurabilmesi gerekiyor zaten. Sosyal hizmetin ya da mesleğin akademisyenlerinden tutun da uygulayıcısına kadar temel fobisi şeydir, multidisipliner ekip içerisinde çalışmaktır. Biz bunu pek iyi oturtamıyoruz genel olarak. Yani biz bir çevre mühendisi ile oturup çevre konularında tartışabilmeli, çalışabilmeliyiz. Biz bir çevre psikolojisi çalışan akademisyenle oturup birlikte çalışma yapabilmeliyiz ki bu alan sosyal hizmette artık sınırları

yavaş yavaş oturmaya başlayan, sosyal hizmet uzmanı çevreyle ilgili konularda ne yapar sorusunun cevabı netleşmeye başlasın. Diğer türlü sosyal hizmette bunun ne işi var ya zaten sosyal yardım veriyoruz işte afette bir olay oluyor, yönetmelikte yeri var. Biz sosyal yardımı zaten veriyoruz noktasında sığ bir bakış açısında kalıyor. Benim genel görüşüm bu konuyla ilgili mesleğin ilerleyen dönemde buna olan, bu konulara olan ilgisi tabii ki artacak... Bütün disiplinlerde kendine yer açıyor. Bugün çalışma ekonomisine gittiğimizde, literatürüne baktığımızda da ilgi arttığını göreceğiz. Sosyolojide de göreceğiz. Sosyal politika, pazarlama zaten bu işin kaynağı, yeşil yıkama kavramını duymuşsunuzdur. Yani bütün bunlar, bütün disiplinler, kimse gözünü yumamaz bu değişime. İklim değişiyor, çevre değişiyor ve bu olumsuz projeksiyonlar varken gelecekle ilgili kimse ya ben bununla ilgili bir şey yapmayacağım, yapamam ya da ilgimi çekmiyor. Hiçbir disiplin diyemez, sosyal hizmet de diyemez. K4

4.7.5.3. Disiplinlerarasılıkta sosyal hizmetin yeri

Ekolojik uygulama, çalışma, proje ve bilgi üretiminin multidisipliner, disiplinlerarası çalışmalar, iş birliği ve yaklaşım gerektirdiği katılımcılar tarafından muhtelif temalarda dile getirilmiştir. Ancak burada önemli noktalardan biri de söz konusu çokdisiplinli ekipler içinde sosyal hizmetin neden ve nasıl yer alabileceğidir. Bu başlık altında katılımcı ifadelerinde sosyal hizmetin disiplinlerarasılıkta sosyal hizmetin neden ve nasıl yer alabileceğine dair ifadeleri yer almaktadır.

K15 farklı boyutlarda değerlendirmiş, örneğin sosyal hizmetin akademi ayağıyla kanıt temeli sağlayabileceğini, saha verileri ile müracaatçı gruplarının sorunlardan nasıl etkilendiğinin ortaya konmasının sağlanabileceğini belirtmiştir. Bunlara ek olarak bir konteyner kent örneği üzerinden sosyal hizmetin sunabileceği katkıyı ifade etmiştir. Buna göre kentin kurulmasında mühendislik bakış açısının barınma ihtiyacını önceleyeceği ancak engelli bir bireyin ulaşımı için ihtiyaç duyulan yol yapısının nasıl olacağına dair bilgiyi sosyal hizmetin sunabileceğini ve bu bakışın önemini vurgulamıştır.

Akademi bu süreçte kanıt temeli sağlamak ve sosyal hizmet uzmanı adaylarının bu bakış açısıyla yetiştirilmesi, bu duyarlılığı, hassasiyeti taşıyor olmaları bağlamında bence önemli bir sorumluluk üstleniyor. O yüzden akademinin rolünü böyle tanımlayabiliriz. Kamu ve özel kurumlar bu açıdan hani kamunun olanakları biraz daha görece sınırlı olabiliyor. Ben STK'ları bu anlamda daha çok önemsiyorum. STK'lar aracılığıyla bu tür çalışmaları yapmak daha kolay olabiliyor diyelim. O yüzden üniversite ve STK iş birliği kıymetli olabilir. Ortak projelerle bu anlamda araştırmalarla bir kere sorun analizi yapılabilir. Müracaatçı

gruplarının nasıl etkilendiğiyle ilişkili çalışmalara ağırlık verilebilir. Çünkü küresel gündem aslında baktığımız zaman bu anlamda zaten ekolojik sorunlar odağında, buraya doğru da kayıyor, daha çok ağırlık verilmeye başlanıyor gördüğümüz gibi. Biraz buna şöyle bakmak lazım, bir şeyi yapıyor olmak için değil de gerçekten yaptığımız şeyin bir anlamı olması önemli yani yapılan araştırmalar, uygulamalar, gerçekten alana bir şey katması için önemli ve bu anlamda müracaatçı gruplarının nasıl etkilendiğinin bence ortaya konulması gerekiyor. Yani bu sorunun ciddiyetinin fark edilebilmesi için aslında öncelikli olarak bunu vurgulayabiliriz. Bununla birlikte de ortaya koymak da yeterli değil. Ne tür müdahaleler geliştirilebileceği ile ilişkili önerilere ihtiyaç var. Şu an biz bu sorunları tartışıyoruz ama bu sorunlara ne tür çözümler bulunabileceğiyle ilişkili biraz daha kafa yormaya ihtiyaç var. O yüzden iş birlikleri önemli yani... Ekoloji sadece sosyal hizmetin konusu demek gibi bir şey mümkün değil. Yani ekoloji bütün dünyanın konusu pek çok meslekten, disiplinden bu konuya katkı sağlaması muhtemel çok kıymetli alanlar var. Yani bunlar baktığımız zaman bizim için önemli olan aslında müracaatçı gruplarının haklarının savunulması odağında biz ekolojiyi ele alıyoruz ve yapılacak uygulamaların belki temelde bu bakış açısıyla yapılması noktasında, bu alanda olmak bizim için bu bağlamda önemli diyebiliriz. Yani şöyle ifade edeyim mesela bir yerde bir deprem oluyor diyelim, oraya bir konteyner kent kurulacak. Burada kurulan o konteyner kentin bir inşaat mühendisi ya da mimar diyelim baktığımızda temelde neyi önemsiyor, insanların orada asgari düzeyde barınma ihtiyacının karşılanmasıyla ilgili standartları sağlamaya odaklanıyor. Ama burada mesela çakıl taşıyla döşerseniz o yolu ne olur sorusunu sosyal hizmet uzmanı sormalı çünkü burada erişim önemli bir konu. Yani tekerlekli sandalyeyle bir afetzedenin o çakıl taşı döşeli yoldan o barınma alanına ulaşması onun için ne kadar büyük bir zorluk ve aslında baktığımızda adaletsiz bir durum. Yani farklı disiplinler aslında demek istediğim şu, birbirini tamamlayıcı olarak süreçte rol alırsa birinin fark edemediğini ya da birinin mesleki oryantasyonu nedeniyle ön plana koyduğu bakış açısını bir başkası kendi mesleki oryantasyonuyla güçlendirebilir, destekleyebilir. Böylece aslında daha bütüncül hem de hani ekoloji diyoruz ya bütün canlıların yararına bir uygulamayı yapabilmek yani bu faaliyetin aslında bu anlamda daha yararlı olmasını sağlayacak bir bütünleştirici bir harç oluşturulabilir diyebiliriz. K15

Ana akım sosyal hizmetin bütünsel bakış açısının farklı sistemler arasında bağlantı kurma becerisi sağladığını söyleyen K9, bu özelliğinin sosyal hizmeti farklı kıldığını ve ekolojik sosyal hizmet bağlamında da yerini özel kıldığını belirtmiştir. Disiplinlerarası çalışmalarda en büyük katkısının bu bakış olduğunu vurgulamıştır.

Ama sosyal hizmetin bütünsel bakış açısı ve çok boyutlu analiz yapabilme becerisi... İşte mikro, mezzo, makro ve bunun diğer sistemlerle bağlantısını kurabilme becerisi ve bilgisi bence onu diğer meslek gruplarından ayırıyor. Dolayısıyla bu yerinin de hani bu ayrım olduğunu, bu çok unique. Bunun benzersiz bir bakış açısı ve analiz becerisi olduğunu düşünüyorum. O yüzden de ekolojik sosyal hizmet özellikle şu anda dünyanın yaşadığı bir sürü iklim krizi Türkiye’de de hissediliyor. Hani önceden çok, belki bu kadar değildi. Dolayısıyla bunların çözümünde ekolojik sosyal hizmetin hem mikro hem de makro düzeyde çok özel bir yeri olduğunu düşünüyorum ben. K9

K8 ise dezavantajlılarla ilgili proje ve fonlamalarla ilgili geri bildirimlerde bulunmak dezavantajlıların insan dışı varlıkları da kapsamasını sağlamak gerektiğini ifade etmiştir.

Günümüzde dezavantajlı gruplar üzerinde çok ciddi fonların sağlandığını hem ulusal hem uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından biliyoruz. Peki kaçımız burada işte dezavantajlı grup içerisinde diğer canlı varlıkları, cansız varlıkları var, onu sorguluyoruz ya da sorgulamıyoruz. Bence bunun da sorgulanması lazım. Yani bu fonları sağlayan kurum ve kuruluşlara yapacağımız geri bildirimlerle, yani bir çağrıya çıkmış bir kurum, ona şunu demeliyiz artık. Yani evet siz bu bu çağrıyı çıkıyorsunuz. Dezavantajlı grupları diyorsunuz ama bu dezavantajlı grupların yaşadıkları bir ekosistem var. Bu değerlendirme kriterlerini de bu ekosistemi de gözetken çalışmalara mesela artı puan niye vermiyorsunuz? Yani sadece onların ev içindeki konforu değil, diğer sokaklarındaki konforu da geliştirmesine etki eden, çarpan etkisi yapan projelere destek vermiyorsunuz gibi geri bildirimlerle. Bu tarz söylemlerle bu tarz hamlelerle ben bir bilincin, farklı bir kolektif şuurun oluşturulabileceğini düşünüyorum. Bu oldukça önemli. K8

Çevre konusunda diğer disiplin veya mesleklerle sürdürülen ortak çalışmalarda sosyal hizmetin, çalışma yapılan bölgede sosyoekonomik durumun tespiti ve ihtiyaçların analizi yoluyla söz konusu çalışmalarda yer alabileceği vurgulanmıştır.

İlk soruda da söylemiştim. Bu ekoloji, çevre konusunda çok farklı meslekler, disiplinler çalışıyor. Mimarlık, mühendislik, özellikle şehir planlamalarında hiç duymadım belki vardır ama sosyal hizmet uzmanlarının rol aldığını duymadım, görmedim, bir yerde okumadım Türkiye özelinde. Bu noktada daha disiplinlerarası bir çalışma gerekiyor diye düşünüyorum. Koruyucu önleyici önlem olarak o bölgenin analiz edilmesi sosyal hizmetin yapacağı şeyler değil. Ama oradaki halkla görüşme olsun, savunuculuk olsun, onların oradaki ekonomik sosyal durumlarının belirlenmesi, ihtiyaçların analiz edilmesinde mesela sosyal hizmet uzmanları görev alabilir diye düşünüyorum. K10

K1'e göre multidisipliner bir çalışmada sosyal çalışmacılar, hangi grubun hangi ihtiyacının olduğunun belirlenmesinde rol oynayabilirler.

O yüzden multidisipliner çalışmanın önemi burada ortaya çıkıyor. Ekolojik sosyal hizmet bakış açısıyla akademinin o bilgi ürettikten sonra uygulamaya geçilmesi gerekiyor orada. Bence bu uygulama aşamasında bir de şöyle bize rol düşüyor ve grup çalışmaları, grup çalışmasının planlanması, planlı müdahale sürecinde. İşte bunun hani hangi grubun hangi dezavantajlı... Dezavantajlı grup olmak zorunda değil, orada hangi grupların, hangi bireysel kişilerin çalışmalara katılabileceğinin planlanması ve bu planlaması uygulanması ve bunun izlenmesinin sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştirebileceğini düşünüyorum. K1

Disiplinlerarası projelerin sosyal hizmetin ekoloji alanında kendini göstermesi ve var olduğunu ispatlaması için bir fırsat olduğu da belirtilmiştir.

İş birliği gerektiren bir konu. Onu belirtmeyi gerekiyor... Hani üniversite bünyelerinde böyle merkezler kuruluyor ve sosyal hizmet bölümlerinin olduğu üniversitelerde belki öncülüğünü hocaların yapacağı böyle merkezler kurulabilir ekolojik denge ve araştırma merkezleri gibi mesela. Üniversiteler gayet böyle merkezler kurabilir örneğin. Ondan sonra az önceki sorudan da devam edecek olursak belki bir parçası olabilecek bu eğitimlerin düzenlenmesi, farkındalıklarının oluşturulması, bu konuda da sosyal hizmet bölümleri, sivil toplum kuruluşları ile iç içe şeyler yapabilir, organizasyonlar yapabilir, sempozyumlar yapabilir. Hani ortak projelerle bu iş yürütülebilir farkındalığın oluşturulması, eğitimlerin verilmesi, bilincin arttırılması hem sosyal hizmetin bütün sorun alanlarına dahil olduğunu göstermesi, ispatlaması açısından da yarar yeni bir alan. Bu alanda da var olduğunu göstermesi açısından da bence önemli. K2

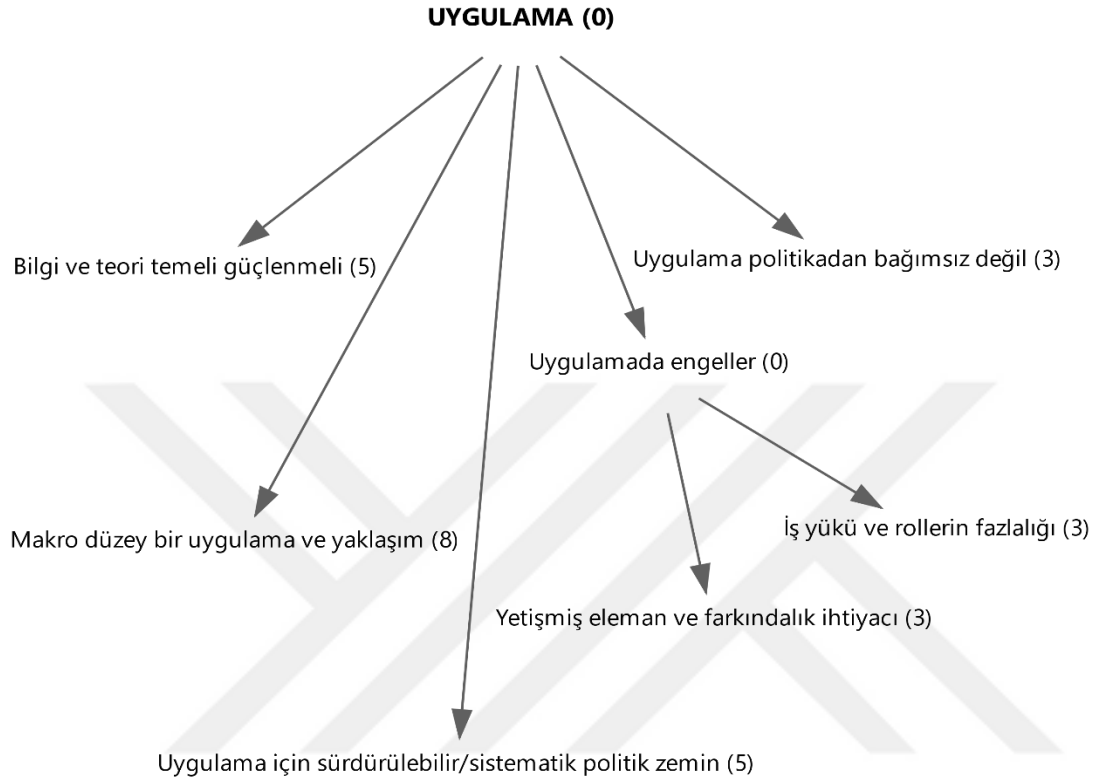
Çevre ile ilgili sivil toplum örgütlerinde ortak sürdürülen çalışmalarda sosyal hizmet, çalışmanın farkındalık kazandırma işini yüklenerek görev alabilir.

Sivil toplum örgütlerinde çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerinde sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet mezunları görev alabilirler. Gerek farkındalık yaratmadan gerek araştırma yapmaya gerekse insanlarla bire bir bu sivil toplum örgütlerinin hitap ettiği kesimlerle bire bir çalışmaya yönelik birçok aslında beceriye sahip, kalifiye personel de sokulmuştu. Nasıl bugün göçle ilgili sivil toplum örgütleri birçok sosyal hizmet uzmanını bünyesinde barındırıyor ise çevre ile ilgili sivil toplum örgütlerinin de bunu yapması, yapabilmesi gerekir ki bazı örnek çalışmalar var. TEMA ile mesela sosyal hizmet uzmanlarının ya da sosyal hizmet öğrencilerinin ortak çalışmaları var. Bazı lokal, yerel sivil toplum örgütleriyle yaptıkları çalışmalar var. Benim mesela bazı sivil toplum örgütleriyle görüşmelerim oldu, oluyor zaman zaman bu konuyla ilgili ve sosyal hizmet aynı zamanda bir savunuculuk işidir ve sivil toplum örgütleri ne yapıyor? Bugün çevresel bir bozulmaya sebep olabilecek bir şey varsa, bir aksiyon varsa bazen bunun yanında bazen bunun karşısında pozisyon alıyorlar ve bu pozisyonda, savunuculuk üzerinden ya da güçlendirme yaklaşımı üzerinden o bölgedeki yerel ya da genel kişilerde bir bilinç, bir farkındalık ya da bir ne bileyim genel oradaki uygulamayı etkileyecek bir çalışma yürütüyorlar. Bu süreç içerisinde sosyal hizmet uzmanları da yer alabilirler sivil toplumda. K4

4.7.6. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair görüşleri

Ekolojik sosyal hizmet alanında sürdürülen tartışmalarda konunun teorik çerçevesi ve kavramsal yapısı belirlenmeye çalışılmaktayken bir taraftan da ilgili tartışmalar hem disiplin hem de meslek olması hasebiyle ekoloji ile ilgili konular uygulamaya nasıl

eklenir, neler yapılabilir sorularına cevap aranmaktadır. Bu çalışmada da katılımcılara ekolojik sosyal hizmetin uygulamasına dair soru sorulmuştur. Katılımcı ifadelerinden ortaya çıkan alt tema ve kodlar aşağıda yer almaktadır:

Şekil 4.6.Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.6.1. Makro düzey bir uygulama ve yaklaşım

Ekolojik sosyal hizmet uygulamasının ve yaklaşımının makro düzey olmasına dair katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Ekolojik adaletle ilgili uygulamalara dair K2, makro düzeyde hareket edilmesinin gerektiğini ifade etmiştir.

Yani ekolojik adaletin, dengenin sağlanması için sosyal hizmetin biraz daha geniş kapsamlı işte makro düzeyde hareket etmesi gerektiğini düşünüyorum. Ekolojik adalet de bu, tür temelli bence yaklaşmak gerekiyor. K2

K11 ve K5 de makro uygulamalara dikkat çeken katılımcılardandır. İfadeleri aşağıda yer almaktadır:

Sivil toplumun da içinde olduğu çalışmalar olabilir. Bununla ilgili en temel çalışmalar makro düzeyde çalışmalar olabilir. Mikro düzeyde bu ne olabilir? Daha çok bireyle çalışmalar yapılabilir. Bireyi daha fazla dış dünyaya çıkmasını

teşvik ederek, daha fazla çevre bilincini geliştirerek olabilir mikro düzeyde. Mezzo düzeyde grup şeklinde onları alarak, eğitimler vererek çevre bilincini geliştirerek... Ama dediğim gibi makro düzeyde daha uygun olabilir. K5

Ama sosyal hizmetin ekoloji ile ilgili çalışmalarında koruyucu ve önleyici işlevleri ön plana çıkarken hâlihazırda zaten zarar görmüş yapılara dönük de o iyileştirici-rehabilitate edici dediğimiz fonksiyonların da canlandırılması, buna dair de uygulamaların, makro uygulamaların gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu söyleyebiliriz. K11

Ekoloji mikro ve mezzo düzeyi de içeren bir konu olduğu için makro düzey olmayı gerektirdiğini ifade eden K7, afet örneğini vererek mikro düzeyde yaklaşmanın uygulamayı klinik düzeyde tutacağını ve yetersiz kalacağını vurgulamıştır.

Tabii şimdi sosyal hizmet hep birey odaklı çalışmış ama çoğunlukla da mikro düzeyde çalıştı. Ama sosyal hizmetin mikro, mezzo ve makro düzeyleri de var. Sosyal hizmetin en zayıf olduğu nokta makro nokta. Ekoloji makro bir konu aslında. Aslında şöyle mikro, mezzo ve makro konuları tamamını içeren bir konu. Çünkü birey mesela iklim değişikliğinden dolayı insanlar yer değiştirmek durumunda ya da bir afet oluyor ve insanlar bu afetten biyopsikososyal boyutta etkileniyor. Şimdi afetlerle sosyal hizmet var. Bu sosyal hizmetin temel çalışma alanlarından bir tanesi. Ama sosyal hizmet burada afet sonrası süreçlere daha çok odaklanarak klinik çalıştı hep. Kişiyi nasıl biyopsikososyal yönden iyileştirebilir? Biz travma sonrası stres bozukluklarını nasıl giderebiliriz? Yani kişileri mümkün olduğunca normale yöneltme hedefleri vardı. Afet sonrası afet öncesi ise afete hazırlık aşamalarıyla geçiyordu. Yine biyopsikososyal boyutta, mikro düzeyde, klinik odaklı ama ekolojik sosyal hizmet dediğimiz şey kavram, makro bir konu yani hepsini içine kapsayan bir konu. K7

K9 yoksulluk gibi sosyal hizmetin geleneksel faaliyet alanlarında bile fiziksel çevrenin fonksiyonunu anlamak için daha kapsayıcı makro değerlendirme ve uygulama gerektiğini ifade etmiştir.

Örneğin yoksullukla çalıştığımızı farz edelim. Onun en yaygın sorun olduğunu düşündüğümüz için klasik yaklaşımlar çoğu zaman işe yaramaz yoksullukla bu anlamda. Çünkü çevresine ilişkin işte mesela beslenme koşullarını değiştirecek, eğitime ulaşmak, şu bundan kurtulmak, yoksulluk döngüsünü kırabilmek için pek çok şeyi değiştirmemiz gerekiyor müracaatçıyla çalışırken ama işte burada ekolojik çevrenin etkisini atlarsanız, o zaman o göç mantığını çözemezsiniz. Niye köyünü terk ediyor da çok daha fazla zor koşullarda yaşamak zorunda kaldığı bir şehre geliyor. Niye aile parçalanması oluyor? Çünkü köyde ekecek, biçecek ya da hayatını kazanacak bir şey kalmamış. O zaman eğer ben onu o köyde tutabilecek hem de üretken biçimde hem de sağlıklı, güçlü tutabilecek çözümler geliştirmesem bu sorun devam edecek, çözülmeyecek yani. O yüzden işte uzmanın burada nereye müdahale edeceğinin, yani o müdahale odaklarını iyi vermemiz gerekir diye düşünüyorum ve kesinlikle toplum organizasyonu, makro

uygulama bu konuda bilgi ve beceri sahibi olması gerekir diye düşünüyorum ve bunun artması gerekir diye düşünüyorum. K9

Sosyal hizmetin planlama, politika olarak mikro uygulamaya uygun sürdürüldüğü eleştirisini getiren K9, ekolojik sosyal hizmet bağlamında makro uygulama ihtiyacının olduğunu belirtmiştir.

En büyük eksikimiz bu olduğunu düşünüyorum. Çünkü genelde sosyal hizmet daha önce de söylediğim gibi çok fazla mikro ve mezzo olana çekildi. Bütün hizmetler, planlamalar, politikalar buna uygun gidiyor. Ama burada makro uygulama bilgisine ve tekniklerini bilmeye ihtiyacı var diye düşünüyorum. K9

Ekolojik konuların yapısı gereği makro meselelerle ilgili olduğu da belirtilmiştir.

Her ne kadar biz mikro ve mezzo anlamda müracaatçıyla çevresel sorunları ve onların etkilerini çalışsak da aslında bence çok büyük birçoğu makro meselelerden geçiyor bu konunun. O yüzden de hani sahadan neler geliyor bize bunları bilmek önemli. K12

K13 de ekolojik sosyal hizmetin sosyal hizmetin içinde tüm alanları kapsaması bakımından da makro olduğunu dile getirmiştir.

Şöyle mesela ekososyal hizmet bir sosyal hizmetin alanı değildir. Aslında tüm sosyal hizmettir. Çünkü baktığımızda hani tüm dünyada daha makro boyuttan bir üstten bakmayı hedeflediği için hani sadece sosyal hizmetin belirli bir alanına atfedilemez de tüm sosyal hizmeti kapsayıp... Çünkü baktığımızda fiziksel çevreyi biz tüm alanlarda görüyoruz. O olumsuz koşulları, sosyokültürel yapıyı, bunları her alanında bir şeye işaret ettiği için belirli bir alandan ziyade ben tüm sosyal hizmetin kendi kendisi olarak değerlendirmeyi tercih ederim. K13

4.7.6.2. Bilgi ve teori temeli güçlenmeli

Sosyal hizmetin teori ve pratiği arasında uyum olması gerektiği varsayımı ekolojik sosyal hizmet için de geçerlidir. Güçlü bir teorik temel başarılı bir uygulamanın ön şartları arasında yer almaktadır. Aynı sebeplerden ekolojik sosyal hizmet uygulamasının da bilgi ve teori temelinin güçlü olması, güçlenmesi gerektiği katılımcı ifadelerinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin K4 bireysel olarak da ekolojik sosyal hizmeti uygulayıcılarının bireysel bilgi yetkinliklerini güçlendirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. K5 de teori ve uygulama arasındaki bağlantıya işaret ederek konuların kavramsal ve teorik olarak ele alınması gerektiğini söylemiştir.

Bunun dışında sosyal politikalar geliştirilirken, çevreyle ilgili sosyal politikalar ya da çevre politikaları da geliştirilirken o ekibin içerisinde sosyal hizmet bakış açısından sosyal hizmet uzmanlarının, akademisyenlerinin bulunması gerekliliği bence göz önünde bulundurulmalı. Bu olmazsa olmaz. Benim bu konuyla ilgili yazıp çizdiğim, okuduğum her şeyden en son yaptığım çıkarım hep budur. Bu

işin içinde bizim olmamız gerekiyor. Bu süreçte tabii olabilmek için de rüşünü ispat etmek gerekiyor. Yani sen bu alanda ne yapabilirsin ne bilgiye sahip olabilirsin? Ben her gördüğüm çevresel okuryazarlık eğitimine katıldım mesela. Her gördüğüme katılıyorum. Bildiğin şeyleri tazelemek, tekrar tekrar bilgi edinmek için yeni bir güncel bilgi var mı? ... Bir atık geri dönüşümle ilgili eğitim var, hemen form dolduruyorum, ben de katılabilir miyim diye bir mail atıyorum. Atık geri dönüşümü benim işim mi? Hayır. Ama atık geri dönüşüm sürecinde bu ekosistem ne oluyor? Bunu bilmek, bunu sosyal hizmete uyarlayabilmek için ben de fikirler oluştuyorum, not alıyorum. Mesela bir araştırma fikri not alıyorum orada bir çalışma fikrini not alıyorum. İleride hani zaman buldukça bu konuyla ilgili disiplinlerarası nasıl çalışılır ya da bir konu açıldığında, bir şey konuşulurken çevreyle ilgili çalışma yapıyorsun ama yani sen de hiçbir şey bilmiyorsun, çevreyle ilgili, toprakla ilgili, havayla ilgili. Demesinler dedirtmemeye kendime uğraşıyorum. Bunu da sağlayabilmek gerekir. Yani bu alanda çalışma yapacak sosyal hizmet uygulayıcılarının akademisinde kendi bilgisini de arttırması gerekir. Bu alanda var olması da gerekir diye düşünüyorum... Tabii ki sosyal hizmetin yani sosyal bilgi, beceri, temel değerleri olsun. Demin mesela değeri konuştuk, bilgiyi burada konuşuyoruz. Bilgi olduğunda beceriyi de geliştirebiliyor, işte o beceriyi de geliştirdiğinizde tamam artık sosyal hizmet rutin bir şekilde bu şekilde uygulanabilir diyebileceğim. K4

Müdahaleleri geliştirebilmek için ilk olarak bu konuya kavramsal, akademik olarak bakmak lazım. Yerinden edilme durumu nasıl? Nelerden dolayı yerinden ediliyorlar? Bu konunun ortaya çıkardığı sosyal, ekonomik, psikolojik pek çok diğer faktör neler? Dünya artık küresel bozulmalar ve ekolojik felaketlerle ya da iklim değişikliğiyle birlikte daha fazla kuraklık artmaya başladı. Aynı zamanda bir taraftan da seller fazla fazla... Bu konuda da dediğim gibi müracaatçıları etkiliyorsa bu durum gerek iklim düzeyinde gerek diğer felaketler düzeyinde. Bunları tam olarak değerlendirmemiz lazım ve değerlendirdikten sonra da hem fiziksel hem ekolojik hem de ekonomik düzeyde çalışmalar, müdahalelere ihtiyaç var. Ama bu müdahaleleri yapılması için de sosyal hizmet araştırmalarına ihtiyaç var. Bu konuda dediğim gibi sosyal hizmet araştırmaları gerçekleştirilmeli ve sosyal hizmet araştırmalarının da uygulayıcılar hani ne kadar teori uygulama birbirine bağlı kalabilir. Bazen kopukluklar olabiliyor, teori uygulamadan farklı olabiliyor. Dediğimiz gibi ekolojik bozulmalar ya da ekolojik sosyal hizmet ile ilgili konularda sosyal hizmet araştırmaları artmalı ve uygulama, çevreci bir uygulama gerçekleştirebilmek için bu araştırmaları okuyabilmeli ve bu öneriler biz biliyorsunuz çalışmalar yapıyoruz. Araştırmaların sonunda sonuçta öneriler mutlaka belirtiyoruz. Yani bunların da dikkatli bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesi gerekiyor. Aslında biz bunu yani araştırmacılar için öneriler olacak diyoruz ya da uygulayıcılar için öneriler diyoruz. Bunları daha fazla okunup teorik kısımda ne tür araştırmalar yapılmış, nelere dikkat çekilmiş, ne tür sorunlar var o sorunları daha fazla uygulamanın da eğilmesiyle de müdahaleler gerçekleştirilir. K5

Dediğimiz gibi yani bütüncül bir ekolojik sosyal hizmet uygulanması için sosyal hizmet araştırmalarına ihtiyaç var... Yani bilim bilimin bu konuda ilgisi

çekilebilmeli. Yani sosyal hizmet biliminin ilgisi çekilebilmeli. Sosyal hizmet eğitiminde daha fazla bu konuya yer verilebilmeli. Sosyal hizmet uygulamaları daha çevreci olmalı. Bu konuda yapılacak çalışmalarda, projelerde hem akademinin hem sivil toplum örgütünün, belki özel kuruluşların da içinde olduğu çevreyi bozmayan, çevreyi kirletmeyen uygulamaların nasıl olduğu konusunda çalışmalar yapılabilir. K5

Teori ile pratik/uygulama arasındaki ilişkiye dikkat çeken bir diğer katılımcı K7 de uygulama için teorik zeminin oluşturulması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Az önce de söylediğim gibi hani ekolojik sosyal hizmet aslında tüm canlıları içine alan bir yaklaşımı içeriyor. Bu, bu o kadar geniş kapsamlı bir kavram ki burada müdahale var, burada uyumlaşma var, burada saygı, farklılıklarla yaşama saygısı var. Bu, bu çok geniş kapsamlı bir konu. Bunu hani bir müdahale açısından ekolojik sosyal hizmet alanı, bir de bilimsel, teorik açıdan ekolojik sosyal hizmeti kullanabilirsiniz. Hani sosyal hizmet mesleği uygulamalı bir disiplin olduğu için hep hani uygulamadaki çıktısı nedir diye genellikle bakılıyor. Teori açısından da eksik kalıyor. Çünkü teorik kısmını oluşturmada uygulamaya geçemezsiniz... En zor kısmı teori oluşturmaktır. Teoriyi oluşturacaksınız, bir zemin oluşturacaksınız. Ondan sonra ben bunu nasıl uygulamaya dökebilirim araştıracağın. O nedenle çok iyi bir teori bilgisine sahip olmak gerekiyor. Ekolojik sosyal hizmet teorisine sahip olabilmek için bunun ekonomik boyutu var, psikososyal boyutu var, psikolojik boyutu var. Sosyolojik boyutu var. Sosyal hizmet boyutu var. Çünkü onu da bağdaştıracaksınız. K7

Ayrıca K7 ekolojiye dair konular konuşuldukça, tartışıldıkça, tezler gibi akademik çalışmalar yapıldıkça kaynakların, referansların artacağını, zamanla daha çok gelişeceğini de belirtmiştir.

Sosyal hizmet uzmanları açısından da değerlendirdiğimizde işte bu sürdürülebilirliği sağlayabilmek için daha çok bu kavramların konuşulması, pek çok platformda bu kavramların konuşulması gerekiyor. Ama biz, ben yol aldığımı görüyorum. Çünkü benim bu çalışmaya başladığımda üç beş kaynakla yola çıkıp yurt dışından kaynaklar getirterek adım attığım bu süreçte şimdi genç arkadaşlarımızın ilgisi bu konuyla ilgili tezler yapılıyor. Bu konuya farkındalıkları arttı, insanların ilgisi arttı. Artık bu konu konuşuluyor ve alana da kaynaklar ve her gün yeni referans kaynakları ekleniyor. Bu çok mutluluk verici bir şey. Böyle böyle yani farkındalık biraz da zamana dağılan bir durum olduğu için ilerleyen süreçten ben umutluyum. K7

4.7.6.3. Uygulama politikadan bağımsız değil

Ekolojik sosyal hizmet uygulamalarına dair katılımcı ifadelerine bakıldığında uygulamanın politikadan bağımsız olmadığını ifade eden anlatılar görülmektedir. Bu anlamda örneğin K10, bir uygulayıcının fiziksel çevreyi daha geniş bağlamda ele almak istese de uygulamanın politikalara bağlı olmasından dolayı bunun pek mümkün olmadığını söylemektedir.

Daha yani ev özelinde değil de biraz daha o çevreyi de dikkate alarak ev incelemeleri yapabilirler. Fiziksel çevreyi bu şekilde genişletebilirler. Ama bu, dediğim gibi politikalarla da ilgili. Yapmak isteyen uzman olsa bile hem müracaatçı sayısının fazlalığı hem kurumlarda uzmanlardan beklenen roller, bunlar biraz birbirleriyle çeliştiği için çok da mümkün olduğunu düşünmüyorum. K10

K15 ve K12 de uygulamaların politikalarla olan ilişkisini, politikanın uygulamayı biçimlendirdiğini vurgulamışlardır.

Politikayla ilgili bir durum yani sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici, rehabilite edici aslında bunlar mesleğin temel işlevleri, uygulama süreçlerinde bizim benimsediğimiz ve hayata geçirmek istediğimiz bir durum ama bunu politikadan bağımsız olarak değerlendiremeyiz. Yani politikalar bize diyor ki bir sorun ortaya çıksın sen soruna müdahale et, hani bunu açık açık söylemese de koruyucu önleyici hizmetleri verilmeyen hizmet, sonuç itibarıyla böyle bir durumu ortaya çıkartıyor. Mesela buna şeyi örnek verebiliriz yani okul sosyal hizmetini. Bu kadar çok ihtiyaç varken neden hâlâ okul sosyal hizmetini hayata geçiremiyoruz. Aslında bu bakış açısı ve önceliklerle ilgili yani mesela okuldaki riskleri değerlendiremiyoruz, okuldaki riskleri değerlendiremediğimiz zaman o risk bir sorun olarak karşımıza çıktığında müdahaleyi yapabilir hâle geliyoruz. Bu aslında bir politika baktığımızda, bunun gibi yani bizim için baktığımızda politikadan bağımsız uygulama geliştirebilmemiz de çok mümkün görünmüyor. K15

Aslında bu konuyla ilgili çok ciddi tartışmaların olduğunu biliyorum. Yani işte bizim içinde bulunduğumuz dünyada kendimize ait olan, kullanabileceğimiz hani belirli alanların olduğunu biliyorum. Yani en azından mesela hava hakkı, temiz hava, temiz su hakkı, işte temiz bir çevrede yaşama hakkı gibi bir temel haktan söz ediyoruz. Ama tabii farklı güçlerin buralara müdahaleleri ne yazık ki bu hakkın eşit bir şekilde paylaşılmasını engelliyor. Bu engel insanların ve aslında ülkelerin de politik bakışlarından çok da uzak değil. K12

4.7.6.4. Uygulama için sürdürülebilir/sistematik politik zemin

Uygulamaların devamı ve sürekliliği için bir politika ve program çerçevesinde sürdürülmesi gerektiği söylenmiştir.

Hepsinin değerlendirilmesi gerektiğini bütüncül topyekûn bunun bir bilinç ile ama bireylere kalmadan bir kamu, özel sektör, sivil toplum bir araya gelip bir eş güdüm içerisinde bir politika belirlenerek bir yola çıkılması gerektiği kanaatindeyim. Bir bireyin ağzından hani bugün böyle yapalım, işte yarın birisi baş, başka birisi geldiğinde burada benim izim olsun, bunu ben yaptım diyebileceğim bir şey olsun, hadi bunu da bu şekilde yapalım cümlesi yerine ben buraya geldim, burada bir politika, bir program var. Burayı benim yönetiyor olmam ya da benim burada çalışıyor olmam bir sosyal hizmet uzmanı olarak bir şeyi değiştirmez. Burada çevreyle ilgili böyle bir politika benimsenmiş. Ben buna uyacağım diyebileceği prosedürler de olması lazım diye düşünüyorum. K4

Ortak yürütülen veya yürütülecek proje ve uygulamaların koordinasyonu ve devamları için de kurum politikasının gerektiğini K7 belirtmiştir.

Ama bir toplumsal bir marjinal fayda diyorsak, sosyal sorumluluktan bahsediyorsak elbette ki bu üç ayağın sivil toplum örgütü, kamu ve üniversiteler. Bu üç ayağın birlikte koordinasyonla ve iş birlikçi bir şekilde çalışması gerekiyor. Bu her alanda sadece sosyal hizmet için değil, bütün platformlarda böyle çalışılması gerekiyor. Ama işte o kurumların buna ne kadar bütçe ayırdığı, ettiği, kurum yöneticilerinin bu konulara ne kadar ilgili olduğu. Yani bu aslında bir kurum politikası olması gerekiyor ki yani yöneticiler değişse bile kurum politikası gereği bu sürdürülebilir olsun... Aslında senin sorduğun, söylediğin o sürdürülebilirlik... Evet, oradaki sistemle ilgili, sistem kurma ile ilgili. Dolayısıyla kurumların bununla ilgili kalkıp planlar hazırlaması ve planlarının ne kadarını gerçekleştirdiği gerçekleştiremediği gibi geri bildirimlerle o planlarına bu konuları dahil etmesi, bunun için bütçe ayırması, bu konuda uzmanları bünyesinde barındırması gerekiyor ki hani o sürdürülebilirliği ancak bu şekilde sağlayabilirler ve sosyal hizmet de zaten olmazsa olmaz. K7

Uygulama için yasal zemin olarak insan haklarından üçüncü kuşak hakların da ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında uygulayıcıların elini güçlendireceğine vurgu yapılmıştır.

Yani bu yeri aslında çok net bir şekilde işte şekillendirmek, çerçeveye oturtmak zor. Zaten şu anda sosyal hizmetin özellikle Türkiye'de çevresel konuları odağına alırken yaşadığı güçlü temel sebeplerinden birisi de sosyal hizmet disiplini içerisinde çevresel konuları nasıl ele alacağımız paradoksu. Bunu aşabilmek için özellikle geçen sene sosyal hizmet sempozyumunda yapılan sunumlar içerisinde bildiriler içerisinde biz bir akademisyen arkadaşımın şey üzerinden çalıştık haklar üzerinden. Sosyal hizmet, bir insan hakları mesleği ve insanın temel hak ve özgürlüklerini savunmayı temel değerleri arasına almıştır. Bu değerler ışığında sosyal hizmetin insanın haklarını ele alırken üçüncü kuşak insan haklarını da savunmasını, aslında sosyal hizmette çevre konularını temellendirirken, sosyal hizmetin ve sosyal hizmet mesleğini ifa ederken de elini kolaylaştıracak. Bu alanda sizin nasıl bir yetkinliğiniz var ya da neden bu alanda çalışmalar yapıyorsunuz sorusuna çok net bir cevap verecek elde bir done olmasını sağlayacağını da düşünüyoruz. K4

K11, savunuculuk gibi ekolojik sosyal hizmet uygulamasında üstlenilecek bir rolün gerçekleşmesi için söz konusu faaliyetin yasal zemine oturtulması gerektiğini belirtmiştir.

Tabii en büyük eksiklik burada adaletin dağıtılmasıyla ilgili ekoloji konusunda ekolojik kaygılarla ilgili yasal mevzuatın sınırlı olması ya da sosyal bilimlerin alanında sınırlı olduğunu söyleyebiliriz. Yani bir sosyal hizmet uzmanı bir aktivist rolüyle faaliyet yapabilirken bir sosyal hizmet uzmanının yaptığı hangi faaliyet hangi mevzuata dayanıyor diye düşündüğümüzde ekoloji açısından bunla ilgili benim aklıma bir yasa gelmiyor. Bu noktada da bir güçlendirme, yasal zemin oluşturma faaliyetleri ön plana çıkarılabilir. K11

4.7.6.5. Uygulamada engeller

Katılımcı anlatılarında ekolojik sosyal hizmet uygulamasının gerçekleştirilmesinin önünde bazı engellerin olduğuna dair ifadeler yer almıştır. Katılımcı anlatılarına bakıldığında “engeller” alt temasında iş yükü ve rollerin fazlalığının ve alandaki yetişmiş elemana ve farkındalığa olan ihtiyacın uygulamanın önündeki engellerden olduğu görülmektedir.

İş yükü ve rollerin fazlalığı

İşte sürekli egzoz ya da hava kirliliğin olduğu bir ortamda ya da ikliminin çok iyi olmayan ve yeşilliğin çok iyi olmayan bir ortamda çalışıyorsa bu insanın iyilik hâli. Ne kadar ileri götürebiliriz, hatta ne kadar arttırabiliriz? Bunları ben düşündüğümüzü düşünmüyorum pek ve keza sosyal hizmet uzmanı arkadaşlarımla da çok konuşuyorum, kamu kurumlarında çalışan falan. Evet diyorlar yani. ** biz bunları düşünene kadar daha birçok şey düşünmek zorundayız da bunu da anlayabiliyorum. Ancak bunu da artık uygulamalarımızda düşünmemiz gerektiğini de söylemek de istiyorum. Çünkü çok düşünmüyoruz. K1

Uygulama sosyal hizmette önemli bir yere sahip, özellikle sosyal hizmet merkezleri bu noktada önemli, orda uzmanlar ev incelemelerine gidiyorlar. Burada ekolojik sosyal hizmeti şöyle dahil edebilirler. Evde buzdolabı var mı, şu var mı, bu var mı? İşte ısınma, su bunlara bakılıyor. Bunun yanı sıra mesela ekonomik, konutların özellikleriyle de ilgili. Mesela hangi ısınma türü, kömür mü doğal gaz mı? Zaten ekonomik yardım alanlar kömür, odun bunları yakıyorlar. Bunun, bu oradaki yaşamı nasıl etkiliyor. Çocukların, çocuk değil yani genel olarak temiz suya erişimleri var mı? Mesela bunlar önemli. Oradaki konutlar hani nasıl bir yerde yapılmış. Çocuklar için güvenli oyun alanları, yine bu atık, çöplerin toplanması gibi konular. Çünkü literatürde hani genellikle sosyoekonomik olarak düşük bölgelerde genelde işte sağlıklı yaşam koşullarının olduğu geçiyor bu da işte yine çöp toplama alanlarının genellikle o bölge yakın yerlerde olduğu gibi bilgiler var. Daha yani ev özelinde değil de biraz daha o çevreyi de dikkate alarak ev incelemeleri yapabilirler. Fiziksel çevreyi bu şekilde genişletebilirler. Ama bu, dediğim gibi politikalarla da ilgili. Yapmak isteyen uzman olsa bile hem müracaatçı sayısının fazlalığı hem kurumlarda uzmanlardan beklenen roller, bunlar biraz birbirleriyle çeliştiği için çok da mümkün olduğunu düşünmüyorum. K10

Ancak bizim en büyük eksikliklerimizden birisi mesleği ifa ederken karşılaştığımız iş yükü ve yoğunluğu içerisinde müracaatçılarımızın bu konudaki farkındalıklarını yükseltecek, motivasyonlarını yükseltecek zaten zaman bulamıyoruz. Ben sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştım daha önce alanda. Aylık benden beklenen dosya sayısı da belliydi. Benim bir performans verisi olarak, çıktısı olarak bunu tamamlamaya çalışmam gerekiyor. Bir yandan müracaatçılarımla iyilik hâllerini savunmam, korumam gerekiyor. Bir yandan zaten iş yükümüzün yoğunluğu yazışma iş ve işlemleri, ağır bir bürokrasi altında çalışıyoruz. Raporlama işlemleri ve yani sosyal hizmet teknikerleri, teknisyenleri bize asiste edecek personelimiz de olmadığı için bütün iş yükü mesleki personelin

üzerinde oluyor... Yani bütün bunları düşündüğümüzde bir sosyal hizmet uzmanına şunu demek çok idealist... Ahkam kesmek gibi algılanabilir. Yani bir müracaatçıya yardım verirken bu yardımla işte tek kullanımlık plastik alma da işte uzun süre kullanılabilir eşyalara yatırım yap, tasarruf etmiş olursun bilincini yerleştirmeye de çalış demek çok afaki bir söylem olarak alanda çok karşılık bulmuyor maalesef. Ama bu hep böyle mi olacak? Tabii ki zamanla değişecek. Yani şu şunu bir insana zaten şunu kesinlikle yapmak gerek. Sel bölgesindeki bir insana bir daha evini dere yatağına yapma diyebilmesi lazım bir sosyal çalışmacı. Yani hem daha önce yaşadığı problemin kaynağını göstermiş, bir ayna tutmuş olur, bir yansıtma yapmış olur, hem de onu güçlendirmiş olur, bilgilendirmiş olur. Bu bence gerekli ama güçlüklerle de karşılaşacağı bir meslek elemanının güçlüklerle karşılaşacağı bir süreç. K4

Yetişmiş eleman ve farkındalık ihtiyacı

K9, ekolojik sosyal hizmet uygulaması dahilinde çevresel adaletle ilgili bir uygulamanın gerçekleştirilmesi için dahi çevresel krizler ve sonuçlarının müracaatçı kitleleri ile olan ilgisine dair bir farkındalık olması gerektiğini ifade etmiştir.

Birincisi bence şu kişinin işte yani farkındalığının olması. Ya bu sadece insan çevre etkileşimi, hani sosyal hizmetin klasik anlayışını söylüyorum, insan çevre etkileşimi değildir. Bu aynı zamanda sosyal adalet sorunudur. Bunun farkına varması, bu bilgiye sahip olması gerekiyor. Bugün yaşadığım benim çevresel krizlerin nedenleri ve sonuçları doğrudan benim müracaat ile ilgilidir ve ben eğer bu müracaatçımdaki bu sorunu çözmek, ihtiyacı gidermek istiyorsam bu çevresel adaleti sağlamak için bir şey yapmalıyım bilgisine ve fikrine sahip olması gerekiyor. K9

K13 ise mevcut bir sosyal hizmet uygulamasının ekoloji odaklı olması için akademik alanda oluşan bilginin sahadaki uygulamacılara aktarılması ve farkındalığın arttırılmasıyla ekolojik sosyal hizmetin uygulanmasının sağlanabileceğini belirtmiştir.

Aslında sosyal hizmet uygulamasının hepsi ekososyal hizmet uygulamasında da geçerli. Tüm yapılan her ne varsa ben o ikisini ayrı tutmuyorum. Sadece ekososyal hizmet uygulamasının olması için biraz daha mesela uzmanların bu konuda çok bilgisi yok. Mesela akademi içerisinde ekososyal çalışmaya yönelik şu an bir bilgi birikimi gittikçe artıyor. Ama bu sahada çalışan uzmanlar açısından aynı derecede şu an şey değil. Bence ilk adım bu konuda tüm sosyal hizmet alanındaki sosyal hizmet uygulayıcılarının bu konuda farkındalıklarının arttırılması olabilir. Yani ekososyal hizmet nedir? Bu çevresel adalet, ekolojik adalet bunlar nelerdir? K13

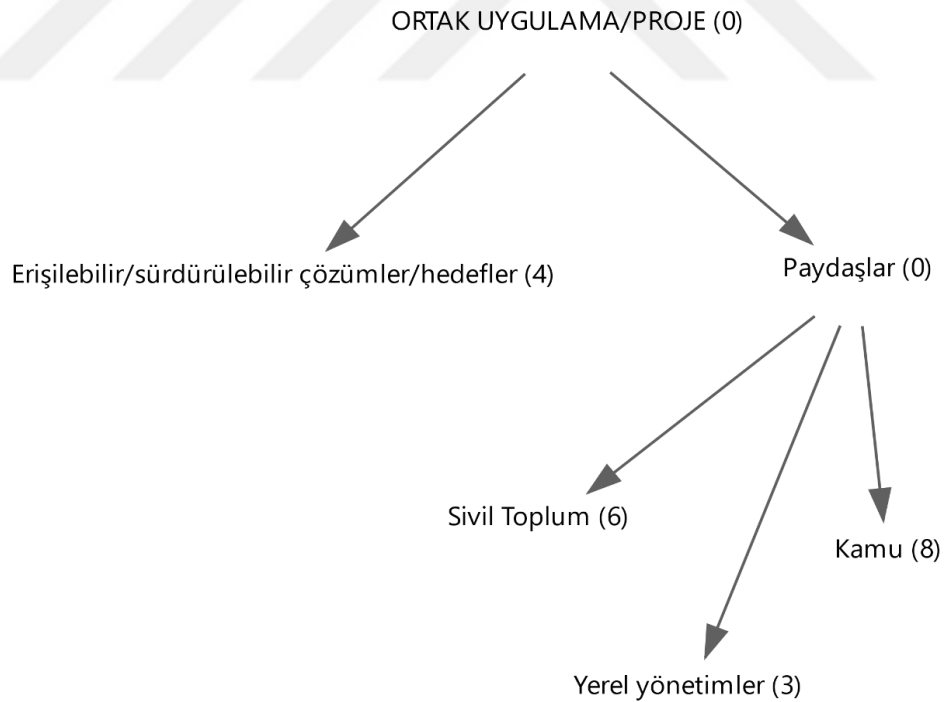
K7 de sosyal hizmetin de yer alabileceği iş birliği gerektiren uygulamalarda bulunamamanın veya önündeki engelin ekoloji alanında yetişmiş elemana olan ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

Ekolojik sosyal hizmet açısından da baktığımızda evet daha fazla birlikte çalışacağımız kurumlar var ama bu kurumlarla da işte hani o platformları bir araya getirebilmek için çok sık temas hâlinde olmak gerekiyor. Bir de bunun için de tabii yetişmiş elemana ihtiyacımız var. Yani eleman sayımızda az. Hem

akademik anlamda yani bu konuya özel ilgi açısından baktığımızda hem de kurumlardaki şeyleri, çalışanların bu konuyla ilgili uzmanlıklarına bakıldığında sayı arttıkça ben farkındalıklarının daha çok artacağını ve daha çok çalışmalar olacağına inanıyorum. K7

4.7.7. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ortak uygulama ve projelere dair görüşleri

Ekoloji konusu farklı disiplinleri içerdiği gibi uygulamalar da farklı sektörlerin iş birliğini ve ortaklığını gerektirmektedir. Bu bağlamda ekoloji odağında gerçekleştirilebilecek ortak uygulama ve projelere dair görüşlerini ifade eden katılımcıların oluşturulan proje ve uygulamaların erişilebilir hedeflere sahip olması gerektiğine ve yapılabiliğine vurgu yaptıkları görülmüştür. Ayrıca ortak proje ve uygulamalardaki paydaş sektörler hakkındaki anlatıları da bu başlık altında yer almaktadır.

Şekil 4.7.Katılımcıların ortak uygulama ve projelere dair görüşlerini gösterir şekil

4.7.7.1. Erişilebilir/sürdürülebilir hedefler/çözümler

K8 ve K9 ekoloji odağında ortaya konan projelerin her kesimin erişebileceği nitelikte olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Maddi yönden daha yapılabilir projelerin hem ulaşılabilirlik hem de kapsayıcılık açısından daha işlevsel olduğu vurgulanmıştır.

Bakın burada uzayda yeni bir koloni kurabiliriz yani bunun da çok indirgemeci bir yaklaşım ve snop bir tutum olduğunu düşünüyorum açıkçası. Burada temel şey bu insanlara da birilerinin çıkıp bunları anlatması lazım. Burada yapılacak olan şey işte burada bitti, burayı terk edelim değil. Burayı yeniden en azından buradaki tahribasyonu durdurup en azından mevcut konumu bir süreliğine korumak için bir şeyler yapmalıyız vurgulaması lazım. K8

Burada yeniden bir geriye, kırsala dönüp yatay bir yerleşme, yine herkesin kendi ekosistemini kurduğu ve o sistem içerisindeki bütün canlı cansız varlıklarla barışık, huzur ve paylaşımcı bir şekilde yaşadığı bir komünal toplumsal düzene yeniden dönmek bize bir alternatif sağlayabilecek. Bunların da gündeme gelmesi, bunların denenmesi, yani uzayda kolonileşmek yerine böyle bir söylemin denenmesi ben daha gerçekçi olacağını, herhâlde herkesin işlevleri olacağını düşünüyorum. Uzayda bir koloni kursak oraya kim gidecek? Yani biz mi, siz mi gideceksiniz, biz değil ama bu tarz bir komünal yerleşim yeni bir düzen içerisinde. Yani bunu burada bizim ülkemizde bir asgari ücretle çalışan belki yirmi milyon kişinin erişebileceği bir imkân daha kapsayıcı. K8

Yani şöyle düşünmüyorlar çünkü işlerine gelmiyor yani düşünmüyorlar. Ben bu kadar teknolojik işte uzaya şunu fırlatıyorum, Mars'ta hayat arıyorum, yok. Dünyadaki hayatı iyileştirmek için oradaki teknolojinin, harcadığın teknolojik yatırımlara harcadığın parayı niye buraya harcamıyor? Bu niye dünyayı iyileştirmeye, niye denizi temizlemeye harcanmıyor mesela? Niye deniz suyunu arıtmak ve temiz, içilebilir suya ulaşmak ve bunu herkes için ulaşılabilir kılmaya çalışmıyor? Kaynak aynı kaynak, maddi anlamda belki de daha ucuz. Bunu yapmıyor. K9

K10 da ortak eğitim faaliyetleri bağlamında da gerçekçi ve eğitimin sürdürüldüğü topluluğun sosyoekonomik durumuna uygun hedef ve çözümlerin önerilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Farkındalık eğitimleri yapılabilir. Mesela su harcamalarını azaltmak gibi ama bunları yaparken biraz hani gerçekçi de olmak gerektiğini düşünüyorum. Hem ekonomik durumlarını hem sosyal durumlarını da göz önünde bulundurarak yani bunlar dikkate alınabilir. K10

4.7.7.2. Paydaşlar

Ekolojik sosyal hizmet uygulamasının gerçekleştirilebileceği alanlara yönelik katılımcı ifadelerine bakıldığında söz konusu uygulama ve projeler için paydaşlar olarak sivil toplum, yerel yönetimler ve kamunun yer aldığı görülmektedir. Yerel yönetimler de kamu kapsamında yer almasına rağmen katılımcı ifadelerinde ayrıca

vurgulandığı için ayrı bir paydaş olarak ele alınmıştır. Her bir paydaş için yer alan ifadeler aşağıda ayrı ayrı yer almaktadır.

Sivil toplum

Katılımcı ifadelerinde ortak proje ve uygulamalar bağlamında adı geçen paydaş sektörlerden birini sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Bu ifadelerde öne geçen anlatı ise ekolojik sosyal hizmetin gerektirdiği savunuculuk ve politik aktivistlik için en uygun paydaşın sivil toplum olduğu görülmektedir. Özetle katılımcılar kamuda mümkün olmayan roller ve görevler için sivil alanın daha uygun bir paydaş sektör olduğunu vurgulamaktadırlar. Katılımcıların ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Aslında sosyal hizmet uzmanlarının o biraz daha sivil toplum boyutunda aktivistliği ve savunuculuğu çok önemli, kişilerin bulunduğu mekânlarla ilgili ekolojik krizlerin ve dengesizliklerin olduğu noktalarda. K6

K4, gerek toplulukları savunmak gerekse topluluklarda farkındalık oluşturma için ilgili alanda çalışan sivil toplum örgütlerinde ekolojik sosyal hizmet uygulaması için yer alınabileceğini ifade etmiştir.

Benim mesela bazı sivil toplum örgütleriyle görüşmelerim oldu, oluyor zaman zaman bu konuyla ilgili ve sosyal hizmet aynı zamanda bir savunuculuk işidir ve sivil toplum örgütleri ne yapıyor? Bugün çevresel bir bozulmaya sebep olabilecek bir şey varsa, bir aksiyon varsa bazen bunun yanında bazen bunun karşısında pozisyon alıyorlar ve bu pozisyonda, savunuculuk üzerinden ya da güçlendirme yaklaşımı üzerinden o bölgedeki yerel ya da genel kişilerde bir bilinç, bir farkındalık ya da bir ne bileyim genel oradaki uygulamayı etkileyecek bir çalışma yürütüyorlar. K4

K11 ve K13, kamuda gerçekleştirilmesine imkân olmayan aktivist rolü ve savunuculuk için paydaş olarak sivil toplumun uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal hizmet uzmanları ne yapabilir, mevcut durum içerisinde belli bir yasa yoksa belli bir çerçeve henüz oluşturulmamışsa burada öncelikle gündeme taşınması gerekir bu konuların, mesleki gündeme hem ülke gündemine hem de ilgili kurumların gündemine taşınması gerekir. Burada aktivist, mesleğin aktivist rolünün ön plana çıktığından bahsedebiliriz. Toplum örgütlenmesi, toplumdaki ilgili STK'ların bu konuda farkındalık çalışmalarının yürütülmesi konusu, örgütlenmesi konusu önemli olabilir. K11

Mesela çarpık kentleşmeler oluyor veya bir sel yatağına yapılmış evler oluyor mesela. Bunlarda mesela bu tür şeylerde sonuçta az çok. Tabii ki görevi o olmasa bile olumsuz risklerin farkında olabiliyor. Burada belki biraz daha sesini çıkarması. Oradaki bölgedeki risk altındaki gruplar için savunuculuk yapması. Bunu onlar adına aslında belirli üst tarafa yani daha politika uygulayanlara. Evet, bunu duyurması belki buradaki en önemli görevlerinden biri olabilir diye. Evet, böyle spesifik bir görevi yok sosyal hizmet uzmanının. Ama bu tür şeyleri gördüğünde de biraz daha sözcü olabilmesi gerektiğini düşünüyorum veya bunu etkileyen belirli şeylerde bulunabilir, STK'larla belki belirli ya da çeşitli bu alana ilgi duyan, bu alanda çalışma yapan dernek, vakıflarla olabilir diye düşünüyorum. Çünkü henüz kamu anlamında baktığımda böyle bir görevi, sorumluluğu yok aslında ama biraz daha aktif olmasını gerektiren eylemlerde bulunabilir diye düşünüyorum. K13

K15 de sivil toplum kuruluşlarının ekolojik sosyal hizmet uygulamaları için elverişli olduğunu ifade etmiştir.

Bu aslında bir politika baktığımızda, bunun gibi yani bizim için baktığımızda politikadan bağımsız uygulama geliştirebilmemiz de çok mümkün görünmüyor. Belki sivil toplum STK'lar aracılığıyla bu anlamda sosyal hizmet uzmanları bu açığı kapatmak için girişimleri önemli olabilir diyelim. K15

Ben STK'ları bu anlamda daha çok önemiştir. STK'lar aracılığıyla bu tür çalışmaları yapmak daha kolay olabiliyor diyelim. O yüzden üniversite ve STK iş birliği kıymetli olabilir. K15

Yerel yönetimler

Ortak proje ve uygulamalar bağlamında sözü edilen bir diğer paydaş sektör yerel yönetimler olmuştur. Bu anlatılarda öne çıkan özellik ise yerel yönetimlerin ilgili yerin sorunlarını bilme ve tespit etme konusunda daha yetkin olmaları, bütçe sağlanması ve ulaşılabilirlik açısından elverişli olmalarına yapılan vurgulardır. Katılımcıların ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

Diğer bir konu da belediyeler. Bence bu işlerin önemli bir boyutunu oluşturuyor. Yerel yönetimler de olabilir bu, bunlar da. Çünkü bütçelerinin yönetilmesi ve işte bu tür merkezleri kurması, işte ulaşımında bu gibi şeylerin sağlanması açısından, yani üniversite ve yerel yönetimlerin iş birliğinde yürüyebilecek projeler de yine olabilir. Örneğin üniversite öğrencilerinin, belediye ile sosyal hizmet öğrencilerinin işte belediye ile iş birliği içerisinde yürütülecek bir projede aktif olarak yer alması gibi. K2

K4 de çevre ile ilgili en büyük rolün yerel yönetimlere verilmiş olmasını, bu şekilde belediyelerin ortak projeler için önemli bir paydaş oluşunu vurgulamıştır.

Yerel yönetimlerde sosyal hizmet uzmanları çalışıyor. Yerel yönetimlerde zaten en büyük rol biliyorsunuz ki çevreyle ilgili yerel yönetimlere veriliyor. Kamuda

özellikle bu yerel yönetimler neler yapabilir, insanlarda bu çevresel farkındalığın artırılmasına yönelik politika programlar geliştirilmesinde, uygulanmasında yer alabilirler... K4

K10, yerel yönetimlerin yöre halkının ihtiyaçlarını ve sorunlarını bilme noktasında önemli olduklarını belirtmiştir.

Dediğim gibi akademi özelinde araştırmalara dahil olunabilir ama özellikle uygulama ve bir çevreyi, mahalleyi, toplumu değerlendirme noktasında belediyelerle birlikte hem Çevre Şehircilik Bakanlığı hem üniversiteler birlikte çalışabilir. Çünkü belediyeler o bölgedeki halkın hizmetlere erişimi noktasında onlar da önemli bir noktada, hizmet sunma konusunda o bölgenin özelliklerini bilmek, sorunlarını bilmek... K10

Kamu

Kamu da ortak proje ve uygulamalarda paydaş olarak görülmektedir. Ancak katılımcı ifadelerine bakıldığında öne çıkan anlatının kamunun ekoloji odağında sürdürülecek uygulamalar için kısıtlı olabileceği vurgusudur. Katılımcıların ilgili ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

Kamu ve özel kurumlar bu açıdan hani kamunun olanakları biraz daha görece sınırlı olabiliyor. K15

Şimdi şöyle burada da açıkçası bugün kamuyla biraz zor, derken kamunun bu konuda bir şey yapabilmesi için tekrar söylüyorum, Türkiye'yi kastetmiyorum yalnızca kamunun bu konuda bir şey yapabilmesi için bir irade lazım. İrade nereden gelecek bilgidен gelecektir. Kamu diyecek ki ben ülkemde yaşayan insanlar için sağlıklı bir çevre oluşturmak zorundayım. Bunu sosyal adalet için yapmak zorunda. Bu benim temel görevim diyecek ki sonradan bunu uygulamalarıyla gösterecek. Önce burada güçlü bir irade lazım. Sonra iradeyi ortaya koymak için bilimsel yöntem ve teknikler lazım. Yani bu sadece çok amiyane tabirle doğayı sev, yeşili koru demekle olacak bir şey değil. Etkisiz değil demiyorum. Ama yeterli değil. Şöyle söyleyeyim. Yani bir sürü hani bu konuda yapılan bilimsel araştırmalar zaten şunu söylüyor. Şu anda geç kaldık. Doğayı korumak, ekolojik krizi tersine çevirmek için şu anda geç kaldık... Yani çevresel felaketler ya da bu anlamda yaşanan sosyal adaletsizlikler artık doğrudan herkesi etkiliyor. Çok hızlı hareket etmemiz lazım. O yüzden sosyal hizmet uzmanları ne yapar? Sosyal hizmet uzmanları bir kere kendi çalıştıkları bölgelerde yerel yani yerel şeylerden hareket etmeli. Çünkü birdenbire bütün toplumun bu konuda değişmesini beklemek gerçekçi değil. O yüzden yerel, daha küçük ölçekli ya da orta ölçekli çalışmalara ihtiyacımız var. Örneğin son günlerdeki tartışma, süt üreticileri. Süt üreticileri diyor ki işte süte zam gelmesi lazım, sütün litre fiyatına. Çünkü biz üretemiyoruz, pardon satamıyoruz, zarar ediyoruz ve hayvanları kesmeye başladık. Hayvanları kesiyoruz. Oysa süt bulunamayacak. Eee peki ya burada bir sürü bir sürü kişi var. Yani ekonomik zararda kastetmiyorum sadece. Yani bu çok boyutlu bir şey. Örneğin o zaman yerelde yerel üreticinin doğrudan

tüketiciye ulaşması için bazı önlemlerin bulunması lazım. Kooperatifçilik mesela. Hani çok böyle eskilerde, işte, kalkınma dönemlerinde falan kalmış çok eski kavramlar falan gibi geliyor ama. Çünkü özellikle yurt dışında bu COVID sonrası yollar kapanınca veya hani malların da üretilen şeylerin bir yerden bir yere ulaştırılması gibi bir sorun olunca, yerel yönetimlerin, yerel çiftliklerin ya da yerel üreticilerin ne kadar önemli olduğu tekrar... küresel ağ bir çatırdadı orada. Dolayısıyla yerele ilgiyi arttırdı, ister istemez arttırdı. Ama maalesef yani yurt dışında buna ilişkin tepkiler görece daha hızlı. Hemen tepki veriyorlar ve yerel üreticiye dönüyorlar. Sosyal hizmet uzmanları arasında yapılan mesela farklı araştırmalar okuyorum işte. Yerel bilgi çok önemli, yerel şu çok önemli ya bizim için önemli de biz niye yerelde acaba o kooperatifçiliği yapmak için işte bir sürü konuda yapılabilir. Hani niye onu alayım oradan dağıtayım. Bazen yerel yönetimler bunu yapıyor, farklı illerde görüyorum. O yüzden bence sosyal hizmet uzmanları daha küçük orta ölçeklerde, yerel boyutta buna başlayabilirler. K9

Çünkü henüz kamu anlamında baktığımda böyle bir görevi, sorumluluğu yok aslında ama biraz daha aktif olmasını gerektiren eylemlerde bulunabilir diye düşünüyorum. K13

K1 ise ekolojik uygulamalardan olan hortikültürel terapi gibi uygulamalar için hastanelerin ve kamuya bağlı sosyal hizmet kuruluşlarının başlangıç yeri olabileceğini belirtmiştir.

Diğer yönde aklıma gelen bu kamu özel projeler arasında düşündüm ve bence özellikle bunların kamu ayağıyla düşünecek olursak ben Sağlık Bakanlığı'yla hastaneler düzeyinde başlanabileceğini düşünüyorum... Hastanelerin bu açıdan bu uygulamanın gerçekleştirebileceği ortamlar olabileceğini düşünüyorum. Sevgi evlerinde mesela mesela aklıma şey çok geldi **da ben stajımı lisansta şeyde yapmıştım sevgi evlerinde yapmıştım **da orası inanılmaz. Böyle bir alanı açık yani... Bahçeler vardı, keza onlarla ilgili ufak ufaktan yapmaya başlamışlardı sosyal hizmet uzmanları. Ama bunların çok geliştirebileceğini düşünüyorum.... Yani bu hortikültürel terapinin dışında yani illaki hortikültürel terapi olmak zorunda değil, bahçecilik faaliyetleri çok fazla geliştirebilir diye düşünüyorum. K1

İfadelerde adı en sık geçen kamu kurumu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur.

...ve hatta bugün iklim değişikliği kavramı bir Bakanlığın ismine girmiş bir kamu kurumunun ismine girmiş niye İklim Değişikliği Bakanlığında sosyal hizmet uzmanı çalışmasın? Yani... K4

Ama asıl önemli olan bence dediğim gibi kamu kuruluşlarıyla, yerel yönetimlerle de sivil toplum kuruluşlarıyla yapılacak çalışmalarda bakanlık olarak başta Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı. O bakanlıkla çalışmalar yapılabilir. K10

K11 de söz konusu bakanlığın kurulmasının kamuda değişime işaret ettiğini ifade etmiş ve bu değişimin ekolojik sosyal hizmet uygulamaları için fırsat olduğunu da belirtmiştir.

Yakın zamanda bakanlığın adı değişti. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak güncellendi. Bu aslında bir noktada sosyal hizmetin elini güçlendirecek bir faaliyet çünkü devletin gündemine bizim ekolojik sorunlar bağlamında değerlendirdiğimiz iklim krizi girmiş oluyor. Projede de kamu kurumlarının desteği, yönlendirmesi, katkısı önemli faaliyet yapacakken hazır böyle bir değişim varken kamusal yapıda bunun içine direkt STK'ları da katarak ve üniversiteleri de katarak farklı paydaşların da yer aldığı projeler gündeme getirilebilir. Avrupa Birliği proje destekleri bu konuda oldukça yaygın, proje çağrılarını takip ettiğimde bu konunun gündeme geldiğini görebiliyorum. Kamunun hazır dönüşen ve değişen yapısının bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebilirim. K11

Sivil toplum kuruluşlarından kamunun desteğini alanların insanların katılımını olumlu yönde etkileyeceği, kurulacak iş birliklerinin ekolojik sosyal hizmet uygulamalarını olumlu etkileyebileceği de ifade edilmiştir.

Bizim insanımız maalesef ki kamu kurumu olunca daha bir güven duyuyor. Sivil toplum örgütlerinden bazı noktalarda ağzı yanmış insanımızın yani sivil toplum örgütü deyince içinde örgüt kavramı geçiyor diye bile irite olan insanımız var... Evet, bu da biraz etkiliyor ama kesinlikle sivil toplumdan çok uzak insanlarız. O yüzden kamu kurumları aracılığıyla insanımız bu alana çekilebilir belki. Kamu kurumlarının sivil toplum örgütleriyle iş birliği kurması üzerinden gidilebilir. Bugün mesela ben yaşadığım yani çalıştığım ilçenin Yeşilay temsilcisiyim. Şunu biliyor herkes, Yeşilay kamu kurumlarıyla iş birliği içerisinde, eşgüdüm içerisinde çalışmalar yürütüyor ve ben buraya üye olsam da gönüllü olsam da herhangi bir problem yaşamam. Çevreyle ilgili sivil toplum örgütleri ile de devlet arasında bağlantının ya da kamu kurumları arasındaki ya da sosyal hizmet kurum kuruluşları arasındaki bağlantının artırılması gerektiğini düşünüyorum. Ama tabii bu zor. Bazen kamu politikasıyla sivil toplum örgütünün çevresel savunması, savunusu çelişebiliyor. Yani bu da aslında olayın... Hem zorlaştırıyor hem de tatlı kısmı. K4

4.7.8. Sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmetin çalışma alanı olmasına dair görüşleri

Bu çalışmada, ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceği üst problemi bağlamında sosyal hizmet akademisyenlerinin görüşleri alınmıştır. Literatürde var olan kişisel inanç ve tutumların, mesleğe profesyonel yaklaşımı etkileyebildiği ve kişisel ve profesyonel değerlerin birleşmesinin sosyal hizmet uygulamasını güçlendireceği bilgisinden (Boetto, 2017b) yola çıkılarak katılımcılara “Ekolojik

konulara ilginiz nasıl başladı, kişisel hikâyenizle ekolojik sosyal hizmet ilişkisini nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar doğrultusunda sosyal hizmet teorisi, eğitimi, etiği ve uygulamasında ekolojik dönüşümün gerçekleşmesinin bir ayağının da kişisel ve profesyonel değerlerin, tutum ve davranışların birliği olduğu görülmüştür. Bu sebeple katılımcıların ifadelerinden hareketle “çalışma alanı olarak ekolojik sosyal hizmet” teması altında “kişisel ve profesyonel değerlerin/kimliğin birleşmesi” alt teması belirlenmiştir. Bu temanın ve alt temanın belirlenmesinde araştırmacının görüşmeler sırasındaki gözlem ve izlenimleri de etkili olmuştur. Sorulardan önce katılımcı ve araştırmacının ön sohbetleri ve tanıtıcı konuşmalar, katılımcıların ekolojik sosyal hizmet alanında profesyonel olarak ilgilenmeleri dışında kişisel hayatlarında da ekolojik duyarlılığa, farkındalığa sahip oldukları ve bunu profesyonel alana aktardıkları anlaşılmıştır. İlgili tema ve alt temayı gösterir şekil aşağıda yer almaktadır:

Çalışma Alanı Olarak Ekolojik Sosyal Hizmet (0)

Kişisel ve profesyonel değerlerin/kimliğin birleşmesi (12)

Şekil 4.8. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin çalışma alanı olmasına dair görüşlerini gösterir şekil

Katılımcıların ekolojik sosyal hizmet ile kişisel hikâyeleri arasındaki ilişkiye dair verdikleri cevaplara bakıldığında K1, K4, K5 ve K8’in çocukluk döneminde doğayla, fiziksel çevreyle yakın ilişkide olmanın, bu farkındalığın edinilmiş olmasının etkisi görülmektedir.

Ya aslında böyle hem akademik hem de böyle bir ilgi düzeyinde doktora ders döneminde başladım. Doktora ders dönemi ilk, doktora giriş tam on, iki bin on sekiz yılıydı. Eee işte derslere baktığımız zaman işte ekolojik sosyal hizmet diye bir ders açılmıştı mesela. Ben direkt hemen aklım oraya gitti. Çünkü o alanda da çalışmak istiyordum biraz. Tabii ki onun öncesinde işte böyle vegan, vejetaryenlik. Ondan sonra işte türçülük. Bununla ilgili şeyleri bayağı araştırdım işte, hayvan hakları falan filan. Biraz hafif ilgim kaymıştı ama tam olarak akademik düzeyde bu ilgi karşılık bulamamıştı. Sonrasında böyle bir dersi de görünce ekolojik sosyal hizmet dersini falan dedim ki ben tamam hani bu dersi kesinlikle alıyorum, bir de seçmeliydi, iki tane seçmeli vardı. Ben direkt ekoloji

dersine kaydım mesela... Böyle başladı diyebilirim ama bana daha çok şey de gibi geliyor düşündüğümde kişisel hikâye bazında biraz bunun nasıl diyeyim aile ve sosyal çevreden kaynaklandığını düşünüyorum. Tabii ki hani şey diyemeyeceğim yani benim ailem vejetaryen, vegandı, tabii ki değil de kesinlikle. Eee **yız biz yani biz de gerçekten et kesiliyordu hani, o yüzden. Ama şöyle bir durum da vardı mesela özellikle annem her türlü hayvana karşı. Tabii yenilen hayvanları saymıyorum, onlara karşı saygılı olunması ve de işte boşuna öldürülmesi. Boşunayı tırnak içerisinde kullanıyorum yani böyle işte zevkin, senin eğlenen için öldürmemek gerektiğini en küçük yaşlardan beri bize öğretmişti... K1

Aslında bir **köyünde doğdum, büyüdüm ve doğayla hep iç içe oldum. Doğayla iç içe oluşumdan. Ailem çiftçilik yapıyordu ve onlarla birlikte sürekli bağda, bahçede de doğayla barışık yaşamayı ailemden öğrenerek aslında büyüdüm. Bu hikâyenin başlangıcı ama akademik olarak ilgim yüksek lisans yaptığım dönemde yüksek lisans tezim üzerinde çalışırken tez danışmanımla yaptığımız bir konuşma esnasında tez danışmanım birlikte akademik çalışmalar yapma üzerine plan yaparken yeşil sosyal hizmet konusunun özellikle yurt dışında literatürde ivme kazandığı üzerine bir bilgilendirmede bulundu bana. Ben de konu ilgimi çektiği için zaten sivil toplum üyeliği sivil topluma ya da sivil toplum kuruluşlarına üyeliğim olmasa da dışarıdan bazı çalışmalarını desteklediğim sivil toplum kuruluşları vardı. Takip ettiğim sivil toplum kuruluşları vardı, örgütleri vardı. Konuya da ilgim olduğu için ben de bir araştırayım hocam dedim... K4

Bunun dışında bireysel olarak da aslında hepimiz bir çevrede büyüdük, mahallede büyüdük, kırdı. Yani gençliğimizde çocukluğumuza baktığımızda hep kırlarda geçti ya da kent içinde daha fazla doğal alanımız vardı, daha fazla yeşil alanımız vardı... Çoğunlukla buralarda vakit geçiriyorduk. Yani evde çok kalmıyorduk ve de beraber arkadaşlarla diyelim bahçelere gidiyorduk, ağaçları görüp geziyorduk. Bunlar aslında bizde birtakım şeyler uyandırmış. Hem kişisel merakım hem de mesleki açıdan lisans düzeyinde bunları görmem ve dedim ki ben bu alanda çalışmalıyım, bana uygun dedim... K5

Aslında şöyle ben çiftçi çocuğuyum. Dolayısıyla hayatım aslında doğanın içerisinde geçti. Çocukluğumdan itibaren kendimi bildim bileli toprağa temas eden, doğanın içerisinde bulunan bir insanım. Dolayısıyla böyle aslında tüm çocukluğum, ben ***'yım. Sıcak yaz günlerinde doğanın beni iten, nasıl diyeyim rahatsız eden bir tarafı olmasına rağmen her zaman doğadaki bitkilere, canlılara karşı hep böyle olumlu duygular besleyen ve kendisini orada rahat hisseden bir insanım. Hâlâ da öyle aslında, aslında **'yi tercih etmemde, istemem de **de on birinci yılımı doldurup on ikinci yıla başlamamın temel sebebi de aslında doğa, yeşillik, deniz seviyorum, doğa ekolojik konulara ilgim de aslında ekolojik sosyal hizmetle olan ilgim de böyle aslında kişisel hikâyemde ve tabii bunu görürken bir yandan da sürekli doğada kalmaya çalışan birisi olarak doğanın da kirlendiğini de görüyorum açıkçası. Doğadaki o eski naifliği, o eski temizliğin maalesef kalmadığını görüyorum. Bu benim için çok önemli bir kişisel bağlam... K8

K13 ise çocuklukta kurulan olumlu ilişki dışında olumsuz deneyimin de fiziksel çevrenin insan üzerindeki etkisini görmesini ve sonuç olarak alanla ilişki kurmasını sağladığını ifade etmiştir.

Şöyle aslında ekolojik sosyal hizmet bağlamında baktığımda hani az çok belirli okumalarım vardı lisanstan itibaren ama asıl ilgim doktorada ekoloji ve sosyal hizmet diye bir dersimiz vardı ilk dönemde, biraz o dersten sonra oluştu açıkçası. Çünkü hani dersi aldıktan sonra aslında yaşamımda çocukluğumdan itibaren de bir yeri olduğunu ekolojinin. Hani ekoloji diyorum ama biraz bu çevresel olarak da düşünebiliriz. Çünkü benim mesela ilk başta çocukluğumun geçtiği yer fiziksel anlamda çok iyi koşulları olan bir mahalle değildi. Ama herhangi bir mesela bir Marmara depremi olmuştu ben üç buçuk dört yaşlarındayken. Hani onun etkilerinin, hani ne kadar çocuk olsam da ilk o deprem anını falan hatırlamıyorum ama mesela arabalarda uyuduğumuz falan hatırlıyorum. Hani yıkılan evler de vardı açıkçası. Olumsuz koşullara sahip bir yerde, herhangi bir başka bir etken de olduğunda nasıl sonuçlanabileceğini çocukluktan itibaren deneyimledim ve belirli bir yaşa kadar da o aslında devam etti. Biraz bu dersi almam, o kendi geçmiş yaşantılarım da derken aslında bunun hani biraz bölüm açısından da ne kadar öneme sahip olduğunu aslında görme fırsatım oldu diyebilirim. K13

Katılımcıların ifadelerinden ekolojiye dair farkındalıklarını meslek hayatlarına da farklı şekillerde ekledikleri görülmektedir.

...zaten verdiğim hemen hemen her derste, her dersin kontekstinden çok kopmadan, yarım saat de olsa bu konulara, bu konudaki en azından farkındalığa vurgu yapmaya çalışıyorum öğrencilerime. K8

Ben her gördüğüm çevresel okuryazarlık eğitime katıldım mesela. Her gördüğüme katılıyorum. Bildiğin şeyleri tazelemek, tekrar tekrar bilgi edinmek için yeni bir güncel bilgi var mı? ... Bir atık geri dönüşümle ilgili eğitim var, hemen form dolduruyorum, ben de katılabilir miyim diye bir mail atıyorum. Atık geri dönüşümü benim işim mi? Hayır. Ama atık geri dönüşüm sürecinde bu ekosistem ne oluyor? Bunu bilmek, bunu sosyal hizmete uyarlayabilmek için ben de fikirler oluşturuyorum, not alıyorum. Mesela bir araştırma fikri not alıyorum orada bir çalışma fikrini not alıyorum. İleride hani zaman buldukça bu konuyla ilgili disiplinlerarası nasıl çalışılır ya da bir konu açıldığında, bir şey konuşulurken çevreyle ilgili çalışma yapıyorsun ama yani sen de hiçbir şey bilmiyorsun, çevreyle ilgili, toprakla ilgili, havayla ilgili. Demesinler dedirtmeye kendime uğraşıyorum. Bunu da sağlayabilmek gerekir. K4

Ben çalıştığım kuruluştaki şunu göz önünde bulunduruyorum. Bu hassasiyet bende her zaman vardı. Bir incelemeye çıkacağım zaman araçla Google Haritalar üzerinden gideceğim yerleri işaretliyor ve bana optimum kısa mesafeyi çıkarmasını istiyordum. Niye? Çünkü benim karbon ayak izimi ben dikkate alarak yaşayan bir insanım. Bunu yapmıyorsan sen git de ki ben çevresel sosyal hizmet uyguluyorum ama altındaki aracın ne yaktığını düşünmüyorsun, altındaki aracın üretimindeki çevresel etkisini bile düşünmüyorsun. K4

Bazı katılımcılar ise çevre konularına duyarlı ve fiziksel çevreyle ilgili olmalarının ekolojik konulara ve ekolojik sosyal hizmete yönelmelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. İlgili ifadeler aşağıda yer almaktadır:

Sosyal hizmet aslında genelde sosyal çevre ele alınıyordu ben aslında biraz daha fiziksel çevreye merakım vardı. Bu fiziksel çevre daha çok şöyle görüyordum. Çünkü daha o zaman bu ekoloji, iklim krizi... bu konuları tam olarak bilmiyordum. Bununla ilgili bir ders de almamıştım ama daha çok kent çalışmaları gibi fiziksel şeylerin insanlar üzerindeki etkisi gibi bu tip şeylere merakım vardı. Şehirlerde yapılaşma gibi gecekonduda yaşamak gibi böyle ilgim vardı. Daha sonra **Üniversitesindeki ekoloji ve sosyal hizmet dersi vardı. Seçmeli dersti. O dersi seçtim. Orda biraz daha bu sosyal çevreden farklı olarak fiziksel çevre işte, ekosistem, doğa gibi böyle konularda da bilgi sahibi oldum. Bu şekilde başladı. Biraz yaşam tarzı ve kişilik özellikleri ile de ilgili olduğunu düşünüyorum. Daha sakın bir yaşamım var... Hani yürüyüş yapmayı, spor yapmayı severim mesela biraz hani bunlarla da ilişkili olabilir bu konuyla ilgim. K10

Zaten genel anlamda çevre duyarlılığı olan bir insanım. Kimlik oluşumu vardır ya hani kendi kimliğini tanımladığın belli başlı noktalar vardır. Aslında o anlamda kendimi ekolojik anlamda duyarlı bir insan olarak tanımlayabilirim. Bu çevrenin korunmasıyla ilgili konular benim için hep önemli olmuştu. O yüzden yaşadığımız ekolojiye bağlı sorunların artışıyla birlikte de bunun aslında sosyal hizmet için de önemli bir konu hâline geldiğini düşünmeye başladım. Ekolojik sosyal hizmete de ilgim bu noktada başladı denilebilir. Aslında müracaatçı gruplarının pek çoğunun artık hani şöyle söyleyeyim daha doğru ifade etmek gerekirse ekolojik sorunlar nedeniyle mağdur olmuş müracaatçı gruplarıyla karşılaşmamız çok olası çünkü aslında ekolojik bozulmalar yaşamın her alanını etkileme potansiyeline sahip. K15

Ekolojiye dair profesyonel ilgiyle kişisel hayatın karşılıklı etki ettiği de görülmektedir.

Aslında eleştirel sosyal hizmet kuramlarına dair duyduğum bir ilgi var. Bu ilgi lisans döneminden beri var. Biz **da öğrenciyken bir grup sosyal hizmet lisans öğrencisi eleştirel sosyal hizmet tartışmaları yapardık. İşte bu çerçevede okulumuz vardı ** Okul. Bu alternatif okulda yapılan derslerden birinde çevre konularını ele almıştık. O zaman Dominelli Green Social Work'ü üretmemişti ama ekolojist arkadaşlar vardı içimizde. Onlar bu konunun gündeme gelmesini söylemişti. O zamandan beri aslında birey olarak yaşantımı çevreye göre düzenlemeye sergilemeye çalışıyorum ama böyle bir aktivist düzeyinde bir şeyim yoktu... Biraz daha insan odaklı sosyal hizmetin yarattığı krizin farkındayım o yüzden canlıları odağına almasına dair bir bakış açısına sahip olduğum için de ekolojik konulara ilgi duyduğum... Yani özetle kritik düşünce eleştirel düşüncelerden edindiğimiz tartışmalar ve edindiğimiz duruş bizi ekolojik konulara sevk etti ve bu konuda çalışmaya başladık. K3

Ekoloji, sosyal hizmetin çok temelinde olan bir şey ve bu beni çok etkileyen bir kavram. Çünkü sosyal hizmetin ortaya çıkışı genellikle tırnak içinde söylüyorum

bir yardım mesleği. Özellikle de yoksulluk ve sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan sosyal sorunlarla bağlantılı. Ama o zaman bile hani yoksullara yardım diye başlayıp bireyi ya da aile ziyaretleri sonrasında şunu fark ediyor o zamanki gönüllü kişiler, sosyal hizmet uzmanları diyeyim şimdilik. Şunu fark ediyorlar ki yoksulluk sadece bireyden kaynaklanan bir sorun değil. Sosyal çevrenin etkisi çok fazla. İşte fiziksel çevrenin etkisi çok fazla. Sosyal politikanın etkisi çok fazla. Dolayısıyla bu eğer bireylerin ya da ailelerin sorununu çözmek kuşkusuz önemli. Ama bunu yapabilmek için aynı zamanda çevre kavramını merkeze almak lazım. Tabii ki şimdi çevre ya da ekoloji sadece sosyal hizmetin kullandığı temel şeylerden biri değil. Örneğin biyolojide de çok fazla kullanılıyor ya da fizikte de kullanılıyor. Ama beni en fazla etkileyen şey şu. O döneme kadar insanın davranışları, ihtiyaçları, karşılaştığı sorunların kaynağı genellikle çevre olarak çok fazla algılanmamış ya da çok öne çıkmamış. Mary Richmand'ın sosyal teşhis kitabı... sosyal hizmetin ilk ortaya çıktığını düşündüğünüz 1800'lü yıllardaki o bakış açısı ekoloji anlamındaki şeyi kastediyorum hâlâ geçerliliğini koruyan bir bakış açısı. Dolayısıyla ekoloji öncelikle hani siz de bilirsiniz, basit ya da daha yakın çevreden sonra daha genişleyen, çevreye doğru giden o kavram ve paradigma. Beni çok etkilemiştir... Soruya tekrar dönecek olursak, benim ilgim nereden kaynaklandı hem kendi yaptığım çalışmalarda bunu yani literatür bilgisini, bunu biliyordum ama aynı zamanda farklı nedenlerle farklı projelerde çalıştım. Yani Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bilimsel bir ruh sağlığı araştırmasında çalıştım. Dediğim gibi ... ergenlerle ilgili cezaevlerinde görüşmeler yaptım ve o zaman hep fark ettim ki fiziksel çevre ya da işte fiziksel şeyler iklim deyin... bu hep çok doğrudan etkiliyor. Yani bu zaten bildiğim bir şeydi ama deneyimlerimde müracaatlarla yaptığım bire bir görüşmelerde de bunun insanlar üzerindeki etkisinin ne kadar yani bariz olduğumuzu görebildim. Ama kendi çok kişisel hayatımda da şunu gördüm. **yı bilirsiniz trafik eskiden bu kadar çok değildi. Son dönemlerde çok artmaya başladı. Bir süre mesela benim oturduğum yerle çalıştığım yer arası aslına bakarsanız çok uzak değil ama trafik nedeniyle bu saatler daha fazla oluyor ve ben doğadan da gittikçe uzaklaştığımı fark ettim. Sadece binalar içinde hareket ettiğimi. Yani çevrede kendimi rahatlatılabilecek, işte kendimi fiziksel olarak da bedenimi fark edebileceğim, bedenimin ihtiyaçlarını fark edebileceğim alanların giderek kısıtlandığını. Bu şehirleşme nedeniyle bunu hani bizzat gördüm ben. Genelde birçok, hani çocukluğumdan beri çevreye çok önem veren, işte ne bileyim yeşil, orman, kaynaklar önemli. Bunu çok önemseyen de bir kişiliğe de sahiptim. O yüzden bu konu sosyal hizmet açısından önüme düştüğünde gerçekten çok fazla ilgimi çekmişti... Şöyle bir şey söylemek istiyorum ama ya bu Yeşil Sosyal Hizmet kitabıyla karşılaşınca ya kadar evet, bilgim vardı ama farkındalığım daha sosyal adalet boyutuna, yani çevresel sosyal adalet konusuna yönelmeye başladı. Böyle bir farkındalık değişimi oldu diyebilirim. K9

5. TARTIŞMA

Bu çalışma teori kısmıyla ekolojik sosyal hizmetin genel bir görünümünü vermekten saha araştırması ile de sosyal hizmet akademisyenlerinin ekolojik sosyal hizmete dair görüşlerini alarak ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olacağını eğitim, uygulama, etik, çevre sosyal hizmet ilişkisi olmak üzere farklı yönleriyle ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda bulgularla literatür arasındaki ilişki bu kısımda tartışma başlığında ele alınmaktadır. Bulgulardaki temalar, alt temalar ve literatüre dair karşılaştırmayı içeren tartışma aşağıda yer almaktadır.

Çalışmada sosyal hizmette fiziksel çevrenin yeri daha kapsayıcı bir ifade ile ekolojinin yerine dair katılımcıların görüşleri sorulmuştur. Esasında ekolojik sosyal hizmet literatürü de sosyal hizmette çevreden ne anlaşıldığı üzerine sürdürülen tartışmalara dayanmaktadır. Bu tartışmalar kapsamında çevre kavramının daha kuşatıcı olarak ekolojiye dönüşmesi evrimsel süreçte gerçekleşmiştir. Çevre paradigmasının ne olduğu ve sosyal hizmette çevreden ne anlaşıldığı önem arz etmektedir. Zira bu anlayış, doğrudan teori ve pratiği, bunlara bağlı olarak rol ve görevleri de belirlediği için (Närhi ve Matthies, 2001) merkezî öneme sahiptir. Ayrıca ekolojik sosyal hizmetin kökenlerini mesleğin ilk günlerine götüren görüş, o dönemki uygulamaların ana özelliklerinden birinin de fiziksel çevre koşullarının iyileştirilmesi olduğunu söylemektedir (McKinnon, 2013). Bu bağlamda bu çalışmanın sosyal hizmetin çevre ile olan ilişkisine dair bulguları, çevrenin sosyal hizmetin teori ve uygulamasına dahil olmasını mevcut sorunların şekillendirdiği üzerinedir. Başka ifade ile insana hizmet odağında çevre konuları insan ve toplum hayatına, iyilik hâline etki etmeye ve bu etki görünür olmaya başlayınca sosyal hizmetin de fiziksel çevre konularına dahil olduğudur. Bu anlatı “sorunlarla şekillenen bir yapı” ve “var olan ve oluşacak müracaatçı/danışan/dezavantajlı gruplar” şeklinde alt temalar olarak işlenmiştir. Çalışmanın bu bulgusu literatürle uyumluluk arz etmektedir. Literatürde de vurgulandığı gibi sosyal hizmetin çevreyi yeniden konu edinmesi ve çevresel tehlikelerin/sorunların insan hayatı üzerinde etkili olmasıyla içeriğe dâhil edilmiştir (Gray ve Coates, 2012). Hâlihazırda sosyal hizmetin hizmet sunduğu grupların ekolojik bozulmalardan eşitsiz olarak etkilendiği, bu bozulmaların dezavantajlılıklarını derinleştirdiği (Närhi ve Matthies, 2016b) ve çevre ile ilgili

konulara bu dezavantajlılıklar üzerinden girildiği de literatürde çokça dile getirilmektedir. Literatürde çevre üzerine yapılan çalışmalardaki diğer konular ise sosyal hizmette fiziksel çevreye, ekolojiye dair bir açılım için çevrenin yeniden tanımlanması, sosyal çevrenin ötesine geçilmesi, çevresi içinde birey kavramsallaştırmasındaki çevrenin sosyal olanla sınırlandırılmaması (Zapf, 2010; Norton, 2012) gibi değişim taleplerinden ve çevre denilince sosyal hizmette çokluk sosyal çevrenin anlaşıldığı eleştirilerinden (Marlow ve Rooyen, 2001) oluşmaktadır. Çalışma bulguları bu yönde olup sosyal çevrenin ötesine geçilmesiyle sosyal hizmetin fiziksel çevreyle, ekolojiyle bağlantı kurulabileceği söylenmiştir. Çevrenin sosyal hizmetteki yerinin değerlendirilmesinde sosyal adalet ve çevresel adalet arasındaki ilişkiye yapılan vurgu, bulgular arasında yer almakta ve literatürle uyum göstermektedir. Literatürde de çalışmanın bulgularında da çevresel adalet ile sosyal adalet arasındaki bağlantı fiziksel çevrenin sosyal hizmetteki yerini, sosyal hizmetin bu konulara katılımını gerekli hâle getirdiği, çevresel adaletsizliğin aynı zamanda sosyal adaletsizlik olduğu söylenmektedir (McKinnon ve Alston, 2016). Özetle çalışma bulguları literatürle uyumlu olup çevre ile sosyal hizmet arasında bağ kurmanın veya sosyal hizmette çevreye/çevre konularına yer açmanın gerekçelerinden birini sosyal adalet ve çevresel adalet arasındaki bağlantısallık oluşturmaktadır (Nesmith ve Smyth, 2015).

Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin eğitimine dair görüşleri sosyal hizmet eğitiminde ekolojik konuların nasıl yer alabileceği, derslerde ekolojik bir içeriğin nasıl olabileceği ve bunlar için neler yapılabileceği ekseninde sorulmuştur. Katılımcıların ekolojik sosyal hizmetin eğitim içinde yer almasına dair görüşlerine bakıldığında literatürle uyumlu şekilde eğitime çevresel, ekolojik konuların dahil edilmesi konusunda görüş birliği olduğu görülmektedir. Müstakil bir ders ile gerek teorik gerekse uygulamalı derslerin sosyal hizmet akademisinde ekolojiye yer açmada etkili olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca muhtelif derslere de işlenen konuya göre ekolojik konuların yedirilebileceği, bu konuların ders içeriklerine eklenebileceği söylenmiş örneğin insan davranışı ve sosyal çevre dersinde çevre konusunun fiziksel çevreyi de içermesi gerektiği, sadece sosyal çevre ile sınırlanmamasının anlatılabileceği ifade edilmiştir. Aynı şekilde (Miller ve Hayward, 2014) bu dersin çevre konularına girilmedi işlevsel olduğu literatürde de dile getirilmektedir. Çalışmanın teori kısmında da söylendiği üzere ekolojik sosyal hizmet literatüründe en çok tartışılan konulardan

birini eğitim oluşturmaktadır. İlgili literatürde ekolojik sosyal hizmetin tesis edilmesinin yollarından birinin yahut sağlayıcılarından birinin eğitime, ekolojiye dair konuları dahil etmek olduğu görülmektedir. Devamında bu tartışmaları şekillendiren belli başlı temalar ise bu tür bir içeriğin nasıl eklenebileceği, hangi yöntem ve tekniklerin etkili olabileceği üzerine sürdürülmektedir. Bu çalışmadaki katılımcıların görüşleri ile söz konusu literatürde ekolojik sosyal hizmetin gerektirdiği bir müfredat ve bunu ekleme yollarına dair görüşler benzerlik göstermektedir. Eğitimle ilgili literatür değerlendirildiğinde (Miller ve Hayward, 2014) ekolojik sosyal hizmetin gerektirdiği yönde dönüşümü sağlayacak bir eğitim için sosyal adaletle birlikte çevresel adaleti de işleme, baskın insan merkezli paradigmayı tartışmaya açacak bir içerik ve çevre sorunlarına dair konular eklenmesi tavsiyeler içinde yer almaktadır. Ayrıca teorik eğitimin dışında uygulama içeren derslerle güçlendirilmesi de vurgulanmaktadır (Papadopoulos, 2019). Literatürde yer alan ekolojiyle ilgili muhtelif alanların oluşturduğu bilginin alınması, bu alanlardan eğitim için konuk alınması, içerik hazırlanırken bu alanlardan faydalanılması gibi tavsiyeler de (Miller ve Hayward, 2014) bu çalışmanın bulguları ile uyumluluk arz etmektedir. Özetle bu çalışmanın bulgularıyla ekolojik sosyal hizmet literatüründe eğitime dair sürdürülen tartışmaların uyumlu olduğu görülmüştür. Katılımcı anlatıları bu konuların eğitimde nasıl yer alabileceğine dair görüşleri içermesinin dışında neden içeremediği veya bu tür bir eğitimin önündeki engelleri de gösteren ifadeler içermektedir. Bu anlamda alanda konuyla ilgili yetişmiş hocaya ve farkındalığa ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Literatür dışında elde edilmiş bir bulgu olarak katılımcıların ifadelerinden oluşan “ders ve içerik standartlaşmalı” alt teması eğitim başlığında vurgulanması gereken bir bulgu olarak yer almaktadır. Buna göre altı çizilecek noktalar derslerin verilmesinin sadece hocalara bırakılmaması, sistematik hâle getirilmesi, bu alanda yetişmiş hocaların ortak çalışması veya Sosyal Hizmet Okulları Derneği gibi derneklerin çalışmasıyla ders içeriğinin standart hâle getirilmesi, ortak hazırlanan bir müfredat sayesinde alandaki dil ve kavram karmaşasının önüne geçilebileceği de bu çalışmanın sunduğu katkı olarak zikredilmeyi gerektiriyor.

Ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair katılımcılara ekolojinin insanla beraber insan dışı unsurlarının iyilik hâlini de içeren daha kuşatıcı bir etiğin nasıl olabileceği sorulmuştur. Zira ekolojik sosyal hizmetin oluşması, uygulanması; eğitim, teori, kavramsal açılımlar ve dönüşümler gerektirdiği gibi sosyal hizmetin etik bağlamında

da ekolojik yönde dönüşmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Başka bir söyleyişle sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer temelinde değer ögesi etiğin unsurlarını barındırdığından bütünsel bir sosyal hizmetten bahsetmek için etik yönünün de konuya dahil edilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere sosyal hizmette etik kurallar, sadece yapılacakları veya yapılamayacakları basitçe belirtmenin ötesinde uygulamanın amaçlarının ne olduğu, meslek elemanlarının kimliğini ve neye öncelik verdiklerini, uygulama sürecinde nasıl davranmaları gerektiği sorularının da cevabını belirlemekte ve bütün bunlara bir perspektif vermektedir (Bowles, Boetto, Jones ve McKinnon, 2018). Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmet literatüründe ekolojiye dair sosyal hizmetin etik sorumluluğu, etik kodlar, ekoloji ile ilgili uygulamalar için etik dayanaklar hâlihazırda etik bağlamında ele alınan konular arasında yer almaktadır. Zira sosyal hizmette ekolojiye dair bir dönüşüm eğitim ve uygulamayı içerdiği gibi etikte de değişime ihtiyaç bulunmaktadır (Boetto, 2017a) ve bu konuları ele alan çalışmacılar fiziksel çevreyi sosyal hizmete dahil etmenin teori ve uygulama dışında etik bir konu olduğunu da vurgulamaktadırlar. Devamında ise adalet kavramının ve bu tür bir etiğin sosyal hizmette nasıl gelişebileceği sorusunun gündeme geldiği ve adalet anlayışının ekolojik adalet anlayışına evrilerek etik bir kapsayıcılığın sağlanabileceği anlaşılmaktadır (Bowles ve diğ., 2018). Literatürde, etik kuşatıcılık için öne sürülen argümanlardan birinin ekolojik adalet olduğu görülmektedir. Çevresel adalet; çevresel bozulmalar ve insan sorunlarını birbirine ilişkilendirmede ve sosyal hizmette fiziksel çevreye yer açmada işlevselken ekolojik adalet insan dışı varlıkların da çevresel sorunlardan etkilendiği gerçeğini ele alması, hak ve risk kavramını insan dışı unsurlarla ilişkilendirmesi yönüyle (Miller ve diğ., 2012) ve insan dışındaki varlıkların araçsal değil içsel değerini de kabul etmesiyle (Tann, 2016) etik açılımı sağlamaktadır. Bu çalışmanın bulguları da bu yönde olup ekolojik adalet ve bu adaletin etik açılım sağlama potansiyeli katılımcı anlatılarında “etik” teması altında yer almıştır. Ekolojik sosyal hizmetin etiğine dair anlatılarda mevcut sosyal hizmetin insan merkezliliği alana getirilen eleştiriler içerisinde yer almaktadır ve benzer şekilde literatürde de sosyal hizmetin insan merkezliliği, etik kodlarının da buna göre şekillendiği (Miller ve diğ., 2012) insanın iyilik hâlinin ötesine geçilemediği eleştirileri yer almaktadır. Söz konusu bu eleştiriler bulgularda “bir engel olarak sosyal hizmetin insan merkezliliği/üstünlüğü” şeklinde alt tema olarak yer almıştır.

Sosyal hizmet akademisyenlerine ekolojik uygulamalar ve projelerde sosyal hizmete ve uygulayıcılarına düşen rol ve görevler sorulmuş ve bulgulara rol ve görevler teması altında iki alt tema oluşturulmuştur. Bu alt temalardan “nitelik” alt teması söz konusu rol ve görevlerin içeriğini, nasıl olduğunu/olması gerektiğini ortaya koyarken “öne çıkan roller/görevler” ise katılımcıların çoklukla ve sıklıkla vurguladıkları rolleri göstermektedir. Çalışmanın bulgularına göre katılımcıların çoklukla makro görevlere, rollerden ise savunuculuk, aktivistlik, danışman, arabulucu ve eğitimci rollerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu durum; literatürdeki mevcut sosyal hizmetin çevre konularına, fiziki çevreye dair uygulamalara dahil olmasında öncelikle hizmet sunduğu grupların aynı zamanda ekolojik bozulmalardan da eşitsiz şekilde etkilendikleri (Peeters, 2012a) bilgisiyle uyumaktadır. Zira savunuculuk ve aktivistlik söz konusu dezavantajlı grupların adaletsiz durumlarını ilgili yerlere duyurma, sorunlarını görünür kılma, haklarını savunma ile ilgili roller olarak öne çıkması beklenen rollerdir. Ayrıca aynı grupların içinde bulundukları durumu değerlendirmeleri ve ekolojiye dair farkındalık kazanmaları, haklarının farkına varmaları için eğitimci rolü de ihtiyaç duyulacak başlıca rollerdendir ve katılımcılar da bu rolü vurgulamışlardır. Ekolojik sosyal hizmet uygulamalarında sosyal çalışmacıların üstlenebileceği rol ve görevlere dair katılımcı ifadelerine bakıldığında yeni rol ve görevler eklemek yerine mevcut rol ve görevlerin bağlamının, içeriğinin ekolojik anlamda dönüşmesi veya genişlemesinin gerektiğinin çoklukla vurgulandığı görülmektedir. Bu anlamda katılımcı ifadeleri, yeni rol ve görev tanımlaması yapmaktansa mevcut rol ve görevleri ekolojik bağlamda değerlendirme yönünde olmuştur. Hâlihazırda sosyal çalışmacılardan beklenen yeterince görev olduğu ve bunların ekolojik bağlamda dönüşebileceği, var olan görevlerin de ekolojik uygulamalarda işlevsel olabileceği ancak bazı rollerin öne geçebileceği ortaya çıkmıştır.

Ekolojik sosyal hizmetin disiplinlerarasılığına dair katılımcı ifadelerine bakıldığında ekolojiye dair bilgi, uygulama ve iş birliğinin disiplinlerarası yapısının vurgulandığı görülmektedir. Bu sebeple katılımcı ifadeleri; disiplinlerarasılık teması altında disiplinlerarası bilgi, disiplinlerarası uygulama ve disiplinlerarasılıkta sosyal hizmetin yeri alt temaları şeklinde ele alınmıştır. Buna göre katılımcılar disiplinlerarası bilgidan bahsederken sosyal hizmetin disiplinlerarası ve multidisipliner yapısının zaten mevcut olduğunu ancak ağırlıklı olarak sosyal bilimler alanında kalan bu ilginin

ekolojiye dair örneğin çevre bilimleri alanına girebilecek bilimlerden de artık faydalanılabileceği dile getirilmiştir. Disiplinlerarası uygulamada vurgulanan ise ekolojik sosyal hizmet bağlamında bazı rol ve görevlerin farklı meslek grupları, farklı kurumlar ve oluşumlarla birlikte çalışılmasını gerektireceğidir. Literatürde de multidisipliner ekiplerle çalışmanın -başka meslekler, aktivistler gibi- disiplinlerarası iş birliğinin teşvik edildiği tespit edilmiştir (Ramsay ve Boddy, 2017). Disiplinlerarası yaklaşım kapsamlı ve karmaşık konuları anlamada ve çözmede ihtiyaç duyulan bilgiyi de beceriyi de sağlayacağından teşvik edilmektedir. Çalışmanın bulguları da bu yönde olup ekolojik sosyal hizmet eğitiminde de uygulama ve projelerde de farklı disiplinlerin bilgi ve uygulama becerilerine açık olmayı vurgular niteliktedir. Ekolojik sosyal hizmet literatüründe de ekolojik konuların genişliği, farklı alanları içeren sorunların varlığı ve bu sorunlara ve konulara gereken etkinlikte cevap/çözüm üretmenin gerekliliği gibi sebeplerden disiplinlerarasılığın önemi ele alınmaktadır. Burada hem ekolojiye dair bilgi temelini genişliği hem de diğer mesleklerle çalışma ihtiyacı altı çizilen noktalardır (Coates ve Gray, 2012). Ekolojik uygulama, çalışma, proje ve bilgi üretiminin multidisipliner, disiplinlerarası çalışmalar, iş birliği ve yaklaşım gerektirdiği katılımcılar tarafından muhtelif temalarda dile getirilmiştir. Ancak burada önemli noktalardan biri de söz konusu çokdisiplinli ekipler içinde sosyal hizmetin yeri, neden ve nasıl yer alabileceğidir. Çalışmanın bu konudaki bulguları, özellikle dezavantajlıların ihtiyaçlarını belirleme ve bildirme, ihtiyaca uygun plan/program hazırlama, sosyal hizmetin mikro-mezzo ve makro düzey değerlendirebilmesinin sağladığı bütüncül bakış ve bu bakışın farklı sistemler arasında bağlantı kurmayı sağlaması şeklindedir. Bütün bunlar ekolojiye dair multidisipliner ekiplerde sosyal hizmetin çalışmalara sunabileceği katkılar olarak bulgular arasında yer almaktadır. Ayrıca bu tür oluşumların sosyal hizmetin bu alanlarda da yer alması, söyleyecek sözünün olduğunu ve ekoloji bağlamında değişen ihtiyaçlara çözümler üretebildiğini göstermesi açısından fırsat olduğu da belirtilmiştir.

Ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair katılımcıların ifadelerine bakıldığında anlatılarda uygulama örneklerinden ziyade uygulamanın niteliklerine, uygulamanın önündeki engellere ve uygulama için nelerin gerekli olduğuna ilişkin konuların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Uygulama örneklerinin henüz ağırlıklı ve açık bir şekilde verilemiyor olması literatürde de belirtildiği gibi ekolojik sosyal hizmetin uygulamadaki karşılığının tam oturmamış olması, tarihsel olarak da literatürde teorik

ve kavramsal konuların daha önce tartışılmaya başlamış olmasıyla da ilgili durmaktadır. Ekolojik sosyal hizmet literatürü kademeli bir şekilde oluşmuş (Besthorn, 2014), kavramsal ve teorik konularla başlamış ve uygulamaya dair örnekler ve tartışmalar literatürde görece daha geç bir tarihte yer bulmuştur (Ranta-Tyrkkö ve Närhi, 2021). Katılımcıların anlatılarında da benzer bir paralellik görülmektedir. Bu bağlamda uygulamanın nitelikleri konusunda makro düzey bir yaklaşım ve uygulama gerektiği dile getirilmiştir. “Bilgi ve teori temeli güçlenmeli” alt temasında katılımcılar genel olarak sosyal hizmetin meslek olmasından dolayı teori ve pratik arasında hedeflenen uyuma ve sağlam bir uygulama için sağlam bir teorik temelin olmasının gerekliliğine, başarılı bir uygulama için bilginin ve teorik temelin güçlenmesine dikkat çekmişlerdir. Bulgularda bir önemli nokta uygulamanın politikadan bağımsız olmadığı, politikaların uygulamayı biçimlendirdiğinin ifade edilmesidir ki bunun devamı olabilecek bir diğer alt tema da uygulama için sürdürülebilir/sistemik politik zemin gerektiğinin ifadesidir. Bu şekilde uygulama sistematik, sürdürülebilir hâle gelebilecek, keyfi ve geçici uygulamaların önüne geçilebilecektir. Bu bulgular ekolojik sosyal hizmetin sosyal hizmet uygulamasına nasıl eklenebileceğinin ya da ana akım sosyal hizmetin nasıl ekolojik yönde dönüşebileceğinin cevaplarıdır. Ayrıca uygulamanın önündeki engeller de “iş yükü ve rollerin fazlalığı” ile “yetişmiş eleman ve farkındalık ihtiyacı” alt temalarıyla bulgular arasında yer almaktadır. Ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceğine uygulamanın önündeki engelleri göstererek katkı sunan bulgulardır.

Katılımcıların ekoloji alanında sürdürülecek ortak uygulama ve projelere ve paydaşlara dair görüşleri alınmıştır. Bir başka tema olan “disiplinlerarasılık” temasında bilimsel alan olarak bilgi tabanının sağlanmasına, mesleki uygulamalar için de diğer mesleklerle takım hâlinde çalışmaya vurgu yapılmıştır. Ancak bu tema altında farklı olarak “sektörel” anlamda diğer paydaşlara dair bir değerlendirme sunulmuştur. Sektörel değerlendirme dışında da ortak yürütülen/yürütülecek proje ve/veya uygulamaların niteliğine dair “erişilebilir/sürdürülebilir hedefler/çözümler” alt temasının bulunduğu görülmektedir. Burada katılımcılar ekolojik bozulmaları ve sonuçlarını önleme veya oluşan sorunları çözme noktasında sunulacak önerilerin ve yapılacak çalışmaların yapılabilir ve her kesimin ulaşabileceği çözümler olabilmesinin altını çizmişlerdir. Aksi durumda ekolojik bozulmaların sonuçlarından etkilenmeyenler için sunulmuş ayrıcalıklar ve yine adaletsiz bir ekolojik yük oluşacağı

görülmüştür. Ekoloji konusu farklı disiplinleri içerdiği gibi uygulamalar da farklı sektörlerin iş birliğini ve ortaklığını gerektirmektedir. Bu bağlamda ekoloji odağında gerçekleştirilebilecek ortak uygulama ve projelere dair görüşlerini ifade eden katılımcıların oluşturulan proje ve uygulamaların erişilebilir hedeflere sahip olması gerektiğine ve yapılabiliğine vurgu yaptıkları gibi ortak proje ve uygulamalardaki paydaş sektörler hakkındaki anlatıları da bu başlık altında yer almaktadır. Paydaş sektörler olarak kamu, sivil toplum ve yerel yönetimlerle ilgili katılımcı ifadelerinin ayırt edici tarafları bulunmuştur. Yerel yönetimler kamuya bağlı kamu kapsamında yer almasına rağmen yerinde yönetim ve müdahale alanına yakınlık gibi özellikleriyle ayrıca vurgulandığı için bu paydaşlar içinde kamudan ayrı olarak ele alınmıştır. Örneğin paydaş olarak sivil topluma dair anlatılarda ekolojik sosyal hizmetin gerektirdiği savunuculuk ve politik aktivistlik için en uygun alanın sivil toplum olduğu görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının yoğunlaştıkları alanla ilgili olarak ortak farkındalık yaratma ve uygulama gerçekleştirme için elverişli olduğu ortaya çıkmıştır. Bir diğer paydaş sektör olarak yerel yönetimlerin ise bulundukları bölgenin sorunlarını, ihtiyaçlarını bilme ve tespit etme noktasında avantajlı ve yetkin olduklarından ve çevre ile ilgili olarak yetkilendirilmiş olmalarından dolayı bölgesel, yerel proje ve uygulamalar için uygun paydaş sektör oldukları ortaya çıkmaktadır. Kamu, sektörel paydaş olarak ekolojik sosyal hizmet uygulamaları ve projeler için diğer iki sektöre göre daha kısıtlı olduğu ortaya çıkmıştır. Hortikültürel terapi gibi ekolojik sosyal hizmet uygulamaları için hastane ve sosyal hizmet kuruluşlarının kamudaki uygulamalarda bir başlangıç noktası olabileceği görülmüştür. İfadelerde adı en sık geçen kamu kurumu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olmuştur ve kamuda bir değişimin işareti olarak kabul edilebileceği ve fırsata dönüştürülebileceği de ortaya çıkmıştır. Bu tema altında ortaya çıkan bulguların üç paydaşı bütünsel değerlendiren ve literatürde kıyaslanabileceği bir veriye araştırmacı tarafından ulaşılamadığından bir uyumluluk veya çelişmeden söz edilememektedir. Ancak ayrı ayrı değerlendirildiğinde örneğin (Alston, 2015) sivil toplum kuruluşlarının özelde çevre odaklı uluslararası sivil toplum kuruluşlarında sosyal çalışmacıların bulunmasının iklim değişikliğinin sosyal etkilerini ve sosyal adalet yönünü gösterme açısından önemli olduğu söylenmektedir. Ancak özetle sivil toplumun savunuculuk ve aktivistliğe imkân tanınması yönüyle, yerel yönetimlerin ise

sorunların yerinde, isabetli ve hızlı tespiti ve uygulama için uygun olması yönüyle öne çıkan paydaşlar olduğu belirtilmelidir.

Ekolojik sosyal hizmetin çalışma alanı olarak değerlendirildiği ve katılımcıların ekolojik sosyal hizmet üst başlığına giren çalışmalarda bulunmalarına dair kişisel hikâyeleri uygulamanın “ontolojik” boyutunu oluşturmaktadır. Boetto sosyal hizmette ekolojik bir dönüşüm için ontolojik, epistemolojik ve metodolojik boyutta uyumlu bir değişim ve tutarlılık gerektiğini vurgulamaktadır. Ontolojik boyut ise kişinin çevreye ilişkin düşünce, inanç, tutum ve duygularının mesleki uygulama ile birleşmesi, buna dair farkındalıkla kişisel ve mesleki olarak ontolojik bir tutarlılık sağlanmasıdır (Boetto, 2017b). Söz konusu bu çalışmada da ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceği üst problemi bağlamında sosyal hizmet akademisyenlerinin görüşleri alınmıştır. Literatürde var olan kişisel inanç ve tutumların, mesleğe profesyonel yaklaşımı etkileyebildiği ve kişisel ve profesyonel değerlerin birleşmesinin sosyal hizmet uygulamasını güçlendireceği bilgisinden (Boetto, 2017b) yola çıkılarak katılımcılara “Ekolojik konulara ilginiz nasıl başladı, kişisel hikâyenizle ekolojik sosyal hizmet ilişkisini nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar doğrultusunda sosyal hizmet teorisi, eğitimi, etiği ve uygulamasında ekolojik dönüşümün gerçekleşmesinin bir ayağının da kişisel ve profesyonel değerlerin, tutum ve davranışların birliği olduğu görülmüştür. Bu sebeple katılımcıların ifadelerinden hareketle “çalışma alanı olarak ekolojik sosyal hizmet” teması altında “kişisel ve profesyonel değerlerin/kimliğin birleşmesi” alt teması belirlenmiştir. Bu temanın ve alt temanın belirlenmesinde araştırmacının görüşmeler sırasındaki gözlem ve izlenimleri de etkili olmuştur. Sorulardan önce katılımcı ve araştırmacının ön sohbetleri ve tanıtıcı konuşmalar, katılımcıların ekolojik sosyal hizmet alanında profesyonel olarak ilgilenmeleri dışında kişisel hayatlarında da ekolojik duyarlılığa, farkındalığa sahip oldukları ve bunu profesyonel alana aktardıkları anlaşılmıştır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmadaki bu başlık altında hem teorik hem de saha araştırmasını kapsayan, her iki kısma dayanan sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

6.1. Sonuçlar

Ekolojik sosyal hizmet literatürü; mevcut sosyal hizmette ekolojiye dair bir dönüşümü teorik, kavramsal, etik, eğitim ve uygulama boyutuyla ele alan ve bu yönde sürdürülen akademik tartışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmada geniş literatür taraması ile ekolojik sosyal hizmetin genel görünümü verilmiş, saha verileriyle de Türkiye’de ekolojik sosyal hizmetin nasıl anlaşıldığına dair genel bir tablo çizilmiştir. Her iki kısım toplamda ise ekolojik sosyal hizmet ile ilgili genel görünümü vermekte ve ekolojik sosyal hizmetin anlayışı, teorisi, eğitimi, etiği ve uygulaması hakkında Türkçe literatüre bir temel sağlamaktadır.

Literatürün eğitim, teorik ve uygulama odağında şekillendiği göz önünde bulundurularak bu her üç konunun kesişimindeki sosyal hizmet akademisyenlerinin konu ile ilgili görüşlerinin alınması gerekli görülmüştür. Bu çalışma ekolojik sosyal hizmetin nasıl mümkün olabileceğini ortaya koymayı amaçladığı için söz konusu araştırma sorusu da fenomenolojik desene uygun spesifik şekle dönüştürülmüş ve çalışma “Sosyal hizmet akademisyenlerine göre ekolojik sosyal hizmet nasıl mümkün olabilir?” sorusu etrafında şekillendirilmiştir.

Saha araştırması ve verilerine geçmeden önce ise alanda toplu şekilde yer almayan literatürün genel bir görünümü verilmiştir. Bir anlamda araştırma sorusunun literatürdeki karşılığı ortaya konmuştur. Bu kısım ekolojik sosyal hizmetin oluşan ve dağınık bir literatürü olduğundan, tanımı tam olarak yapılmayıp sınırlarının çizilmemiş olmasından ve çalışmanın başlık ve alt başlıklarının sıralanması için örnek bir çalışma olmadığından çalışmayı hem zorlu hem de önemli kılmaktadır.

Çalışmanın literatür ve saha verilerine dair belli başlı sonuçlar ise aşağıda yer almaktadır:

Geleneksel toplumun, sorunları; doğanın ise bozulmaları kendi içinde tolere edememeye başlaması ile ekolojik bozulmalarla toplumsal sorunların artması ve bilim olarak ekoloji ve sosyal hizmete olan ihtiyacın ortaya çıkmasında bir paralellik

bulunmaktadır. Bu paralellik sosyal hizmetle ekolojiyi temas hâlinde tutmaktadır. Her iki alan da değişen topluma/doğaya ve bunlara dair konulara/sorunlara göre şekillenmekte ve dönüşmektedir.

Sosyal hizmet içerisinde ekolojik bozulmalara çözüm ve cevap üretme, ekolojik faydaya katkı sunma çabalarının hepsi ekolojik sosyal hizmet olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda farklı adlandırmaları -yeşil sosyal hizmet, ekososyal çalışma- olsa da her bir yaklaşım ve adlandırma ortak yönleriyle ele alınarak bütünsellik sağlanabilir.

Sosyal hizmetin hizmet sunduğu dezavantajlı grupların ekolojik bozulma ve sonuçlarından adaletsiz şekilde etkilenmeleri sosyal hizmeti bu konulara yaklaştırmaktadır. Ancak dezavantajlılar dışında bütün canlıların ve dünyanın iyilik hâlinin hedeflenmesi gerekmektedir ve bu hedef ekolojik sosyal hizmet kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmette ekolojinin insan dışındaki unsurlarına yer açan açılımların alanda tartışıldığı görülmektedir. Söz konusu tartışmaları derin ekoloji, ekofeminizm, ekomaneviyat gibi başlıkların oluşturduğu görülmektedir.

Ekolojik sosyal hizmetin gerçekleşmesi sadece teorik konularla veya çıkan sorunlara telafi edici münferit uygulamalarla veya eğitimde bu konulara değinmekle mümkün olmayacaktır. Alanda etik, teori, eğitim ve uygulama alanında gerçekleşecek dönüşümle mümkün olacaktır. Özetle epistemolojik, aksiyolojik, metodolojik ve teorik alanda ekolojiye dair bir dönüşüme ihtiyaç bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal hizmetin çevreden ne anladığı, sosyal hizmette çevrenin yerinin ne olduğu sorusu ve cevabı; sosyal hizmetin etiğini, teorisini ve uygulamasını şekillendirmiştir. Bu anlamda sosyal hizmet birey ve çevresinin temas ettiği noktada oluşan sorunlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak sadece sosyal çevre ve sorunlar üzerinde yoğunlaşan bir anlayış sosyal hizmeti palyatif çözümler üreten reaktif bir durumda bıraktığı gibi zamanın sorunları ve konuları hakkında geride bırakacaktır. Bu anlamda güncel konulara ve sorunlara dair bir hizmet sunabilmenin yolu sosyal çevrenin ötesinde fiziksel çevreyi içeren bir çevre anlayışından geçmektedir.

Sosyal hizmet eğitimi, yeni uygulayıcıların yetiştirildiği yer olması sebebiyle sosyal hizmette ekolojiye dair bir farkındalık, uygulama ve anlayış için ihtiyaç duyulan dönüşüm için kilit noktada bulunmaktadır.

Sosyal hizmet etiğinde ekolojiye dair bir açılım için başlangıç olarak sosyal adalet ve çevre adalet bağlantısı üzerinde durulabilir ancak bir sonraki aşamada ekolojinin insan dışı unsurlarını da içeren ekolojik adalet anlayışının istenen etik açılımı sağlayacağı görülmektedir.

Ekoloji bir üst bilim olarak disiplinlerarası bir yapı arz etmektedir ve bu alanda sürdürülecek çalışmalar için başka bir ifade ile ekolojik sosyal hizmet için disiplinlerarası bir yaklaşım gerekmektedir. Bu gerek disiplinler bilgi tabanının sosyal bilimler dışında ekolojiyle ilgili çevre ve doğa bilimlerine açılması şeklinde olsun gerek multidisipliner mesleki takımlarla çalışma konusunda olsun farklı meslek gruplarıyla çalışma sonucunu doğurmaktadır.

Kişisel tutum, değer ve düşüncelerin profesyonel ilgi ile birleşmesi kişisel ve profesyonel kimliğin bütünleşmesini sağlamaktadır. Bu durum ontolojik boyutu oluşturmakta ve profesyonelin -akademisyen veya sosyal çalışmacı- ekolojik sosyal hizmete katkısını desteklemektedir.

Bu alanda oluşan çalışmalarda kişisel ilgi bir başlangıç noktası oluştursa da mevcut durum ekolojik sosyal hizmete dair çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Oluşan ekolojik bozulmalar ve etkileri sosyal hizmeti meslek ve disiplin olarak çevre konularına girmeye zorlamaktadır. Kişisel ilgiye bırakılmadan başka bir ifade ile “ekoloji”yi denkleme almadan herhangi bir konuyu ele almak giderek zorlaştığı için sosyal hizmet de bu durumdan azade değildir.

Literatürün belli başlı konuları ele almakta birlik göstermesinin yanında bulunan coğrafyaya göre tematik anlamda bir yerelleşme yaşandığı da görülmektedir.

Sosyal hizmetin ve sosyal çalışmacıların var olan rol ve görevlerinin ekolojik bir uygulamayı gerçekleştirme için yeterli olduğu, yeni rol ve görev tanımlamaları yapmaktansa mevcut rol ve görevlerin ekolojik sosyal hizmetin amaçlarına göre uyarlanması, dönüşmesi sağlanabilir.

Literatürde ve bu çalışmanın saha araştırmasının bulgularında ekolojik sosyal hizmet uygulamasına dair somut bir görünüm ve veri olmamasına rağmen bir ekolojik sosyal hizmet tipolojisine dair çıkarımlarda bulunulabilir. Söz konusu çıkarımlar:

- Asgari düzeyde ekolojik bir özellik olarak ekolojiye zarar veren bir uygulama olmaması (insanın iyilik hâline katkı sunarken diğer unsurlara dolaylı veya direkt zarar vermeyen her uygulama),
- Uygulamanın gerek amaç gerek araç olarak insan dışı unsurları da içermesi (hortikültürel terapi, hayvan destekli terapi, veteriner sosyal hizmet gibi),
- Ekolojik fayda üreten uygulamalar olması (ekolojinin sömürülmesine ihtiyaç duyulmayan alternatif ekonomiler, temiz enerji ve üretim -zaman bankacılığı gibi-),
- Ekolojiye uygun ya da yaygın söyleyişle doğa dostu/doğa içinde yaşam ve uygulamalar (ekolojik tarım, ekolojik kırsal kalkınma),
- Uygulamanın amaçları kadar yöntemlerinin de ekolojik zararı önleyici veya ekolojik faydayı içerici olması (bir istihdam alanı kadar istihdam alanının ekolojik özellikleri).

6.2. Öneriler

Çalışmanın literatür kısmı ve saha verileri doğrultusunda hazırlanan öneriler aşağıda yer almaktadır.

Eğitime dair:

- Ekolojik sosyal hizmetin eğitim ayağıyla ilgili olarak sosyal hizmet eğitimine teorik veya uygulama içeriği olan bir ders şeklinde eklenmesi gerekmektedir.
- Ayrıca eğitimci olarak akademisyenler, ilgili konu ve derslerde ekolojiye dair farkındalığa, güncel ekolojik bozulmalara hem sebepleri hem de sonuçları itibarıyla yer verebilir, içeriğe ekleyebilirler.
- Bir ders olarak yer alması dışında oluşturulacak ders içeriği ve adının bu alanla ilgili akademisyenlerin, hocaların gerçekleştireceği bir çalıştayla belirlenmesiyle ortak bir terminoloji ve teorik alt yapı sağlanabilir.
- Alanla ilgili ulusal düzeydeki dernek ve STK'ların dersleri akredite etme konusunda destekleri alınabilir.
- Ekoloji yapısı gereği karmaşık ve çokdisiplinli bir alan olduğu için bilgi tabanı ve takım çalışmalarıyla diğer disiplinler ve meslek dallarıyla çalışmayı zorunlu

kılmaktadır. Bu sebeple eğitim aşamasında sosyal hizmetin iş birliğine uygun yapısı ve paydaşlığı öne çıkartılmalıdır.

- Farklı alanlardaki başarılı çalışma, proje ve uygulamalar örneklenerek alana eklenmeli, sosyal hizmetin hizmet sunduğu alanlara uyarlanmalıdır.
- Hâlihazırda sahada bulunan sosyal çalışmacılara hizmet içi eğitim ve süpervizörlük kapsamında ekolojik okuryazarlık, ekolojik farkındalık ve ekolojik sosyal hizmet hakkında bilgilendirme yapılabilir.

Akademiye dair:

- Ekolojik sosyal hizmetin akademi ayağıyla ilgili olarak öncelikle sosyal hizmetin teori ve uygulama boyutunun bağlantısallığının ana belirleyici olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda akademi üzerine düşen teorik temeli sağlama, kavramsal tartışmaları sürdürme konusunda farklı alt başlıklarla ekolojik sosyal hizmet literatürüne katkı sunmaya devam etmelidir.
- Akademik düzeyde sürdürülen çalışmalar, ekolojik konulara dair farkındalığı ve ilgiyi arttıracak, uygulamaya bir temel sağlayacaktır.
- Akademi bünyesinde ekolojik çalışmalar, çevreci beşerî bilimler, ekolojik araştırmalar, çevre sorunları araştırma merkezleri gibi uygulama ve araştırma merkezlerinden var olanlara sosyal hizmet alanının da dahil olması, açılacak olanlara önayak olması gerekmektedir.
- Bu tür katılımlar ve açılımlarla güncel sorunlar ve konulara dair sosyal hizmetin söyleyeceklerinin ve yapacaklarının olduğunun gösterilmesi gerekmektedir.
- Ekolojik sosyal hizmetin anlaşılması ve uygulanması önündeki en belirgin engel alanda da söylendiği gibi sosyal hizmetin insan merkezli olmasıdır. Ancak akademinin bu insan merkezliliği tartışmaya açması, ekoloji odaklılığı ele alması, ekoloji odaklı olmanın insanı ve insanın ihtiyaçları ve sorunlarını ötelemek olmadığını, insan ve insan dışı unsurları içeren bir kazan-kazan dengesine oturan, insan dahil bütün unsurlar için optimum faydayı gözetken bir bakış açısı olduğu gösterilmelidir.

- Sosyal hizmet insana hizmet sunan bir alandır ve ekoloji odaklı olmanın insanın çevre için çevrenin de insan için göz ardı edilmesi anlamına gelmediği gösterilmelidir. Çevre için insanın feda edildiği veya tersi yönde bir endişe teorik alt yapı olarak giderilmelidir.
- Akademiye dönük bir farkındalık yaratmak, literatürde bu konunun görünürlüğünü arttırmak için de çalıştaylar düzenlenebilir, yapılacak sempozyumların temalarının -örneğin 2022 sosyal hizmet sempozyumu gibi- ekoloji üst başlığına paralel konular olması sağlanabilir.

Politikacılara/düzenleyicilere dair

- Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı adı akla gelen ilk bakanlıklar olmak üzere sosyal hizmet mesleki uygulamaların gerçekleştirildiği kamu bünyesindeki kurum ve kuruluşlar, çalışılan bakanlıklar genişletilebilir.
- Sosyal hizmete çevre, iklim, halk sağlığı ve çevre sağlığı, ekolojik kırsal kalkınma konularında çalışmalara katkı sunma fırsatı verilebilir.
- Ekolojik bozulmalar ve olumsuz sonuçlarından etkilenenlerin ihtiyaçlarını belirlemede, ihtiyaç içindeki gruplara en uygun çözüm yolu ve müdahale planını hazırlamada sosyal hizmet alanından faydalanılabilir, oluşturulacak ekiplerde yer verilebilir.
- Yerel yönetimler sosyal hizmetin topluluk odaklı hizmetlerine ilişkin mesleki birikiminden yararlanabilir, sorunların yerinde tespiti ve etkili müdahale için ortak çalışılabilir.
- Sivil toplumda sosyal çalışmacılara yer açılması ve bulunması ve arttırılması ile politik savunuculuk ve aktivistlik için hareket alanı sağlanmalıdır. Bu anlamda sosyal hizmetin dezavantajlı grupların sesi olma, savunusu yapmaya dair mesleki birikiminden faydalanılabilir.

KAYNAKÇA

- Adelphi University (2022). <https://www.adelphi.edu/events/post-graduate-certificate-in-environmental-justice-and-social-work/> Erişim tarihi 19 Şubat 2022
- Ağırman, F. (2021). *Ekolojik krize çözüm olarak ekososyalizm* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Munzur Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akagündüz, Ü. (2010). Sanayi Devrimi ve Sanayileşme. İ. Güven (Ed.). *Uygarlık Tarihi* içinde (422-431). Ankara: Pegem Akademi.
- Akın, G. (2006). Küresel Isınma, Nedenleri ve Sonuçları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), 29-43.
- Aktok, Ö. (2021). Yarar ile Hak Arasında: Hayvanlarla Nerede Buluşmalı? *Felsefe Arkivi*, (54), 29-47.
- Aliagaoglu, A. ve Alevkayalı, A. (2017). Balıkesir’de Hobi Bahçeleri: Özellikler ve Sorunlar. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(35), 195-203. DOI: 10.14781/mcd.291194
- Alptekin, M. Y. (2015). Kapitalizmin Ortaya Çıkışı: Jeo-Kültürel Yaklaşım. *KTÜ SBE Sos. Bil. Dergisi*, 7(10), 231-241.
- Alston, M. (2015). Social work, climate change and global cooperation. *International Social Work*, 58(3), 355-363.
- Androff, D., Fike, C., & Rorke, J. (2017). Greening social work education: teaching environmental rights and sustainability in community practice. *Journal of Social Work Education*, 53(3), 399-413.
- Artan, T. ve Uzun, K. (2017). İklim Mültecileri Bağlamında Yeşil Sosyal Hizmet Üzerine Bir Tartışma. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(4), 171-184.
- Aycul, Ö. (2021). Dördüncü Kuşak Haklar ya da Sürdürülebilir Yaşam Hakları. (<https://ekoicq.com/2017/11/06/do%CC%88rdu%CC%88ncu%CC%88-kus%CC%A7ak-haklar-ya-da-su%CC%88rdu%CC%88ru%CC%88lebilir-yas%CC%A7am-haklari/>). Erişim tarihi: 21 Mart 2022
- Bailey, S., Hendrick, A., & Palmer, M. (2017). Eco-social work in action: a place for community gardens. *Australian Social Work*, 71(1), 98–110. doi:10.1080/0312407x.2017.1384032.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1), 231274.
- Barnard, A. (2019). *Tarihöncesinde Dil*. (Çev.: Mehmet Doğan). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

- Barut, B. ve Kara, Y. (2020). Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinden Hortikültürel Terapi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 31(1), 218-240.
- Baş, İ. M. (2013). Sosyal Bilimler ve Ekoloji. *Sempozyum Bildirileri Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek Toplum ve Bilim ve Defter Dergileri Ortak Çalışma Grubu içinde* (209-220). İstanbul: Metis Yay.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo ile Nitel Veri Analizi, Örnekleme, Analiz, Yorum*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bay, U. (2010). Social work and the environment: understanding people and place. *Australian Social Work*. 63(3), 366-367. DOI: 10.1080/0312407X.2010.500654
- Bay, U. (2015). Ecological social work. in Encyclopedia of Social Work. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199975839.013.116> Erişim tarihi: 18 Ekim 2021
- Baydar, V. ve Ersoy, A. F. (2017). Sosyal Hizmet ve Çevre: Ekososyal Yaklaşım. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*. 52(2), 236-247.
- Baykara Acar, Y. ve Acar, H. (2002). Sistem Yaklaşımı, Eko-Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 13(1), 29-35.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*. (Çev.: Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bell, K. (2019). Transforming social work for environmental justice: theory, practice, and education, *Australian Social Work*, 72(2), 242-244, DOI:10.1080/0312407X.2019.1569080
- Beltrán, R., Hacker, A. & Begun, S. (2016). Environmental justice is a social justice issue: incorporating environmental justice into social work practice curricula. *Journal of Social Work Education*, 52(4), 493-502. doi:10.1080/10437797.2016.1215277
- Berger, R.M. ve Kelly, J.J. (1993). Social work in the ecological crisis. *Social Work*, 38(5), 521-526. <https://doi.org/10.1093/sw/38.5.521>
- Besthorn, F. H ve Canda, E. R. (2002). Revisioning environment journal of teaching in social work, *Journal of Teaching in Social Work*, 22(1-2), 79-101. doi:10.1300/j067v22n01_07.
- Besthorn, F. H. (2012). Deep Ecology's contributions to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*. 21(3), 248-259.
- Besthorn, F. H. (2014). Ecopsychology, meet ecosocialwork: what you might not know-a brief overview and reflective comment. *Ecopsychology*, 6(4), 199-206.
- Besthorn, F. H. (2015). *Ecological social work, shifting paradigms in environmental practice international encyclopedia of the social & behavioral sciences*, Second Edition, 871-877.

- Besthorn, F. H. ve Meyer, E. E. (2010). Environmentally displaced persons: broadening social work's helping. *Critical social work*, 11(3), 123-138.
- Besthorn, F. H. & McMillen, D. P. (2002). The oppression of women and nature: ecofeminism as a framework for an expanded ecological social work. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 83(3), 221-232. doi:10.1606/1044-3894.20
- Besthorn, F.H. (1997). *Reconceptualizing social work's person-in-environment perspective: explorations in radical environmental thought*. [Dissertation (Ph.D.)-University of Kansas, Social Welfare].
- Bexell, S.M., Decker Sparks, J.L., Tejada, J. ve Rechkemmer, A. (2019). An analysis of inclusion gaps in sustainable development themes: Findings from a review of recent social work literature. *International Social Work*, 62(2), 864-876. <https://doi.org/10.1177/0020872818755860>.
- Bhuyan, R., Wahab, S. & Park, Y. (2019). A green new deal for social work. *Affilia*, 34(3), 289-294.
- Bingöl, O. (2015). Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum, *Mavi Atlas*, (5), 69-77.
- Boetto, H. (2017a). *An ecologically centred approach in social work: Towards transformative change*. [Charles Sturt University in fulfilment of the requirements of Doctor of Philosophy].
- Boetto, H. (2017b). A transformative eco-social model: Challenging modernist assumptions in social work. *The British Journal of Social Work*, 47(1), 48-67.
- Bookchin, M. (2013). *Özgürlüğün Ekolojisi Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*. (Çev.: Mustafa Kemal Coşkun). İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Borrell, J., Lane, S. ve Fraser, S. (2010). Integrating environmental issues into social work practice: Lessons learnt from domestic energy auditing. *Australian Social Work*, 63(3), 315-328.
- Bowles, W., Boetto, H., Jones, P., & McKinnon, J. (2018). Is social work really greening? Exploring the place of sustainability and environment in social work codes of ethics. *International Social Work*, 61(4), 503-517. <https://doi.org/10.1177/0020872816651695>
- Büyükgüngör, H. (2006). Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi, *Toprak İşveren Dergisi*, 72. 1-16.
- Carson, R. (2011). *Sessiz Bahar*. (Çev.: Çağatay Güler). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Case, R. (2016). Social work and the moral economy of water: community-based water activism and its implications for eco-social work. *Critical Social Work*, 17(2), 60-81.

- Catton, W. R. ve Dunlap, E. R. (1980). A New ecological paradigm for post-exuberant sociology. *American Behavioral Scientist*. 24(1):15-47. DOI: 10.1177/000276428002400103
- Chalmers, D. (2012). Social work and the environment: understanding people and place. *Social Work Education*, 31(3), 397–398. doi:10.1080/02615479.2011.578924
- Chalmers, D., Dell, C., Dixon, J., Dowling, T. ve Hanrahan, C. (2020). Recognizing animals as an important part of helping a survey exploring knowledge and practice among canadian social workers. *Critical Social Work*. 21(1), 2-29. DOI: <https://doi.org/10.22329/csw.v21i1.6224>.
- Coates, J. (2005). The Environmental crisis. *Journal of Progressive Human Services*, 16(1), 25–49. doi:10.1300/j059v16n01_03
- Coates, J. ve Gray, M. (2012). The environment and social work: an overview and introduction. *International Journal of Social Welfare*. 21(3), 230-238. DOI: 10.1111/j.1468-2397.2011.00851.x
- Coates, J., Gray, M. ve Hetherington, T. (2006). An ‘ecospiritual’ perspective: finally, a place for indigenous approaches. *British Journal of Social Work*, 36(3), 381-399.
- Compitus, K. (2019). The Process of integrating animal-assisted therapy into clinical social work practice. *Clinical Social Work Journal*. 49(?), 1–9. <https://doi.org/10.1007/s10615-019-00721-3>.
- Cotgrove, S. ve Duff, A. (1980). Environmentalism, middle-class radicalism and politics. *The Sociological Review*, 28(2), 333-351.
- Crawford, F., Agustine, S. S., Earle, L., Kuyini-Abubakar, A. B., Luxford, Y. & Babacan, H. (2015). Environmental sustainability and social work: A rural australian evaluation of incorporating eco-social work in field education. *Social Work Education*, 34(5), 586-599.
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (Çev. Ed.: Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri. Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Ed.: Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crews, D. ve Besthorn, F. H. (2016). Ecosocial work and transformed consciousness: Reflections on eco-mindfulness engagement with the silence of the natural world. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work, Social Thought*, 35(1-2), 91–107. doi:10.1080/15426432.2015.1067588
- CSWE, (2015). Council on Social Work Education <https://www.cswe.org/About-CSWE/Governance/Commissions-and-Councils/Commission-on-Global->

Social-Work-Education/Committee-on-Environmental-Justice. Erişim tarihi: 26 şubat 2022

Çalgüner, T. (2003). *Çevre mi? Ekoloji mi?* Ankara: Nobel Yayınları.

Çelik, H., Başer Baykal, N. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(1), 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m

Çoban, A. (2020). *Çevre Politikası Ekolojik Sorunlar ve Kuram*. Ankara: İmge Kitabevi.

Çoban, A. İ., Özden, S. A. ve Pak, M. D. (2018). Sosyal Hizmet ve Sosyal Gelişim İçin Global Ajanda: Felsefesi, Gelişimi, Kapsamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 292-306. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/39687/470006>

Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32215/369787>

Dadak, K. (2015). Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0(5), 309–326.

Darroch, J. ve Adamson, C. (2016). Companion animals and disasters: The role of human services organisations. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 28(4), 100-108.

Demirarslan, K. O. ve Demirarslan, D. (2018). Sanayileşme, Kentleşme ve Çevre İlişkisi: Kocaeli Örneği. *Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*. 1(1), 29-43.

Demirbilek, M. (2016). Çevre, Çevre Mültecileri ve Çevreci Sosyal Hizmet. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 2(3), 905-914.

Deniz, M. H. (2009). Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme ve Çevre İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*. (?)19, 95-105.

Denver University (2022). <https://socialwork.du.edu/academics/master-social-work-programs/denver-campus-msw/ecological-justice> 19 şubat 2022

Dışışleribakanlığı, (2022). BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Çevre Asamblesi (UNEA) https://www.mfa.gov.tr/bm-cevre-programi-_unep_-ve-bm-cevre-asamblesi--_unea_.tr.mfa Erişim tarihi: 13 Ekim 2022

Diamond, J. (2013). *Tüfek Mikrop ve Çelik*. (Çev.: Ülker İnce). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Dinçer, E. N. (2021). *Çalışanların gözünden sürdürülebilir kalkınma: afrika örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Başkent Üniversitesi SBE.

- Doğan, İ. (2015). *Sosyal hizmet uzmanlarının çevresel farkındalık seviyeleri ile çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, İ. (2021). *Ekolojik sosyal hizmet bakış açısından kent ortamında doğa deneyiminin engellilik bağlamında incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi SBE.
- Dominelli, L. (2013). Environmental justice at the heart of social work practice: Greening the profession. *International Journal of Social Welfare*, 22(4), 431-439.
- Dominelli, L. (2018). *Yeşil Sosyal Hizmet Çevre Krizlerinden Çevresel Adalet*. (Çev.: Ed.: Arzu İçağasıoğlu Çoban). Ankara: Nika Yayınları.
- Drolet, J., Sampson, T., Jebaraj, D. P., & Richard, L. (2014). Social work and environmentally induced displacement: A commentary. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 29(2), 55-62.
- Drolet, J., Wu, H., Taylor, M., ve Dennehy, A. (2015). Social work and sustainable social development: teaching and learning strategies for 'green social work' curriculum. *Social Work Education*, 34(5), 528-543.
- Duru, S. ve Kalaycı E. (2017). Kentleşme ve Yoksulluk Bağlamında Sosyal Hizmet Uzmanının Mesleki Roller, *International Journal of Academic Value Studies*. 3(17), 224-230.
- Ekolojist (2021). <https://ekolojist.net/cevre-kirliligi-nedir/>. Erişim tarihi: 17 Mayıs 2021.
- Elhadji Idi, I. A. ve Akbaş, E. (2021). Analysis of climate migration in niger: an adaptation strategy in facing the realities of the context. *Scientific Research Journal (SCIRJ)*, (9)5, 17-28.
- Encyclopedia (2022). <https://www.encyclopedia.com/plants-and-animals/botany/botany-general/history-ecology> Erişim tarihi 18.10.2022
- Engstrom, S. (2019). Recognising the role eco-grief plays in responding to environmental degradation. *Journal of Transdisciplinary Peace Praxis*, 1(1), 168-186.
- Er, F., Canatan, Ç., Barut, B. ve Kara, Y. (2020). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekopsikolojiyi Düşünmek. *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 73-82. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aurum/issue/55113/756429>
- Erkan, E.A. (2010). *Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar*. Yayın No: 2812. Ankara: DPT.
- Eryılmaz, Ç. (2017). Sosyal Bilim Paradigmaları Çerçevesinde Çevre Sosyolojisi’nin Kuramları ve Kavramları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(1), 159-174.

- Ferreira, S. B. (2010). Eco-spiritual social work as a precondition for social development. *Ethics and Social Welfare*, 4(1), 3-23.
- Feyzioğlu, Ü. (2015). *Doğa paradigmasından siyasal paradigmaya: derin ve toplumsal ekoloji* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Foster, J. B ve F. Magdoff (2014). *Her Çevrecinin Kapitalizm Hakkında Bilmesi Gerekenler*, (Çev.: Özgün Aksakal). İstanbul: Patika Yayınları.
- Fourthsector (22 Mart 2022). <https://www.fourthsector.org/the-fourth-sector>
- Fraser, H., Taylor, N. ve Riggs, D. W. (2021). Animals in disaster social work: an intersectional green perspective inclusive of species, *The British Journal of Social Work*, 51(5), 1739–1758. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab143>
- Germain, C. B. (1981). The ecological approach to people-environment transactions. *Social Casework*, 62(6), 323–331. doi:10.1177/104438948106200601.
- Göktolga, O. (2013). Yeni Siyaset ve Ekolojik Hareketler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 127–136.
- Görkem, M. (2020). *Yavaş Şiddet Nedir ve Ne Kadar Uzaktadır?* <https://etikmi.co/2020/06/16/yavas-siddet-nedir-ve-ne-kadar-uzaktadir/> Erişim tarihi: 21 Mart 2022
- Görmez, K. (2015). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Grandchallengessocialwork (2013). <https://grandchallengesforsocialwork.org/grand-challenges-for-social-work/can-social-work-promote-ecocity-citizenship/> Erişim tarihi: 11 Mart 2022
- Gray, M. ve Coates J. (2012). Environmental ethics for social work, social work's responsibility to the non-human world, *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 239-247.
- Gray, M., Coates, J. and Hetherington, T. (2013). Overview of the last ten years and typology of ESW, Gray, M., Coates, J. and Hetherington, T. (eds). in *Environmental Social Work* (1-29). Oxon, Routledge.
- Guattari, F. (1990). *Üç Ekoloji*. (Çev.: Ali Akay). İstanbul: Hil Yayınları.
- Guenther, M. E. L. (2021). An investigation into the potential of horticultural and nature-based interventions for change. *Journal of Undergraduate Social Work Research*, 5(1), 69-70.
- Gulbenkian Komisyonu. (2014). *Sosyal Bilimleri Açın Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması*. (Çev.: Şirin Tekeli). İstanbul: Metis Yay.
- Güldalı, O. (2014). Sosyal Hizmetin Diyalektiği, Sosyal hizmete Dair Eleştirel Çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 25(2), 163-175.

- Günay, D. (2002). Sanayi ve Sanayi Tarihi, *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31(1), 8-14.
- Güney, E. (2004). *Çevre Sorunları Dünya Geneline Türkiye Özelinde*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güzel, B. ve Buz, S. (2019). “Yeşil” Yoksulluk, Çevresel Adalet ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 1052-1069.
- Güzel, S. (2005). Bir Sosyal Değişme Süreci, Sosyolojik Bakış Açısından Sanayi Devrimi. *Muhafazakâr Düşünce*. 2(5), 189-198.
- Hanrahan, C. (2011). Challenging anthropocentrism in social work through ethics and spirituality: Lessons from studies in human-animal bonds. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work, Social Thought*, 30(3), 272-293.
- Harari, Y. N. (2015). *Homo Sapiens Hayvanlardan Tanrılara İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. (Çev.: Ertuğrul Genç). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus Yarının Kısa Bir Tarihi*. (Çev.: Poyzan Nur Taneli). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. (Çev.: Selin Sıral). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harvey, D. (2009). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev.: Mehmet Morali). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2015). *Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. (Çev.: Ayşe Deniz Temiz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Heinsch, M. (2012). Getting down to earth: Finding a place for nature in social work practice. *International Journal Of Social Welfare*. 21(3), 309-318. DOI:10.1111/J.1468-2397.2011.00860.X
- Hoff, M. D. ve R. J. Polack (1993). Social dimensions of the environmental crisis: challenges for social work. *Social Work*, 38(2), 204-211. <https://doi.org/10.1093/sw/38.2.204>
- Hostert, A. L. (2020). *The view of green social work among Danish social work students and practitioners* [Master thesis for: Nordic Master in Social Work and Welfare] Noswel, Denmark.
- Hudson, J. W. (2014). *The natural environment in social work education* [Doctoral dissertation University of Kansas]. ABD.
- International Federation of Social Workers. (2014). Global Definition of Social Work. Retrieved from <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> Erişim tarihi: 26 Şubat 2022

- İnmez, İ. ve Turgay, F. (2017). Yeşil Hareket ve Sosyal Politika. D. B. Sarıipek, A. Güleç Taşdemir (Ed.). *İdeoloji ve Sosyal Politika* içinde (169-200). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Jackson, K. (2013). The human-animal connection in social work social. *Social Work Today*. 13(2), 6. <https://www.socialworktoday.com/archive/031513p6.shtml> erişim tarihi: 19 Ekim 2021.
- Jardins, J. R. Des (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş*. (Çev.: Ruşen Keleş). Ankara: İmge Kitabevi.
- Jones, P. (2008). *Expanding the Ecological Consciousness of Social Work Students: Education for Sustainable Practice*. International Conference. Sustainability in Higher Education: Directions for Change. Edith Cowan University. Perth Western Australia. 285-292.
- Jones, P. (2010). Responding to the ecological crisis: transformative pathways for social work education. *Journal of Social Work Education*, 46 (1), 67-84.
- Jones, P. (2012). Green social work: from environmental crises to environmental justice. *British Journal of Social Work*, 42(8), 1636-1637. doi:10.1093/bjsw/bcs183
- Kaçmaz, F. K., & Özaydın, M. (2019). Sosyal Politika Disiplini Bağlamında Küresel İklim Değişikliği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(2), 96-128.
- Kara, Y. (2020). Ekolojik Sosyal Hizmet Bağlamında Türcülük. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(20), 82-94. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/54336/737847>
- Karçal, F. (2019). Bir Mücadele Pratiği Olarak Sosyal Hizmet Uzmanlarının Örgütlenme Deneyimleri: İstanbul İli Kapsamında Bir Analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 909-935.
- Kaya Örk, E. ve Çömez Polat, F. (2022). Çevresel Adaletsizlik Mağduru Grupların İhtiyaçlarını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: “Yeşil Sosyal Hizmet Birimleri Kurulması”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 975-990.
- Keleş, R. (2013). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitabevi.
- Kesgin, B. (2007). Sürdürülebilir ve Yaşanabilir Bir Çevre için Önemli Bir Aktör Olarak Yerel Yönetimler. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*, 5(20), 177-181.
- Kesgin, B. (2014). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*. İstanbul: Açılım Kitap
- Kılıç, S. (2006). Modern Topluma Ekolojik Yaklaşım. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 108-127.

- Kılıç, S. ve Tok, N. (2013). Çevrecilikte Yeni Bir Kimlik: Ekolojizm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), 223-250.
- Kışlalıoğlu, M. ve F. Berkes. (2009). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kışlalıoğlu, M. ve F. Berkes. (2012). *Çevre ve Ekoloji*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Klemmer, C. L., ve McNamara, K. A. (2019). Deep ecology and ecofeminism, social work to address global environmental crisis. *Affilia*, 35(4), 1-13.
- Kocakuşak, S. (2020). *Türkiye'de ekolojik iktisat üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak, S. (2022). Hortikültürel Terapinin Adli Sosyal Hizmet/Suç Alanında Kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 635-652. DOI: 10.33417/tsh.1018315
- Kominetsky, K. D. (2018). *Poised for change, saskatchewan undergraduate social work students' understanding of the environment* [(Doctoral dissertation)] The University of Regina. Canada.
- Kongar, E. (2007). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Kormondy, E. J. (2012). A brief introduction to the history of ecology. *The American Biology Teacher*, 74(7), 441-443.
- Kökalan Çımrın, F. (2014). Sosyoloji ve Çevre. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9(2), 1007-1020.
- Krings, A., Victor, B. G., Mathias, J. ve B. E. Perron. (2018). Environmental social work in the disciplinary literature, 1991–2015. *International Social Work*, 63(3), 275-290.
- Kurt, M. (2020). *Ekolojik bir toplumun imkânı üzerine düşünmek: derin ekoloji ve toplumsal ekoloji* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi SBE.
- Kuş, E. (2012). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?* Ankara: Anı Yayıncılık
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Laing, M. (2020). On being posthuman in human spaces: critical posthumanist social work with interspecies families. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 41(3/4), 361-375.

- Laing, M. (2020b). Encountering interspecies homelessness: Resisting anthroparchy in social work and the all-too-human services. in *Post-Anthropocentric Social Work* (pp. 187-197). Routledge.
- Laing, M., & Maylea, C. (2018). “They burn brightly, but only for a short time”: The role of social workers in companion animal grief and loss. *Anthrozoös*, 31(2), 221-232.
- Lewontin, R. C. (2021). *İdeoloji Olarak Biyoloji DNA Doktrini*. (Çev.: Cengiz Adanur). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Lowe, P., Whitman G. ve Phillipson, J. (2009). Ecology and the social sciences. *Journal of Applied Ecology*, 46(2), 297–305. DOI: 10.1111/j.1365-2664.2009.01621.x
- Maltaş, A. (2015). Ekoloji Ekseninde İnsan-Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 1-8.
- Marlow, C. ve Van Rooyen, C. (2001). How green is the environment in social work? *International Social Work*, 44(2), 241-254.
- Matthies, A. L., Närhi, K. ve Ward, D. (2001). *The eco-social approach in social work* (No. 58). University of Jyväskylä SoPhi.
- Matthies, A. L., Peeters, J., Hirvilammi, T., & Stamm, I. (2020). Ecosocial innovations enabling social work to promote new forms of sustainable economy. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 378-389.
- Matthies, A. L., Stamm, I., Hirvilammi, T., ve Närhi, K. (2019). Ecosocial innovations and their capacity to integrate ecological, economic and social sustainability transition. *Sustainability*, 11(7), 1-16.
- Mazlum, S. C. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Küresel İklim Değişikliği ve Yerel Yönetim, Politikaları. *Kamu’da Sosyal Politika*, 3(9), 51-54.
- McKinnon, J. (2013) The environment: a private concern or a professional practice issue for australian social workers? *Australian Social Work*, 66(2), 156-170, DOI:10.1080/0312407X.2013.782558
- McKinnon, J., & Alston, M. (Eds.). (2016). *Ecological social work: Towards sustainability*. Macmillan International Higher Education. Pelgrave
- Mengi, A. ve N. Algan. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Merriam, S. H. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed.: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü (17 Mayıs 2021). İklim Değişikliği (<https://mgm.gov.tr/iklim/iklim-degisikligi.aspx>).

- Miller, S. E. and Hayward, R. A. (2014) ‘Social work education’s role in addressing people and a planet at risk’, *Social Work Education*, 33(3), 280–295.
- Miller, S. E., Hayward, R. A. ve Shaw, T. V. (2012). Environmental shifts for social work: a principles approach. *International Journal of Social Welfare*. 21(3), 270–277.
- Mulvale, J. P. (2017). Reclaiming and reconstituting our understanding of “environment” in social work theory. *Canadian Social Work Review*. 34(2). 168-186.
- Mumford, L. (2019). *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. (Çev.: Gürol Koca ve Tamer Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu, A. (2009). Türkiye’de Çevre Sorunları Literatürünün Baskın Niteliği ve Sosyal Bilimler Yaklaşımının Gerekliği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(1), 0-0. DOI: 10.1501/Csaum_0000000007.
- Närhi, K. (2004). *The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work* (No. 243). University of Jyväskylä.
- Närhi, K. ve Matthies, A. L. (2001). What is the ecological (self-)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Matthies, A. L., Närhi, K., & Ward, D. (Ed.). *The Eco-Social Approach in Social Work* içinde (16-54). (No. 58). Jyväskylä: Sophi.
- Närhi, K. ve Matthies, A. L. (2016b). The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work*, 61(4), 1-13. DOI: 10.1177/0020872816644663
- Närhi, K. ve Matthies, A.-L. (2016a). Conceptual and historical analysis of ecological social work. In J. McKinnon & M. Alston (Eds.), *Ecological Social Work: Towards Sustainability* içinde (21–38). London: Palgrave Macmillan Publishers.
- Nesmith, A. ve N. Smyth, (2015). Environmental justice and social work education, social workers' professional perspectives. *Social Work Education*. 34(5), 484-501. <https://doi.org/10.1080/02615479.2015.1063600>
- Norton, C. L. (2012). Social work and the environment: An ecosocial approach. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 299-308.
- Nyahunda, L. (2021). Environmental Social Work Practice. V. Mabvurira'da, A. Fahrudin & E. Mtetwa (Ed.) *Professional social work in Zimbabwe: Past, Present and the Future* içinde (264-296). Publisher: National Association of Social Workers of Zimbabwe.
- Özdemir, Ç. (2017). Bütüncül Sosyal Politika Modeli. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 27-44.

- Özerkmen, N. (2002). İnsan Merkezli Çevre Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 42(1-2), 167-185.
- Özmen, T. (2009). Sera Gazı, Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, 54(1), 42-46.
- Özmete, E. (2010). Sosyal Hizmette Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı: Kavramsal Analiz. *Aile ve Toplum*. 11(6), 79-90.
- Özmete, E. ve F. A. Gök (2015). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 26(2), 127-143.
- Öztürk, A. F. ve K. Uzun (2021). *Yeşil Sosyal Hizmet Bağlamında Üçüncü Kuşak İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek*. 23. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu 2021 Covid-19 ve Sosyal Hizmet. Burdur.
- Papadimitriou, E. (2020). Defining green social work. *Social Cohesion and Development*. 15(1), 139-152.
- Papadimitriou, E. (2022). Coverage of environmental issues in undergraduate curricula in social work in four european countries: the UK, Switzerland, Germany and Greece. *Social Work Education*, (?),1-19.
- Papadopoulos, A. (2019). Integrating the natural environment in social work education, sustainability and scenario-based learning. *Australian Social Work*, 72(2), 233-241.
- Pardeck, J. T. (1988). An ecological approach for social work practice. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 15(2), 133.
- Park, K. M. (1996). The Personal is ecological: environmentalism of social work. *Social Work*, 41(3), 320–323.
- Patel, R. ve J. W. Moore. (2019). *Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi*. (Çev.: Serkan Gündüz). İstanbul: Kolektif Yayınları.
- Pawar, M. (2013). Water insecurity: a case for social policy action by social workers, *Australian Social Work*, 66(2), 248-260. DOI: 10.1080/0312407X.2013.777969
- Payne, M. (2020). *Modern Sosyal Hizmet Kuramı*. (Çev. Ed.: Kasım Karataş, Asuman Aktaş, Büşra Uslu, Mehmet Başçılar). Ankara: Nika Yayınevi.
- Peeters, J. (2012a). The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice. *International Journal of Social Welfare*. 21(3), 1-21.
- Peeters, J. (2012b). Sustainable development: a mission for social work? a normative approach. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 21(2), 5-22.

- Peeters, J. (2012c). A comment on 'climate change, social workers' roles and contributions to policy debates and interventions'. *International Journal of Social Welfare*, 21(1), 105-107.
- Peeters, J. (2012d). Social work and sustainable development: towards a social-ecological practice model. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 21(3), 5–26.
- Philip, D., & Reisch, M. (2015). Rethinking social work's interpretation of 'environmental justice': from local to global. *Social Work Education*, 34(5), 471-483.
- Powers, M. C., Schmitz, C. A., Nsonwu, C. Z. & Mathew, M. T. (2018). Environmental migration, social work at the nexus of climate change and global migration. *Advances in Social Work*, 18(3), 1023-1040.
- Powers, M., Rinkel, M. & Kumar, P. (2021). Co-Creating a “sustainable new normal” for social work and beyond: embracing an ecosocial worldview. *Sustainability*, 13(19), 1-14.
- Pulla, V. (2013). Critical Essay: Environmentalism and social work, *Rural Society*, 22(3), 263-268.
- Pulla, V. (2014). Towards the greening of social work practice. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*. 1(3), 141-165.
- Punch, F. K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev.: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Purutçuoğlu, E. ve Doğan, İ. (2017). Ekolojik Sosyal Hizmet Uygulamaları için Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Hizmetin Yeri. *The Journal of International Social Research*. 10(51), 1083-1100. Doi: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1839>
- Rambaree, K. (2020). Environmental social work: implications for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 21(3), 557-574. DOI 10.1108/IJSHE-09-2019-0270
- Rambaree, K., Powers, M. C. ve Smith, R. J. (2019). Ecosocial work and social change in community practice. *Journal of Community Practice*, 27(3-4), 205-212.
- Ramsay, S. ve Boddy. J. (2017). Environmental social work: a concept analysis. *British Journal of Social Work*, 47(1), 68–86. doi:10.1093/bjsw/bcw078.
- Ranta-Tyrkkö, S., ve Närhi, K. (2021). Striving to strengthen the ecosocial framework in social work in Finland. *Community Development Journal*, 56(4), 608-625.
- Rao, S., & Teixeira, S. (2020). The green new deal, social work's role in environmental justice policy. *Social Work*, 65(2), 197-200.

- Risley-Curtiss, C. (2010). Social work practitioners and the human-companion animal bond: a national study. *Social Work*, 55(1), 38-46.
- Ritzer, G. (1975). *Sociology: A Multiple Paradigm Science*. Boston: Allyn & Bacon.
- Rocha, H. B. (2018). Social work practices and the ecological sustainability of socially vulnerable communities. *Sustainability*, 10(5), 1312. doi:10.3390/su10051312
- Rotabi, K. S. (2007). Ecological theory origin from natural to social science of vice versa? A brief conceptual history for social work. *Advances in Social Work*, 8(1), 113-129.
- Ryan, T. (2013). Social work, animals, and the natural world. *Environmental Social Work içinde* (156-171). London: Routledge.
- Scoones, I. (1999). New ecology and the social sciences: what prospects for a fruitful engagement? *Annual Review of Anthropology*, 28 (?), 479-507.
- Scott, J. C. (2020). *Tahıla Karşı İlk Devletlerin Derin Tarihi*. (Çev.: Akın Emre Pilgir). İstanbul: KÜY Yayınları.
- Sennett, R. (2012). *Beraber*. (Çev.: İkbay Özküralpli). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shaw, T. V. (2006). *Social workers knowledge and attitude toward the ecological environment*. University of California, Berkeley.
- Shaw, T. V. (2011). Is social work a green profession? An examination of environmental beliefs. *Journal of Social Work*. 13(1) 3-29. DOI: 10.1177/1468017311407555
- Socialworkdegreeguide (19 Şubat 2022). <https://www.socialworkdegreeguide.com/lists/5-examples-of-ecological-social-work/>
- Soine, L. (1987). Expanding the environment in social work: the case for including environmental hazards content. *Journal of Social Work Education*, 23(2), 40-46. doi:10.1080/10437797.1987.1080146
- Socialworkers, (20 Şubat 2022). <https://www.socialworkers.org/Advocacy/Social-Justice>.
- Stamm, I. (2021). Ecosocial work and services for unemployed people: the challenge to integrate environmental and social sustainability. *Nordic Social Work Research*, (?), 1-14.
- Strayer, S. E. (2020). *Environmental justice in social work education: educational policy and accreditation standards* [Degree Doctor of Philosophy thesis]. Widener University. Pennsylvania
- Sulak, H. (2018). İnsan-Doğa İlişkisinin Dönüşümü: Tarihsel Bir Perspektif. *Kent Kültürü ve Yönetimi*. 11(1), 117-124.

- Şanlı, B. ve Özekicioğlu, H. (2007). Küresel Isınmayı Önlemeye Yönelik Çabalar ve Türkiye. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 456-482.
- Tann, S. (2016). *Holistic environmental social work-eine zukunftsweisende perspektive für die soziale arbeit* [Doctoral dissertation]. Hochschule für angewandte Wissenschaften Hamburg.
- Tann, S. (2019). *Auf einen grünen zweig kommen mit environmental social work? zur praktischen umsetzung einer ökozentrischen sozialen arbeit* [Technische Hochschule Nürnberg Georg Simon Ohm Masterarbeit an der Fakultät für Sozialwissenschaften].
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri*. (Çev. Ed.: Abdullah Karatay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Teixeira, S. ve Krings, A. (2015). Sustainable social work: an environmental justice framework for social work education. *Social Work Education*, 34(5), 513–527. <http://dx.doi.org/10.1080/02615479.2015.1063601>
- Terramadreanatolia (10 Ağustos 2022) <https://terramadreanatolia.com/slow-food/>
- Thompson, N. (2002). *Loss and grief a guide for human services practitioners*. London: Palgrave.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2). 57-73.
- Timofeeva, O. (2018). *Hayvanların Tarihi*. (Çev.: Barış Engin Aksoy). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Tok, M. G. ve Orbay, İ. (2020). Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinde Su Güvensizliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1786-1808.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. ?(2), 116-127.
- Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram – Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu-*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Topgül, S. ve Beytaş, O. (2022). İklim Mültecileri ve Sosyal Hizmet: Kriz mi Fırsat mı? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 687-705. DOI: 10.33417/tsh.1018703
- Tosun, E. K. (2017). Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekolojik Kent Söylemi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 169-189.
- Tozal, A. (2021). *Sürdürülebilir kentleşme için sakin şehir modelinin sosyal hizmet bağlamında değerlendirilmesi, Seferihisar örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). Sosyal Hizmetin Temel Hedefi, Sosyal Adalet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 53-69.
- Tuncay, T. ve H. H. Tekin. (2021). *Sosyal Hizmet Mesleğinin ABC'si*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu (2021). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>
- UNESCO (20 Şubat 2022). <https://www.unesco.org.tr/pages/161/177>
- Ungar, M. (2002). A Deeper, more social ecological social work practice. *Social Service Review*, 76(3), 480-497.
- Ungar, M. (2003). The professional social ecologist, social work redefined. *Canadian Social Work Review/Revue canadienne de service social*, 20(1), 5-23.
- Ünsalan, F. (2019). Küresel Ekolojik Kriz ve Felsefe: Paradigmadan Kaçış Mümkün Mü? *Alternatif Politika*, 11 (1), 86-112.
- Vincent, A. (2006). *Modern Politik İdeolojiler*. (Çev.: Arzu Tüfekçi). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Walker, P., Aimers, J., & Perry, C. (2015). Animals and social work: an emerging field of practice for aotearoa new zealand. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 27(1/2), 24-35.
- Wallace-Wells, D. (2020). *Yaşanmaz Bir Dünya Isınma Sonrasında Hayat*. (Çev.: Ebru Kılıç). İstanbul: Domingo Yayınları.
- Wang, Y., Gao, Q., Pei, F., Wang, Y., Cheng, Z., Zhang, J., & Wu, Y. (2022). Innovative technology-enhanced social work service during COVID-19: how 'garden on the balcony' promoted resilience, community bonds and a green lifestyle. *Qualitative Social Work*, 0(0). 14733250211059431.
- Wang, P., & Altanbulag, A. (2022). A concern for eco-social sustainability: Background, concept, values, and perspectives of eco-social work. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 2093035.
- Weber, B. A. (2012). Social work and the challenges of the green economy. *Advances in Social Work*, 13(2), 391-407.
- Wenocur, K., Cabral, R. ve Karlovits, J. (2018). Social work for all species: dual consideration of social work ethics and the human-animal bond. *Perspectives on Social Work*. 14(2), 65-80.
- Whipple, E. E. (2021). The Human–animal bond and grief and loss: implications for social work practice. *Families in Society*, 102(4), 518-528.
- Wolf, D. B. (2000). Social work and speciesism. *Social Work*, 45(1), 88–93. doi:10.1093/sw/45.1.88

- Yanardağ, U. (2019). Türkiye’de Çevre Odaklı Sosyal Çalışma Uygulamalarını Düşünmek. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 309-329.
- Yanardağ, U. (2020). Hayvan ve İnsan Arasındaki Bağ Temelli Sosyal Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 743-763.
- Yardımcı, S. (2006). İnsan-doğa ilişkisi ekseninde derin ekoloji ve toplumsal ekoloji [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaylı, H. (2007). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Sürdürülebilirliği*, ICANAS 38, Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 921-940, Ankara.
- Yelboğa, N. ve Aslan, Ş. B. (2020). Sosyal Sorun Olarak Salgın Hastalıklar ve Sosyal Çalışmanın Halk Sağlığını Koruma/Geliştirme Görevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, COVID-19 Özel Sayısı*, 4(1), 43-49.
- Yeşilkayalı, E. ve Ofluoğlu, A. (2018). Sosyal Çalışma Uygulamalarında Hayvan Destekli Müdahaleler. *Journal of Human Sciences*.15(4),1874-1892.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Zapf, M. K. (2005). The spiritual dimension of person and environment: perspectives from social work and traditional knowledge. *International Social Work*, 48(5), 633-642.
- Zapf, M. K. (2010). Social work and the environment: understanding people and place. *Critical Social Work*, 11(3), 30-46.

EKLER

Ek1. Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın katılımcı,

Ben, Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet bölümü doktora programı öğrencisi **Şeniz ASLAN**. “**Ekolojik Sosyal Hizmetin Sosyal Hizmet Akademisyenleri Perspektifinden Değerlendirilmesi**” isimli doktora tez çalışmasını sürdürmekteyim.

Araştırma kapsamında ekolojik sosyal hizmetin teorik ve kavramsal olarak nasıl tanımlandığının, eğitim ve uygulamadaki karşılığının ne olduğunun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda sosyal hizmet akademisi içinde “ekoloji” üst başlığıyla bağlantılı olarak çalışmanın teori kısmındaki başlık ve alt başlıklarla ilgili -makale, kitap bölümü yazmak, sunum yapmak gibi- bilimsel üretimde bulunan, ders veren veya bu tür faaliyetler sürdüren dernekler gibi oluşumlara üye olan sosyal hizmet akademisyenlerinden oluşan amaçlı örneklem grubu ile çalışılması planlanmaktadır. Bu kriterlere uyan ve çalışmayı kabul eden katılımcılarla görüşme tekniği kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler yapılacaktır. Görüşmelerin ortalama bir saat sürecektir şekilde gerçekleştirilmesi düşünülmektedir.

Görüşmelerin sonrasında eksiksiz olarak yazıya geçirilebilmeleri için görüşmeler izniniz dahilinde kaydedilecek, kişisel bilgiler bilimsel etik gereği gizli tutulacaktır. Ekolojik sosyal hizmetin anlaşılması ve akademik gündeme daha çok gelmesi konusunda çalışmaya vereceğiniz katkı ve katılım için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Soruların daha net anlaşılması ve cevaplanabilmesi için sorular içinde sıkça geçen temel kavramların ne olduğu aşağıda yer almaktadır:

Ekoloji: Bir unsur olarak insanı ve insan dışı unsurları -flora, fauna, çeşitli düzeylerde ekosistemler- içeren ve her bir unsurun kendi içinde ve birbirleriyle ilişkilerini bütünsel ele alan “biz bilimi”.

Ekolojik sosyal hizmet: Sosyal hizmet literatüründe yeşil sosyal hizmet, ekososyal çalışma, çevresel sosyal hizmet gibi kullanımlar bulunmaktadır. Mevcut kullanımlar aralarında benzerlik ve farklılıklar barındırsa da farklılaşan değil yakınsayan yönleri göz önünde bulundurularak çalışma kapsamında ve sorularda bir “şemsiye kavram” olarak ekolojik sosyal hizmet kullanılmıştır.

Ekolojik bozulma: Çevresel bozulmalarla ilgili olarak oluşan iklim krizi, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevre kirliliğini bir üst başlıkta toplayan ve bu sorunların birden oluşmadığı zaman içerisinde ve birbirleriyle bağlantılı olduğunu vurgulayan bir kullanım.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda soruların anlaşıldığını, cevaplar için gereken zamanın verildiğini ve görüşme ortamının görüşmeyi sağlıklı yürütecek şekilde olduğunu, cevapların bilimsel etik gereği titizlikle cevaplandırıldığını kabul/beyan ederim.

Katılımcı adı soyadı

Araştırmacının adı soyadı

İmza-tarih

İmza-tarih

Ek2.Görüşme Soruları

Demografik Sorular

- 1.Yaş
- 2.Cinsiyet
- 3.Lisans mezuniyeti
- 4.Eğitim yeri
- 5.Eğitim düzeyi
- 6.Akademik kıdem

Yarı Yapılandırılmış Sorular

- 1.Ekolojik konulara ilginiz nasıl başladı, kişisel hikâyenizle ekolojik sosyal hizmet ilişkisini nasıl ifade edersiniz?
- 2.Ekolojinin sosyal hizmet disiplini/mesleğindeki yeri sizce nedir, açıklar mısınız?
- 3.Ekolojik sosyal hizmeti nasıl tanımlarsınız/nasıl bir çerçeve çizersiniz?
- 4.İnsan refahıyla birlikte diğer varlıkların da iyilik hâlini hedefleyen daha kapsayıcı bir sosyal hizmet etiği nasıl mümkün olabilir?
- 5.Sosyal hizmet eğitiminde ekolojik konulara yer vermek için lisans, yüksek lisans, doktora gibi farklı düzeylerde ne tür bir müfredat/İçeriğe yer verilebilir?
- 6.Sosyal hizmet eğitiminde müfredatın ekolojik konuları içermesi için nasıl bir yol izlenebilir, sizce neler yapılabilir?
- 7.Bir sosyal hizmet uygulamasının ekolojik sosyal hizmet uygulaması olması için nasıl özelliklere sahip olması gerekir? Bir uygulamayı ekolojik yapan özellikler sizce nelerdir?
- 8.Ekolojik bozulmaların sonuçları ile ilgili olarak oluşan sorunlar ve adaletsiz dağılımı bağlamında sosyal hizmet ve çevresel/ekolojik adalet ilişkisini ve bu konuda yapılabilecekleri nasıl değerlendirirsiniz?
- 9.Ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uygulayıcılarının toplumda üstlenebileceği rol ve görevler sizce nelerdir?
- 10.Ekolojik sosyal hizmet açısından akademi ve kamu/özel kurumları ortak proje, uygulama ve araştırma bağlamında neler yapabilirler, söz konusu faaliyetler nasıl gerçekleştirilebilir?

Ek3. Etik Kurul Kararı

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2022/90

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Ekolojik Sosyal Hizmetin Sosyal Hizmet Akademisyenleri Perspektifinden Değerlendirilmesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma- Görüşme 2- Doktora Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Şeniz ASLAN 2- Tez Danışmanı : Doç. Dr. Harun CEYLAN
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.

TARİH
29.06.2022

Ek4. Tema, alt tema ve kodlar

Tablo.Ek4. Tema, alt tema ve kodları gösterir tablo

TEMALAR	ALT TEMALAR	KODLAR
SOSYAL HİZMETTE ÇEVRENİN YERİ	Sorunlarla Şekillenen Bir Yapı	
	SH Çevre İlişkisi İçin Gerekçeler	Sosyal çevrenin ötesine geçmek Sosyal ve çevresel adalet ilişkisi Var olan ve oluşacak müracaatçı/danışan/ dezavantajlı gruplar
EĞİTİM	Ders Olarak Verilmeli	
	Ders ve İçerik Standartlaşmalı	
	Engeller	Alanda farkındalık ihtiyacı Yetişmiş hoca eksikliği
	Teorik Ders	Müstakil ders Diğer ders içeriklerine yedirilmeli
	Uygulamalı Ders	Uygulamalı ders örnekleri Ders materyali ekolojik olmalı Hoca rol model olmalı Yaşantısal öğrenme
ETİK	İkilemler/ Paradoksları Aşma	
	Diğer Hakları/ Diğerlerinin Haklarını/ Önemini Tanıma	
	Bir Engel Olarak Sosyal Hizmetin İnsan Merkezliliği	
	Ekolojik Adalet Bağlantısı/Vurgusu	
ROL VE GÖREVLER	Nitelik Açısından	Bağlamı dönüşmüş/ genişletilmiş rol/görevler Makro ve/veya toplum odaklı görevler
	Öne Çıkan Roller/Görevler	Savunuculuk/aktivistlik ve politik süreçlere katılım/etkileme Danışmanlık/arabuluculuk Eğitimci rolü/farkındalık-bilinç kazandırma Araştırmacı/bilgi-kanıt oluşturma
DİSİPLİNLER ARASILIK	Disiplinlerarası Bilgi	
	Disiplinlerarası Uygulama	
	Disiplinlerarasılıkta SH'nin Yeri	
UYGULAMA	Makro Düzey Bir Uygulama ve Yaklaşım	
	Bilgi ve Teori Temeli Güçlenmeli	
	Uygulama Politikadan Bağımsız Değil	
	Uygulama İçin Sürdürülebilir/Sistematik Politik Zemin	
	Uygulamada Engeller	İş yükü ve rollerin fazlalığı Yetişmiş eleman ve farkındalık ihtiyacı
ORTAK UYGULAMA VE PROJELER	Erişilebilir/Sürdürülebilir Hedefler/Çözümler	
	Paydaşlar	Sivil toplum Yerel yönetimler Kamu
ÇALIŞMA ALANI OLARAK EKOLOJİK SH	Kişisel ve Profesyonel Değerlerin/Kimliğin Birleşmesi	

ÖZGEÇMİŞ

2016 yılında girdiği Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet yüksek lisans programından 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl başladığı Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet doktora programını “Ekolojik Sosyal Hizmetin Sosyal Hizmet Akademisyenleri Perspektifinden Değerlendirilmesi” başlıklı tez çalışmasıyla tamamlamıştır.

YAYIN VE ESERLER

Aslan, Ş. B. & Güngör, F. (2019). Bir Sosyal Bilim Disiplini Olarak Sosyal Çalışmanın Türkiye’de Bilgi Sorunu*. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 222-236. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scd/issue/51307/662899>

Aslan, Ş. B. & Güngör, F. (2020). Uluslararası Sosyal Çalışma Bağlamında Kadına Yönelen Savaş Tecavüzleri ve Kolektif Etmenleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 578-603. DOI: 10.33417/tsh.727424

Aslan, Ş. ve Ceylan, H. (2022). Gerontolojik Sosyal Hizmet Eğitiminde Tamamlayıcı Bir Kaynak Olarak Sinema: Hector, The Intern ve The Father Filmleri Örneği. 2. INTERNATIONAL BLACK SEA MODERN SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS. Rize

Ataman, E., Barış, İ. & Aslan, Ş. B. (2021). Türkiye Merkezli Küresel Bir Stk Olarak İHH’nın Sosyal Çalışma Niteliğine Dair Bir Değerlendirme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 56-71. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/62842/692376>

Bayır Aslan, Ş. (2019). Sosyal Sermaye Oluşturma Aracı Olarak Sosyal Çalışma: Toplumsal Cinsiyet ve Eşitsizlik. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 79-99. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/51701/653059>

Ceylan, H. ve Aslan, Ş. (2022). Sosyal Çalışma ve Sivil Toplum: Kamu Yararında Amaçsal ve Eylemsel Paydaşlık. Fatma Kahraman Güloğlu (Ed.). *Sosyal Hizmet Çalışmaları 3* içinde, (49-72). Bursa: Ekin Yayınevi.

Güngör, F. & Aslan, Ş. (2022). “Walls”, The Ancient Issue of Humanity: Challenge of Social Work With “The Other”. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 2(1), 1-21. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjds/issue/69249/1052438>

Güngör, F. & Aslan, Ş. (2022). Sosyal Çalışmacı İçin Bir İmkân Olarak Sanat. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 33-50. DOI: 10.55109/tushad.989591

Yelboğa, N. & Aslan, Ş. (2021). Sosyal Çalışma, Sosyal Pedagoji, Sosyal Danışmanlık: Birbirinin Alternatifi mi, Bileşeni mi? Yüksel Baykara Acar,

Turgay Çavuşoğlu (Ed.), *Sosyal Hizmetin Tarihi, Eğitimi, Etiği ve Farklı İhtiyaç Grupları-Selçuk Karacık'ın Anısına Armağan Yazılar* içinde 81-98. Ankara: Nika Yayınevi.

Yelboğa, N. & Aslan, Ş. B. (2020). Sosyal Sorun Olarak Salgın Hastalıklar ve Sosyal Çalışmanın Halk Sağlığını Koruma/Geliştirme Görevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, COVID-19 Özel Sayısı, 43-49. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tushad/issue/54680/726256>.

